Biekorf. Jaargang 9

bron
Biekorf. Jaargang 9. L. De Plancke, Brugge 1898

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001189801_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

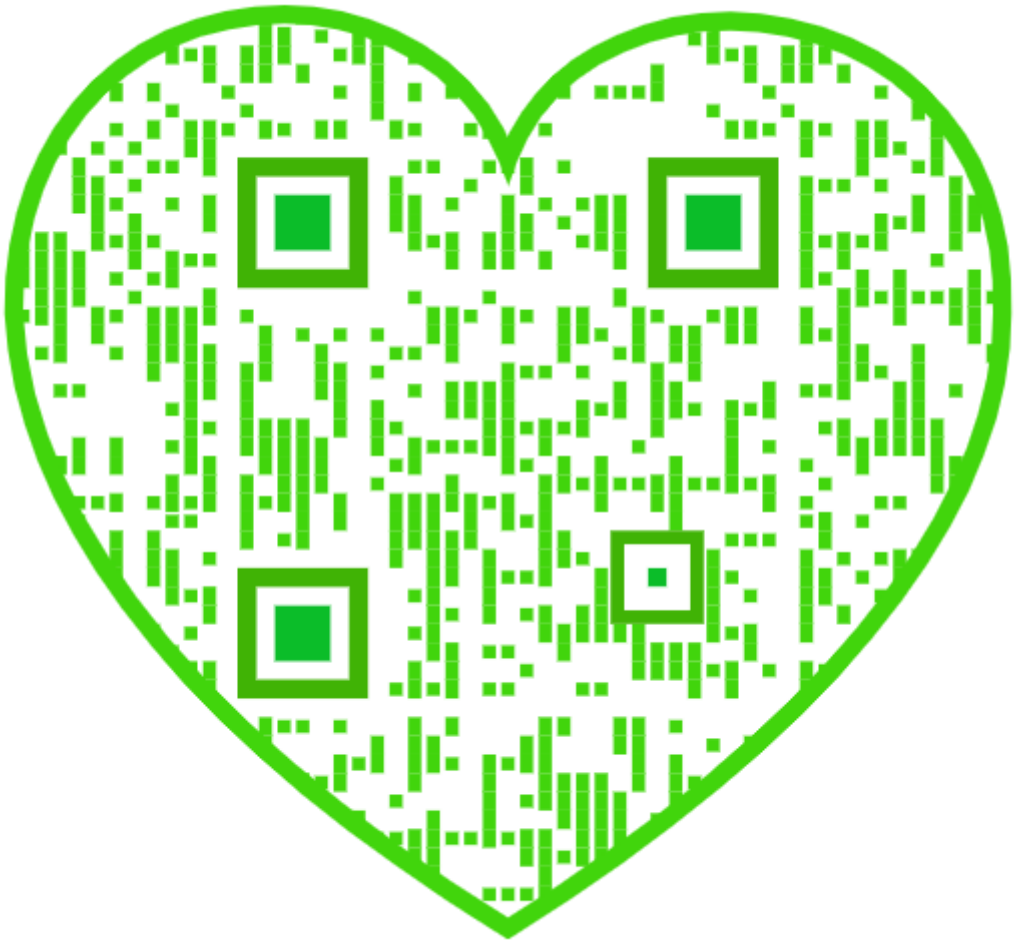

[Nummer 1]

Jan Brito van Brugge en het uitvinden van het boekdrukken[1]

EEN door en door geleerd schrijver, en tevens ook de onvermoeibaarste der werkers, is ongetwijfeld de Heer L. Gilliodts-van Severen. Weinige of misschien geene belgische schrijvers mogen roemen, gelijk hij, op zoo veel belangrijke ontdekkingen in al wat de Brugsche geschiedenis en oudheidkunde aangaat. *Biekorf* heeft daar reeds bewijzen van gegeven, en houdt er aan, zonder uitstel zijne lezers bekend te maken met eene nieuwe studie, die wij aan de opzoekingen en het vernuft van den alom gekenden Archivaris der stad Brugge te danken hebben: wij bedoelen zijnen laatsten boek, over Jan Brito, die te Brugge de boekdrukkunst reeds oefende vóór het jaar 1450, en bij gevolg verschillige jaren vóór het verschijnen van den oudsten boek dien Gutenberg te Mainz uitgaf in 1457.

(1) *L'oeuvre de Jean Brito*, *par* L. Gilliodts-van Severen. *Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, 5e *série*, *Tom.* 9, *Année* 1897; 514 bl.

Reeds op het einde der verledene eeuw wierd er onder de geleerden veel over Jan Brito gesproken en geschreven; maar sedert dien, buiten eenige liefhebbers van boekenkunde, en heeft niemand de titels onderzocht die men kan doen gelden, om aan onzen Bruggeling, de eere toe te kennen van het eerste boekwerk uitgegeven te hebben bij middel van gegotene letters, die ieder op zijn eigen bestaande, door letterzetters vergaderd worden om er een loopenden *text* mede te drukken. De Heer Gilliodts-van Severen, die, in alles wat de oude drukwerken betreft, wonderwel meester is, heeft geheel deze zaak op nieuw onderzocht, en hij is tot het besluit gekomen dat de brugsche Jan Brito, als de ware uitvinder der drukkunst mag en moet aanzien worden.

Het boekdeel waarin de Archivaris der stad Brugge zijne gedachten weet goed te maken, bestaat uit drie deelen of hoofdstukken, mitsgaders eenen aanhang of bijvoeg. In het eerste hoofdstuk vindt men de zienswijze der bijzonderste schrijvers over dit onderwerp. Het tweede hoofdstuk bevat de namen der drukwerken van Brito, alsook eenige uitbreiding over de stof die erin behandeld wordt. Eindelijk, in het derde hoofdstuk komt niet alleen de beoordeeling over het gedacht der tegenstrevers van Brito, maar ook de persoonlijke meening van den heer Gilliodts, die zijne redenering zoodanig weet te staven dat het moeilijk of beter onmogelijk schijnt deze omver te werpen.

I.

De *Académie impériale et royale des sciences et belles lettres*, wierd te Brussel door Maria-Theresia in het jaar 1772 opgericht. In de zitting van 8sten Nieuwjaarmaand 1777 las M. des Roches een opstel daarin hij beweerde dat de boekdrukkunst in Brabant was uitgevonden geweest. De heer des Roches wierd in de *Academie* zelve tegensproken; doch het is bijzonderlijk een jaar later dat de gewezen Bollandist, Eerw Heer J. Ghesquière, in eenen brief dien hij naar den voorzitter der *Academie* zond, het gedacht van des Roches tegensprak en hem bewees dat er, te Brugge, waarschijnlijk reeds in 1445,

boekwerken gedrukt wierden, of dat men er alleszins in die stad te koope bood.

De brief van E.H. Ghesquière was in den *Esprit des journaux* (Junij 1779) overgenomen geworden; maar in November van het zelfste jaar verscheen daar ook eene antwoord met tegenspraak van E.H. Mercier, abt van Saint-Léger, te Parijs.

Den 1sten December 1779 vond men in den *Esprit des journaux* eene mededeeling van den Baron de Crassier, eenen Luikenaar, wiens verhandeling door M. Gilliodts letterlijk wordt overgedrukt (blz. 22-24). Maar de geleerde Bollandist Ghesquière en liet zijne tegenstrevers het laatste woord niet, en zijne meesterlijke antwoorden (*Esprit des journaux* November 1779 en Januarij 1780) verzekerden hem ongetwijfeld de bovenhand (Gilliodts bl. 25-46). Men moest eruit besluiten dat Jan Brito een ware *drukker* was, in den huidigen zin van het woord, en dat hij te Brugge zijne kunst reeds omtrent 1450 uitoefende.

Doch, hetgene wonderlijk voorkomt, 't is dat de latere schrijvers, tot heden toe, het gedacht van Pater Ghesquière geenszins bij en traden, daar zij nochtans niet één stellig bewijs tegen zijne redeneering wisten aan te halen! De bijzonderste boekenkenners die hen met die zake bezig hielden waren: eerst M. Daunou, die den 2den *Floréal* van het jaar X, in het *Institut de France*, een werk las met de volgende hoofdinge: *Analyse des opinions diverses sur l'origine de l'imprimerie;* daarna M. de la Serna Santander, in zijn *Dictionnaire bibliographique choisi du quinzième siècle* (*Bruxelles*, *1805*)*;* verder een Bruggeling, M. Van Praet, in zijne *Notice sur Colard Mansion*, (*Paris 1829*); eindelijk M. Aug. Bernard, in het werk *De l'origine et des débuts de l'imprimerie en Europe*, *Paris 1853*, *2e partie*, *pp. 396-400*. Die vier schrijvers bestreden eenpaariglijk het gedacht van Pater Ghesquière.

't En is maar in 1861 dat een Engelsche geleerde deze zaak geheel anders begon uit te leggen, in *The life and typography of William Caxton*, *England's first printer etc. compiled from original sources by William Blades. London*, *1861. 2 vol. in 4° T. I, p. 281.*

De laatst gekomene en een der bekwaamste, M. Holtrop, in zijne *Monuments typographiques du XVe siècle*, wederlegt

in verschillige punten de beweringen van de eerst gemelde schrijvers; hij bewijst dat zij meermalen malkaar niet en verstaan! Ongelukkiglijk, valt hij in tegenstrijdigheden met zijn eigen zelven! Ten hoogsten aanveerdt hij dat de *Doctrinal* van Jan Brito te Brugge gedrukt wierd rond het jaar 1480. Deze toegeving is te danken aan de ontdekking van eenige gedrukte bladen door M. Pieter Bossaert, archivaris der stad Brugge, rond het jaar 1859. Wij komen daarop later terug.

II.

1. In zijn tweede hoofdstuk (bl. 65-160) geeft M. Gilliodts de lijst en grootendeels den *text* der vier overblijvende drukwerken van Brito; het bijzonderste is gekend onder den fransch-latijnschen naam van *Doctrinal.* De opsteller ervan is de beroemde Joannes Gerson (1363-1429), canselier der hoogeschool van Parijs, die eenigen tijd te Brugge woonde (1395-1398) als deken der collegiale kerke van Sint-Donaas. De eerste uitgave van den *Doctrinal* draagt eigentlijk geenen titel; maar een volgende druk, uitgegeven in 1480 door Colard Mansion, vermoedelijk een leerling van Brito, draagt voor opschrift *La Doctrine de bien vivre en ce monde*, en behelst den uitleg der tien geboden Gods. Luidens het eerste blad, weten wij dat dit beknopt onderricht over de christelijke leering op twee tafels te lezen stond op den zuidgevel der hoofdkerk van Terenburg of Terouanne, eene stad der omstreken van Sint-Omaars, die door keizer Karel V verdelgd wierd. Ten tijde dat de boeken met de hand geschreven en om die reden zeer zelden waren, gebruikte Bisschop Mattheus Regnault dien eenvoudigen maar zoo gepasten middel om zijne onderdanen over hunne bijzonderste plichten te onderwijzen.

Men kent heden ten dage maar een enkel afdruksel meer van dit boeksken van Brito. Het is berustende in de *Bibliothèque nationale* van Parijs. Het wierd gekocht door onzen stadsgenoot M. Van Praat, in de boekenveilinge van Meerman te Utrecht, ten jare 1824, voor de somme van 510 guldens. Voortijds, in de verkooping der bibliotheke van Major, en had het maar 8 guldens gekost! Het is een klein in-4°, en het behelst 32 bladzijden, in gothische letters. Wij geven den *fac-simile* van het eerste blad, alsook, daaronder, het

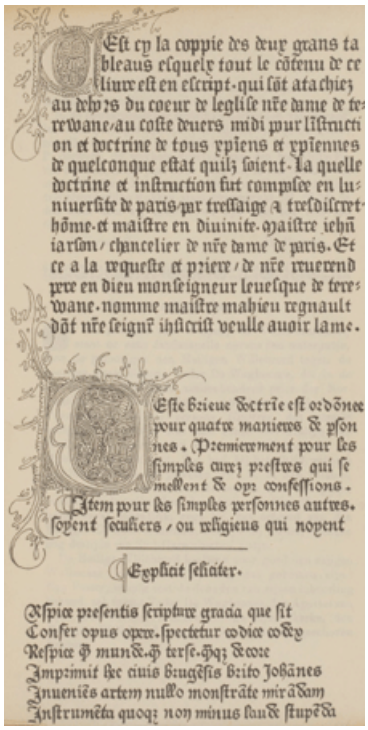

Cest cy la coppie des deux grans tableaus esquelx tout le cõtenu de ce liure est en escript · qui sõt atachiez au dehors du coeur de leglise nre dame de terrwane / au coste deuers midi pur linstruction et doctrine de tous xpiens et xpiennes de quelconque estat quilz soient · La quelle doctrine et instruction fut compilee en luniuersite de paris par treshaige et tresdiscret hõme · et maistre en diuinite · maistre iehñ iarson / chancelier de nre dame de paris · Et ce a la requeste et priere / de nre reuerend pere en dieu monseigneur leuesque de terrwane · nomme maistre mahieu regnault dõt nre seignr ihsucrist veulle auoir lame.

Ceste brieue doctrie est ordõnee pour quatre maniers de psonnes · Premierement pour les simples curez prestres qui se mellent de oyr confessions · Item pour les simples personnes autres. soyent seculiers / ou religieus qui noyent

Explicit scliater.

Aspice presentis scripture gracia que sit
Confer opus opere · spectetur codice codex
Respice ꝑ mundꝫ · ꝑ terse · ꝓq; decore
Imprimit ste ciuis brugẽsis brito Johãnes
Inuenies artem nullo monstrãte mirãdam
Instrumẽta quoq; non minus laudꝫ stupẽda

einde van het boeksken, bestaande uit zes latijnsche verzen der XIV^{de} eeuw, die wij verder zullen bespreken.

In de bewaarplaats der stedelijke oorkonden van Brugge, bezitten wij drie gedeeltelijke overblijfsels van den *Doctrinal:* het zijn eene soort van drukkladden die de archivaris P. Bossaert, de wakkere voorzaat van den heer Gilliodtsvan Severen, in het jaar 1859 ontdekte, in den omslag van oude Registers der Brugsche Archiven. De inhoud dezer drie afzonderlijke stukken staat overgedrukt (bl. 68-72) in den boek dien wij ontleden, en zijn daar ook met een *fac-simile* vergezeld.

(*'t Vervolgt*)

H. ROMMEL

Van den zaligen Garembrecht

OP de parochie van Wulpen, in Veurn-Ambacht, staat er eene landscapelle nevens een waterputje, daar de geloovigen den Heiligen Willebrord tegen de koortsen gaan dienen. Vader De Waghenare, die in de tweede helft der jaren zestienhonderd prior der Norbertijnen was, binnen Veurne, verzekert, in zijn boek: *Praemonstrati Ordinis personae illustres*, dat gemeld heiligdom toegewijd was aan eenen Gelukzalige van Wulpen, *Garembertus* bij name - of *Walinbertus* zoo Molanus hem ook heet. Zoo had hij het altijd, volgens zijn beweren, van den gewezen prior E.V. Jan Pillaert, hooren zeggen. Bovendien, de capelle met het putje, te zijnen tijde, eigendom der abdij van Sint Maartensberg, waren eigentlijk, zegt hij, het erfgoed van den Heilige. De oude menschen, schrijft hij verder, spraken nog destijds van Sint-Garembertus' putje.

De Heilige Willebrord heeft nu voor goed den zaligen Wulpenaar vervangen. Hoe mag dat gekomen zijn? Een Pastor, weinig met de deugden van zijnen inboorling bekend, zal, meent Vader De Waghenare, den Apostel van zijn volk en den Beschermheilige zijner kerke, den Heiligen Willebrord namelijk, in de plaatse geschoven hebben.

Pauwel Heinderycx, die rond dien zelfsten tijd de jaarboeken van Veurne schreef, meent dat, van onheugelijke tijden af, de Heilige Willebrord bij het putje wierd vereerd.

Wat er ook van zij, de zalige Garembrecht is veel min bekend als de moedige zendeling onzer kusten. Te midden in de velden nochtans, toonen de menschen eene mote met eenen wijden gracht daarrond, en zij zeggen dat, over oude oude tijden, daar een heilige moet geboren zijn. Eenigen weten zijnen name, meer niet.

Maar de goede kloosterlingen, die oudtijds de deugden van Gods uitverkorenen wisten na te speuren, gelijk het bietje den honing, hebben het kostelijk zeem van Garembrecht zijn leven bijeenvergaderd, doorkneed en doorgeurd met hunne eenvoudige dichtveerdigheid, en het vol zorgen in hunne handvesten bewaard.

En alzoo weten wij:

HOE GOD EN ZIJN DIENAAR MALKANDER ZOCHTEN EN VONDEN.

Op het einde der elfde eeuw, zoo vertellen zij, toen de Veurn-Ambachters nog halfheidensche kerels waren, woest gelijk de moeren waarnevens zij woonden, onstuimig als de zee die, onbedijkt nog, over hunnen bodem spoelde, leefde te Wulpen, Baldrazaan met zijne vrouw Raganahilde. Zij waren vrije lieden, gelijk al hunne stamgenoten, maar droegen toch gewillig het zoete juk Christi, dat de Heilige Omaar en de Heilige Willibrord in de streke gebracht hadden.

God had hun huwelijk gezegend. Zij hadden eenen zoon die Garembrecht hiet.

Als treffelijke ouders droegen zij goede zorge voor hun kind; en daar zij tamelijk in weelde leefden op hunne erve van rond de twee honderd gemete groot, wilden zij er eenen man van maken, die alleszins treffelijk zou zijn en geleerd in de boeken. Met dat inzicht lieten zij hem thuisliggen bij de kanoniken van Sinte-Walburge, die latijnsche schole hielden en de vrije kunsten onderwezen, binnen Veurne.

De vrome deugdzaamheid, daar hunne boeken vol af

stonden, loeg daarbij zoo zalig uit het zedig wezen der moniken, en straalde zoo helder door de strenge plooien hunner pij, dat het gemoed van Garembrecht ervan doordrongen wierd.

Zoo vast als de staven die Garembrecht geprent had op het pergament, zoo vast teekende God de goddelijke liefde in het hert van den jongman.

En als deze, opgeleerd, wederom thuis kwam, verlangde zijne ziel naar den Schepper, gelijk een hert naar de bronne. Alles wat men hier zoet pleegt te noemen, was hem bitter als galle, en langen tijd zocht hij zijne ouders te verlaten, om ter liefde Christi in de eenzaamheid te leven.

Bidden en boeten kwam weinig met de ruwe zeden zijner stamgenoten overeen en diensvolgens zouden vader en moeder, alhoewel gekerstend, hem moeilijk uit de wereld laten gaan, meende hij. En zoo kwam het dat hij eenen heiligen list verzon en hun vroeg... of hij mocht in 't vreemde gaan om fransch te leeren.

Vonden zijne ouders deze begeerte ongerijmd voor een kind der vlaamsche en vrije kust? Vreesden zij uitheemsche zeden; listen en lagen, onraad en gespuis in de verre marken? Toch en gaven zij hem geenen oorlof en Garembrecht bleef thuis.

Maar eene stemme riep hem buiten de wereld en, al verdook hij onder een blijde wezen de bezorgnissen zijner ziel, hij en gevoelde geene rust. En ziet hoe Ons Heere zijnen dienaar ter hulpe kwam.

Eens zoo gebeurde 't, dat eene onzichtbare hand twee mooie en lichte vleugelen aan zijne schouders hechtte, en dat Garembrecht, getooid als een engel, en even blijmoedig op zijne lijze schachten, verre door de ruimte dreef. Waar ging hij naartoe? Hij en wist het niet, maar eene stemme fluisterde boven hem: ‘Vliegt, vliegt ter trouwe, en, als gij te Boheni komt, wilt mij daar rusten.’ Garembrecht was over van genoegen, maar hoe jammer toch! hij ontwiek, want hij had zijne reize alleenlijk gedroomd.

Hij gevoelde nochtans dat eene hoogere macht met

hem bemoeid was, want in armen en schouders was hij zoo moede, zoo moede alsof hij werkelijk gevlogen hadde. En iederen nacht droomde hij die zelfste reize, en telkens was hij even moê.

Maar God, die zalve weet tegen elke pijne zijner uitverkorenen, versterkte de schouders van zijnen dienaar, midsgaders dezes begeerte om in de eenzaamheid te leven.

Op den dag door den Hemel daartoe geschikt, ontweek Garembrecht, rond de 22 jaar oud, ten dievelinge het ouderlijke dak, en, dragende als eenigen schat zijnen elzen reisstaf en den roggen broodkant, liet hij de Voorzienigheid waken over zijne stappen. Zoo ging en ging hij, op Gods genade, zonder te weten waar naartoe, en, dolende langs moeren en door bosschen, kwam hij aan te Kamerijk. Daar diende hij vier jaar lang, en vier jaar lang riep hem het hemelsch gezicht naar Boheni. Waar moest hij gaan? Ten Zuiden of ten Noorden, ten Oosten of ten Westen? 't Was hem onbekend, en dezen die hij te rade ging, en konden hem geen bescheed hierover geven.

Angstig, maar toch niet zonder hope, nam hij nog eens den wandelstaf en trok van daan. Nu gerocht hij nabij Sint-Quinten. Hij die aan zijne Engelen gebiedt de Heiligen op hunne wegen te bewaken, stelde daar eenen edelen man, die Oylaart hiet, op des pelgrims bane. Oylaart, zijne zending getrouw, ontving hem in zijn huis, daar hij met Boudewijn, zijnen broeder woonde, en deed zijnen gast zeer wel.

Garembrecht was daar gelukkig, of beter, hij ware het geweest, hadde eene geheime stemme hem niet altijd herhaald: Gij moet naar Boheni.

Eens, des nachts, dat hij zijnen geest bij eenen disch van hemelsche genuchten aan 't verzaden was, daar vezelde eene stemme die van 's hemelswegen kwam:

- ‘Onze Lieve Vrouw gebiedt u, stap aan stede, het land van Boheni te zoeken, en Haar ginder te dienen, zoolang als gij leeft. En wilt niet verder meer als een luiaard verschuiven, hetgene u zoo herhaaldelijk wordt aangeplicht.’

Die stemme miek Gods dienaar doodverlegen. Hij wilde wel gaan, maar och! hij en wist niet waar. En de arme jongeling wierd er zoo mager van, dat Oylaart in zijne ziele bewogen wierd, en hem in dezer voegen toesprak:

- Waarom is uw wezen zoo getrokken van 't verdriet? Waarom en nut gij mijne spijze en mijnen drank niet meer, gelijk gij gewend zijt? Zegt mij welke zorge gij bekwelt? Wie weet of mijn raad u niet en zal konnen ontlasten.

En de jongeling zei:

- ‘Meester,’ zei hij, ‘Onze Lieve Vrouw heeft mij in een gezicht vermaand dat ik eene streke moet zoeken die Boheni heet, en heur daar dienen moet. Ziet! lange en zeer lange is het geleden, dat ik weg ging van mijn land en van al mijne magen om dit oord te zoeken, en niemand en is er die 't mij wijzen kan.

De Meester zei:

- ‘Weest blij te moede; daar is op mijn erfgoed een land dat Boheni heet. Morgen zullen wij het gaan bezien, en is' t bijaldien dat uwe ziel daar heure ruste vindt, zoo zal ik u dit land geven, opdat gij er moget Deze dienen die u roept.

De eerzame jongeling verzuchtte van voldoening, en loste den last zijns herten, dat de tranen erbij uit zijne oogen sprongen.

- ‘Meester,’ zei hij, ‘ik zal dit oord zeer duidelijk herkennen. Want dikwijls, toen ik er over wiegelde met dezen die mij opnam, hoorde ik zijne stemme die mij toesprak: De pereboom en dat uitgestrekte bosch met zijne diepe en donkere dalen, zullen u als teeken dienen. Daar moet gij uw kluizeke nederzetten.’

Des anderendaags, van in den vroegen ochtend, ging Oylaert met Gods dienaar naar het beloofde land, en jonde het hem ter eere Gods, met een deel van het nabijgelegen bosch.

Verheugd om zijne vondste, trok Garembrecht naar Kamerijk, vroeg aan Burchaert, den Hoogeerweerden Bisschop, om daar als eenzaat te mogen leven.

't Wierd hem goedwillig toegestaan, en in dit benauwelijk land, woest en wild, vlocht hij, verre uit de oogen, een nederig celleke van takken en bladeren, dekte het met de schorse der boomen, en knielde daarin gansch alleen.

En voor den eersten keer in dit verwilderd oord, ruischte door de luisterende bladeren, en klom naar de zwijgende diepten des Hemels dit zoete woord van den zanger:

Ziet! Verre vloog ik weg, en ik verbleef in de eenzaamheid.

(*'t Vervolgt*)

S. DEQUIDT

Rankgetopte Sperrenaalden

RANKGETOPTE sperrenaalden,
die in gouden morgenlucht
uit den witten winternevel
al uw lieve takken vlucht.
Ach! hoe vreeze ik dat de oneedle
duistere dampen, aan uw' voet
uw zoo lieve stammen duiken
voor den rooden zonnegloed!

Rankgetopte sperrenaalden,
die met eeuwig groen gewaad
op de bleuzende ochtendkimme
daar zoo schoon te striemen staat,
O! en lijdt niet dat het zwarte
wenteldrijvend wolkenhoofd
dat het Oosten al verduistert,
ook uw' boomenpracht verdooft.

Rankgetopte sperrenaalden,
die in 't purpergoud nu zwemt,
wijl de roode morgenzonne
door uw zwarte stammen klemt,

hoe en kunt gij opwaarts varen
met de zonne in 't hemelsblauw!
Klemt! 't gewolkte zie ik nâren
en... gij schuift in 't duister grauw...

Rankgetopte sperrenaalden
vaartwel! tot de zonne daalt
en gij weêrom op de kimming
uw zoo lieve beelden maalt!
o! Uw zonne slacht den engel
van de zonnige poezij;
's nuchtens maar en 's navonds komt hij,
voor een stonde, dicht bij mij.

HORAND

Vlaamsch en Fransch leeren
(*Vervolg van blz.* 88, 8*ste jaargang*).(*)

III.

BLIJFT nog 't gemak om tot de woordenkennis te geraken en den verkregen voorraad te vermeerderen, wat wel naar ieders getuigenis en ondervinding, bij 't leeren eener taal, verre 't bijzonderste is; daarin is het Vlaamsch verbazend vooruit bij het Fransch.

't Fransch heeft geen genoegzame eigene samenstelling, gelijk het Vlaamsch er eene bezit, om zijne woorden te maken; het moet dus tot andere middels zijnen toevlucht nemen. Die middels nu zijn alleszins min gemakkelijk, en vandaar de veel grooter moeielijkheid, om de betee-

(*) De welwillende lezer gelieve in 't voorgaande van onzen opstel hier en daar een misdruk te verbeteren, en verders te lezen:
blz. 3, 28ste en 29ste reek: *an = am = ean = em = en*; *plan chambre, Jean, emploi, entier.*
blz. 4, 3de reek: woorden met malkaar vreemde beteekenissen, er in 't Fransch moeten voorkomen.

kenis der Fransche woorden door een gestadig en langdurig gebruik te leeren.

a/ *Veelzinnigheid der woorden.* Waar het Vlaamsch om iets nieuws te beteekenen, bij een gekend woord een ander gekend woord of woorddeel voegt, om aldus de beteekenis van 't eerste woord vatbaar te wijzigen en aan een nieuw ding zijn gemakkelijken eigenen naam te geven, zal het Fransch dikwijls de beteekenis van een woord uitbreiden. Zijne woorden ten anderen zijn er nogal toe geschikt. Want 't Fransch heeft zijne oude woorden grootendeels aan vreemde talen, zooals 't Spaansch, 't Italiaansch, het Keltisch, enz. ontleend, en de grondbeteekenis dier woorden heeft de Franschman ofwel nooit verstaan ofwel veelal vergeten. Zoo zijn er in 't Fransch veel woorden met min bepaalde, tamelijk algemeene grondbeteekenis, en dus, door het gebruik, voor veelvuldige beteekenis of *multisense* zeer vatbaar. Dat nu de veelzinnigheid der woorden eene taal lastig maakt om verstaan, zal iedereen wel getuigen, die in zijnen schooltijd moeilijk Latijn of Grieksch vertaalde.

Die dat begeert te onderzoeken en de twee talen te vergelijken, niet voor een enkel woord maar voor vele, neme, voor 't Fransch, Littré's minder woordenboek, en voor 't Vlaamsch, Kramers', Van Daele's, of gelijk welk. Hij leze metéén Littré's inleiding, en overzie wat de Franschen leeren over *les multisenses.*

b/ *Latijnsche en vooral Grieksche samenstellingen.* 't Fransch, zonder een gestadig en langdurig gebruik, veronderstelt zekere kennis van Latijn en van Grieksche want dewijl 't uitbreiden der beteekenisse op verre na niet toereikend en is, haalt men Latijnsche en Grieksche woorden of woorddeelen bij, men verminkt ze dikwijls, en men koppelt ze dan; het Vlaamsch daarentegen neemt woorden van eigen have of teelt, en verbindt ze op eenvoudige wijze tot nieuwe woorden zoodat ze zelfs voor den vreemdeling, die in korten tijd de gewone woorden en woorddeelen geleerd heeft, ofwel terstond, ofwel na zeer weinig oefening, als 't ware doorluchtig zijn, en dus ten vollen verstaanbaar, onthoudelijk en gebruikelijk.

Ziet en vergelijkt:

1° Broedermoord - *Fratricide.* Zustermoord - *Sororicide.* Vadermoord - *Parricide.* Moedermoord - *Matricide.* Zelfmoord - *Suicide.* Enz.

2° Bloedafdrijvend - *Hémagogue.* Bloedbereiding - *Sanguification.* Bloedbeschrijving - *Hématographie.* Bloedbraking - *Hématémèse.* Bloedloosheid - *Anémie.* Bloedafgang - *Dyssenterie.* Bloedstilstand - *Hémostase.* Bloedstof - *Hématine.* Enz.

3° Volkenkunde - *Ethnologie.* Aardrijkskunde - *Géographie.* Landbouwkunde - *Agronomie.* Staatkunde - *Politique.* Opvoedkunde - *Pédagogie.* Oorlogskunde - *Stratégie.* Werktuigkunde - *Mécanique.* Enz.

Zegt, moet men voor 't Fransch niet gestadig den woordenboek te rade gaan?

Zulke woorden komen maar voor in de wetenschappen, meent ge? *Meest*, ja zeker! doch elders ook; en 't Vlaamsch zegt ze toch op doodeenvoudige en verstaanbare wijze; ten anderen, sedert eenen tijd van hier, iedereen wilt wetenschap en verlichting; en worden die 't minder volk zelf niet dagelijks en overal aangeboden?

c/ *Vermenigvuldiging van woorden zonder verband.* 't En is heur groote hoeveelheid woorden niet, die eene taal moeielijk maken om leeren; maar wel 't gebrek aan maagschap, 't gemis van onderling verband, de afwezigheid der uitwendige tegenstelling onder al die woorden.

't Fransch mist grootendeels dat maagschap, dat verband, die tastbare tegenstelling, en tracht zulks te verhelpen door een grooten hoop woorden, maar zeer dikwijls zijn ze aan vreemde talen ontleend. 't Vlaamsch gaat geheel anders te werke, zooals genoegzaam blijkt uit de volgende voorbeelden:

1° Eenen weg begaan - *Battre un chemin.* Begaanbare weg - *Chemin praticable.* Ontgaan - *Eviter*, *esquiver.* Misgaan - *S'égarer*, *se fourvoyer.* Vergaan - *Périr.* Vergankelijk - *Périssable. éphémère.* Vergankelijkheid - *Instabilité, fragilité.* Enz.

2° Aangaan - *Commencer*, *attaquer.* Achtergaan - *Retarder.* Voorgaan - *Devancer.* Achteruitgaan - *Recu-*

ler, rétrograder. Vooruitgaan - *Avancer.* Afgaan - *Descendre.* Opgaan - *Monter.* Doorgaan - *Traverser.* Ingaan - *Entrer.* Uitgaan - *Sortir.* Meêgaan - *Accompagner.* Ondergaan - *Disparaître.* Overgaan - *Passer.* Tegengaan - *Empêcher.* Voortgaan - *Continuer.*

Wij zouden meer voorbeelden aanhalen, ware 't niet dat wij zulks overbodig achten; wie er ten anderen meer begeert, overzie de woordenboeken, waar er op ieder blad in voorkomen.

In den beginne nochtans, zal de vlaamschleerende Waal niet sneller dan de franschleerende Vlaming vooruitgaan; doch wanneer hij, na korten tijd, een kleenen woordenvoorraad zal geoogst en den woordenbouw, 't zij door eigen opmerkzaamheid, 't zij door 's meesters lessen, zal gevat hebben, zal hij met gelijke pogingen *onzeggelijk* meer vernemen dan de Vlaming.

Daarmeê meene ik genoegzaam het derde deel van mijnen opstel te hebben toegelicht, en de waarheid mijner stelling betoogd te hebben.

Wie hier ten onpasse mochte opwerpen, dat die leering door de ondervinding bestreden en gewraakt wordt, krege kortweg voor antwoord: ‘mis vriend’. Immers, vooraleer te mogen spreken van ondervinding betrekkelijk deze zaak, moet ge:

1°/ Walen onder handen hebben, die het vlaamschleeren ernstig opnemen, en daarbij moet ge wel onderzoeken, of zij inderdaad *gelijke* pogingen doen als de Vlamingen.

2°/ Wel zien en overwegen wat de Vlamingen al slachtofferen of verduren om Fransch te leeren: Fransche gebeden, sermoenen, aanspraken; Fransch in schole, op de speelplaats, op wandel, enz.

Indien de Walen alzoo handelden en behandeld wierden, ik verzekere u, dat ze, waar de Vlamingen een beetje deerlijk Fransch leeren, zij zeer wel en schoon Vlaamsch zouden kennen.

ALOYS DE VISSCHERE

Gereedschap van de kloefkappers
Gehoord te Hulste.

B*OOM:* populier of wilge, en soms linde of bilkenboom.
Zage: om den boom in *klossen* te *zagen.*
Hamer en *kliefmes*, om de klossen in *blokken* te *klieven.*
Happe of *bijle*, om de blokken te *kappen.*
Distel, slag van kapmes, om de blokken te *distelen.*
Voorsnijmes, om de blokken te *snijden.*
Nu is de blok gereed om *uitgemaakt* te worden.
Beitel en *hamer* om *een gat te kappen.*
Nu heeft men verschillige booren om de blokken *uit te schroomen.*
1/ *Voorboor* of *voorganger*, om het gat verder te *booren:* gebezigd voor alle kloefen. Geen ander en wordt gebezigd voor de kleene kloefen.
2/ *Eerste boor:* gebezigd (met 1) voor jongenskloefen.
3/ *Vrouwboor:* gebezigd (met 1) voor middelmate kloefen.
4/ *Mansboor:* gebezigd (met 1) voor groote kloefen.
Afdraaier, om den hiel *af te draaien.*
Hielmes, om den hiel *uit te scheppen.*
Teenmessen, om de kloefen rondom de teenen *uit te heulen:*
a/ Voor *halve werkskes* (kleene kloefen).
b/ Voor *derdelingen* (jongenskloefen).
c/ Voor *vrouwlingen* (middelmate).
d/ Voor *manskloefen* (groote).

Zoolmessen, voor a, b, c, d, om de kloefen *uit te zolen.*
Hij is nu uitgemaakt.
Opsnijmes, om hem *van buiten veerdig te maken.*
Om de messen enz. te wetten:
a/ *Wetsteen.*
b/ *Strijkstok:* stok met verbrijzelde slijpsteen-aarde bestreken.

Ander getuig:
Kapblok, om er de blokken op te kappen.
Pasbank, om de blokken te passen en te paren.
Het *snijpeerd*, om de blokken te vormen.
De *heulbank*, om de kloefen uit te halen.
Spanhouten, om de kloefen in den heulbank te spannen.
De *spie*, die tusschen den kloef en de spanhouten zit.
De *kramme*, waarin het opsnijmes draait.
De *schacht*, hout waarin het mesken zit.
Kleen mesken, om de muil van den kloef te effenen.
Keer, hout of stijl van de booren.
Krukke, handhaaf van het voorsnijmes.
Afval: kapperlingen, *distelingen*, *snijdelingen* en *boorlingen.* De *zagerlinge* en gaat dit ambacht niet aan.
Er worden dan gatjes in gemaakt met een *spikkelboor.* Zij worden gepaard of gekoppeld en aaneengebonden; in den oven gesteken (eertijds in de kave) om ze te rooken met gers enz.; gezwart, geschilderd, met bloemen versierd, enz.

Over de mate der kloefen.

De mate is ne regel verdeeld in *steken*, *blinde en andere:* deze laatste van 1 tot 14.

Blinde steken is al wat vóór de eerste steke is, of het voorenste deel, dat niet verdeeld en is.

De verdeelde mate wordt verdeeld in 4 deelen:

1/ Voor halfwerkskes, van steke 1 tot 4.
2/ Voor derdelingen, van steke 4 tot 7.
3/ Voor vrouwlingen, van steke 7 tot 10.
4/ Voor manskloefen, van steke 10 tot 14.

Ieder steke is bijkans 2 ctm. lang.

Hoeveel kloefen er in één paar zijn.

1/ Vier halfwerkskes; 2/ Drij derdelingen; 3/ Twee vrouwlingen of manskloefen.

Deelen van den kloef:

1/ *Al onder:* de *hiele*, de *klampt* (of holte) en de *zool.*
2/ *Zijden- en bovendeel: Hiele, sponden, top* en *hulle.*
3/ *Binnen: Muile, wrijf, terdt* en *planke.*

G.V.D.P.

ONZE streken waren eerst bevolkt in het vierde aardkundig tijdvak, door de lieden van den gekapten steen.

Daarop volgt de zoogenoemde *hiatus*: men erkent geen verband tusschen deze eerste oortijdelijke bevolking en de bewoners der volgende tijdvakken.

Daarna verneemt men het spoor der lieden van het tijdvak van den geslepen steen, die later bij verdere ontwikkeling het brons en het ijzer bezigen.

Deze menschen staan bekend als eene Arische bevolking. Ze worden ook Indogermanen genoemd.

Tot de Ariërs behooren onder andere de Indianen, de Persiërs en de Armenianen in Azia, de Slaven, de Hellenen, de Italioten, de Kelten en de Germanen in Europa.

De Kelten hebben eerst den bodem van 't land der Germanen bewoond; 't blijkt zooals wij zeiden uit de menigvuldige Keltische oordnamen in Duitschland, ja ook uit Keltische volksstammen die tot heden in Duitschland Keltische eigenheden, namentlijk in Hessenland, bewaard hebben.

Uit de *Indogermanische Forschungen*, VII, bl. 279, schijnt het te blijken dat tijdens het tijdvak der geslepen steenen, de Germanen in Denemarken gehuisvest waren, en dat zij van daar, in het tijdvak van het brons, naar Duitschland uitgezet en verland zijn.

J. CL.

[Nummer 2]

Jan Brito van Brugge en het uitvinden van het boekdrukken (*Vervolg van bl.* 5)

2. **H**ET tweede werk van Brito is eene vertaling, in fransche verzen, van Maerlant's *Wapene Martin.* Het wordt beschreven door Campbell, in zijne *Annales de la typographie néerlandaise au XV*^{e} *siècle*, *1874*, bl. 285 (Zie: Gilliodts, *op. laud.*, bl. 74 vgg.), en wierd in de oorkondenzaal van Brugge ontdekt ten jare 1854. In zijn verslag aan de stedelijke overheid (10sten Oest 1859) zegt M. Bossaert het volgende: '...Ik heb Ued. reeds eene ontdekking gemeld, die ik over eenigen tijd gedaan heb. Het is zake van eenige gedrukte bladen, die ik uit den ouden omslag van eenen Register getrokken heb, daarin zij rond de 350 jaar onbekend zijn gebleven. De geleerde Heer Blades heeft mij verzekerd dat de letters van dit overblijfsel eens *incunabels* volstrekt de weêrsplete zijn van deze die ten dienste van Jan Brito waren.' In zijn verslag van 31 Julij 1862, handelt M. Bossaert nogmaals over die zelfste stoffe: '....Hetgeen mij in 1859

toeliet den naam van den drukker te raden, 't is dat de eerste prenters, geheel anders als het met hunne opvolgers geschiedt, geene gelegenheid hadden om drukletters te koopen; zij waren genoodzaakt deze in hunnen eigen werkwinkel te gieten; en zij behielden uitsluitelijk voor hen zelven de metalen stempels die zij moesten doen graveeren of die zij misschien zelve uitsneden. 't Is alzoo dat ieder drukkersmeester zijne bijzondere drukletters bezat. Dit zoo zijnde, de gietvorms der letters in het *fragment* waarover ik Ued. schreef, zijn volkomen gelijk aan deze die gebezigd wierden tot het drukken van een klein werk (de *Doctrinal*) waarvan men enkel één exemplaar kent, maar dat onbetwistbaar een Brugschen oorsprong heeft.....

Wat de stoffe van dat boeksken betreft en den naam van den opsteller, het zou ten ontijde geweest zijn daarover mijne zienswijze uit te drukken, vooraleer ik geheel het werk bezat, of ten minste eenige meer uitgestrekte deelen die ik niet en wanhoopte te ontdekken. En inderdaad, korten tijd nadien en later ook nog, gelukte ik erin opvolgentlijk verschillige bladen te vinden niet alleen van den onbekenden en reeds gemelden boek, maar ook van twee andere werken, die met dezelfde letters gedrukt waren als deze van den *incunabel* en van het ander aangehaald werkske.....

Onder deze drukeerstelingen was er een die mij meer bekommerde; hij is onvolledig; ik en heb er maar een dertigtal bladzijden van gevonden; en nóg, zij en volgen op malkander niet; gij zult oordeelen dat hij nochtans, om meer als ééne reden, belangwekkend is. En inderdaad, dit zelden boekwerk, wiens bestaan niemand en vermoedde, is de vertaling, in fransche verzen, van een gedicht van Jacob van Maerlant, dat begint met deze woorden: *Wapene Martin (En garde*, *Martin!)*, eene soorte van uitroeping die de naam zelve van den dicht geworden is. De vertaler is mij onbekend; ik zou daarover ten hoogste maar eene veronderstelling durven wagen. De eerste drukkers waren doorgaans geleerde mannen, die verschillige talen machtig waren. Zij gaven niet alleen de werken uit van anderen, maar ook hunne eigene geschriften en vertalingen. Men mag dus, en niet zonder reden, veronderstellen dat de vertaling van dit vlaamsch gedicht uit de XIIIde eeuw tevens aan de penne en aan de drukperse van Jan Brito zelven te danken is.’

Na deze en andere aanhalingen geeft de heer Gilliodts (bl. 78-107) den *text* van de bladzijden uit *Wapene Martin* die onder de oorkonden der stad Brugge gevonden wierden en bewaard blijven.

3. Het derde drukwerk van Brito is een *verweerschrift ter verdediging van Maria van Bourgondie*, na de schrikkelijke dood van haren vader Karel den Stoute. Het moet opgesteld geweest zijn in de eerste maanden van 1477. In de Archiven van Brugge bezit men overblijfsels uit twee afdruksels van deze *Verdediging*, die bestond uit 80 bladzijden, waarvan er maar 77 gedrukten zijn. Maar in de Stads-Bibliotheek bestaat er een oud handschrift van geheel het stuk, hetgene aan M. Gilliodts toegelaten heeft den *text* der gedrukte bladen te volledigen: 't is eene gelukkige omstandigheid, om reden dat die *Verdediging* der jonge Hertogin van Bourgondie zeer merkweerdig is, tot kennis der arglistige staatkunde van den sluwen Lodewijk XI. De heer Gilliodts geeft ze *in extenso*, van bl. 109 tot bl. 158.

4. Het vierde en laatste bekend werk van Brito handelt over *den vrede van 1488*, tusschen de Bruggelingen en Maximiliaan. Het bestaat uit zes bladzijden en begint met de volgende woorden: *Dit es ghemaect te Brugghe // Int jaer Ons Heere duysent vier // Hondert acht en tachentich den // sestiensten dach in meye* // Het eindigt als volgt: *Item de ostagiers insghelycx hebben ghelijken eedt gedaen ostagiers te zijne naer uitwysen van den voorscr. paeyse.*

Men heeft vruchteloos opzoekingen gedaan om dit druksel te hervinden, in de bibliotheek der stad Brussel daar het het eerst door Baron de Reiffenberg beschreven wierd.

III.

De moeilijkste taak van den Heer Gilliodts bestond in het beoordeelen der gewrochten van Jan Brito. 't Is daar het voorwerp van het derde hoofdstuk.

Op de laatste bladzijde van den *Doctrinal* leest men, na den gekenden *Explicit feliciter*, de volgende verzen, die wij hier volgens de hedendaagsche schrijfwijze van het latijn neêrdrukken:

Aspice praesentis scripturae gratia quae sit;
Confer opus opere, *spectetur codice codex.*

Respice quam munde, *quam terse*, *quamque decore*
Imprimit haec civis brugensis Brito Johannes,
Inveniens artem nullo monstrante mirandam,
Instrumenta quoque non minus laude stupenda.

Zulke wijze van eenen boek te onderteekenen is merkweerdig! Men vindt daar, zoo schrijft de Heer Gilliodts, bijzonderlijk drie dingen:

1°/ Dat Jan Brito een Brugsche poorter was; - *civis Brugensis.*

2°/ Dat hij drukker was; - *imprimit.*

3°/ Dat hij uitvinder was; - *inveniens artem.*

Deze drie beweringen worden in 't lange en in 't breede onderzocht en waar gevonden. Laat ons geheel die zake onder het geleide van onzen geleerden gids nagaan:

1. JAN BRITO WAS POORTER VAN BRUGGE. De naam der familie Brito staat reeds in onze oudste oorkonden vermeld, te weten op het einde der jaren 1200. M. Gilliodts, die schier al de plaatsen aanhaalt waar deze naam voorkomt, legt uit hoe dat hij dikwijls van gedaante verandert: dit liegt bijzonderlijk aan de stemzate, die op de laatste lettergreep van dezen naam valt. Alzoo vindt men Britoen, Bertoen, Burtoen, Bortoen, Bretoen, Bartoen, Barton, Bardton, enz.

Het geslacht der Bortoens telde onder de edelste burgerij, en speelde eene groote rol in de belangrijke gebeurtenissen van het begin der vijftiende eeuw: talrijke voorbeelden zijn daar om dat te bevestigen (bl. 162 vgg). Een der aanzienlijkste poorters van Brugge was *Jan Bortoen*, die dikwijls het ambt van burgmeester, maar nog meer dit van schepen bekleedde. Hij heeft ongelooflijk veel bijgebracht om den bloei van den brugschen handel staande te houden. Maar onder staatkundig opzicht was hij de Burgondiers genegen (bl. 203 vgg.). M. Gilliodts bewijst dat er nog twee andere Bruggelingen, ter zelfder tijde, te weten in den eersten helft der XVde eeuw, den zelfden naam droegen, en hij onderscheidt ze op eene zeer behendige wijze (bl. 216 vgg.). Deze die beurtelings burgmeester en schepen was stierf arm; maar een zijner zonen, ook Jan Brito geheeten, is de man die dank aan zijnen *Doctrinal* den roem verwerft van als uitvinder der boekdrukkunst te mogen aanzien worden.

Wat leeren nu ons de Brugsche oorkonden nopens dien Jan Brito, den drukker?...

Ten gevolge der beproevingen die zijne familie kwamen aantasten, wierd Jan Brito genoodzaakt zijn brood te winnen met werken. Hij wierd dus *boucscrivere*, en oefende alzoo een zeer winstgevend bedrijf uit. 't Is in die hoedanigheid dat hij eenigen tijd te Doornijk woonde, in het jaar 1446, terwijl zijne gedachten reeds op het drukken stonden en dat hij de middels beraamde om deze wondere kunst, die hij waarschijnlijk reeds geoefend had, wel uit te voeren.

De zoogenoemde loterien, waarmede men heden ten dage niet weinig bekommerd is, en die nu en dan, bij middel van een *groot lot*, het een of het ander huisgezin plotselings rijke maken, zijn eene uitvindinge van het oude Brugge. Gelukkiglijk dat onze stad om andere redens beteren roem op hare eerekroon ziet prijken!... Nu, in het jaar 1446, den 27 Oest, op 4701 inschrijvers waren er 470 die eenvoudig hun inleggeld wederkregen; en Jan Brito, die gelijk anderen de kans gewaagd had, wordt tweemaal vermeld onder dezen die noch wonnen noch verloren, en wel in dezer voege: '*N° 397 Maistre Jehan le Borton*, *maistre de le escripture*, *Tournay.*'

Brito keerde welhaast naar Brugge weder; verder zullen wij andere bijzonderheden over hem geven. Ondertusschen besluiten wij met den heer Gilliodts (bl. 252) dat hij ongetwijfeld een Brugsche poorter, *civis brugensis*, moet geheeten worden.

***

2. Was hij ook waarlijk *drukker?* Of, gelijk men somtijds beweerd heeft, zonder het te bewijzen, was hij maar een eenvoudige schrijver of afschrijver? Verlichter (*enlumineur*) omtrent gelijk Margriete van Eyck en was hij voorzeker niet. Men is nochtans toegevend genoeg om te aanveerden dat hij een eerste schoonschrijver was, ervaren genoeg om een nieuw schrijfstelsel uitgevonden te hebben. Deze beweringen en zijn op hoegenaamd geene redens gesteund; het zijn loutere veronderstellingen, onmogelijk te verrechtveerdigen. M. Gilliodts bewijst dit met doorslaande redens (bl. 252 vgg.).

Eerst en vooral, waarom, in het opschrift waarmede

hij zijnen *Doctrinal* eindigt, spreekt Brito van zijn *poorterschap*? Omdat men te Brugge, gelijk in vele steden, het drukkersambacht maar en mocht uitoefenen als men er het burgersrecht of *poorterie* genoot. Dit beroep was aanzien als eene der *poorters neeringhen.* Geene vreemdelingen en mochten dezen stand omhelzen zonder reeds de *poorterie* gekocht te hebben, en zonder de andere voorwaarden te onderhouden die de wet of de *keuren* vereischten.

Sommigen hebben beweerd dat het geslacht der Brito's, te Brugge vreemde was, of er zelfs onbekend stond. Maar talrijke *texten* of *Weeserie* uit de Registers van de *Weezenkamer* en uit stad's rekeningen, bewijzen het tegenstrijdige. Inderdaad, om te Brugge het voogdijrecht te bezitten, moest men *poorter* zijn: en al de Brito's of Bertoens hebben dat recht genoten. Verders, een der voorwaarden om de *poorterie* te bekomen, was dat de vreemdeling moest door eenen getuige voorgesteld worden, die over den oorsprong en het goed gedrag van zijnen beschermeling verantwoordde. En nog eens, de Bortoens der XIVde eeuw hebben dikwijls zulk peterschap op hen genomen.

(*'t Vervolgt*)

H. ROMMEL

Beeknamen

MEN weet niet veel van den inval der Franken in ons land; velen en weten niet eens van waar de Franken gekomen zijn. Anderen verkeeren in de meening dat de Franken enkel door onze streken getrokken zijn om in Gallië een nieuw rijk te stichten; ze denken er niet eens op dat de Franken onze voorouders zijn en de roemweerdige daden van dat heldenvolk worden de Franschen aangerekend en toegeschreven.

De oorkonden ontbreken.

Waar zal de geschiedvorscher zijn bescheed halen? Op welke getuigenissen zal hij steunen om dit duister tijdvak op te helderen?

Het beeld der beschaving van die tijden zal hij met andere stukken en bewijzen weten op te bouwen.

De grond spreekt waar hij nauwkeurig ondervraagd wordt.

Onze Franken spreken tot op den dag van heden Nederfrankisch.

De oordnamen duiden ons de nederzettingen der Franken aan in ons land.

Zoo welsprekend zijn ze, dat ze na 't verloop veler eeuwen nog een tafereel van de geschiedenis ontrollen.

Beste lezers, als ge de jeugd moet richten en opleiden, als ge de jongelingen liefde tot het vaderland moet inboezemen en lessen in 't verleden, tot zelfs bij de fiere en vrije Franken gaat zoeken, toont onze dorpsnamen als gedachtenissen van dit roemweerdig volk en als bewijzen van hun verblijf en hunne vestiging in ons land!

De jongeling kent en bemint onze dorpen; met hunne eigenheden, hunne landschappen en ook met hunne schilderschoone namen zitten ze in zijn wezen vergroeid.

Toont dat die dorpen hunnen oorsprong en hunnen naam aan de Franken te danken hebben; toont dat menigeen van die dorpsnamen een bescheed, een wetenschappelijk bewijs van den inval der Franken kan leveren.

Aldus zal 't duister verleden herleven. Zoo zal die leerzame bladzijde uit de geschiedenis belang wekken.

***

Wij hebben in onzen opstel over *Rumbeke* eene schreve getrokken van Limburg tot aan de Warthe, welke, in de Oder vloeit, en gezien dat zij tot grens dient tusschen het Nederduitsch en het Hoogduitsch spraakgebied.

In 't Noorden dezer lijn worden Nederfrankische en Nedersassensche tongvallen gesproken.

Trekt nu eene schreve West van Olpe, tusschen Mühlheim en Essen, langs Wesel naar Doesborg en Zutfen en van daar Westwaarts naar de Zuiderzee: deze lijn dient tot grens tusschen het Nederfrankisch en het Nedersassensch spraakgebied.

Het Hoogduitsch taalgebied wordt ook in menigvuldige gouwspraken verdeeld; 't zou ons te ver leiden moesten wij hier de grenzen van de Hoogduitsche spraakverdeelingen aanwijzen.

Men onderscheidt nagenoeg met Eerw. Heer A. Dassonville, in *Biekorf* III, bl. XII, het Middenduitsch en het Opperduitsch.

Het Middenduitsch bevat het Middenfrankisch en het Opperfrankisch, en het Opperfrankisch vervalt verder in het Rijnfrankisch en het Oostfrankisch.

Het Opperduitsch bevat het Allemannisch en het Beiersch dat ook in Oostenrijk gesproken wordt.

't Is vooral Braune die eenig licht op die verdeeling geworpen heeft in den eersten jaargang van de *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur* en in zijne merkweerdige spraakkunst van 't Oudhoogduitsch.

Daar kan de lezer verder bescheed vinden.

***

Tacitus kent omtrent vijftig Germaansche volksstammen; hij beschrijft hunne zeden en uit zijne aanduidingen en deze van andere Roomsche schrijvers kunnen de geleerden toonen waar die stammen gehuisvest waren.

In de 4de en de 5de eeuw beginnen de zwerftochten en de landverhuizingen der Germaansche volkeren; maar 't is nu onder andere namen dat zij het aanschijn van Europa doen veranderen.

Wie geraakt er wijs uit dat zwarmen van de volkeren, uit dien zoogenoemden inval der Barbaren?

Onder 't Roomsch beheer woonden hier Kelten.

De Vlamingen zijn echter van Germaansche afkomst. Welke Germanen hebben er onze streken bevolkt? Welke Germanen zijn op onzen bodem met de overblijfsels der voorhistorische of oortijdsche en der Keltische bevolking de kern van ons Dietsch volk, de voorouders der Vlamingen geworden?

Door den kamp tegen het Roomsch keizerrijk zijn de kleine Germaansche stammen in elkander geslegen en tot groote volkeren bedegen.

De Sigambers worden Saalfranken; de Amsivariërs, Rijnfranken (*Ripuarii*) of Middenfranken; de Katten, Opper- en Oostfranken. Tubanten, Usipiërs en Tencters versmelten met andere stammen tot Allemannen. Uit de

Cherusken en de Chauken zien wij Sassen, uit de Hermunduren, Thuringers, uit de Marcomannen, Beieren groeien. De Friesen echter bewaren hunnen naam en hunne zate uit den tijd van Tacitus.

***

Bij uitwijkelingen zijn de namen van het vaderland veelal in zwang.

Bij de Germaansche stammen die onze streken bevolkt hebben zullen wij de oordnamen aantreffen, die ook tot heden toe in 't stamland dier eigenste Germanen bewaard zijn gebleven.

't Is aldus dat de oordnamenkunde zulk eene gewichtige hulpwetenschap der geschiedenis geworden is.

't Zijn waterloopen, welke de Germanen eerst op ons grondgebied in hunne eigene tale zullen benoemen; 't is bij de waterloopen immers dat zij een gunstig oord aantreffen om hunne nieuwe zaten neêr te slaan; 't zullen meest nieuwe beeknamen opkomen: de groote vloeden zijn immers sedert lang in 't Keltisch of in de taal der oortijdsche volkeren bekend.

Beeknamen zijn dus geschiedschappelijk bescheed uit het tijdvak van den inval der Barbaren; wij zouden nog andere getuigenissen aan de namenkunde kunnen ontleenen, maar deze benamingen zijn de voornaamste; beeknamen duiden ons rustoorden aan van uitzwarmende Germanen.

***

't Verwondert ons grootelijks dat niemand opgemerkt en heeft dat *Al* in sommige duitsche oordnamen *steen* beteekent en dat onze vermaarde vlaamsche reiziger Busbeck het woord *ael* bij de Krimgoten met de beteekenis van *steen* heeft aangeteekend.

Men leidt het krimgotisch *ael* van 't gotisch *hallus*, rots af, maar de taalgeleerden moeten tweemaal hunne eigene klankwetten van overeenkomst tusschen bekende germaansche woorden en 't krimgotisch geweld aandoen, om deze afleiding te kunnen staven.

Kan de oordnaam *Aelbeke* met dit woord in verband gebracht worden en moet hij dus onder de steenbeken gerekend worden? Of beteekent *âl* moeras, of volgens anderen *watergeul*, en is *Aellbeke* eene beek, welke door eenen moerassigen bodem vloeit of eene diepe groeve, mits omroering der aarde, door den grond heeft gewroet?

Wat er ook van wezen moge, die naam was bij de Franken inheemsch; de Nederfranken hebben hem in hun stamland gekend: er ligt eene Alebeke niet ver van Emscher. Een oord *Albach* treffen wij ook aan bij de Middenduitsche Franken.

***

Cruybeke en kunnen wij niet uitleggen; moeten wij echter eene gedaante van 1299 aanveerden, 't zou eene verbastering zijn uit *Crumbeke* en dan vallen wij op den bekenden naam *Crombeke*, die veel bij de Franken in gebruik was en geenen uitleg noodig heeft, even als *Hoorebeke*, van 't oudfrankisch woord *hore*, modder, dat heden nog bij 't oudsprakig frankisch volk van West-Vlanderen verstaan en gebruikt wordt.

Langs alle kanten vloeien er *Hoorebeken*, en hebben er dorpen en buurtschappen aan dien beeknaam hunnen naam te danken, zoowel bij onze Nederfrankische stambroeders als bij de Middenduitsche Franken. Ge hebt *Horbeke*, een goed bij Meschede, *Horbeke*, een hof bij Billerbeck, *Horpecke* bij Rhenegge in Waldeck, om van de Horbeken bij de andere Franken niet te gewagen.

***

De naam *Lebbeke* was ook bij de Franken bekend. Daar bestaat een *Lebecke* bij Hombressen, Noord van Cassel. Die gedaante komt overeen met onze gedaante van 1197 en de gedaante *Letbike* van 1234 van den Hessenschen oordnaam is dezelfde als onze gedaante *Lietbeka* van 1003 en Liebeke van 1280, welke ons naar een oud naamdeel *hlita*, helling, verzenden.

***

De oorden die *Lembeke* heeten onder de Nederduitsche en onder de Middenduitsche Franken zijn te menigvuldig om hier aangestipt te worden; 't en zal niemand verwonderen dat er ook op onzen Nederfrankischen bodem aangetroffen worden. Best wordt deze naam als de *Leembeke*, als de vliet die door 't leem vloeit met Förstemann uitgeleid.

***

De *Marbeke* bij Soest is de moerasbeek; de *Mikilonbekie* bij Münster is de groote beek; de *Rosbike* bij Brilon is de peerdenbeek, de *Silbike* bij Brilon is de sluisbeek; iedereen zal in die Nederfrankische namen van het stamland de weergade onzer Nederfrankische dorpsnamen erkennen.

***

Van 't jaar 400 voort is de bekende tweede klankverschuiving gebeurd, waardoor de Hoogduitsche tongvallen van de Nederduitsche gescheiden wierden, en door dewelke eerst de Beieren en Allemannen, later ook de Opper- en de Middenfranken aangetast wierden. De Nederfranken en de Nedersassen bleven er vrij van.

Door die klankverschuiving hebben wij 't Hoogduitsch woord *bach* nevens ons Nederduitsch woord *beek.*

Dat verschijnsel openbaart ons een geheim van de bevolking en de bezetting van ons vaderland door de Franken.

Dat er Franken onder de Gallen in 't Walenland wonen is onbetwistbaar.

De oudheden bewijzen 't; de Germaansche woorden in de taal en de Germaansche oordnamen bij de Walen komen de navorschingen der oudheidkundigen bevestigen. Welke Frankische stammen zijn er naar 't Walenland uitgezwarmd?

De Walen vermoeden dat het Rijnfranken, *Ripuarii* zijn.

Zij hebben gelijk.

De dorpsnamen, die van de benamingen van waterloopen

voortkomen, luiden *bais* of *bise* in den uitgang, van *bacia*, door klankwijziging *bicia*, van 't verschoven woord *bach.*

Ware die uitgang ons Nederfrankisch woord *beek* en niet de verwaalsching van *bach*, hij zou *beck* luiden, zooals in de menigvuldige Saalfrankische dorpsnamen van Fransch-Vlanderen, waar onze Dietsche taal voor de Fransche moest wijken.

Zooals de kostbare oudheden der vermaarde toogzalen van Namen en Charleroi van Rijnfranken voortkomen, zoo hebben ook de Waalsche oordnamen in *bais* hunnen oorsprong aan Rijnfrankische nederzettingen te danken: de uitkomsten der taalwetenschap zijn daar om de leering der geschiedenis te bevestigen.

't Zou ons genoegen doen, toonde men ons dat dit merkweerdig verschijnsel ook door anderen wierd waargenomen.

J. CLAERHOUT

Mingelmaren
Ijzervee en sterft niet

'**I**N sommige streken van ons vaderland,' zegt Harrebomée, 'bestond vroeger de gewoonte om bij het verhuren van een hoeve of hofstede ook het vee daaronder te begrijpen. Dit vee behoorde dan, even als de hoeve zelve, bij het einde van den huurtijd, *in natura* teruggegeven te worden. Het was dus zoo vast als ijzer, en vandaar: *ijzervee en sterft niet.* - Ook bij de oude Joden had men bezittingen van ijzeren vee "door de huisvrouw in huwelijk aangebracht, en door den man tot een wettig bepaalden prijs aangenomen onder voorwaarde, dat, bij sterfgeval of scheiding deze prijs moest worden uitbetaald, onverschillig of die voorwerpen hoogere of lagere weerde hadden verkregen of geheel weggeraakt waren."

Vergelijkt: *kerkegoed heeft ijzeren tanden*, en *kindergoed is ijzergoed*' (bl. 68-69).

* * *

Halm geven. - Met mond en halm afstand van iets doen. (Afstand doen van).

Volgens het oude germaansche recht, moest een verkoop of een gift met een (zinnebeeld of) *symbool* gedaan worden 't zij door

het geven of wegwerpen van een stroohalm (*halmworp*), 't zij door het overreiken van eene graszode, een loovertak of iets dergelijks. Voor de overdracht van een huis was in Vlaanderen het (zinnebeeld of) *symbool* een spaander; voor een wijnberg een rank; voor 'nen akker een kluit aarde; voor een weide een ronde graszode van 4 duim. Die zinnebeeldige afstand van eigendom geschiedde tevens door eene mondelinge verklaring en ten overstaan van rechter en getuigen.'

***

'*De sleutel op de doodkist leggen* (van een nalatenschap afzien; meestal wanneer er niets is) *de sleutel ligt daar op de doodkist* (er blijft niets over). Eertijds diende de erfgenaam werkelijk den sleutel op de doodkist te leggen, wanneer hij aan den berooiden boedel van een overledene wou verzaken. Dit gebruik was zoo algemeen, dat zelfs de vorsten zich daaraan moesten onderwerpen. Zoo leert men in de geschiedenis van Vlaanderen, dat de weduwe van Philips den Stoute, hertog van Burgondiën, in 1404 den "desolaten boedel" van haar gemaal aldus verstootte; zij ontdeed zich van haar gordel en lei dezen, nevens beurs en sleutels op de doodkist. De spreekwijze is nog heden mondgemeen.'

***

'*Met iemand op een witten voet staan. Witte voeten bij iemand hebben*, enz.

Aan de witte kleur, die steeds als de edelste gold, werd een zeker hoogere macht toegekend. Een wit ros berijden was bij Germanen het voorrecht van koningen en helden; de heilige drakendooders der kristelijke kerk - een St. Michiel, een St. Jooris - zijn schimmelrijders. Hier te lande voorspellen witte peerden geluk. Hier mee staat in verband Sartorius p. 192. "*Ghy hebt vier witte voeten*" en "'t witte kind," wat een gelukskind, een zondagskind beteekent en overeenkomt met Iuvenalis *gallinae filius albae.*

Eertijds mochten witvoetige peerden de poorten der vlaamsche steden tolvrij binnengaan. In Haspegouw geldt nog het spreekwoord *koeien met witte voeten mogen op het kerkhof grazen* (= zijt ge wel gezien van de overheden dan bekomt gij voordeelen). In die oude voorstellingen en gebruiken zal wel de oorsprong van gezegde spreekwijzen liggen.'

Te Brugge als een speelmaat een lastig en zeer wankelbaar spel gespeeld heeft in het kaarten, en dat het zoo wat tegen verwachtinge nog in 't beste keert en goed uitslaat, dan zegt men, "t Slaat dan nog wit uit.'

***

'*Men kan den Fries gelooven want hij heeft zijn haren met de vingeren aangeraakt.*

‘*Haar* en *baard* waren bij de oude Germanen de kenteekens van vrije mannen, en de aanraking daarvan gold bij het zweren als een heilige eed. De Friezen hadden voor gewoonte, de hoofdharen aan de linkerzijde een weinig naar vooren te halen en daarop de vingeren der rechterhand te leggen.’

Bovengemelde spreuken en gebruiken zijn getrokken uit den 10den jaargang van het tijdblad *Volkskunde*, bl. 68-69. Zij zijn medegedeeld door den Heer A. De Cock, en zullen, 't is te hopen, bij de liefhebbers en lezers van ‘Biekorf’ willekom heeten, en hun herinneren dat de oude gebruiken en geplogentheden, die ons Vlanderen en ons volk eigen waren of nog zijn, dienen met alle zorge en vlijtige nauwkeurigheid verzameld en aangeteekend te worden.

D.L.

DE Dietsche namen der maanden geraken hoe langer hoe meer in gebruik en in aanzien

Al de gevallen en de geschriften noemen, waarin men ze tegenkomt, ware onmogelijk; enkel wille ik er hier eenige aanhalen.

In het belangrijk en aantrekkelijk werk: *Brieven van den Eerweerden Pater Remi Louwyck*, van 't Gezelschap Jesu, in twee boekdeelen uitgegeven bij den Heere Callewaert-De Meulenaere, te Iper, leest men maar effen op van Nieuwjaarmaand, Hooimaand, Koornmaand, Wintermaand, enz....

Op de ‘*Gazette van Brugge*’ staat op het voorblad, al den eenen kant, de latijnsche en, al den anderen kant, de dietsche name, om iedereen te voldoen en te onderwijzen.

Het verdienstelijk tijdblad ‘*Ons Volksleven*’, dat door de bedrevene hand van J. Cornelissen en J.B. Vervliet opgesteld is, en te Brecht, bij L. Braekmans verschijnt, heeft ook die benamingen aangenomen.

In 't algemeen wordt die benaminge aanveerd en gebruikt in bijna al de tijdbladen voor onze vlaamsche leerknapen, en als de Vlamingen hierin, gelijk in gewichtiger zaken, de spreuke verstaan ‘alle male meê’ en weten dat ‘de toekomst hoort der jeugd’ dan mogen ze overtuigd zijn dat die benamingen burgerrecht en leven zullen verkrijgen.

R.D.C.

Vrage

‘**H**ET gebeurt dikwijls dat men van quaede betaelders, van *taypayen*, van twistmaekers, krijgt dat men kan.’

Sermoenen van De Vloo, *VII*, *246.*

Het woord *taypayen*, hoe wordt het uitgesproken en uitgeleid?

WIE om mij en het Evangelie zijn leven zal verloren hebben, die zal het behouden.
MARC.

Dewijl hij in korten tijd tot de volmaaktheid geraakte, zoo heeft hij langen tijd geleefd.
SAP. IV, 13.

† Zalige gedachtenis van den heer *Frederic Buyle*, broedermissionnaris der Congregatie van het Onbevlekt Hert van Maria te Scheut, geboren te Sint-Niklaas den 23 December 1869, ingetreden te Scheut in December 1891, zijne geloften uitgesproken den 20 Maart 1893, naar Congoland vertrokken den 6 April 1893, overleden te Berghe-Sinte-Marie (Congoland) den 20 November 1897.

't Dagelijksche brood te winnen,
met mijn timmerstiel, was schoon;
doch, mij sprak een stem van binnen
van een meer verheven loon,
bij den Oppermeester. Broeder
wilde ik worden; en ik ging,
ver van vader, ver van moeder,
Congowaards, als zendeling.
O, hoe kwam mijn stiel te stade!
Huis en klooster, school en kerk
mocht ik tim'ren, vroeg en spade,
voor het groot beschavingswerk.
Licht was mij de last op aarde,
kort de werktijd, hoog de loon;
en de schat, dien ik vergaarde,
volgt mij in des Meesters woon.

A.J.

Spinnewiel
(Gehoord te Hulste)

W*IEL*, groot houten wiel.
Asse, waarop het wiel draait.
Handhave, op het einde van den asse.
Peze, rond het wiel en rond den toortel.
Toortel, die de beweging overzet.
Spille, die in den toortel vastgemaakt zit en mededraait, en waarop men de pijpen steekt.
Pijpen, stokskes hout die dienen om het gaarne op te winden.
Vlieger, die het gaarne opdraait.
Haken, in den vlieger om den draad te leiden.
Oogske, lijk ne groote kop van een naalde.
Vilten, twee liggende arms van biezen, waartusschen de toortel zit, en waarin de spille draait.
Stijpers, twee rechte arms waaraan de vilten zijn vastgemaakt.

Wippe, waarmede men het wiel in beweging brengt.
Pooten, viere.
Wielbak, in de midden, voor 't een en 't ander in te steken.
Klossen, pijpen volgesponnen.
Lutterpeze, om de klosse vast te maken.
Manneke, waarin dat de rokke zit (*quenouille*).
Rokke, om het vlas op te doen.
Rokhuis, waar het vlas vast zit.
Haspe, getuig om het gaarne van de klossen te haspen of af te draaien.
Haspewinde, waar het gaarne van de klossen op gewonden wordt.
Vrongskes gaarne, afgehaspt gaarne.
Oogskes, om den draad te leiden op de haspewinde.
Hekels, om het vlas te kammen (groef en fijn).
Hekelmes, om de hekels te kuischen.

G.V.D.P.

DE oordnaam *Zonnebeke* beteekent, evenals deze van *Sonneborn* bij Waldkappel in Hessen, de beke die langs den zonnekant van den heuvel, in 't warme Zuiden vloeit. Nog andere oorden ontleenen aan die ligginge hunnen zonnename. Men schreef *Sonnebeca* in 1142 en door den bekenden omklank van *u* in *i*, *Sinnebeka* in 1072.

J. CL.

VROEGER was er in de kerke van Thielt 'ne grafzerk met het volgend opschrift:

HIC JACET JOES SPIERINCK, QUI OBIIT ANNO DNI 1376, 13 KALEND. NOVEMBRIS.

Daarnevens lag Alexander Spierinck, baljuw van Vlanderen, overleden den 29 van lentemaand 1402, over den welken wij in eene oude handveste lezen:

'Hy hadde doen dooden, in zynen tyt dat hy souverain was, meer dan vyf duusent persoonen; ende hy was van den laetsten persoon ghedachvaert voor 't anschijn Godts op den derden daeghe, andere zeggen den achtsten. Ende 't ghebeurde dat Alexander, op den derden dach, met den bal catste en zeyde; Ic was eerghisteren ghedachvaert voor God, ende ick ben nog hier; ende van stonden aen, viel ter aerden ende hij starf. 't Welck een groot teeken van God was, om een exempel voor andere om rechtveerdighe justitie te doene.'

[Nummer 3]

Ian Brito van Brugge en het uitvinden van het boekdrukken (*Vervolg van bl.* 22)

Van bl. 256 tot bl. 291 deelt de Heer Gilliodts veel uittreksels mede uit een ouden ligger der Sint-Jans gilde, een schrijfboek in-4° met 202 bladen, waarvan het begin luidt in dezer voegen:

‘Dit naer volghende es de rekeninghe die Jan van Voude ghedaen heeft vander andelinghe die hy gheat heeft, jnt huut gheuen ende jnt ontfaen vander ghilde van Sinte Jan ewangelist, die men houd ten heechoute, als van den jare jn ghaende sinjans daghe den sesten dach jn meye anno dust vier hondert vieren vichtich toot den vj^{sten} dach jn meye a^{o} LV.’

‘Deze gildeboek levert menige bijzonderheden op nopens het leven van onzen oudsten drukker. Jan Brito is reeds ten jare 1454 ingeschreven in de Gilde der librairiers van Brugge, tijdens het opmaken van de eerste rekeninge die wij bezitten. Vier jaar later, in 1458, draagt hij den titel van *Meester* en behoudt hem tot op het einde van zijn leven,

behalve één jaar, 1461-62, waarvan de rekening ten anderen onvolledig is.

Zijne vrouw, van wie hij geene kinders en had, wij en kennen er ten minste geene, sterft in 1460-61. Hij zelve is overleden in 1493-94, want op de rekeninge over dit jaar wordt zijne *dootscult* vermeld, en de gilde doet tot lafenis zijner ziele eenen dienst zingen.

Zijne tweede vrouw, Catharina, betaalt bij voortduring een jaargeld, hetgene bewijst dat zij zijnen handel blijft uitoefenen. Zij sterft in 1504... twee dochters nalatende, Maria en Catharina: de eerste betaalt haar jaargeld van 1507 tot aan hare dood in 1524; de tweede betaalt in 1534 en 35, en sterft in 1539-40.' (bl. 39-92).

Maar wat is eigentlijk de Gilde der drukkers en librairiers waarvan er hier spraak is? De eerste *keure* dezer Gilde is verloren gerocht; maar zij was vernieuwd geworden rond het jaar 1514: dit blijkt uit verschillige aanstippingen in de rekeningen van 1515-16. Het is nochtans mogelijk eenige bepalingen der oude keure te hervinden, 't zij in de bestaande stukken van sommige processen, 't zij bij middel der latere keuren: de Heer Gilliodts geeft daar verschillige voorbeelden van (bl. 293, vgg.).

Na eenige gedeeltelijke veranderingen, nu en dan ingebracht, kwam er den 19 Januarij 1612 eene nieuwe gildewet tot stand, dank aan de overeenstemming van het magistraat van Brugge met Bisschop de Rodoan. Deze wet is gekend onder den naam van *Keure ende ordonnancie omme de Liberariers*, *prenters ende scoolmeesters*, *scoolvrauwen der stede van Brugghe* // (bl. 295-97). Wanneer men in de jaarlijksche rekeningen de namen der leden naziet, moet men besluiten dat de Gilde eertijds uitsluitelijk was samensteld uit de librairiers en prenters (d.i. boekhandelaars en drukkers), alsook uit deze die rechtstreeks met hen in betrek stonden, zooals de *boucscrivers* en de *verlichters.* 't En was maar later dat de onderwijzers er allengskens binnendrongen.

Den eersten keer dat men het ambacht van een lid aanduidt, 't is in 1458, fol. 17, n. 15: 'Dieric f. Jans de prentere.' Later komen er niet alleenlijk ambachten te voorschijn die het drukkersambacht aangaan, b.v. de boucbinders, de verlichters, enz., maar ook een getal andere.

Alzoo is het dat wij, buiten de reeds gemelde, nog de namen bemerken van ‘vingnette makers, scrivers en boucscrivers, prenter vercoopers, scilders, scoolmeesters, scolevrauwen, prenters, riemmakers, droochscerrers, parkementmakers en fransynmakers, guispelsniders, lettersnyders, beeldemakers, - ja zelfs: matsenaers, tafletdragers, barbiers, pottemakers, scoemakers, scrinewerkers, porpointstickeghe en backeghe.’ In 1520 wilde de raad zulk onregelmatig indringen beletten: maar het Magistraat was in de onmogelijkheid de zaak te veranderen...

Van den beginne af aanveerdde men medezusters: ja reeds in 1455-56 vindt men weduwen en dochters van overledene gildebroeders: klaar bewijs dat de Gilde reeds vóór het jaar 1454 bestond. Een ander bewijs daarvan is de betalinge van verachterd jaargeld, b.v. a^{o} 1456-57 leest men ‘*ontfanghen van Willem Vrelant*, *van dat hij tachter was*, *van ouds...* enz. Voor die vlaamsch kan, wil *van ouds* meer zeggen als drie of vier jaar.

De eerste patroon der Gilde was Sint-Jan de Evangelist; maar rond 1470 wierd Sint-Lucas als tweede Patroon uitgeroepen. De Gilde vergaderde in de abdij van den Eeckhoutte, daar zij eenen autaar met capelle, enz. wist te onderhouden. Op de 52 zondagen, alsook op de feestdagen, zelfs op deze der HH. Apostelen, enz. ten getalle van 24, deed de Gilde de H. Mis opdragen.

De oudste naam dezer instellinge was ‘*de Gilde van Sint-Jan den Evangelist.*’ Maar deze naam wierd dikwijls door andere woorden nader bepaald, alhoewel niet altijd op de zelfde wijze. In 1458 voegde men er den naam bij der ‘*scrivers*,’ (i.e. schoonschrijvers, kunstschrijvers); in 1490-91 dezen van ‘*boucscrivers*, *verlichters ende librariers.*’ *Boucscrivere* beteekende daar tevens den opsteller en den *drukker* van eenen boek. Men moet trouwens aanveerden dat Colard Mansion, die ongetwijfeld een *drukker* was en als lid der Gilde voorkomt, onder die benaming moest bekend staan. Meestendeels was het de naam van *librariers* die de Gilde kenmerkte, of ook nog deze van *prenters* en *drukkers.*

Op dezen nu gekenden ligger der Gilde vinden wij den naam van Jan Brito, en zulks drie jaar vooraleer wij er Colard Mansion tegenkomen. Brito is er als *meester* opge-

schreven sedert 1459 tot aan zijne dood. Mansion en krijgt maar ééns dien titel.

Bij gevolg mogen, en, om reden van zijne bestaande werken, *moeten* wij besluiten dat Jan Brito evenveel als Colard Mansion een *drukker* was, in den hedendaagschen zin van dat woord.

Onder de werken die hij gedrukt heeft zijn er drie, wij hebben het reeds gezeid, die allerbest gekend zijn. Leveren zij eenige bijzonderheden op nopens den persoon van Brito? Weinig of geene.

De *Doctrinal* wierd opgesteld door den geleerden canselier Gerson, die te Brugge drie jaar woonde als Deken van het Capitel van Sint-Donaas. Hij verloos de gunst van hertog Jan-zonder-Vrees en hij wierd afgezet den 12 Mei 1411, omdat hij de moord gelaakt had die deze vorst tegen den hertog van Orleans deed plegen, te midden Parijs. Maar Philips-de-Goede schonk hem zijne genade terug, en deed zelfs de wondere sermoenen van Gerson door een zijner beste schoonschrijvers verzamelen. Mag men met reden niet aanveerden dat Brito, lid van eene familie die de Bourgondiers buitenmate genegen was, 't zij op de vraag van den Hertog, 't zij uit eigene beweging en om den vorst aangenaam te zijn, ook van zijnen kant een welgekend werk van Gerson wilde ophelderen, en alzoo den *Doctrinael* gedrukt heeft?...

En de *Wapene Martin?* Mag men de vertaling van dit gedicht niet aanzien als eene eerbetuiging aan Jacob van Maerlandt, den vader der dietsche letterkunde? Het Hof van Bourgondie, te Brugge, was fransch. Wij vinden het geheel natuurlijk dat Brito, die ook dichter was, aan den franschen of verfranschten edeldom een staalken der dietsche letterkunde wilde geven. Dat Brito zelve dichter was, getuige daarvan de *Clachte op doodt*, die hij in 1482 aan Antoon de Roovere opdroeg:

> Al dlijden dat op der aerden gheschiet,
> Hoe groot verdriet, ‘dat en acht ik niet,’
> Sonder dlijden van der dood alleene.
> Want al ander lyden, soomen siet,
> Coempt ende vliedt; ‘nu niet, nu iet;’
> Alsoe fortune haer draeyen biedt[1].

(1) WILLEMS, *Belgisch Museum*, IX, bl. 595.

Heeft Brito zelve de vertaling van den *Wapene Martin* gemaakt? Wij hebben dat hooger reeds als waarschijnlijk aangestipt.

Eindelijk de *Défense de la Duchesse de Bourgogne*, een eigenhandig geschrift van Margareta van York en Maria van Bourgondie, en kan maar door het Hof zelve in de handen van Brito gekomen zijn. En nog eens, men kan 't gemakkelijk inbeelden dat zulk een opstel, dat voor het volk min belang opleverde, zal gedrukt geweest zijn, op de vraag der Vorstin, en door eenen vriend van haar stamhuis.

Het schijnt ons dus bewezen dat Jan Brito, zoowel als Colard Mansion, maar vroeger als deze laatste, te Brugge als ware drukker bekend stond. Wij stellen ze alle twee op den zelfden voet. En inderdaad, zij zijn beide leden der zelfde Gilde; beide betalen er de *doodscult* aan van hunne overledene vrouwen; en de erfgenamen van beide betalen later de doodschuld van Brito en Mansion.

Daarenboven, hoe hebben er sommige schrijvers durven beweren dat het woord *imprimit* van Brito en het woord *impressum* van Mansion het eene en hetzelfste niet en beteekenen? Mag men wel veronderstellen dat twee leden eener maatschappij, die op den zelven tijd in de zelve omstandigheden verkeeren, het woord *imprimere* in twee geheel verschillige beteekenissen zouden bezigen? Zou Brito gelogen hebben wanneer Mansion de waarheid sprak? Men zou ten minste de redens daarvan moeten aanhalen!

De tegenstrevers antwoorden dat Brito een schoonschrijver was ten dienste van Bisschop Mattheus Regnault van Terenburg, en dat later een drukker het geschrift van Brito *gedrukt* heeft. Maar wie zou de zes reeds aangehaalde verzen van een *handschrift* gedrukt hebben, wanneer de schrijver hem zelven den naam van *drukker* toeeigent? En men zou zulks gedaan hebben wanneer het woord *imprimere*, op het einde der XVste eeuw, reeds zijne hedendaagsche beteekenis had! Waar vindt men één enkel voorbeeld dat deze zienswijze zou kunnen verrechtveerdigen?

Dus Brito heeft waarheid gesproken, en wij moeten hem als den oudsten Brugschen drukker aanzien (Gilliodts bl. 319).

***

3. Derde vraag: Is Jan Brito de *uitvinder* van zijne kunste, *inveniens artem*, gelijk hij het getuigt? Om die

vraag op te lossen verdeelt M. Gilliodts zijne stoffe en hij onderzoekt eerst waarin de wondere werktuigen bestaan, *instrumenta laude stupenda*, die Brito uitgevonden en vóór alle andere kunstwerkers gebruikt heeft. Daarna wederlegt de geleerde Archivaris de opwerpingen die men tegen zijn gedacht heeft doen gelden. Wij zullen in eene volgende mededeeling dit deel van den boek van den Heer Gilliodts ontleden.

(*'t Vervolgt*)
H. ROMMEL

De ridder van Maria

ROND de jaren twaalf honderd waren er twee wijdberoemde ridders, die de gewoonte hadden in menigvuldige steekspelen met al den lof en den roem weg te gaan. Niemand en kon het tegen hen houden. De eene hiet Walter van Persyn en was de zoon van Jan van Persyn, een Hollander: de andere naamde Walewijn van Leefdael, zoon van den heer Rogier van Leefdael uit Brabant. Die twee felle kampers waren aan melkaâr door de nauwste vriendschap verbonden, zoodat zij, bijna onscheidbaar, altijd te gare leefden en reisden. Was er ievers een steek- of ridderspel, zij trokken er naartoe. Al is't dat zij alle twee door en door brave en deugdzaam waren, was de eene algelijk nog veel godvruchtiger als de andere. Walewijn van Leefdael was gierig, eerzuchtig en snakte naar wereldschen roem en eere. Walter van Persyn integendeel was milde, edelmoedig en hadde eene bijzondere godvruchtigheid voor Maria, zijne goede moeder, zoo hij Haar plochte te noemen.

Op zekeren dag dat zij alle twee uitgenoodigd waren tot een tornooi of steekspel, stelde Walter voor 's anderendaags morgens in de eerste kerke waar zij voorbij moesten eene misse te hooren. Walewijn aanveerde, wel met een beetje tegenzin, voorwendende dat zij daardoor vele tijd zouden verliezen en alzoo misschien te late

komen of ten minste dat zij daardoor gedwongen zouden zijn te zeere te rijden, dat hunne peerden te moede zouden zijn en alzoo slecht gesteld voor den kamp, en nog vele vijven en zessen: maar Walter overklapte zijnen vriend zoo wel dat hij het ten lange laatste aanveerdde.

Zoo 's anderendaags vroeg op kloeke vierige peerden gezeten, reden ze welgezind naar de feeste.

't Eerste kerkske dat ze ontmoetten was de capelle van Heimerode en daar ging juist eene misse aangaan. De twee ridders trokken binnen en hoorden de misse. Walter, vol ingetogenheid, zat op zijne knie'n in het gebed zoodanig verslonden dat hij aan een beeld geleek. Walewijn bad ook, maar gejaagd en verstrooid men kon niet meer, hij was meer bezig met het ridderspel als met de heilige misse. Als de priester den zegen gaf op 't ende der misse, verliet hij haastig de capelle, en sprong te peerde; maar Walter en kwam niet uit. Walewijn wierd ongeduldig en, na wat wachtens, stapte hij af en kwam wederom de capelle binnen, daar hij Walter nog altijd in dezelfste houding vond bidden. Hij klopte op zijnen schouder, en zei, ‘Komt Walter, wij en hebben geenen tijd meer te verliezen, de zonne is bijna boomhoogte en wij hebben nog zes uren rijdens.’

‘Walewijn, mijn vriend,’ zei Walter zachtjes ‘daar zal nog eene misse gedaan worden en zij zal seffens beginnen, ik wil de deze ook nog hooren; want ze zal gedaan worden ter eere van Maria, mijne goede moeder; zulke schoone gelegenheid en mag noch en zal ik niet laten voorbijgaan. Kom, blijf ook nog, in eene halve uur zullen wij vertrekken onder Maria's zegen.’

‘Neen Walter’ zei Walewijn ontevreden, ‘ik rijde alleene voort, gij zult te late komen en aan mij al de eere van het steekspel.’

Walewijn vertrok alleene en Walter hoorde, op zijn eeuwig gemak, die misse ter eere van zijne goede moeder Maria. Na de misse sprong hij op zijn peerd en reed in vollen draf achter zijnen gezel.

Als hij ter plaatse van het steekspel kwam, zag hij

verwonderd dat het gedaan was, en dat de kampers moede en uitgeput naar hunne herbergen trokken, maar hetgeen hem nog meest van al verwonderde, 't was dat hij overal zijnen naam hoorde uitbazuinen als van den overwinnaar van 't steekspel en dat iedereen, die hem voorbijtrok, eerbiedig groette en geluk wenschte. 't En leed al niet lange of Walewijn kwam naar hem gereden en riep al van verre.

‘O mijn vriend Walter, van herte wensche ik u geluk, nog nooit hebt gij zoo dapper, zoo behendig en met zulke onweerstaanbare kracht al uwe tegenkampers uit den zadel gestoken. Uwe name is in alle monden. Men hoort van niets anders spreken, komt mede, opdat men u de kroone en de goudene rooze ter hand stelle: maar zegt mij eerst een keer schoone hoe het komt dat gij, die na mij vertrokken zijt, aan tijds waart voor 't steekspel, terwijl ik maar toegekomen en ben als de eerste speren reeds gebroken waren. En duikt het niet, vriend, gij hebt mij eene poetse gebakken, die ik om onze wederzijdsche vriendschap niet kwalijk en neme: komt, Walter, weest rechtzinnig, hoe komt dat?’

‘Hoort, Walewijn, ik zal rechtzinnig zijn, ik kome nu effen toe, en 'k en versta niets van al hetgene gij mij daar al uiteen doet: hier moet eene misgreep zijn, ik kome versch toe en 'k en hebbe in geener wijzen aan 't steekspel deel genomen. Ik hoore hier overal mijnen name uitbazuinen, mijnen lof bezingen en, op mijn ridderwoord, 'k en wete van niet.’

Walewijn, die wiste dat Walter nooit en schertste en als hij iets op zijn ridderwoord bevestigde, dat het altijd onbewimpeld de waarheid was, stond daar te kijken zonder nog een woord te kunnen spreken.

‘Maar, zegt Walewijn, wat is er hier nu gebeurd?’ vroeg Walter.

‘Walter, ik zou u herkennen onder duizende ridders; gij weet dat. Welnu, ik heb u gezien, van dichte uwe wapenspreuke gelezen, u gegroet, en gij hebt wedergegroet met de hand. Gij haddet reeds eenen tegenkamper in 't zand doen tuimelen, als ik aankwam. Ik was verwonderd, 'k en kon mijne oogen niet gelooven, gij kunt dat

wel denken; ik vroeg en taalde rond en iedereen zei: “'t is Walter van Persyn. Kent gij nu uwen besten vriend niet meer?” Van dan af vervolgde ik u, ik zag u strijden en altijd overwinnen, en als de laatste kamper die het tegen u wagen dorst, uit den zadel stortte, ontstond er een zegegeroep zonder einde: Eere en lof den onoverwinnelijken Walter van Persyn! Als gij het strijdperk verliet, heb ik u eenen oogenblik uit der oogen verloren, ik zocht u, en hebbe u hier gevonden. Daar is eenvoudig al wat ik zeker wete.’

‘Enwel, mijn vriend, als het zoo is, dan is het een wonder dat Maria, mijne goede moeder, hier uitgewrocht heeft, om de heilige misse die ik te harer eer gehoord hebbe. Van zulke goedheid beken ik mij onweerdig, vriend, laat ons van hier heimelijk vertrekken.’

Walewijn, uit eerbied voor zijnen vriend, den beschermeling van de koninginne des Hemels, en durfde niet meer tegenspreken, en zij vertrokken alle twee en verdwenen achter de uitgestrekte bosschen.

Lange reden zij zonder een woord te spreken; Walewijn was in zijn gedachten verslonden en Walter bad. Eindelinge hield Walter zijnen draver in en sprak:

‘Walewijn, gij weet het, gij zijt mijn beste vriend; nooit en hadde ik een geheim voor u. Enwel, dat wonder van Gods Moeder heeft over mijne toekomste beslist. Ik verlate de wereld, ik zegge vaarwel aan de eere en den roem die zij mij schenken kan, en ik treed in een klooster waar ik voor 't overige van mijne dagen voor God en zijne heilige Moeder alleen wil leven.’

‘Walter,’ sprak Walewijn bewogen, maar met vaste stem, ‘ik en wille u niet verlaten, wij deelden 's werelds roem en genot, mag ik ook met u het kloosterleven deelen?’

Walter en antwoordde niet, maar zijn peerd dichterbij getrokken hebbende, omhelsde hij zijnen vriend en weende van blijdschap.

Met hunne rijkdommen bouwden zij nevens de capelle van Heimerode een klooster en leefden daar te gare nog lange jaren, van de wereld afgestorven, in de grootste boetveerdigheid.

Op zekeren dag dat Walter in de kerke in gebeden verslonden zat, met zijne twee handen te gare naar 't Marienbeeld opgeheven, daalde er uit den Hemel een schitterend kruis dat tusschen zijne vingers bleef steken als teeken dat Onze Lieve Vrouwe, zijne goede Moeder, zijn gebed verhoord hadde.

Later brachte Adelheid, de vrouw van grave Willem van Holland, dat Kruis met groote plechtigheid, in 't klooster van Reinsburg en schonk daarbij dat klooster zooveel boter als men jaarlijks van doen hadde. Sedert dien dragen de heeren van Persyn een rood kruis in hun wapen.

Geheel deze wondere gebeurtenisse staat vermeld in eene oude Hollandsche kronijke, geschreven 't jaar 1354, en in druk gegeven te Leiden, 't jaar 1740.

J. LEROY

Maren uit Oost-Indenland

Uit Sarwada, den 10^{n} in Wintermaand 1897.

Allerbeste vrienden van '*Biekorf*',

IK wete wel dat ik iets schuldig sta bij Ued., noch 'k en zal mijne schuld niet loochenen, noch en zal ik niet doen gelijk het volk dezer streken, die tijdens den hongersnood iets in leeninge gekregen hebben en nu voor uitstel van schuldvereffeninge vragen, omdat de tegenwoordige oest ook niet al te wel gelukt en is; neen, al dat niet. Ik zende iets tot den '*korf*'. Doch, daar ik nu zoo lange het schrijven ontwend en ontgroeid ben, en wete ik niet of gij dit zult aanzien als deugdelijken honing, zuiver en zoet genoeg om op de kiesche, lekkerige leestafel van zindelijke Vlamingen opgediend te worden. Is 't zake van neen, geenen ondank, beste vrienden, 'k zal trachten Ued. wat beters te zenden later.

Heeft iemand van Ued. ooit voor dagen en weken ievers geweest zonder noch van laatte noch van tijd te weten? Ik geloove dat alle zendelingen, vroeg of late, in

dat geval verkeeren. Welnu, in 't eerste schijnt dat zonderling en gij zijt min of meer uit uw schik, maar allengerhand geraakt gij dat ook gewend gelijk vele andere ongemakken en ontberingen, die eigen zijn aan ons leven.

Daarbij, onze voorvaders en kenden al die noodwendigheden van zakuurwerken en diergelijke niet, en dat ging ook; en der en is hier niets dat op gestelde ure beginnen of eindigen moet, en wildet gij dat inbrengen, ge zoudet wel moeten aan iedereen van uwe christenen eenen tijdwijzer bezorgen die bovendien eenen goeden duw vermag, en ik vreeze zelfs dat gij wel zelve zoudet moeten rondgaan om hem op te winden en desnoods vooren of achter te steken.

Ons volk nochtans heeft eenen tijdwijzer: de plate is breed en hangt zoo hooge dat allen ze zien kunnen: die uurplate heeten zij *Sing-Bonga* of Zonnegod, en, gelijk het volk van Brugge naar den Halletoren uitkijkt, om te weten hoe late het is, zoo regelt en schikt ons volk omtrent alles volgens Sing-Bonga's aanduidingen. Geen keure dat de zuidersche heidensche volkeren allenthenen de zonne als eene godheid erkend of aanbeden hebben, want de zonne is alles voor hen: hun bestaan en hun leven, veel meer dan in de noorderlanden, daar zij somtijds voor dagen en voor weken verdwijnt, dewijl zij hier somwijlen voor maanden 't eenegader zichtbaar en voelbaar is, en noch voor mist, noch voor wolken en moet schroomen. Uit hunne tale blijkt het, dat zij de zonne als een levend wezen aanzien en uit hunne gebruiken leert gij welhaast, dat die God eene goede godheid is, de beste aller goden dien het niet noodig en is door slachtofferanden te verzoenen, omdeswille dat hij nooit niemand en zal noch en kan kwaad doen.

Een ware Munda en kent om zeggens geenen anderen tijd dan den tijd dien de zonne aanduidt. Wel is waar, de engelsche of indische tijdrekeninge begint allengerhand in te dringen, doch in onze streken is zij zoo goed als onbekend en om te weten welke ure van den dag dit of dat gebeurd is, moet gij vragen hoe hooge de zonne zat,

letterlijk ‘hoeveel zonne’ er was of hoe verre de dag ‘gezond’ is, en de Munda zal hem ommekeeren en zijnen arm omhooge steken naar de plaatse waar de zonne zat.

Toch en is die beweginge niet altijd noodig: geheel de dag is verdeeld, wel zoo regelmatig en nauwkeurig niet als bij beschaafde volkeren, maar voldoende genoeg voor al de noodwendigheden der Mundas.

Om te zeggen dat iemand geheel vroeg moet opstaan, wat wij zouden noemen tusschen 3^n en 4^n 's morgends, hebben de Mundas eene uitdrukkinge: ‘eer dat de hanen kraaien’, zeggen ze, en iedereen weet wat dat dit bediedt.

Is het een weinig later, dan zeggen zij: ‘als de hanen den eersten keer kraaien’, en is't nog later: ‘als de hanen aan 't kraaien zijn’, zeggen zij.

Tusschen 5^n en 5 1/2 heet hier ‘dagraad’ of ‘dagraadtijd’.

Rond den 6^n staat de zonne op en zij hebben zes, acht uitdrukkingen om dit tijdstip te bepalen; maar het grondgedacht of beter het eenige gedacht van al die zegswijzen is ‘zonopstand’.

Zij en hebben geen woorden om den tijd tusschen 6^n en 8^n nader te bepalen, maar dat is te verstaan. Het opstaan met de zonne mag eenen zekeren tijd innemen en dan hebben zij hen te wasschen dat is: aangezicht, handen en voeten, - 'k en spreke van geen kleeden, - maar de tanden zijn te kuischen en dat en zullen zij nooit vergeten.

Elke weke gaan zij naar de bosschen om hunnen voorraad van tandekuischers op te doen, en gij ziet ze opkomen met een bundelken hout onder den arm, dat niet slecht aan het hout en gelijkt, waarmede de vlaamsche landmenschen lange sulfers maken om, op hun eeuwig gemak, hun pijpke te ontsteken. Geen keure voorwaar dat al de inlanders zulke helder witte tanden hebben en dat tandzeer, om zeggens, onbekend is; elken morgend zitten zij met dat hout op hunne tanden te wrijven en te schrepen, voor omtrent eene halve ure, en zoo zindelijk zijn ze dat elk stoksken maar eens dienen en mag.

Als dit werk gedaan is, dan hebben zij, voor 't meeste deel, nog eenigen rijst te eten, die 's avonds te voren

overgeschoten is, of beter, die met zorge en voorbedachtheid overgelaten, en door de vrouwe weggezet wierd, om eenige mondsvullen in den morgend te kunnen nemen. En dan, 's winters, vindt gij al de armste menschen, voor eene halve of eene geheele ure, nedergefokt tegen eenen muur, die naar 't Oosten kijkt, en deze die er tegen mogen, ontsteken een vierke 't zij binnen in het huis, 't zij in de opene lucht, om hunne leden te warmen.

's Zomers zitten of liggen allen in de morgenstralen te bakeren, of de eerste zonnestralen op te eten, gelijk zij dat noemen, alsof zij hen wilden gereed maken en versterken tegen de schroeiende hitte van den dag. Rond den 8ten begint het werk en dien tijd heeten zij '*aparana dipli*' of tijd van onder het juk te spannen. Immers al hun landwerk wordt met trekossen of met buffels gedaan, zoo dat voor hen de ossen inspannen en het landwerk beginnen één en hetzelfste is.

Ten 10 's morgends heeten zij 'leeggangers middag.' Hier gelijk elders trouwens, en misschien nog meer als elders, gebeurt het dat sommigen, bezonderlijk de welhebbendste, het wat gemakkelijk nemen en het werken moede zijn na eene ure of twee.

Voor ''s middags' moet er voorzeker een name zijn, want, dat loodrecht nedervallen van die gloeiende zonnestralen en kan niet ongemerkt voorbijgaan. '*Tikin*' zeggen zij daar tegen, en meer bepaaldelijk '*muli tikin*' of loodrechte middag.

't Is 'scheeve zonne' rond den twee'n 's namiddags en 'halve zonne' of 'halfweg zonne' rond den 4: de zonne is halfwege hare loopbane, gerekend van 's middags.

't Is omtrent dien tijd dat de vrouwen, elk met eene kruike op hun hoofd, naar de bronnen trekken om water te putten en dan in slingerende ganzereken langs een nauw welbetrappeld wegelke weder naar het dorp wringen, en 't is verondersteld dat zij niet al te veel tijd en verspelen want ten 5en moet de pot boven het vier aan het ruischen staan; 'ruischend watertijd', noemen zij dat.

Ten 5 1/2 heeten zij 'tijd van de koeien binnen te doen,' en gij en moet niet vragen of die tijd gekomen is,

want van in het huis hoort gij het eigenaardig geroep der koeiers, en, zijt gij op reize, gij ziet de koeien naar den stal trekken langs de hellingen der bergen, en, 't en zij dat gij wel al de wegen kent, zal het moeilijk zijn, niet de eene of de andere bende tegen te komen, ievers op een smal wegelke, tusschen rijstvelden onder water langs weerkanten, en als het al tegenslaat zal er in de bende hier en daar een buffel tusschen in loopen; en... ‘God spare mij van buffels te ontmoeten,’ zeggen wij somtijds als wij aanzetten. Buffels zijn van de zachtmoedigste beesten uit, maar als zij te landwaart in wonen, waar zij nooit niets vreemds en zien, gebeurt het dat zij bij 't ontmoeten van mannen gelijk wij, de vreeze of de moere in den kop krijgen en dan loeien zij rechte op u toe.

Van ten 6 tot ten 6 1/2 heet ‘zonondergang.’

De avondschemeringe en komt in de dagrekeninge niet, omdat zij zoo kort is in de zuiderstreken.

Rijstetenstijd, zeggen de Mundas tegen rond ten 7 's avonds. En dat is waar: trekt door een dorp en gij zult het volk al op de zelfste ure aan 't eten vinden, noch vroeger noch later. De zonne is onder, het werk is gedaan, de vrouwen hebben hunnen tijd gehad en zij en moeten maar gereed zijn. Noch en zijt niet verwonderd dat zij hun avondmaal ‘rijsteten’ noemen, trouwens zij en eten anders niet, en al de verschillendheid in de eetmalen, en kan maar bestaan in het veranderen der toespijze die met den rijst genomen wordt. Vraagt gij in Vlanderen aan iemand: ‘hebt gij rijst geëten’? die man zal verwonderd staan kijken over uwe nieuwsgierigheid, zoo niet onbescheidenheid of onbeleefdheid. In de ooren van eenen Munda luidt die vrage eenvoudiglijk gelijk dit: ‘hebt gij al gedaan met eten?’ en zonder eenig kwaad vermoeden zal hij u antwoorden: ja of neen.

Na het avondmaal doen de Mundas gelijk de Vlamingen: zij klappen en lachen, bespreken de gebeurtenissen van den dag en smooren eenig tabakmul, dat in een groen blad gerold is en van man tot man overhandigd wordt achter dat elk twee, drie keeren er aan getrokken heeft. Die tijd kan omtrent eene ure duren en heet ‘avond’.

Na den avond volgt ‘slapenstijd,’ of duidelijker ‘nederliggenstijd,’ volgens de beteekenisse van het woord dat zij gebruiken; dan is het rond den 9.

Ten 10 begint de nacht, die geene andere verdeelingen en heeft dan ‘middernacht’, waar de Mundas zelden gebruik van maken, 't en zij de heidenen in hunne dansen die rond den 10 beginnen en voortgezet worden tot het krieken van den volgenden dag.

Toch weten de Mundas nauwkeurig genoeg hoe verre de nacht gevorderd is. Is de mane in 't volle harer loopbane, zij rekenen op de mane en weten hoe zeere zij verloopt, bijna zoowel als voor de zonne binst den dag. En is er geen mane, zij gaan voort op de plaatse van het een of het ander gesternte, dat meest in de oogen springt.

Wij zijn zoodanig gewend den tijd aan onze uurwerken te vragen, dat wij zelden of nooit acht en geven op de tegenwoordigheid en plaatse der sterren. De Mundas, gelijk al de wilde volkeren, lezen den tijd in de hemelvlakte en vervolgen veel meer dan wij den loop van mane en sterren.

Als een Munda u wilt wijsmaken dat dit of dat na eene of twee maanden zal voorenvallen, en zal hij u niet zeggen: ‘na zooveel weken of zooveel maanden’: die gedachten zijn te algemeene voor zijne bekrompene geestvermogens.

Eene weke voor hem is het tijdverloop van eenen marktdag tot den anderen, en om het tijdverloop aan te duiden gebruikt hij het woord ‘markt.’ Is er sprake van eenen tijd die maar 2, 3 weken en zal duren, de Munda zal zeggen: ‘na 2, 3 markten.’ Maar is de tijd langer, hij zal liever het woord ‘maand’ bezigen. Maand en mane is hetzelfste voor hem: eene maand heet hij eene mane; en, om bij maande te rekenen, zal hij beginnen met u te herinneren of wijs te maken hoe verre de mane nu gezet is; en, om te zeggen ‘binnen of na eene maand’, zal hij zeggen: ‘nu is 't halve mane, van nu tot dat het nogmaals halve mane zijn zal.’ Of te wel, vervalt het tijdstip na eene maand en half, hij zal zeggen: van nu tot dat de mane wegloopt (nieuwe mane), en dan

tot dat zij nogmaals wegloopt. Of voor een langer tijdstip: ‘tot dat zij twee-, driemaal weggeloopen is’. Zijn zeggen is langer inderdaad, maar het is omtrent even duidelijk en veel treffender en beeldrijker. Dat is ten minste mijn gevoelen, maar ja, 't is misschien omdat ik nu dichte bij twaalf manen te midden de Mundas wone, en misschien ook al een halve Munda geworden ben.

EDW. VAN ROBAYS G.J.

Mingelmaren

IN een frieschen opstel over *Frisk end Flaemsk* lezen wij het volgende:

‘De namme fen Dr Guido Gezelle bringt my wer by de friskflaemske taelbiweginge tobek. Ommers disse earwirdige man, en ienfaldich Preester to Kortrik in Flaenderen, end, hwet us miene sprake oangieth, wis de greatste taellearde fen sin land end folts, end fen uses der by - en man sa rik in taelwittenskip as in ienfald end minlike biskiedenheit - disse man stieth oan 't haed fen 'e west-flaemske taelbiweginge in 't gemien. End hy is ek de man dy earst (mei my, sa moat ik om 'e wierheit der by sidze), dy earst d'oerienkomste twiske West-Flaemsk end Frisk fûnd end oanwiisd heth. End d'earw. Jul. Claerhout is, mei itlike oare flaemske tael- end skiedkindigen, sin folgeling in disse sake.’

IN de toogzale der schilderijen te Hannover, vertelt de *Vl. School*, is er een kleine tweeluik te zien, die wonderschoon is.

Het eene vleugeltje slinks verbeeldt O.L. Vr. met het kindeken Jesus; op het ander vleugeltje staat er een man met rooden, pelsomzoomden tabbaard, die met gevouwen handen 't kindeken Jesus vereert.

Daaronder staat te lezen:

Do iek habde disse ghestalt was ick 32 jaer alt a. 1513 d. I Februarii.

De schilderij is Vlaamsch. Ze gelijkt de werken der gebroeders Van Eyck; het opschrift en luidt echter niet vlaamsch genoeg: doch de gebroeders Van Eyck waren Limburgers.

Van eenen anderen kant verzendt ons de jaarteekening naar den tijd van Quinten Metsijs, doch de verwen en de teekening en vertoonen de hand van dezen schilder niet.

J. CL.

[Nummer 4]

Jan Brito van Brugge en het uitvinden van het boekdrukken (*Vervolg van bl. 38.*)

A. Het is onbetwistbaar dat Brito gegotene en van elkander afgezonderde letters te zijner beschikking had. Dit is eene *teknische* zaak, die M. Gilliodts op eene behendige en nauwkeurige wijze naspeurt. Daartoe vergelijkt hij al de letters van eene der eerste bladzijden van den *Doctrinal.* Hij onderzoekt al de vormen van letters en van andere drukteekens die hij tegenkomt: enkele letters, dobbele letters, koppelletters, scheidteekens, tusschenregels, verkortingen, enz.: ja, hij vergelijkt en doorgrondt alles; hij weet de kleenste bijzonderheden na te gaan en uit te pluizen; hij wikt en weegt de redens van al wat zijn schrandere geest opmerkt; en uit die zóó talrijke en zóó verschillige omstandigheden, besluit hij dat de letters en de teekens van Brito allen afzonderlijk gegoten waren. Onmogelijk dit onderzoek hier mede te deelen: Het moet in den boek zelve van den Heer Gilliodts gelezen worden.

Wat meer is, de geleerde schrijver vindt den *graveur* en den *gieter* dien Brito gemakkelijk heeft kunnen benuttigen (bl. 326-337) en zijne gissingen schijnen hoogst waarschijnelijk te wezen.

En inderdaad, op den Register der S. Jans Gilde vindt men eenen zekeren *Marc le Bongeteur*, die herkomstig was uit de stad Hesdin, een zomerverblijf der hertogen van Bourgondiën.

De naam van *Bongeteur* heeft voor oorsprong de oude fransche uitdrukking *geter en molle* of *jeter en moule*, waardoor men eertijds het gieten met metalen spijze beteekende; 't is ten anderen van ons vlaamsch woord *gieten* dat het woord *geter*, waarschijnlijk voortkomt. Wij lezen immers onder andere, in eene rekeninge van Henri Lippin, ontvanger van Vlanderen in 1378-80, het volgende: 'Item à Maistre Jehan le *clocghieteur*, pour *gieter* une cloche, etc.' (Gilliodts, bl. 337).

Nu, die Bongeteur was eene der talrijke kunstwerkers die ten dienste stonden van onze vorsten, de welgekende beschermers der schoone kunsten. In April 1442 kwam hij naar Brugge waar hij later eene plaats in de Munte bekwam. Maar in die afgelegene tijden (XIIIe tot XVIe eeuw) en sloeg men niet regelmatig munte; en de bedienden of kunstwerkers van de Munte mochten nu en dan over vrijen tijd beschikken, dien zij doorgaans tot andere nuttige bezigheden gebruikten.

De Heer Gilliodts bewijst dat de tegenwoordigheid van Marc le Bongeteur in de Gilde der Librairiers maar en kan uitgeleid worden door de hulpe die hij aan de eerste drukkers verleende, dank aan zijne kennissen en begaafdheid in het bewerken der metalen. Men ziet dus dat Brito te Brugge, reeds in het jaar 1442, eenen behendigen medewerker kon hebben om zijne uitvindinge der gegoten letters werkstellig te maken.

Het is dus zeker: een nauwkeurig onderzoek der letters van Brito's boeken, bewijst dat die letters afzonderlijk gegoten waren, en dat de uitvinder van het drukken in eene stad gelijk Brugge alles ter hand had om in zijn werk te gelukken. Indien Brito gedurende de jaren 1442 tot 1444 met de hulp van Marc le Bongeteur zijne gereedschappen gemaakt heeft, kan hij gemakkelijk het jaar 1445 ten nutte

gebracht hebben om zijnen eersten boek eigentlijk te drukken: en ons gedacht is dat zulks waarschijnlijk geschied is. Wilt men daar het bewijs van?

Er bestaat in de Archiven van Rijsel een handschrift, *Les Mémoriaux de Jean-le-Robert*, *abbé de S. Aubert à Cambray*, daar deze kerkvoogd, reeds vóór het midden der XVe eeuw, zekere bijzondere onkosten alsook sommige merkweerdige gebeurtenissen van zijnen tijd plag in aan te teekenen. Hij meldt alzoo meer als eens het aankoopen van boeken, en namentlijk op zijne 158e bladzijde schrijft hij het volgende: 'Item pour I doctrinal gette en molle anvoyet querre à Brug. par Marq. I. escripvain de Vallen. ou mois de jenvier XLV pour Jaq. XXs. T. sen heult Sandrins. I. pareil q. leglise paiia.' Hetgene M. Leglay in het hedendaagsch fransch op de volgende wijze vertaalt: 'Item, pour un doctrinal imprimé, que j'ai envoyé chercher à Bruges par Marquet, qui est un écrivain de Valenciennes, au mois de Janvier 1445, pour Jacquet, vingt sous tournois. Le petit Alexandre en eut un pareil que l'église paya.'

De geleerde heer Bernard (wiens redens dikwijls door den Heer Gilliodts tegengesproken worden) zegt daarop: 'Men ziet het: het is onbetwistbaar dat men in Vlanderen, (wij voegen erbij *te Brugge*) in 1446[1], te weten vóór dat de school van Mainz iets voortgebracht had, reeds *gedrukte* boeken verkocht met *gegotene letters*, dat is letters die in eenen vorm gegoten waren.' Van Praet en anderen beweren wel dat de *Doctrinal* van 1446 met gesnedene houten platen, dus zonder gegotene letters gedrukt is. Doch zulke uitleg is het gevolg van het vooringenomen gedacht dat de drukkunst te Mainz, maar in de jaren 1450 en zou uitgevonden geweest zijn. Daar en bestaat trouwens *geen een* voorbeeld waarin de oude fransche uitdrukkingen *lettres moulées*, *escriture en molle* (of moule), *mettre en moule* iets anders dan *drukken* beteekenen.

Om die reden durven wij aanveerden dat de rekening van *Jean-le-Robert* op den *Doctrinal* van Brito zinspelen, zekerlijk, alhoewel Eerw. Pater Ghesquière, het zoo verre niet en heeft durven wagen. Maar wij meenen dat de geleerde

(1) Wij drukken hier 1446; immers volgens de oude wijze der tijdrekeningen, begon het jaar alleenlijk met Paschen. Dus Januarij 1445 is eigenlijk, voor ons, Januarij 1446.

Bollandist niet bemerkt en heeft, dat het boeksken van Brito, dat in de eerste uitgave zonder titel was, door Colard Mansion, later, in eenen volgenden druk, den naam van *Doctrinal* ontvangen heeft. Wij gelooven nochthans dat Brito's werk, zelfs zonder titel, door de tijdgenooten onder den naam van *Doctrinal* gekend was, en dat Jean-le-Robert geenen anderen boek als dezen en heeft willen vermelden.

Wat meer is, de Heer Gilliodts en veronderstelt insgelijks niet dat de *Doctrinal* van Brito zóó oud is. Maar wij zijn overtuigd dat de Heer Archivaris tegen onze meening geene gegronde redens en zal aanhalen.

Ten anderen, indien Jean-le-Robert, gelijk het zeker is, in Januarij 1446, te Brugge, een *gedrukt* werk deed koopen, en dat dit werk een ander is als de *Doctrinal* van Brito, zou men niet moeten bekennen dat Brito de uitvinder niet en is der Boekdrukkunst? En toch Brito verklaart zulks met de klaarste woorden: *inveniens artem et instrumenta laude stupenda.*

B. Moeten wij nu met den Heer Gilliodts de opwerpingen onderzoeken die de tegenstrevers van Brito aan den dag brengen? Zulks en is ons inzicht niet, en de noodige uitbreidingen kunnen de liefhebbers zelve lezen in het belangrijk werk van den geleerden Archivaris. (Ziet bijzonderlijk bl. 433 tot 444).

Twee dingen nochtans dienen in acht genomen te wezen.

Ten eerste: de *Gilde der Liberariers*, alhoewel haar oudste register maar met het jaar 1454 en begint, was ongetwijfeld reeds vroeger bloeiende: M. Gilliodts geeft daar zes of zeven doorslaande bewijzen van (bl. 356).

Maar, om welke redens heeft men durven loochenen dat de *Register der Liberariers* de namen onzer oudste drukkers vermeldt? 't Is omdat men niet en weet dat de *boucscrivers*, te Brugge, in de tweede helft der XIVe eeuw, echte drukkers waren. Zekerlijk beteekent *boucscriver* deze die in den hedendaagschen zin met pen en inkte eenen boek schrijft. Doch in onze oude taal, zelfs tot op het einde der 15^{e} eeuw en nog later, verstaat men door *scriven* het teekenen van alle slag van figuren en gedaanten, alsook het eigentlijk schilderen, en in 't algemeen het beleggen met kleuren, in welkdanigen zin op alle soorten van stoffen of oppervlakten, - het effen verwen van geweefsels uitgenomen.

De Liberariers en boucscrivers en bestonden te Brugge niet als een ambacht op hun eigen; zij waren een *let*, lid of onderverdeelinge van een onder onze 55 *ambachten en neeringen* dat bekend stond onder den naam van *Gilde der Beeldemakers*, *Zadelaars en Schilders.* Men kan verwonderd zijn daar de zadelaars te ontmoeten: maar hunne tegenwoordigheid is gemakkelijk te verstaan voor die weet dat, ten tijde der Ridderschap, de zadel met al hare toebehoorsels een *wapen* droeg en dat de *schild* het bijzonderste deel was van hetgene men later *wapenschild* genoemd heeft. Nu, al die *wapens* waren met veelvoudige kleuren versierd en volgens den Heer Gilliodts zou het woord *schilderen* alzoo zijne beteekenis gekregen hebben. - De *Beeldemakers* (en niet de Beeldesnijders) sneden de houten platen waarmede de beeldekens of sanctjes eerst gedrukt wierden. Maar de gedrukte lijnen der beelden wierden altijd in kleuren gezet. - Eindelijk de *Schilders*, die de talrijkste waren, wierden in vijf vertakkingen verdeeld; men onderscheidde alzoo: *a*) de eigentlijke schilders; *b*) de beelde*scrivers* die sanctjes of andere beelden, zelfs standbeelden schilderden of *stoffeerden* gelijk men plocht te zeggen; *c*) de glas*scrivers*; *d*) de huus*scrivers* (waarschijnlijk voorheen *huud*scrivers), die alle slag van stoffen kunstig beschilderden, bijzonderlijk deze die als behangsels in de huizen gebruikt wierden. Deze laatste en waren geenszins *borduurders* en nog min *tapijtmakers.* Zij hebben gedurende vier eeuwen te Brugge zeer talrijk geweest.

Dit zoo zijnde, doet de Heer Gilliodts opmerken dat de *Huusscrivers* en de *Cleerscrivers* hunnen naam van *scrivers* behouden hebben, *wanneer zij reeds sedert langen tijd hunne figuren en versiersels bij middel van houten platen*, *en elk volgens zijn bijzonder stelsel*, *in den hedendaagschen zin op leder en laken drukten.* Dit was reeds te Brugge in zwang ten jare 1447 (bl. 367) en bijgevolg en moet niemand verwonderd zijn dat het woord *boucscriver* in die zelfste eeuwe aan onze eerste brugsche drukkers gebleven is. Dit is, ja, zooveel te natuurlijker dat het nieuw uitgevonden stelsel om de boeken te vermenigvuldigen, verre van de eigentlijke *boekschrijvers* te doen verdwijnen, hun meer aanzien gaf en ze vermenigvuldigde. Immers de geheel rijke en kunstige werken wierden als vroeger met de veerdige handen der

schoonschrijvers geschreven; en van eenen anderen kant de eerste drukkers benuttigden veel meer verlichters (*enlumineurs*) om hoofdletters en andere kunstige teekens met de hand in hunne gedrukte boeken te doen verveerdigen. Zeggen wij ook dat Colard Mansion, reeds beroemde drukker geworden zijnde, gelijk te voren bleef boeken maken en op zijne kosten doen maken, in prachtig *handgeschrift.* Wat meer is, deze gevierde drukker en heeft binnen zijn leven nooit den naam van *drukker* of *prenter* gedragen. Dit laatste en nieuw woord: *printer*, *prenter* of *boucprentere*, beteekende elders, en zelfs te Brugge van de XIVe tot XVIe eeuw, het huidige woord van drukker. Maar te Brugge, door *boucscrivere* verstond men den *Librarier* in den algemeenen zin van iemand die, 't is gelijk hoe, wist boeken te maken of te doen maken, en die ze te koop aanbood.

Eindelijk het latijn *scriptura* en het fransch *escripture*, *escrivain*, etc., bleven na het uitvinden van het boekdrukken, regelmatig en nog al redelijk lange, op deze nieuwe kunst toegepast. (zie Gilliodts, *passim).*

Eene andere bemerkinge die wij aanstippen, 't is dat de geleerde Archivaris van Brugge niet tevreden is met de titels en bewijsstukken ten voordeele van Brito aan te halen, neen; hij gaat verder, en wij zijn nieuwsgierig te vernemen hoe de boekenkenners zijne meeninge, vooral nopens Guttenberg, zullen onthalen en beoordeelen. Immers de Heer Gilliodts neemt de vrijheid.... eene tot nu toe aanveerde zienswijze met talrijke bewijzen te bestrijden.

De waarheid is dat de geleerden der twee of drie laatste eeuwen, wanneer zij nauwkeurig het tijdstip der eerste uitvindinge van de boekdrukkunst wilden bepalen, het gedacht van geen eenen ooggetuige hebben kunnen aanhalen. En ongelukkiglijk de Vlamingen, de Bruggelingen waren afwezig toen de schrijvers der zestiende en volgende eeuwen den palmtak aan Guttenberg toekenden. En nóg, hadden de Bruggelingen geraadpleegd geweest, wie zou er, ten tijde van hunnen ondergang, moed of bekwaamheid of inlichtingen genoeg gehad hebben om de geleerden tegen te spreken?

Wat er daar ook van wezen moge, de *Bibel van Guttenberg* is aanzien als het oudste gedrukt werk dat in 1457 met *gegotene* en afgezonderde letters zou gemaakt zijn. Maar de Heer Gilliodts zegt vlak af dat zulks onmogelijk is. (bl. 338).

Nog eens, omdat deze zake met *teknische* redens onderzocht en beoordeeld wordt, zijn wij verplicht den liefhebber naar het werk zelve van den Heer Gilliodts te verzenden. Hij zal daar zes of zeven beweegredens vinden die ons als allergewichtigste opwerpingen tegen de oude gedachten voorkomen.

Men leest ook met eene ware voldoeninge het wederleggen der beweringen nopens de zienswijze der geleerden die den *Doctrinal* van Brito aan Veldener van Utrecht toeschrijven. En de gelegentheid wordt ook waar genomen om de vermetelheid te bewijzen van deze die de uitvinding der drukkunst aan Laureins Decoster, in Holland, durven toeschrijven.

Vele aanhalingen, die gemakkelijk weêrlegd worden, zijn door den Heer Gilliodts aangehaald, om te toonen dat de meening der oude schrijvers over deze zake of wel geenszins gegrond en is, of wel door het een of het ander mis verstaan kan uitgeleid worden, of ook op het gedurig herhalen steunt, der voorgaande beweringen die ter trouwe, ja blindelings, zonder het minste onderzoek aanveerd en van hand tot hand overgeleverd worden. Men moet bekennen dat *het getal* tegenstrevers in dusdanige vraagstukken niets ter zake en doet!

Volgens den Heer Gilliodts (bl. 459) en is er maar ééne stad die met Brugge kan in vergelijking komen, en 't is Antwerpen. Wij bezitten te Brugge in de Stadsbibliotheek een *Breviarium Tornacense* van het jaar 1446. De geleerde Frans Willems, in het *Belgisch Museum* (VIII, bl. 17 tot 62), houdt staan dat die date moet aanveerd worden. Er bestaat nochtans eenige twijfel; maar in alle geval, indien Brito's *Doctrinal* in Januarij 1446 te Brugge reeds verkocht wierd, zou men noodzakelijk aan de oude hoofdstad van Vlanderen de eere moeten erkennen die haar toekomt.

Wij eindigen hier dit verslag: uit hoofde der talrijke en onwaardeerbare bewijsstukken van den Heer Gilliodts, is het zekerlijk onvoldoende; maar vele lezers zullen het om andere redens tamelijk lang gevonden hebben! Believe het hun ons te verontschuldigen; wij zijn verder gerocht als dat wij het eerst gemeend hadden. In allen geval wij wilden twee dingen, te weten: de rechten doen gelden van eenen Brugschen poorter, *Civis Brugensis*, op het uitvinden der Drukkunst, en eenen welverdienden lof betuigen aan den

onvermoeibaren schrijver, aan den zoo geleerden Heer Gilliodts-van Severen, die meer als wie het zijn moge, door zijne talrijke werken ons Vlanderen verheerlijkt: daartoe, zeggen wij, was 't redelijk dat wij in *Biekorf* mede hulpe vonden, en wij danken de berekkers van dit blad over hunne welwillende vriendlijkheid.

H. Kan. ROMMEL

Van den zaligen Garembrecht
(*Vervolg van bl.* 5)

Hoe Garembrecht den hemel begeerde en verdiende.

WEGGEDOKEN als eene rooze die tusschen de bramen bloeit, zoo leefde Garembrecht in het duister bosch. Maar de deugd heeft, even als de rooze, hare zoete geuren; de wasem ervan woei weldra over gansch den omtrek en lokte, van hier en van daar, nieuwsgierigen uit, die, bescheiden en ingetogen, van verre tusschen het hout, het zalig bidden en boeten van den eenzaat kwamen bespieden. Menigeen die ziek en zuchtig was, waagde 't nog eenen stap verder te zetten, en bad voor de voeten van den godsman om hulpe en om troost.

En zondaren met het boetkleed vroegen en bekwamen eindelijk oorlof, om nevens hem te leven. Ja, op het voorbeeld van den eersten gezel, Albrecht, verlieten veel leeken en klerken hun huis en hunne erve, en schikten, waar hier waar daar, tusschen de stammen, een nederig dak van drooge ranken. Daar deden zij zijn heilig voorbeeld na, en deelden er zijnen hemeltroost met zijne armoede.

Zij leefden volgens den regel van den Heiligen Augustijn, en ontvochten middelerwijl hun mager voedsel aan het woest akkerland.

Doch de grond bleef langen tijd weêrspannig, en weigerde den noodigen onderstand aan de taaie werkers. Vol mededoogen kwam Garembrecht dan uit zijne een-

zaamheid, laadde op eenen ezel tweegevlochten korven, en reed in de naburige vlekken rond, om Godswillebrood voor zijne neerstige broeders bijeen te verzamelen.

Allengskens kwamen zooveel godvruchtige zielen onder Garembrechts zegen schuilen, dat hun verblijf in het bosch te vernepen wierd. Dan sloegen zij raad om een klooster te timmeren, en om daarin, als in eenen geestelijken schaapstal, gemeenzaam te leven. Milde lieden staken een handeke toe, en daar wierd, in het jaar 1117, ter eere van Onze Lieve Vrouw, eene geestelijke gemeente en eene bidstede voltrokken. Op het verlangen der broeders wijdde Burchaert, de Bisschop van Kamerijk, Garembrecht Abt van het nieuwe klooster.

Naderhand wierd, in de nabijheid, eene hofstede gesticht. Zonder os noch eenig lastdier, maar met spade en met houwe poogden zij vruchtbaar land uit den harden boschgrond te winnen. Bovendien stonden de kanoniken van Sint-Quinten toe, dat al hun land, dat zij met hunnen ploeg niet en bewrochten, door de ijverige broeders, tot hun eigen oorboor, bezaaid en gemaaid mocht worden. Dezen verkregen daarbij van al het land, dat zij op den eigendom van het capitel vruchtbaar maakten, vijftien jaar te mogen benuttigen.

Doch de schrale vruchten en vergoedden het zweet der taaie werkers niet. Ten anderen het water en was niet drinkelijk. Doch eene halve uur van daar lag de berg, daar de heilige Martijn, nog roomsche krijgsman zijnde, een afgodenbeeld had in stukken gehouwen. Gods zegen scheen daarop te rusten, want de grond was er vei, en de lucht gezond. Door de mildheid van edelmoedige gevers, wierd daar een nieuw klooster gebouwd, hooge en drooge, bij een schaduwrijk bosch, en nabij de bron der Schelde, die den eersten sprong van hare koele waters door hunne hoven wentelde[1].

Daar kwam het geestelijk gezin thuis in 1136.

Te dien tijde was de roem van den heiligen Norbrecht door gansch de christenheid gedrongen. De broeders

(1) Deze en menige andere bijzonderheden zijn ontleend aan een werkske: *Vie du Bienheureux Garembert, par I.V.S.O.P.*

kenden zijnen strengen regel, vonden hem naar hunnen zin, en namen hem aan.

Even volmaakt als in het bosch van Boheni, leefde Garembrecht op Sint-Maartensberg. Als de broeders, des nachts, hunne getijden kwamen zingen, vonden zij hunnen Vader reeds in een diep gebed, dat dikwijls voortging als zij wederom ter ruste waren, en aanhield tot aan den dageraad. Gedurende den dag, wiesch hij de voeten der reizigers, deelde brood aan de schamele lieden, gaf kleederen aan de naakten, paste de zieken op, en bad, zoo beweerden de broeders, de besmettelijke ziekten en de bedorven lucht van over de streke weg.

Dit huis van vrede lokte veel zielen uit de onrustige wereld, en, na korten tijd, schuilden tot vijf-honderd boetelingen onder zijn herbergzaam dak.

De geheeme stemme riep Garembrecht nochtans weder naar Boheni. Hij stond zijne weerdigheid af aan Odraan, en betrok weder zijne vorige eenzaamheid, diep in het bosch, alleen.

't Was daar koud en doods, en de zonne schong er weinig. Maar het was zoo goed en zoo warm in zijn herte, en in de lieve menschenherten daarrondom!... Ginder, in de nabijheid, woonden boetende vrouwen, die hij in het oud klooster, onder den regel van den heiligen Norbrecht had laten leven. Boetende vrouwen, godzalig genoeg, om de engelen er van afjonstig te maken. Daar woonde Garembrechts eigen zuster, en, als zij de spijzen opdiende, gebeurde 't, zoo melden de tijdboeken, dat de engelen daalden, en haar hielpen brood en zout en anderen voorraad op de tafel zetten.

Deze goede zielen, en eenige broeders, zagen soms eenen schemer der verborgene deugden van hunnen Stichter, of hoorden eenen weerklank van zijn zuchten naar den Beminde zijns herten. Dan boekten zij zorgvuldig, tot nagedachtenis en voorbeeld, wat zij mochten vernemen.

Gelijk iemand die dóór den modder der dalen, naar lachende hoogten tracht, alzoo zocht Garembrecht met de Zangers en de Zieners der heilige boeken, naar de eeuwige heuvelen des hemels.

En hij bad: ‘Richt, och Heere, richt mijne voeten vóór uwe oogen. Naar wien kan ik in den hemel, naar wien op de aarde verlangen, 't en zij naar U, den God van mijn gemoed en mijne erve voor eeuwig.’

Hoe vierig de mensch hier beneden naar het licht der opperste schoonheid verlangt, toch blijft hij in 't donker tasten.

Garembrecht gevoelde 't en ootmoedig boog hij zijn hoofd tot tegen den grond: ‘Steek uwe hand uit,’ smeekte hij, ‘en trek mij bij U. Mijne ziel krimpt ineen van verlangen naar U, zij heeft grooten dorst naar U, en zij zoekt om verkwikt te worden in de zalige bronnen.’

Hij zong en zuchtte met het zingen en zuchten van zijn bosch, hij weende erbij, klopte op zijne borst, en vertrouwde aan zijnen Beminde de liefdevolle geheemen zijns herten.

Spijts al haar pogen bleef de ziel toch gevangen in het lijf, en alleenlijk een flauwe wêerglans van Gods heerlijkheid mocht zij in de schepselen bewonderen.

Dan doolde de boeteling tusschen de struiken rond, en sprak in zijne gejaagdheid, tot de groene boomen, tot de zingende vogelen: ‘Hebt gij,’ vroeg hij, ‘ik bid er u om, hebt gij mijnen Beminde niet gezien? Zegt het hem, zegt het hem dat zijne liefde mij kwijnen doet. Kan ik den vriend mijns herten vinden, ik zal hem vastnemen, ik zal hem vasthouden, tot dat Hij mij binnenleidt in zijnen eeuwigen hof.’

Ondertusschen, als iemand die weeft en stikt aan zijn bruiloftkleed, maake hij zijne ziel weerdig met vasten en boeten, en dook onder een blijde wezen, het lijden van zijn lichaam.

Eindelijk kwam de dood hem nooden: de bruiloft was gereed.

Hij viel ziek, en broeders die hem gevonden hadden, droegen hem, volgens zijn verlangen, in het heiligdom van Boheni. Daar had God hem van in zijne jonkheid geroepen, hij wilde dat God hem daar vinden zou.

Roerloos in hun strenge kleed stonden rond hem, met gebogen hoofd en gevouwen handen, zijne broeders en

zusters. Zijne heilige hemelvaart troostte hen, maar het scheiden viel hard. Zij weenden.

Garembrecht gaf hun nog troost en raad.

Al met eens strekte hij, plechtig, zijne armen naar boven en met al de krachten eener vluchtende ziele, herhaalde hij nogmaals het woord van David: ‘Heere, mijn God, richt mijne voeten vóór uwe oogen.’

De armen zonken, maar de ziele, verlost, toog ter heilige bruiloft.

Dat was op den 31 in Wintermaand van het jaar 1141.

***

Het lichaam van den Zalige wierd in den choor der kerke in een graf geleid, dat op vier marmeren zuilen rustte.

Eeuwen lang gingen de bedevaarders daar rond en daaronder, en vele wonderen geschiedden.

Zijn naam bleef gezegend; en al wierd er hem nooit openbaren eeredienst bewezen, toch wierd hij door het volk aanroepen, en latijnsche lofliederen wierden te zijner eere gedicht en gezongen.

***

Spaansche legerbenden verwoestten de kerke in 1656, en daarmede hielden de bedevaarten op, rond de grafstede des Heiligen.

De tijd heeft sedert dien, met veel staatstormen, op de muren zijner abdijen gebeukt, en meestal de getuigenissen van zijn leven, tot zijne heilige gebeenderen toe, uiteengestrooid.

Thans moet men den grond opdelven, om nog eenige steenen der abdij van Boheni te vinden; de huizingen der zusters zijn in hofsteden herschapen, en enkel een vleugel van Sint-Maartensabdij staat nog recht.

Het klokske van Boheni, dat nog dagelijks de dorpelingen tot het gebed vermaant, draagt den naam van Garembrecht, ‘om’ zoo staat er in het brons gegoten, ‘om de volgende geslachten den naam van den Zalige, die Boheni stichtte, indachtig te maken.’

Blijve de ziele van dien Godzaligen Vlaming over zijne broeders waken.

S. DEQUIDT

Mingelmaren
Geloofsboden uit Westvlanderen

't **I**S te Kortrijk dat *Hendrik Beck*, den 1sten in Lentemaand 't jaar 1874, geboren wierd en dat hij opgroeide tot in zijn 13de jaar. In 1887 ging hij thuisliggen in 't collegie van O.L. Vrouwe, te Doornijk, dat door de EE. VV. Jesuiten bestierd wordt. In zijne leerjaren toonde hij eene groote en standvastige werkzaamheid, maar dat werken ondermijnde zijne gezondheid, bij zoo verre dat hij in het jaar 1892 zijn leeren uit die reden moest onderbreken. Maar, was het lichaam krank en flauw, zijn wille was vroom en sterk en 't kwam alzoo dat hij ten jare 1893 toch in 't nieuwelingshuis van 't Gezelschap Jesu te Aarlen zijne blijde intrede deed. Daar diende hij tot voorbeeld aan zijne medegezellen en zijne gedachtenisse is er in zegen gebleven, uit reden van zijn buitengewonen ijver, waarmede hij de armen die door het huis verpleegd of geholpen waren, wist aan te trekken en te onderwijzen.

In Zaaimaand 1896, moest hij naar Leuven de wijsheid gaan leeren. Sinds lange reeds hadde hij de stemme des Heeren in zijn binnenste gehoord, die hem tot het verkondigen van zijnen heiligen naam bij de heidenen en de ongeloovigen uitnoodigde; ook en is het niet te verwonderen dat hij, in Nieuwjaarmaand 1897, al voor den vijfden keer, aan zijne oversten vroeg om als zendeling naar Congoland gezonden te worden.

Slechte maren immers waren alsdan uit de gouwe van Kwango toegekomen, de dood had wederom eenen geloofsbode weggemaaid, en alzoo getoond tegen welke gevaren het leven van eenen zendeling te strijden heeft. Maar dit en verschrikte onzen moedigen jongeling niet, die gereed was om zijn leven voor zijnen Goddelijken Meester ten beste te geven; hoe dreigender de gevaren voor zijnen geest oprezen, hoe driftiger hij naar het zendelingsleven smachtte en verlangde. 't Is hetgeen hij schreef te dier gelegenheid.

‘Als er uit de zendingen slechte maren komen, als de dood ginder verre de werkers nedervelt, 't is dan dat alwie geloofsbode begeert te worden, hem aan zijne oversten moet aanbieden. Dat heb ik gedaan in alle eenvoudigheid.’ Zendeling worden en sterven voor Christus, dat was voor onzen moedigen jongeling geheel eenvoudig. Ook was zijn geluk onbeschrijvelijk toen hij, veel eerder dan hij het had durven verhopen, het nieuws mocht vernemen dat het verlangen van zijn herte en zijn leven ging voldaan worden, en dat hij de wilden van Africa mocht te gemoet snellen.

Moedig dan en vol hope scheepte hij den 6den in Hooimaand te Antwerpen in. Hij reisde op het stoomschip dat *Albertville* genaamd is, en waarop Hoogsteerweerde Heer Van Ronslé, Bisschop

van Congoland met verschillige andere geloofsboden, alsook vijf zusters van liefde van Gent de overvaart naar Congoland deden. De reize was, naar het schrijven van onzen jongeling zelve, allergunstigst en van God bijzonder gezegend. Den 28 of 29 in Hooimaand landde hij in Congoland aan. In dit aangenomen en vierig verlangde vaderland, zoude hij werken en zorgen, om zielen naar den hemel te zenden. Maar bijna het eerste werk dat hij te verrichten had, gelijk hij zelve schrijft, was zijne geknakte gezondheid te bezorgen, en zijne ziel moeste de eerste zijn die zoude ten hemel vliegen!

De kwale immers die aan de wetenschap der geneesmannen ontsnapt hadde, greep onzen jongeling zoo plotseling en zoo ongenadiglijk aan, dat er na eenige maanden geene hope meer en was om in Congoland nog ooit te herstellen. Misschien zoude eene gematigde luchtgesteltenis hem deugd doen en het vaderland zoude misschien zijne bezwijkende krachten helpen opbeuren. Al begeerde onze jongeling in Congoland te sterven, al was de reize gevaarlijk en kostelijk, toch is het leven van eenen geloofsbode nog duizendmaal dierbaarder in de oogen van de heilige Kerke en van hare dienaars, en daarom zoude men beproeven den jongeling eerst naar *Las Palmas* over te voeren en van daar later, als 't God beliefde, naar Belgenland.

't Was in 't begin van Wintermaand 1897 dat hij, met zijn kranke lichaam en gebroken herte, zijn geliefde Congoland verliet om op het schip, dat *Coomassie* is genaamd, *Las Palmas* te bereiken. Hij kwam daar uiterst ziekelijk toe en wierd in het gasthuis van die stad verzorgd, tot dat hij er op den 30sten der zelfste maand zijne ziele in de handen van zijnen Schepper wedergaf.

's Anderendaags wierden zijne stoffelijke overblijfsels, in 't bijwezen van verschillige Belgen, van wel twintig priesters en een menigte volk, plechtiglijk ter aarde besteld.

Al wierden de beenderen van dezen jongen christen held in vreemden grond geborgen, God verleene zijne ziele de oneindige genuchten van het hemelsch vaderland!

(*Naar* PRÉCIS HISTORIQUES 1897, blz. 434 en 1898, blz. 60 *vgg*).

C.D.L.

Hoogeerweerde Heer Lodewijk Lootens, van Brugge.

DEN 27sten in Lentemaand 1827 wierd Lodewijk Lootens te Brugge uit een deftig burgersgezin geboren. Het kind groeide op in wijsheid en in verstand, voor God en de menschen, en ging latijn leeren in het toenmalig collegie van den Duine, binnen zijne moederstad. Hij volgde er de leergangen van 't jaar 1840 tot 1846 onder het bestier van den Eerweerden Heer Vande Putte, die later kanonik en deken van de christenheid wierd te Kortrijk. Eene

teedere gezondheid en liet onzen Vlaming niet toe, al de krachten van zijnen geest naar wensch en hertelust in zijn werken en leeren te gebruiken, maar de helderheid van zijnen geest en de goedheid van zijn hert straalden door in geheel zijne handelwijze. Ook en was er niemand verwonderd te vernemen dat hij, in 1846, na zijne latijnsche leergangen voltrokken te hebben, den weg insloeg, dien Gods stemme hem aanwees, den weg, die naar het lastig maar eervol leven van eenen zendeling leidt.

Na eenige jaren bereidinge en ernstig leeren, stak hij de wijde wilde zee over en ging in Noord-America de heilige wijding van priester ontvangen, en er in verschillige zendelingsstanden al den ijver en al de werkzaamheid uitoefenen waartoe onze vlaamsche godsdienstige mannen bekwame zijn.

In 1868 vloog de mare rond de wereld, dat men op 't grondgebied van den staat Idaho, bij de rotsbergen, eenen vliet ontwaard hadde wiens wateren met goudkorrels vermengeld waren. Bij tooverslag, stroomde eene menigte gelukzoekers, uit al de volkeren der wereld, naar dat goudland te zamen, en 't en leed niet lange of geheel die streke was opgepropt van allerhande volk, bij zoo verre dat het kerkelijke gezag het noodig vond aldaar een *apostelijk vicariaat* in te stellen. De geestelijke overheid van America en Roomen en vonden niemand beter geschikt om die hooge weerdigheid te ontvangen, als onzen werkzamen Vlaming.

Den 8sten in Koornmaand 1868 wierd onze Bruggeling tot Bisschop gezalfd van Castabala, *in partibus infidelium*, met de benoeming van *apostelijke vicaris* van het grondgebied van Idaho, in Noord-America. 't Was in 't bestier van dit nieuw bisdom, dat tweemaal zoo groot is als Belgenland, dat de nieuw gezalfde al den ijver van zijn edelmoedig herte, al de helderheid van zijnen kloeken geest liet bewonderen.

Als Bisschop kwam hij tweemaal zijne geboortestad bezoeken. In eene van deze reizen was zijne Hoogweerdigheid aanwezig in eenen buitengewonen ommegang van het Heilig Bloed. 't Was ten jare 1870, binst den oorlog tusschen Vrankrijk en Duitschland, en onze Bisschop had alhier, om Gods zegen over ons land af te smeeken, eene buitengewone bedevaart met het heilig Bloed bevolen; 't is alsdan dat Hoogeerweerde Heer Lootens de eere had onze bedevaart te volgen en den dierbaren schat van het heilig Bloed om te dragen.

De aanhoudende werkzaamheid van onzen kerkvoogd kwam welhaast zijn gestel verstooren, en zijne gezondheid begon meer en meer te verzwakken.

Ten anderen, omdat het goud dat men in die streke meende te rapen er niet te vinden en was, zoo verlieten die toegestroomde gelukzoekers plotselinge dat land om in andere gewesten geld en goed te vergaren, en zoo wierd Idaho even belangloos als voordezen.

't Is in dergelijke omstandigheden dat de kerkelijke overheid van Roomen, den aartsbisschop van Oregon met het bestier van Idaho belastte, terwijl de geneesheeren Hoogeerweerdigsten Heer Lootens geboden, aanstonds van het bestier af te stappen en hem aldus tot eene volle ruste dwongen.

De geestelijke overheid kwam onzen kerkvoogd, tot viermaal toe, eenen bisschoppelijken zetel aanbieden, maar telkens wees zijne Hoogweerdigheid in alle nederigheid dit vereerend aanbod van de hand. Hij leefde in de stilte en de eenzaamheid, hield hem bezig met bidden en leeren, hij stelde tot zijn verzet eenige volkschriften op en hield hem met het verveerdigen van kerkmuziek onledig.

't Is in die eenzaamheid dat zijne Hoogweerdigheid, te Victoria op het eiland van Couver, op den 12sten in Nieuwjaarmaand 1898, na eene korstondige ziekte, in den Heer ontslapen is. Den 18sten der zelfste maand wierden zijne stoffelijke overblijfsels ter aarde besteld, en 't is te hopen dat zijne vrienden en medeburgers zijne ziele in hunne gebeden zullen indachtig zijn.

C.D.L.

MET de opkomste van het drukken zijn het vooral Vlamingen die deze kunst in Europa verspreid hebben.

In die tijden schitterden onze medeburgers in de eerste rangen der beschaving.

Een Vlaming, Geeraard van Lisa, voerde het drukken in te Treviso, in 1471; te Vincenza, in 1476; en later te Venetiën.

Aarnout van Brussel stichtte eene drukkerij te Napels, in 1472 en Antoon Matthias van Antwerpen te Genua, ook in 1472.

Niklaas de Stoop, een Gentsche dichter, stierf als drukker te Venetiën, in 1568.

Mattheus Flander drukte te Sarragossa, tusschen 1475 en 1478 en Diederijk Martens waarschijnlijk te Sevilla, in 1477.

Willem van Mechelen was drukker te Londen, van 1482 tot 1490.

Pieter de Keysere was drukker te Parijs, van 1471 tot 1509.

Onder de Parijsche drukkers en boekhandelaars van 't begin der jaren 1500 kent men Joos Horenweghe, Jan Meganc, Jan Waterloos en Jooris Biermant van Brugge, Lodewijk Blaublomme van Gent, Christiaan Wechel van Lier en Jan Loys van Thielt.

J. CL.

[Nummer 5]

Emelghem

DE benamingen Loo en Laar zijn gedenkenissen uit den oortijd van de geschiedenis der Germanen.

De beeknamen vergezelden de Franken toen ze aan 't uitzwermen waren naar de gewesten van het vervallen Roomsch keizerrijk.

De heimnamen vertoonen ons de vestiging en de allereerste ontwikkeling der frankische stammen in onze streek.

***

De naam Emelghem is een levend en kenschetsend overblijfsel uit het frankisch tijdvak der geschiedenis van ons vaderland.

Diergelijke namen, die meest in onze streken gevonden worden en den rijksten schat van oorbeeldige Germaansche eigennamen vertoonen, verzenden ons naar het frankisch tijdvak en de ruwe bepalingen van de wet der Saalfranken gunnen ons een kijkje in 't leven en de beschavinge onzer frankische voorouders.

Zij maken eene landelijke bevolkinge uit, die in dorpen woont en met den veekweek bezig is.

't Bijzonderste dier is het zwijn, dat het gewoon voedsel verschaft.

De wet spreekt van kudden van meer dan vijftig koppen en voorziet nauwkeurig al de mogelijke dieften van het speenverken, van den beer die aan 't hoofd der kuddc stapt en van het meizwijn dat ter slachtofferande bestemd is.

De kalvers, de koeien, de ossen, de stieren, de schapen, de geiten, de peerden, de hofhonden en de schapershonden staan elk met hunne eigene weerde bekend.

Onder 't vedergedierte worden de gans, de haan, de hen, de aande, de zwane, de duif en de krane vermeld.

Bij de frankische hofsteden staan er biehallen. De valke zit op heuren stok, den jager af te beiden en de temme herten worden gebezigd om 't wild aan te lokken; 't jachtwapen is de boge. Ter vischvangst bestaan er alle slag van netten; de booten liggen ter bewaringe in een kot.

De huizen zijn van hout en stroo gemaakt; ze rusten op vier staken en branden dikwijls af. Men kan steenen door het dak werpen.

De huisvloer is een den. In huis ziet ge bedden, tafels, stoelen, banken, kleederen, keukengerief, de spinrokke, de mooikens der vrouw en de wapens van den man.

Een onderaardsch verblijf, *screuna* of donk genoemd, is voor de vrouwen bestemd; daar werken de meiden en wonen de dochters.

't Hooi staat in oppers. Stallen, schuren en afdaken, bergen koorn, vee en boerallaam.

Rondom ieders huis is er een boomgaard, waar ooftboomen groeien; eene dichte haag met wissen gebonden, beschermt het boerenhof.

Op de velden wassen koorn, erweten, boonen en rapen; in de weiden grazen koeien met bellen aan en peerden met kluisters aan hunne pooten.

't Koorn wordt in den watermeulen van het dorp gemalen.

***

Door klankwijziging verzwakt de naam Amo tot Emo en in verkleinende gedaanten loopt hij tot Emko en Emilo over.

Al die naamgedaanten worden in de onschatbare namenboeken van Förstemann en Johan Winkler veroorkond.

Bij de Friesen zijn Amo en Amele, Emo en Emko als voornamen, Ameling, Eminga en Emkema als geslachtsnamen, Ameland en Emingastate als oordnamen in zwang.

De Duitsche weêrsplete van ons frankisch Emelingaheim vinden wij in de sassensche naamgedaante van 't oord Emelshausen in Hessenland, het huis van den Germaan die den naam droeg van Emilo.

Een frankische naamgenoot van den stichter van Emelshausen was de stamvader onzer Emilinga.

***

Hoe zijn de Franken naar onze streken overgevaren?

Uitwijking kunnen wij ons op twee wijzen verbeelden.

Een man met zijn gezin of een aantal huisgezinnen trekken naar een vreemd land om daar hun bestaan te zoeken. Dat zien wij dagelijks gebeuren.

Gansche zwermen verlaten hunne streek om te verlanden en een nieuw gewest te bezetten.

‘In de gouwen van Belgenland die zuiver Germaansch gebleven zijn,’ zegt Leo Vander Kindere, ‘kan de tegenwoordigheid van dichte drommen frankische veroveraars niet geloochend worden.’

't Is in menigvuldige scharen dat de Franken van hun nieuw vaderland bezit genomen hebben.

De heimnamen zijn kenmerkend frankisch: alhoewel die uitgang bij de Sassen, de Friesen, de Allemannen en andere germaansche volkeren ook bekend is, was hij toch vooral en ten overvloede bij de Franken in zwang en mag hij dus als eigenfrankisch aanzien worden.

Het naamdeel Emilinga vertoont eene frankische sibbe, de bewoners eener gemeene marke, en bevestigt ons hetgene de Duitsche geleerden houden staan, dat de Franken in gouwen, honderdschappen en geslachten

verland zijn en op den nieuwen bodem de zelfste eigene verdeeling van hun stamland bleven bewaren.

***

Twee slag van dorpen hadden in ons land hun ontstaan aan frankische zeden en geplogentheden te danken en hebben eenig spoor in de oorkonden en vooral in de oordnamen nagelaten.

Ge hebt vooreerst de woonoorden, die afhingen van eenen heer, wier *mansa* of gronden, en *casata*, of hutten, in verband stonden met het erfgoed en de sala van den heer. Ze wierden meest door de pachters, laten en slaven bewoond en beboerd.

De oordnaam bewaart gewoonlijk de gedachtenis van den stichter, zoo Odilo in Odelheim, Oedelem, en Hrok in Roxem.

Zulke namen zijn meest in andere Dietsche gouwen verneembaar.

Daar bestonden ook vrije dorpen.

In West-Vlanderen bezitten wij een aantal merkweerdige heimnamen, waarin de uitgang, van den naam van een geslacht op -inga is voorafgegaan.

Uit allerhande bijzonderheden in oorkonden verneembaar, uit het gemeen gebruik van bosschen en weiden, uit zekere aanduidingen van de wet der Saalfranken, vermoedt L. Vander Kindere 't bestaan der vrije dorpen.

De benamingen, als Emelingaheim, welke de gedachtenis eener frankische sibbe bewaard hebben, zijn voor ons een bewijs van 't bestaan dier vrije dorpen, door de leden van de sibbe, de deelgenooten van de marke bewoond en beboerd.

Zoo spreken heden nog onze eenvoudige dorpsnamen; zoo openbaren zij ons het verleden dat vol geheimnissen zit.

***

Zullen onze lezers niet glimlachen en al die navorschingen over 't duister en onbekend verleden, als loutere inbeeldingen beschouwen?

Verlangen ze naar een tastbaar bewijs.

Welnu, die begeerte kan voldoening geschonken worden.

De Franken die te Emelingaheim woonden en zijn niet spoorloos verdwenen.

Voor wie de naam niet spreekt, spreekt de grond. Van alle beschavinge schiet het stof der grafsteden over.

De Franken van Emelghem liggen daar in 't zand begraven met hunne kenmerkende wapens nevens de aschvaten van den Belgo-Roomschen stam, dien zij verdreven en wiens zate zij tot een frankisch, tot een vlaamsch dorp herschiepen.

Dank aan de kundige nasporingen van Vrijheer Karel Gilles de Pelichy, komen hunne grafsteden met onze eigennamen en onze taal bewijzen, dat wij de afstammelingen zijn van het roemweerdig volk der Franken.

J. CLAERHOUT

Duiven

KLAP-klap-klap,
m'n dertien duiven
slaan hun vlerken, de eene op de aâr;
klap-klap-klap,
en henenschuiven
doen ze, van mijn dak, mij daar.

Klap-klap-klap,
ze spelevaren,
rinkelrooiende, altemaal;
klap-klap-klap,
van harentaren
ommentom, in éénen haal.

Klap-klap-klap,
ze zijn daar weder:
hoort ge vlug hun vlerken slaan?
klap-klap-klap,
ze vallen neder,
beetende op mijn dak voortaan.

Klap-klap-klap,
de veêren stuiven,
want hun baaike, groef en fijn,
klap-klap-klap,
m'n dertien duiven
boetende, in de zonne, zijn.

Kortrijk, 10/2/'98
GUIDO GEZELLE

E.V. Eugeen Van Hoestenberghe

OP den 27sten van Nieuwjaarmaand ll., ontving de Overste der Witte Paters van Mechelen eene draadmare waarbij Hoogw. Heer V. Roelens, bisschop van Djerba, de dood vermeldde van E.V. Eugeen Van Hoestenberghe.

Dit droeve nieuws is een onverwachte slag voor vrienden en magen van den jeugdigen zendeling. Wel wisten zij, hij had het hun zelve geschreven, dat de bloedkoorts hem voor eenigen tijd op een ziekbedde had vastgenageld, maar 't stond erbij dat hij, dank aan de moederlijke zorgen van Hoogw. Heer Roelens, aan 't gevaar ontsnapt en wederom hersteld was.

E.V. Gustaf Van Acker had ons ook nog onlangs bericht dat de gezondheid van den diepbetreurden Van Hoestenberghe bloeiender was dan ooit! En ziet, zoo al met eens vernemen wij dat hij overleden is.

De omstandigheden van ziekte of dood zijn ons tot nu toe onbekend. EE. VV. Guillemé en Engels, die op weg zijn naar Europa, zullen waarschijnlijk nadere berichten diesaangaande meêbrengen.

E.V. Eugeen Van Hoestenberghe wierd geboren te Brugge, op den 23sten van Nieuwjaarmaand 1872, en hij deed zijne studien in 's H. Lodewijks te zelver stede. Daarna leerde hij de wijsbegeerte in 't kleen Seminarie van Rousselare.

Aleventwel voelde hij hem geroepen om 't Woord Gods in verre en vreemde landen te gaan verkonden en te

arbeiden aan de zielezaligheid van onze zwarte broeders. Hij kreeg dan oorlof om naar Maison-Carrée te vertrekken, daar hij, in Herfstmaand van 1891, 't gezelschap der Witte Paters van Cardinaal Lavigerie binnentrad. Een jaar nadien begon hij de Godheid te leeren te Carthago, waar 't Seminarie dier zendelingen gevestigd is. Daar wierd, hij op den 19sten van Bloeimaand 1895, priester gewijd door Zijne Hoogweerdigheid Clemens Combes, aartsbisschop en primaat van Africa.

Te dier gelegenheid kreeg hij toelatinge om voor eenige dagen in verlof te komen naar Vlanderland. Bitter nieuws moest hij hier vernemen, want, op den dag dat hij in de hoofdkerke van Carthago voor de eerste maal het H. Misoffer opdroeg, was zijne moeder, die zoo verlangde om, na een afscheid van vier jaar, haar edelmoedig kind weder te zien, in den Heere ontslapen.

Op Cinxendag, den 2den van Zomermaand, zong de nieuwgewijde zendeling zijne eeremisse in 's H. Lodewijks, daar hij oude makkers en leeraars stichtte door zijne innige godvruchtigheid.

Den 12sten daarop volgende scheepte hij in te Marseille, te zamen met Cornelius Goestouwers, Augustinus van Waesberghe, Bruno Smitz en August Van Acker. Dit reisgezelschap wierd opgeleid door E.V. Isaac Moinet, die reeds vijftien volle jaren langs Tanganyka-meer had werkzaam geweest en die nadien eenigen tijd in Vrankrijk verbleven had om zijne gezondheid te herstellen.

Na vijf maanden reizens, te Baude wijnstad aangekomen zijnde, had hij het geluk van te mogen arbeiden aan het heil der zielen, te zamen met twee stadsgenooten EE. VV. Herrebout en Van Acker. Twee jaar nadien, namentlijk in Herfstmaand ll., landde E.V. Gustaf Huys daar insgelijks aan, zoodat ze voor eenige stonden met vier Bruggelingen te gare zijnde, schrijft G. Van Acker, ‘voor de honderdste maal ondervonden hoe zoet en aangenaam het is als broeders samen te wonen.’

E.V. Eugeen Van Hoestenberghe was begaafd met vele goede hoedanigheden en daarom wierd hij van al die hem kenden geëerd en bemind. Hij was altijd vroo

en welgezind en zijne oude leermakkers weten nog te spreken van zijnen vriendelijken inborst, zijnen gezelligen omgang en van zijne luimige spreuken.

Zijne ziele was zoo helder als een effene waterspiegel daarop de winden van rampe of tegenspoed niet en vermochten het kleenste rimpelken te doen ontstaan: Was 't de ziekte die hem bezocht, of oorlog die zijne zendinge bedreigde, of kwamen de sprinkhanen den oogst vernielen of waren 't andere rouwmaren die menigeen zouden ter neêr drukken, zoo en sprak hij maar een enkel woord: ‘'t Is Gods wille,’ en, gelaten en vol betrouwen op de Goddelijke Voorzienigheid zette hij, stilleweg, zijne menigvuldige bezigheden voort.

Hij was liefhebber van muziek en gelijk weleer Vader Lievens zijnen speelboek, en Vader Vyncke zijnen trouwen *tuba* naar hun land van beloften mededroegen, zoo wilde ook Eugeen zijne *trouwe vedel* naar Tanganyka medenemen. Een goede zendeling immers maakt van alles gebruik om de volkeren naar hem te trekken en langs de wegen van het menschelijk gevoel aan de innige snaren van 't herte en van de ziele te geraken. Nu rust die vedel, nu rust die hand, terwijl ongetwijfeld de ziele van den jeugdigen zendeling reeds hierboven den loon van eenen korten maar verdienstvollen arbeid ontvangen heeft, en medestemt in het eeuwig blijde lied van zoovele heilige zendelingen, die weleens gelijk hij gezeid hadden: ‘Geeft mij de zielen en houdt al het overige voor u.’

E.D.

Gekke Gooris

OVER lange jaren was er een rijke boer en die boer had drie zoons: Volkaart de Vechter, hieten ze, Dikke Doken en Gekke Gooris; hij had ook eene dochter, die Stomme-Stine hiet, immers omdat Stine stom was.

Volkaart de Vechter ging den koning dienen; Dikke Doken ging in stad wonen om koopman te worden; Gekke Gooris bleef stillekens thuis, en zijne zuster met hem.

Volkaart de Vechter klom algauw tot hooge weerdigheid; hij kreeg een landgoed voor bewezen diensten, en hij trouwde met de dochter van eenen edelman. Zijn inkomen was groot, zijn land wijd uitgestrekt en niettemin en had hij nooit geen geld genoeg, want al dat hij vergaarde, zijne vrouwe verkwistte 't zorgvuldiglijk.

Zoo Volkaart ging naar zijnen toeziender of belooper om geld te slaan. De toeziender zei: ‘'t En is geen blinde duit meer in uwe geldla. Wij en hebben noch allaam, noch peerden meer, noch ossen, noch ploegs. Dat moet eerst al van her gekocht worden, en dan zullen wij van geld spreken.’

Als Volkaart dat vlaamsch hoorde, ging hij naar zijn vader toe: ‘Vader,’ zei hij, ‘ge zijt gij rijke. Geeft mij het deel, dat mij toekomt, 'k zal 't gebruiken en weêr mijn land bedrichten.’

‘Gij en hebt niet in gebracht,’ zei vader, ‘waarom zou ik geven? Dat ware Gooris en mijne dochter nadeel doen.’

‘Hij is gek, en zij is stom,’ antwoordde Volkaart; ‘Wat zouden zij met geld doen?

‘'t Mag zijn dat 't wilt, maar, Gooris, 't zal geschieden zoo als gij 't beslist,’ zei vader.

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris. ‘Geeft hem al dat hij vraagt.’

Zoo Volkaart kreeg zijn deel, gebruikte 't over zijn land en diende opnieuw den koning.

Dikke Doken, Volkaarts broeder, koopmanschapte en won veel geld; hij trouwde eene koopmansdochter maar hij kreeg de geldziekte en hij ging ook naar vader toe: ‘Vader’ zei hij: ‘geeft mij mijn deel.’ De oude man en had geen lust om Doken zoo seffens te geven dat hij vroeg.

‘Gij en hebt niets bij gebracht,’ zei hij. ‘Al dat in 't huis is, komt aan Gooris toe, 'k en mag noch hem noch mijne dochter te kort doen.’

‘Wat kan Gooris met geld doen? Hij is zoo gek: hij en zal nooit geen vrouwe krijgen. En Stomme-Stine, de die en steit ook nievers toe. Geeft mij den helft van 't graan, Gooris; 'k en hebbe geen allaam van doene en, van al 't vee ofte 't kweekenoot en wil 'k maar den grauwen hingst. Hij en deugt aleventwel toch niet om in den ploeg te gaan.’

Gooris begon te lachen en, ‘'t is mij al wel,’ zei hij: En Dikke Doken kreeg ook zijn deel. Hij voerde 't graan naar stad en vertrok op zijnen grauwen hingst. Gooris bleef wederom alleene met een oud peerd, hij bedrichtte 't land en hij onderhield vader en moeder.

II.

Maar nu wierd de duivel, de oude vijand, gram, omdat die drie gebroeders zoo wel overeenkwamen, en hij riep drie jonge duivelingen bij hem: ‘Horkt,’ zei hij, ‘daar zijn drie broêrs,

Volkaart de Vechter, Dikke Doken en Gekke Gooris. Ze zouden moeten kwalijk overeenkomen, maar ze leven in vriendschap... Gekke Gooris heeft mij dat spel verbrod. Gaat en maakt dat ze vijand worden en dat ze malkaar de oogen uit den kop halen... Kunt ge dat?'

Ja, zij zouden 't aangaan, zeiden ze.

'Hoe zult ge 't aan boord leggen?'

'Wij zullen ze eerst zoo verre brengen dat ze noch te eten noch te breken en hebben; wij zullen ze alsdan samen doen komen en 't spel zal aan den gang zijn.'

''t Is wel. Ik zie dat ge de zake verstaat.

Vertrekt nu, en dat ik geen een van u weêre en zie, vooraleer mij de broers in twist en in tweedracht liggen, anders moet gij 't vel af.'

De duivelingen wipten weêr in hunne helle zompe om de zake te bespreken. Ze 'n streên maar lijvelijk strijên, en elk wilde 't moeilijkste eerst aangaan. Ze trokken eindelinge strootje, en ze zeiden, die eerst gedaan had moest de andere gaan helpen.

Ze zouden ook op gestelden dag vergâren en zien wat er verricht was en wat er nog te doene bleef.

Op den gestelden dag waren de hellewichten bijeen. Het eerste duiveling sprak:

'Mijn werk is bij Volkaart op goeden weg,' zei het: 'morgen komt hij naar zijn vader. Ik hebbe hem zooveel hoogmoed ingeblazen, dat hij aan den koning beloofd heeft baas van geheel de wereld te worden. De koning heeft hem een groot leger gegeven en hij is gaan oorlog voeren tegen den koning van Indenland. Ja maar, ik was er bij, en 's nachts, als de twee legers rechtover malkaar stonden, goot ik water in 't buskruid van Volkaarts' krijgslieden. Daarna vertrok ik naar het leger van den Indischen koning en ik veranderde daar al 't koorn dat ik krijgen kon in krijgsvolk.

Als Volkaarts mannen zagen dat de vijand van alle kanten opkwam, waren ze verschrikt. Ze wilden schieten, maar noch geweren noch groef geschut en gingen af, en de Indische koning kapte Volkaarts leger al in worstenvleesch. Hij wierd zijn goed afgenomen en morgen schieten ze hem voor den kop. 'k Moete hem nu even nog uit het gevang zien te halen en hem naar huis laten gaan. Morgen zal ik gedaan hebben. Zegt, wien moete ik nu helpen.'

Het tweede duiveling sprak:

''k Ben ook op goeden weg,' zei het, 'en 'k en hebbe geene hulpe van doen. Onthier acht dagen zal Dokens spel gespeeld zijn. Ik hebbe hem wat geest van gierigheid ingegeven, en hij is seffens aan 't koopen gevallen, eerst met zijn eigen geld, dan met geleende penningen. Hij zit zoo vol schulden dat hij moet bezwij-

ken. Binnen acht dagen is 't valdag; ik hebbe al zijne koopwaren in eerde veranderd; hij en zal geen geld kunnen slaan en naar zijnen vader om hulpe moeten.'

Ze vroegen nu aan 't derde hellewichtje hoe het met zijne zaken stond.

'Wat zal ik zeggen,' antwoordde 't: ''t en gaat niet! Ik hebbe Gekke Gooris eerst wat duivelsspog in zijnen kom gespogen, om hem de maagzwere te doen krijgen. Daarna versteende ik zijn land, opdat hij 't niet en zou kunnen ploegen. Ja, maar Gooris ploegde al even gelijk! Dan brak ik zijnen ploeg, maar hij ging naar huis en hij herbegon met eenen anderen. Ik kroop dan in de eerde en 'k schoorde mij tegen 't ploegijzer. Maar, 'k en kon het niet uitzien. Hij dwong zijnen ploeg slinks en rechts, tot dat de scharre mijn lijf en mijne handen al ten bloede geploegd hadde. Hij heeft nu bijna al zijn land ommegedaan en 't en blijft maar eene kleene striepe meer over. Komt mij toch helpen, want, als wij Gekken Gooris geen baas en kunnen, is 't al moeite voor niet; immers de andere en zullen nooit geene armoede lijden: Gekke Gooris zal ze onderhouden.'

Volkaart's duiveling beloofde 's anderendags terug te zijn, en zoo gingen ze elk zijnen weg.

III.

Gekke-Gooris had zijn land geploegd, op eene striepe na, en hij ging nu zijn werk voleinden. Zijn mage deed zeer, maar ploegen zoude hij. En hij begon eene nieuwe vore. Maar nauwelijks was hij een schree of twee vooruit of hij zat op eenen wortel. 't Was 't duivelke, dat in de eerde gekropen was en dat den ploeg vasthield.

'Dat is wonder,' zei Gooris. ''t En waren hier vroeger noch boomen noch wortels, dat ik wete.'

Hij greep in de vore en hij trok al dat hij trekken kon. 't Was een zwart dingen dat meêkwam, 't geleek eenen wortel, maar 't verroerde, hadde men gezeid.

'Wat! hebt ge dat nog van uw leven gezien! Een levende hellespook! Beziet mij dat vuil dingen!'

En Gooris ging 't duivelingske de hersens in de kele stampen.

'En doet mij niet dood!' riep het: ''k zal al doen dat ge wilt.'

'Ja, en wat kunt ge doen?'

'Al dat ge wilt. Ge 'n moet maar spreken.'

Gooris schartte in zijn haar.

'Mijn mage doet zeer, kunt ge mij niet helpen?'

'Ja-ik, gewis.'

'Nu goed, geneest mij van de maagpijne, stap-aan-steê.'

't Duivelke kroop in de vore, het trok er een wortelken uit, met drie tuiten, en 't gaf het aan Gekken Gooris.

‘Hier zi',’ zei het, ‘ge 'n moet maar zulk een tuitjen opeten en uwe maagzwere zal genezen zijn.’

Gooris at een tuitje wortel op en hij was genezen.

't Duivelke begon nu van her schoone te spreken.

‘Laat mij nu gaan,’ zei het, ‘ik zal in den grond kruipen en daar nooit meer uitkomen.’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris, ‘God beware u.’

Maar Gooris en had nog maar effen den name Gods uitgesproken, of het duiveling schopte den grond in en 't en bleef maar een hol meer over.

Gooris stak dan de twee andere tuitjes wortel onder zijne klakke, hij ploegde zijn striepe lands omme en hij keerde naar huis. Als hij thuis kwam spande hij uit, ging in de keuken en vond daar zijnen oudsten broêre, Volkaart den Vechter, aan tafel zitten en zijn vrouwe daarbij. Hij was 't gevang ontloopen en naar vaders gekomen.

Als Volkaart Gooris zag: ‘'k Ben gekomen om bij u te wonen,’ zei hij, ‘onderhoudt mij en mijne vrouwe, tot dat ik ievers eenen toevlucht gevonden hebbe.’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris, ‘leeft in vrede.’

Maar, als Gooris wilde gaan eten, zoo gerook Volkaart's vrouwe de stalreuke die aan hem hing, en ze zei tegen heuren man:

‘Ik en kan niet eten met een bij mij die naar den stal riekt.’

‘Mijne vrouwe klaagt over eenen slechten geur, “zei Volkaart tegen Gooris:” gij zoudet beter in de voorkamer eten.’

‘'t Is mij al wel,’ antwoordde Gooris, ‘'t donkert en 't wordt tijd dat ik mijn peerd bestelle.’ Zoo hij nam zijnen kant brood en zijnen mantel en hij vertrok.

('*t Vervolgt*)

Mingelmaren
Antwerpsch-Brabantsch Taaleigen

OP blz. 237 van den 8sten jaargang stelt *Biekorf* mij de vraag of de Antwerpsche en de Brabantsche volkstaal overeenkomt met de Iseghemsche in het gebruik van den genitief:

a/ vóór een *enkelvoudig mannelijk naamwoord*, dat met eenen *medeklinker* (uitgenomen *b*, *d*, *h*, *t*) begint, b.v. vaders *e* stoel, moeders *e* rok, 't peerds *e* steert, Karels *e* schoonen hoed, enz.;

b/ vóór een *enkelvoudig mannelijk naamwoord*, dat met eenen *klinker* of met *b*, *d*, *h*, *t* begint, b.v. Jans *en* aap, Pieters *en* baard, enz.

Antwoord: Neen, ons taalgebruik verschilt hier van het Iseghemsche. Wij en kennen het tusschenwoordeken *e*, *en* niet,

en zeggen: *vaderes* (ook *vaders*) *stoel*, *moeders* (of *moederes*) *rok*, *Kareles schoonen hoed*, *Jannes aap*, *Franzes baard*, *bakkeres* (of *bakkers*) *hond*, enz.

Ik voeg hierbij, dat de genitief maar alleen gebruikt wordt met *eigene persoonsnamen* en *sommige gemeene*, nooit met *dier-* of *zaaknamen.* Men zegt *het peerd zijnen steert*, *den boom zijn takken*, *de koei heur horens* en niet *'t peerds steert*, *den booms takken*, enz.

Die vorm wordt ook veel gebezigd met *persoonsnamen*, zoodat wij b.v. *le chapeau de mon père, le livre du maître* op twee wijzen, ja, op drie, kunnen overzetten: 1° *vader*(*e*)*s hoed*, *meester*(*e*)*s boek;* 2° *vader zijnen hoed, de meester zijnen boek;* 3° *den hoed van vader*, *den boek van de*(*n*) *meester.*

***

Ik ondervind dat de zoogenaamde *slepende e* hier soms ook gebezigd wordt. Zoo zeggen velen, vooral kinderen, in mijne streek: *Ga naar vadere. Ik zal 't tegen ons moedere zeggen. Kom eens naar hiere. Hij is op gindere geloopen. Gaat eens naar dare. Hedde gij* (heb-de gij) *Jann*e *niet gezien? Gij zij' Piete wijd veur.*

Begint het onmiddellijk volgende woord met *h* of eenen *klinker*, dan verandert *e* in *en. Hoe mag het met Kobe*nen *al zijn? Ik heb Suss*en *in geen jaar ne meer gezien. Hij is langs achter*en *uitgegaan.*

Achter verkleenwoorden van vrouwennamen zet men meestal *s. Dat is van Trientjes. Hoe gaget* (gaat het) *met Jokens? Ik heb Miekens gesproken.*

Die uitgangen *e*, *en*, *s* worden maar gebruikt 1° achter sommige bijwoorden van richting; 2° achter eigene persoonsnamen en eenige gemeene, waneer zij als voorwerp of bepaling voorkomen.

JOZEF CORNELISSEN

Namen gegeven aan sommige stedelingen

KINDEREN van Iper.
Leegloopers van Audenaarde.
Pastei-eters van Kortrijk.
Kuipers van Damme.
Muggeblusschers van Nieuwcapelle.
Witvoeten van Aalst.
Beenhouwers van Male.
Vacht-plukkers van Poperinghe.
Slapers van Veurne.
Raapeters van Waas.

Vischeters van Dendermonde.
Mostaardeters van Oostende.
Botereters van Dixmude.
Kabeljouweters van Nieuwpoort.
Sajettewevers van Hondscote.
Hovelingen van Ghistel.
Droogscheerders van Wervick.
Koordemakers van Deynze.
Kandeeleters van Meenen.
Lijnwadiers van Thielt.
Kermeshouders van Rousselaere.
Grootsprekers van Thorhout.
Wijnzuipers van Hulst.
Maneblusschers van Mechelen.
Pijpcaneeleters van Gent.
Drinkers van Warmosebergh.

G.V.D.P.

Het gaat in Vlanderen regenen als

DE barometer zinkt;
de hane buiten de ure kraait;
de zwalms leege vliegen;
de musschen vechten;
de meerlaan hem wascht;
de goudveugel bij de huizen komt;
de vliegen hard bijten (dul zijn);
de dazen stijf kwaad zijn;
de vloer klam wordt;
de aksteroogen zeer doen;
het vel jeukt;
de wind tegen de zon opstaat;
de kobben uitkruipen;
de beerput veel stank geeft;
de orgelregisters spannen;
het zout smelt;
de pauw vele roept;
het zand opvliegt;
het ijzer zweet;
de lucht dik gestremd zit;
de rook in den grond slaat;
't overtrokken lucht is;
de mestput groene wordt;

de wolken leege drijven;
er veel slekken kruipen;
de puiden roepen;
de mane in nen hof zit;
de hagepuid hooge kruipt;
de zunne stijf steekt;
de padden uitkomen;
de eendvogels duiken;
de honden gers eten.

G.V.D.P.

Antwoorde

‘**M***OOI-MEISJE*’. - In ‘Biekorf’ VIII: 111, wordt gevraagd: welke visch die is. - VIII: 144, gist J.W. dat het zou kunnen de ‘jonge kabeljauw’ zijn. - VIII: 288, antwoordt X. dat het ‘in geender wijze’ zoo en is.

Welnu, eensdeels in de Vischerije te Oostende (aan de zorgen van E.H. Pijpe overgelaten) ligt er een zulkdanige visch ter inzage, onder dien naam en met de volgende bemerkinge: ‘Mooi-meisje (*hake*) “*merlangus albus*”, of “*gadus merlucius*”. “Deze visch is lang van maaksel en stil afloopende; hij heeft kleine schelpjes; is wit alonder en grijsachtig wit al boven. - Hij is zeer gulzig en eet liefst haringen; als deze vast zitten in de netten, valt hij ze aan en doet hem dikwijls vangen op die wijze; ten anderen, al geraakt hij niet vast, eens dat hij in den haring gebeten heeft, moet deze medekomen of hij laat zich met de netten ophalen liever dan los te laten. Hij reist bij groote benden: *zijne lengte is van 2 tot 4 voeten* en hij weegt van 10 tot 14 pond. Hij heeft tot zeven miljoen eiers die hij legt van Januarii tot April”.

Anderdeels staat er in *Manuel de la Faune de Belgique*, Aug. Lameere, 1895, I, bl. 77 “*g. merlucius vulgaris*”: “*dos et cotés grisâtres*, *ventre blanc*, *long.: 70 cm.* (*merluche*, *merlus*), - *se pêche avec les cabillauds*”: waaraf hij dus verschilt, meenens ook X. Verder Ib. bl. 78 “*merlangus* (*albus*) *poutasson*”*: dos grisâtre*, *flancs et ventre argentés*, *nageoires grisâtres*, *long.: 30 cm.* (*Poutasson*, Mooi-meisje *ou* Vlaswitting)’. Beide visschen behooren tot het geslacht der ‘*Gadus*,’ en hebben eenige verschillen onder elkander die uit E.H. Pype's bemerkinge hier niet gelden en kunnen.

Diensvolgens in de Vischerije twijfelt men tusschen ‘*merlang. albus*’ en ‘*gadus merlucius*;’ maar is men zeker dat hij 2 tot 4 voeten lang is terwijl ‘*merlangus albus*’, zeggens A. Lameere, enkel 30 cm. heeft en ‘*g. merlucius*’ 70 cm.

Daarenboven, luidens hoogere bemerking, is ‘mooi-meisje’ in 't Eng. ‘*hake*’. Daaraf staat er in Webster's Dictionary, 1880: ‘*Hake: merlucius vulgaris*’. Waarom wij nu al besluiten dat 't mooi-meisje de ‘*merlucius vulgaris*’ is, en niet ‘*merlangus albus*’ noch ook de ‘jonge kabeljauw’.

2° 't Volgt ook dat er hier geen ‘*salmo trutta*’ in 't spel 'n is, die alleszins geen ‘*gadus*’ en kan heeten, te meer dat A. Lameere zegt ‘*salmo trutta*’*: poisson de mer qui remonte les fleuves*, *ne se trouve pas dans nos régions*’.

Of eventwel de ‘Fransche zalm’ een ‘*salmo trutta*’ is, en weten wij niet. Heet hij alzoo omdat hij in de fransche ‘*regions*’ zwemt?

Roomsche Oudheden

't **E**N moet niemand verwonderen dat men te *Cortoriacum* Roomsche oudheden vindt en namentlijk niet verre van den knok, aan de hedendaagsche Brugpoort, vanwaar de Romeinsche heirbanen vertrokken.

Iedereen heeft hooren spreken van 't groot getal Roomsche munten die in de weide van Andries Callens, op de boorden der gevulde Leikromte, opgeraapt wierden.

Wij hebben daar vele scherven van Roomsche *teguloe* en een aantal scherven van Roomsch eerdewerk zien liggen.

Een potje in roode Samoseerde, waarvan de voet en een deel van den rand bewaard zijn, draagt in latijnsche staven den name van den pottebakker: IOCCIVS.

Wij vragen de lezers van *Biekorf* nader bescheed over dien name.

J. CL.

IN den tijd der heimnamen zijn ook de kampnamen ontstaan; ze zijn van frieschen of sassenschen oorsprong en wijzen op een veld en van daar op een dorp dat onder 't gezag stond van eenen heer.

Bij ons hebben wij Coolskamp in 1163 Colescamp, het kamp van Kole, eenen Germaanschen mansvoornaam; Bulskamp, het kamp van den stier, en Oostkamp, vroeger algemeen Orscamp, het kamp van het peerd.

J. CL.

[Nummer 6]

Reinaart de vos

HEER Julius de Geyter heeft het volgende werk in druk gegeven: *Klassiek letterkundig Panthéon. Reinaart-de-vos in nieuw nederlandsch. Met de regels van den middeleeuwschen versbouw... door Julius de Geyter... Achste uitgave. Zutphen, W.J. Thieme & C*^{ie}. Uit de inleidinge drukken wij het volgende over:

'*Reynaart-de-Vos*, dat meesterstuk onzer Letterkunde, bestaat uit twee deelen: het eene dat men gewoonlijk het *eerste boek* noemt, is omtrent den jare 1250 in Vlaanderen geschreven door een man van genie...' (blz. V).

'Sinds meer dan drie eeuwen is onze vormleer stroef en niet voortgevloeid uit den aard onzer tale. Duizenden woorden en wendigen kunnen in de huidige verzenmakerij niet benuttigd worden. Wij hebben eene *prosodia* die eenen ganschen taalschat uitsluit. Kan men eene ergere krenking der natuurwetten uitdenken?...' (blz. VI).

'Geen enkel eigenschap onzer taal werd door hen (onze middeleeuwsche dichters) onbruikbaar bevonden;

niets van wat de spraakmakende gemeente schiep, van wat den mond des volks ontvloeide, was voor hen onrhythmisch of stroef; en waarlijk, wij zijn wel verwaand, als wij denken dat onze stam met zijne taal niet doet wat andere stammen met de hunne verrichten: het nieuwe scheppen, het oude verlevendigen, alles beeldrijk en zangerig overleveren van geslacht tot geslacht....' (blz. IX-X).

'Men ziet, dat onz' eenvoudige vaderen veel beter den rijkdom onzer tale kenden en veel meer kunstsmaak bezaten dan wij. Nog eens, niet dat zij de Grieken navolgden; zij kenden geen woord van de grieksche taal en geenen regel van de grieksche metriek. Maar zij drongen tot in de diepste eigenschappen van het Dietsch door. Gansch onze taal was hun ten nutte, en juist het aanwenden van alle toonspelingen, bande d'eentoonigheid uit de werken van den langsten adem: het was voor den lezer eene gedurige afwisseling van klanken en vormen, een aanhoudend opwekken van zang, leven en beweging...' (blz. XII-XIII).

'De regels van heden hoeven dezelfde van vroeger of beter te zijn.

Ze zijn slechter...

Wij moeten terug!

Terug tot de schoonheid en den rijkdom der middeleeuwen.

Later komen wij voorzeker nader bij 't volmaakte.

Maar daartoe moet men weten welke die regels waren en dat wordt nergens gezegd. De geleerden hebben in 't zoeken leelijk gedwaald; regels die gemakkelijk waren, gemakkelijk zijn, en gemakkelijk zullen blijven, want kunst is eenvoudig, hebben ze als door-en-door moeilijk voorgesteld....' (blz. XV).

'Is een beroep op het volksgebruik in zake van spraak niet gerechtigd? Het volk staat voor den dichter vrij wat hooger dan kamer-litterators!...' (blz. XXIV).

'Eer w' over die ziekelijkheden handelen, is 't noodig een gezond' aanmerking te maken:' meest all' eigenschappen van het Mnl. zijn in de vlaamsche gewesten

ontstaan, en er nog niet uit verdwenen. De beste middeleeuwsche gewrochten onzer taal zijn van vlaamschen, veelal van westvlaamschen oorsprong: de dichters uit Braband, Limburg en Holland hebben minder oorspronkelijk taaleigen aan den dag gelegd, dan eigenaardigheid ontleend bij Willem van den *Reinaert* en bij van Maerlant.

Bij onzen Jacob 'vindt men nieuwe woorden en nieuwe zinwendingen die vroeger niet voorkwamen.... Hij moest de taal gedeeltelijk zelf maken; uit de dialekten die woorden kiezen, waarmee eenigermate kon worden weergegeven wat nog nooit in het Dietsch was gezegd... Niet minder dan mag Maerlant een taalschepper worden genoemd.' Zoo spreekt Dr J. te Winkel.

Een Vlaming heeft dus maar zijne levende taal te kennen om veel vooruit te hebben op Noord-Nederlanders in 't verklaren van schijnbaar zeer verouderde werken.' (blz. XXXV).

'In Vlaanderen, zegt men nog juist als ten tijde van van Maerlant: ze trap*teg' in* 't slijk, ze meen*deg'ook*, ze schreeuw*deg*' hem achternaar....' (blz. XXXVIII).

'Dat alles is Westvlaamsch en men spreekt aan onze zeekust zoo nog. Ook de *negatieve partikel en, ne* is nog in zwang, met al de *samentrekkingen* door de dichters van 1200 en 1300 gebruikt....' (blz. XXXIX).

'Wij moeten terug!

Maar niet tot op zijn Jonckbloets.' (blz. XLVI).

'Eer wij dat overdrukken, waerde lezer, dient er met gezond verstand eens tot op den grond van de zaak gekeken te worden. Want Lachmann en Hahn, Kober Stein en Zacher, Wolf, Diez, even als Zarncke, von Muth en zooveel anderen die nog leven, hebben wetten gesteld op een gebied waar zij onbevoegd waren tot bevelen of heerschen. In dit gezegde schuilt niet de minste verwaandheid. Wij zouden tal van levende dichters kunnen opnoemen, die juist eender spreken zouden, hadden zij zich de moeite gegeven de *prosodia* onzer Mnl. meesters te doorgronden; zelfs hollandsche dichters, al hebben deze veel meer verleerd, al zijn ze vrij wat meer

ontwend dan de vlaamsche. Maar het natuurschoon onzer vaderen straalt allen in 't oog, zingt allen in 't oor, die, uit geboorte scheppers op 't gebied van 't schoone, tot kunstenaars in de letteren geadeld zijn...' (Blz. XLIX).

Als Julius de Geyter te Zutphen, de oude Vlamingen eert, zoude het de moeite niet weerd zijn in Vlanderen ons eigen schoon ook te handhaven?

Wilt men bij 't bovenstaande, het gevoelen van eenen noord-nederlandschen hoogleeraar vergelijken, dan leze men de volgende brieven, die Dr Hendrik Kern[(1)] schreef naar onzen Zeer Eerweerden hoofdopsteller Dr Guido Gezelle.

'Leiden, 6 April 1897.

Hooggeëerde Heer!

Ten gevolge van ongesteldheid heb ik uw vriendelijk schrijven niet zoo spoedig kunnen beantwoorden als ik wel gewenscht had. Tot mijnen spijt zijn de uitkomsten van mijn onderzoek niet zeer bevredigend. Het woord *haarle* komt, behalve als eigennaam, in geen enkele Germaansche taal voor; dat wil zeggen: men heeft het niet aangetroffen als op zich zelf staand woord. Hoogstwaarschijnlijk is *ha*(*a*)*rle* in Ha(a)rlebeek hetzelfde woord als in Haarleveen; misschien ook als in Haarlem (Haarl-hem), ofschoon de lezing - mij eenigszins verdacht - in eenige oude stukken Haslem, Heslem schijnt te wezen.

Als mansnaam is Herilo (ouder Harilo) bekend genoeg. Nog in het hedendaagsche Hoogduitsch bestaat de eigennaam Härle. Plaatsnamen met dit Herilo afgeleid zijn Heriles-cella, Herilis-huson. Een geslachtsnaam, zijn patronymicum, er van is Harilung, Herilung, Harling, onder andere voorkomende in Harling-housen bij Osnabrück. In Nederland heeft men Harlingen.

Het is niet onmogelijk dat Ha(a)rlebeek beteekent "de beek van Ha(a)rle," al ontsnapt ons de reden waarom men eene beek naar eenen persoon benoemd heeft. Vergelijk echter St. Jansbeek, thans een dorp in Noord-

(1) Johan-Hendrik-Caspar Dr Kern, wierd geboren te Poerwored (Java), den 6 Aprilis 1833, leeraar te Groenlo (1846) te Maestricht (1858-62), te Benares (1865), en is nu hoogleeraar te Leyden.

Brabant. Wat tegen zulk eene verklaring pleit, is de omstandigheid dat de beek zelve den (H)aerle heet. De vertolking van *beke* met “torrens” is juist, inzooverre de oudere beteekenis van beek inderdaad “bergstroom” of een van eenen heuvel neerkomende waterspronk is.

Gaarne had ik uwe vraag op meer bevredigende wijze beantwoord, maar al heb ik deze voldoening niet, doet het mij toch genoegen dat mij de gelegenheid geopend werd om u te schrijven, al was het maar om u te betuigen, dat ik een oprecht bewonderaar ben van uwe gedichten. “Wel”, zult gij misschien denken, “wat doet het er toe, of ik eenen lezer meer of minder tel?” Doch het menschelijk gemoed heeft behoefte aan instemming; niet om bewonderd, maar om begrepen te worden, hechten wij, tenzij wij ons in den mantel der hooghartigheid hullen, aan 't gevoelen van den medemensch.

Vergeef mij deze uitweiding en laat ze strekken als een bewijs van mijne hoogachting. Mocht gij ooit hier in Holland komen, dan houd ik mij voor een bezoek aanbevolen.

Ontvang ten slotte nogmaals de verzekering dat ik ben
Hoogachtend en dienstwillig,
H. KERN.’

‘Leiden, 4 December 1897.

Hooggeëerde Heer,

Van harte dank ik U voor de toezending en niet minder voor uw vriendelijk schrijven. Met innige voldoening ontwaarde ik dat de betuiging van mijne ingenomenheid met uwe gedichten u getroffen had, veel meer dan ik vermoeden kon. Ja, ik weet wel bij eigen ondervinding dat het een geheel ander gevoel dan ijdelheid is, wanneer wij waarde hechten aan en ons verheugen in 't gunstig oordeel onzer medemenschen, en dubbel aangenaam is het, blijken van instemming te ontvangen van verre, uit kringen van waar wij niets verwachtten. Maar ik had mij niet voorgesteld, dat mijn schrijven u zooveel genoegen zou geven. Nu, des te beter.

Zoo ik eenigen tijd gewacht heb, alvorens u voor uw geschenk te bedanken, dan is het, omdat ik eerst ten minste een gedeelte van de gedichten in dezen bundel wilde gelezen hebben. Indien ik van wat ik gelezen heb eene keuze moest doen en zeggen wat het meest met mijnen smaak overeenkomt, dan zou ik noemen “Samson”, “*Betula alba*”, “Het hingstdier”, “Niemandsvriend”, “Van den ouden boom”.

Wat het taaleigen uwer gedichten aangaat, wil ik gaarne mijne meening zeggen, omdat dit punt door u zelven wordt aangeroerd. Het gebruik van woorden, die op Nederlandsch taalgebied niet algemeen meer in zwang zijn, hindert mij niet. Integendeel, ik zou wel wenschen dat onze schrijvers, vooral onze dichters, meer gebruik maakten van zooveel schilderachtige uitdrukkingen die men in den volksmond hoort, maar niet durft gebruiken, of niet recht begrijpt. Er is tegenwoordig een streven bij de jongere dichters om de taal te verrijken met zelfgevonden uitdrukkingen en woordverbindingen, en dat is het recht van den dichter; ik heb er niets tegen, maar het kan gepaard gaan met het bezigen van welgekozen reeds bestaande, in stilte voortlevende woorden en gezegden. Een van de redenen, misschien wel de hoofdreden, dat er in de gewrochten onzer dichters, zoowel hier in Holland als in België, over 't algemeen te weinig kleur is, naar het mij toeschijnt, is dat de meesten hunner stadskinderen zijn.

Het is mij zeer wel bekend dat er in België eene partij is, heftig gekant tegen het zoogenaamd “Westvlaamsch taalparticularisme”. Dat is in de gegeven omstandigheden verklaarbaar; men wil den vijanden van 't Vlaamsch de wapenen uit de hand slaan, wanneer beweerd wordt dat er geen algemeen-Vlaamsche, ofte wel Nederlandsche taal bestaat. Doch hier te lande, waar wij geen strijd te voeren hebben, beschouwen wij de zaak van een ander standpunt, en duchten wij voor onze taal geen gevaar van de verklaarbare voorliefde van dezen of genen voor gewestelijke woorden. Daarenboven zijn wij hier te lande over 't algemeen minder vertuit op eenvormigheid dan in

België; wij hebben meer gevoel voor 't eigenaardige, dan voor de “uniform.” Voorzeker, maakt men zich hier wel eens aan overdrijving in die richting schuldig, en is het de plicht van ieder die het wel meelt met zijn volk, daartegen te waken. Doch eene zekere mate van zelfstandigheid, voor zooverre die niet schadelijk is aan 't algemeen belang, is waarlijk geen ondeugd.

Als tegengeschenk zend ik u een paar overdrukjes. Wil die aannemen als een bewijs van ongeveinsde hoogachting, en wees verzekerd dat ik in alle oprechtheid blijf

Uw zeer toegenegen,
H. KERN.'

***

En zeggen dat er kinderen van Vlanderen gevonden worden, die het hunne dichters en denkers ten kwade duiden, dat zij pijnen en pogen om al het goede en het zuivere, uit de oudere zoowel als uit de nog levende tale, te behouden en als kostbaar edelgesteente te bewaren.

Zij ook, zij moeten terug!
R. DE CAELE

Musschen

DE musschen weêral, vrij en vrank,
vergâren, en verzinnen
hoe nog eens, naar den ouden gang,
de lente gaat beginnen.

't En vriest niet meer, 't en sneeuwt niet meer,
't en vliegen meer geen vlagen;
't wordt dageraad in 't oosten eer,
en langer zijn de dagen.

De zonne, - 'n wordt, in 't zonnelicht,
de weide nog niet wakker, -
goemorgent, met heur mooi gezicht,
den moedermilden akker.

't Zit ander verwe in 't hout, voortaan;
de botgebolde boomen

niet langer meer zoo drooge en staan
te druilen en te droomen.

Daar gaat entwat gebeuren; 't is
geband en baar geworden,
dat Leven en Verrijzenis
zijn 't graf weêr uitgetorden.

De musschen hebben nieuws ervan
vernomen, en ze vliegen
't vermonden: geld noch goed en kan
dat musschenvolk bedriegen.

Zoo, weêral zijn ze, vrij en vrank,
de haantjes en de hinnen,
aan 't rinkevinken, luide en lang:
De lente gaat beginnen!

Kortrijk, 11-12/2/'98
GUIDO GEZELLE

Pervyse

IN een oud stuk uit het klooster van Eename, lezen wij van een oord in 't bloote dat *Paradisus* genoemd wordt.

't Is de oude naam van Pervyse: Dit en laat geen den minsten twijfel over.

Pervyse is eene Romaansche afleiding van *Paradisus.*

Slaat den woordenboek van Brachet open en onder 't woord *parvis* vindt ge dat de *d* van *Paradisus* wegviel, dat daardoor het oudfransch woord *paraïs* tot stand kwam, dat *a* tot *e* verzachtte en *paraïs pareïs* wierd, dat er in *pareïs*, evenals in oude fransche woorden, welluidendheidshalve eene *v* wierd ingelascht.

Vandaar kregen de Franschen *parevis* en, door het wegvallen der *e, parvis.*

De oude naamgedaanten van Pervyse zijn *Paradisus, Parevis, Parvisia, Pervise*, welke ons eenige dier bovenstaande Romaansche klankverwandelingen vertoonen.

***

En *Paradisus*, wat is dat?

Wel, dat is een begraafoord en 't bestaat nog zulk een te Pervyse onder den naam van Hemelrijke.

De stammen die hier vroeger woonden, moesten ergens begraven worden.

Eerbied voor de dooden bestond bij alle volkeren, in alle tijden; daarom is de gedachtenis der doodenakkers dikwijls bewaard gebleven.

't Is genoeg bekend bij de Walen, en min bij ons, dat een Hemelrijk eene oude begraafstede is.

In vele hemelrijken bij de Walen, ook in 't hemelrijk van Wals-Betz, niet ver van Landen, heeft men kostbare Roomsche en Frankische oudheden uitgegraven.

***

- Zoo dat ge vermoedt dat het hemelrijk van Pervyse 't onderzoeken weerd zou zijn?

- 't Is reeds onderzocht, en onder het delven, heeft een ouderling verteld, dat er op 't hemelrijk van Pervyse vroeger eene hoogte lag, en dat die hoogte afgevoerd wierd om eene nabijgelegene weide op te hoogen. Aldus is alle spoor van de begraafstêe verdwenen.

***

De lezers van *Biekorf* zouden ons eenen grooten dienst kunnen bewijzen.

Dat zij eens naspeuren, op de dorpen in de oude landboeken en de overleveringen, of er geene hemelrijken of heidensche kerkhoven bekend en zijn.

Daar zijn reeds drie heidensche kerkhoven aan 't licht gekomen, dit van Pitthem, dit van Ramskapelle, hetwelk de eigenaar belet te onderzoeken, en dit van Denterghem bij de Peperlabeke, dat waarschijnlijk ook wierd afgevoerd om den neêrkant van 't stuk land op te hoogen.

't Zou zonderling zijn, bestonden er nevens de menigvuldige heidensche kerkhoven van 't Walenland en van Vrankrijk, maar drie heidensche kerkhoven in West-Vlanderen.

J. CLAERHOUT

De Pervysenaars, en hunne gebuurs, heeten het dorp *Pervyse, Provizie*, en zij weten daar eene naamreden toe. *Valparaiso*, in Chili, hiet ook *Pervyse*, in verledene tijden, te weten *Val para*(*d*)*iso.* Daar was vroeger eene *Hemelrijkstrate*, langs dewelke men uit de *Oliebane,* rechts inslaande, naar de *Sente-Kruisveste* ging, te Brugge. Was de geboortename *Heemerijck* vroeger niet *Hemelrijk*, evenals *Mattelaere*, *Martelaere* was?

G.G.

Gekke Gooris
(*Vervolg van bladz.* 76).

IV.

ALS Volkaarts duiveling zijn werk verricht hadde, liep het Gooris' hellewichtje ter hulpe, te wege; het ging op het land, maar 't en was daar nievers geen van zijn slag te ziene. 't En vond maar een hol in de eerde meer.

't Zal hem een ongeluk gebeurd zijn, dacht het. 'k Zal zijn werk overnemen. Al Gooris' land is bedricht, maar 'k zal hem wel knippen. En 't begon overal het gers met koeidrek te bemodderen.

's Nuchtens kwam Gooris om gras te maaien, maar de zeisen en trok niet, en, werken op, werken neêre, hij en kon geenen weg.

''k Zal naar huis gaan,' zei hij, 'om te eten en om mijnen besten wetsteen en 'k en zal 't niet opgeven, of maaide ik acht dagen lang.'

't Duivelke hoorde dat en: 'Die gek is koppig' zei het. ''k Zal iets moeten uitvinden.'

Gekke Gooris wette zijn allaam en begon te maaien.

't Duivelingske kroop in 't gers en 't trok den top van de zeisen in den grond. Gooris hadde 't lastig, maar hij en maaide maar altijd maaien, en 't en bleef maar een kleen ongemaaid plekske meer over, langs de zompe. 't Duivelke sprong erin. 'Hij zal mijn klauwen afmaaien,' zei het, 'maar toch vandage niet.'

Gekke Gooris maaide nu tot nabij de zompe; maar, ofschoon het gers daar maar dunne en stond, hij en gerochte er niet deure. Hij wierd kwaad en hij maaide vulsarms, met alle geweld.

't Duiveliug en kon niet verder en 't kroop bachten nen gershul. Maar Gooris maaide den gershul en de helft van 't duivelings steertjen af.

Gooris zond nu allichte de meisens, om te hooien en hij ging zelve om geerste te pikken.

Als Gooris op den akker kwam, had 't duivelke al de geerste vernesteld, maar Gooris viel aan 't werk en hij pikte de geerste af.

‘'k Zal nu aan de haver beginnen,’ zei Gooris.

't Duiveling, dat zijn steertjen af was, zei: ‘'k zal hem morgen wel vasthebben, met zijn haver.’

Maar, als 't, met 't krieken van den dag, op het stik kwam, had Gekke Gooris geheel den nacht gewrocht, en de haver was af. ‘Die gek heeft mij bedrogen,’ zei 't duiveling: ‘maar 'k zal naar 't koornstuk gaan en al 't koorn bederven.’ Zoo 't ging naar 't koornstuk, en 't kroop in 't koorn, om 't koorn te doen verhitten; jamaar 't kreeg zelve te warm en 't viel in slape.

Gekke Gooris spande nu zijn peerd in, en hij en Stine, zijn zuster, reden naar 't land, om schooven te laden. Gooris stak zijn gaffel in den eersten schoof den gereedsten. Maar, wat ziet hij? Goed zoo! een duiveling, dat zijn steertjen af was, en dat op de tanden van zijn gaffel zat; 't wichtje spartelde geweldiglijk en 't sprak schoone om losgelaten te worden.

‘Beziet mij dat vuil dingen!’ zei Gekke Gooris. ‘'t Is nu den tweeden keer dat ik het vange.’

‘'t En doet,’ zei het spook, ‘'k en was 't ik niet! 't Was mijn broêre: ik, was bij Volkaart aan 't werk.’

‘Nu, 't en kan mij niet schillen. Ge zult varen gelijk het ander’.

En hij wilde 't tegen den grond slaan, maar 't sprak toch zoo schoone. ‘Laat mij gaan, 'k en zal nooit meer in uwen weg loopen,’ zei het, ‘en 'k zal al doen dat ge wilt.’

‘En wat kunt gij doen?’

‘Ik kan krijgsknechten maken, 't is gelijk van wat.’

‘Waertoe dient dat?’

‘Gij kunt ermeê doen dat ge wilt: een krijgsman is tot alles goed.’

‘Kan hij ook liedtjes zingen en spelen?’

‘Ja-hij.’

‘Enwel. Maakt er mij wat!’

‘Grijpt dien schoof daar,’ zei 't duiveling, ‘slaat hem tegen den grond en zegt, tegen 't koorn dat er uitspringt: Wordt altemale krijgsvolk!’

Gooris deed 't alzoo, en 't sprong een geheel vendel krijgsvolk uit den schoof, met de trommelaars en de speellieden voorenop.

Gooris begon te lachen en 't duiveling vroeg om te mogen vertrekken.

‘Niet te doene,’ leert mij eerst van krijgsvolk wederom koorn maken, want die cadetten zouden al mijn graan opeten.’

‘Zegt: zooveel krijgsvolk, zooveel koorn!’

Gooris en had maar gesproken of heel 't vendel verging in ne schoof koorn of twee.

‘Mag ik nu gaan?’ vroeg het duivelke.

‘’t Is mij al wel,’ antwoordde Gekke Gooris, en hij liet het duiveling af zijnen gaffel springen.

‘God beware u,’ zei hij, maar hij n' had nog den name Gods niet vol uitgesproken, of het duivelke kroop in den grond en 't en bleef maar een hol meer over.

Gekke Gooris ging nu naar huis en hij vond daar zijnen anderen broeder, Dikken Doken, en zijne vrouwe, bezig met eten. Dikke Doken en had zijne schuldeischers niet kunnen voldoen en hij was naar vaders gekomen.

‘Gooris,’ zei hij, ‘wilt ge mij onderhouden, mij en mijne vrouwe, tot dat ik wederom tot stand gekomen ben?’

‘’t Is mij al wel,’ zei Gooris, ‘en leeft hier naar uwe beliefte.’

En hij zat om te eten.

‘Ik en kan niet eten met dien gek bij mij,’ zei Dikke Doken's vrouwe, ‘hij riekt oostersch!’

En Dikke Doken zei: ‘Gooris, ge 'n riekt niet goed. Gaat in de voorkamer.’

‘’t Is mij al wel,’ zei Gooris, ‘’k moete toch uit, om mijn peerd te bestellen.’

V.

Als Dikke Dokens duiveling zijn werk verricht had, ging het op zoek achter zijne meêbooswichten. Het kwam op het land en 't zocht en 't herzocht, maar 't en vond maar een hol. 't Ging tot aan de zompe en 't zag daar een endeke steert liggen.

‘’t Is hun een ongeluk overgekomen,’ zei het, ‘’k zal ik moeten Gooris te keere gaan.’

En het op weg achter Gooris. Maar hij had gedaan met zijn land en hij was bezig met sperreboomen te vellen: zijne broeders wilden hem een huis zetten.

Het duiveling zat in een hoek te wikken en te wegen hoe 't Gooris zou hinder doen.

Gooris had eenen sperreboom half los gekapt en was bezig met heffen en duwen, om hem op eene bloote plekke omverre te krijgen, maar de boom sloeg noesch weg en hij viel tusschen de andere boomen. Gekke Gooris begon dadelijk weer te kappen en te kerven, tot dat het bul eindelijk op den grond lag.

Gooris ging van daar eene anderen sperreboom te keere, maar 't was wederom 't zelfste liedtje.

Met den derden en den vierden en ging het niet beter en als 't avondde, en had Gekke Gooris, die meende veel sperreboomen te vellen dien dag, er geen tiene liggen.

Hij was afgebeuld en hij moest rusten.

't Duiveling was over van geluk als 't zag dat Gooris niet meer en wrocht. ‘Hij staakt van werken;’ zei het, ‘ik mag ik nu ook rusten,’ en 't zette hem tusschen twee boomsprieten te slapen.

Maar, als Gooris uitgerust was, viel hij weêre aan 't werk, en dat met zulk een geweld dat hij allichte weer eenen boom ommekreeg.

't Duivelingske en ha' den tijd niet om uit zijnen spriet te kruipen en 't bleef erin vastgenepen. Als Gooris zijnen boom de takken aan 't weren was, vond hij het duivelingske daar zitten leelijkdoen.

‘Beziet mij dat vuil dingen,’ zei hij. ‘Zijt ge daar weêr al?’

‘Ik?’ zei het, ‘neen-ik, 't is wederom een ander.’

Gooris ging het den kop inslaan, maar 't sprak toch zoo schoone:

‘En slaat mij niet, 'k zal al doen dat ge wilt.’

‘Goed, en wat kunt gij?’

‘Ik kan u zooveel gouden geld geven als ge begeert.’

‘Laat zien.’

‘Wribbelt wat van die eekelblaárs daar in uwe handen en laat ze op den grond vallen.’

Gooris wribbelde wat eekelblaars, en 't waren seffens al roo' goudstukken die op den grond vielen.

‘Dat is schoon speelgoed voor de kinders,’ zei Gekke Gooris.

‘Mag ik nu weg?’ vroeg het duiveling.

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris, ‘God beware u!’

Maar hij 'n had nog maar half den name van God uitgesproken, of het duivelke zat diepe in den grond en 't en bleef maar een hol meer over.

VI.

Als de broeders nu dat huis gezet hadden, gingen zij erin wonen. In tusschentijd had Gekke Gooris al zijn werk opgedaan en hij begon bier te brouwen.

Op eenen dag vroeg hij zijne broeders te maaltijde.

Volkaard de Vechter en Dikke Doken ontzagen 't te komen:

‘Wij weten genoeg wat fooie dat 't zijn zal,’ zeiden ze.

Zoo, Gekke Gooris en had maar een deel boeren en kleen volk, boerenwijfs en boeredochters. Na den eten, ging hij op 't hof, om de meisens te zien dansen.

Hij naderde en hij vroeg of ze hem wilden met een liedtje vereeren: ‘'k zal 't u beloonen,’ zei hij, ‘met iets dat ge van uw leven nog niet gezien en hebt.’

De meisens loegen en ze zongen hem een liedtje.

‘Geeft nu wat gij beloofd hebt,’ riepen ze, als 't uit was.

Gekke Gooris nam eenen korf en hij ging boschwaards.

De meisens loegen nog eens: ‘Wat een gek,’ zeiden ze, en ze 'n dachten op Gooris niet meer.

Maar Gooris kwam, eer 't langer leed, terug, met zijnen korf.

‘Moet ge 't hebben?’ riep hij!

‘Ja-wij, gewis;’

Hij greep een handsvul goudstukken, en hij wierp.

‘Daar, grijpt,’ riep hij, ‘en duizendmaal dank!’

De meisens ravelden achter 't geld en al 't mannevolk kwam geloopen en ze vielen aan 't vechten en aan 't slaan. Ja, een oud wijf liet er bijkans heur leven bij.

En Gekke Gooris loeg dat hij hutste.

‘Wat gekken,’ zei hij, ‘waartoe bijkans ne mensch vermoord? Gaat stilder te werke! stekt vast, hier is nog ne kluts!’

En hij wierp nog eene handsvulle goudstukken. En 't was mij een scharmutselinge zonder einde en altijd maar roepen om nog! om nog!

‘Neen,’ zei Gooris, als de korf wepel was. ‘Te naasten keer. Laat ons nu maar zingen en dansen!’

Zoo de meisens begonnen te zingen.

‘'t En is niet te schoone, uw gezang,’ zei Gekke Gooris.

‘Kunt gij 't beter?’ vroegen ze.

‘Wacht eene stonde, en gij zult oordeelen.’

Zoo hij ging naar huis, om nen terruwschoof of twee, en hij sloeg ze tegen den grond. ‘Ieder koorn een krijgsman!’ zei Gooris, en, kletse! Daar stond er mij een vendel krijgsvolk; de trommels trommelden en de trompetten trompetteden.

Als zij genoeg gespeeld hadden, deed hij zijn krijgsvolk in de schure gaan, daar hij niemand anders binnen en liet; hij veranderde ze wederom in koorneschooven, en toen ging hij naar huis gaan slapen.

('*t Vervolgt*)

Mingelmaren

OP de keerzijde van een kleene speelkaarte die eene koeken- of ruitentwee verbeeldt, staat het volgende te lezen:

Vasten-avond-dagsche medecine.

Vier pond en half oodmoedigheyd,
Een vierendeel onverschilligheyd,
Vier of vyf oncen misagtinge,
Een once en half kloekheyd des geest,
Twee oncen mensch-lieventheyd.
Een halve once blygeestigheyd,
t'Zestig graenen zedigheyd,
Met een vierendeel wederhoudentheyd,
Vyftig graenen medelyden,
Twee dragmen eenzaemheyd,
Laet het t'zaemen trekken,
Met het zop van zottigheyd.

Men zal alles t'zaemen mengelen:
Dry graenen futzelingen,
Geene nieuwe gezintheyd,
Zoo veel 's avonds als 's morgens,
Met de werdye van een vingerhoed van
den besten Lint-worme,
En men zal zien dat dezen middel
Zal den knip geven aen d'Apothekers,
Zal de vlugt geven aen de Chirurgyns,
En het ongedult aen de jonge Dogters.

VELEN zien verwonderd op, als wij in schrift of voordracht gewagen van den oorsprong van 't volk van West-Vlanderen.

Onze leeringe en is nochtans noch vreemd, noch nieuw; ze steunt geheel en gansch op de navorschingen der wetenschap en het schrijven der geleerden.

Leest *Oud Nederland* van Johan Winkler, bl. 64:

'In West-Vlaanderen liggen de zaken anders. In deze gewesten is de hedendaagsche bevolking van zeer gemengden oorsprong, naar dien zij van alle drie hoofdstammen onzes volks afstamt... Zoo schijnt het mij dat de bevolking in den zuid-oostelijken hoek van West-Vlaanderen, in de gou tusschen Leie en Schelde, zuiver frankisch is.'

Waaraan bekennen wij dit?

Wel, aan den westnederfrankischen tongval en aan den onloochenbaren frankischen bouwtrant der hofsteden.

'In het oostelike en in het middengedeelte van dit gewest, rondom de steden Rousselaere en Thorhout heeft ook het frankische bestanddeel nog de overhand. Het is daar echter niet zuiver, maar met friesche bestanddeelen vermengd.'

De spraak wordt meer en meer West-Vlaamsch getint: dit verschijnsel hebben wij aan 't Friesch te danken.

De bouw der hofsteden en de heimnamen der dorpen, zooals in de voorgaande gou komen van de Franken.

'Maar hoe noordeliker in West-Vlaanderen, hoe meer het friesche bestanddeel daar op den voorgrond treedt. In de noordelikste gouen van dit gewest, in het Vrye van Brugge en in het Ambacht van Veurne, vooral in het zoogenoemde Bloote van Vlaanderen, heeft het friesche bestanddeel d'overhand op het frankische. Waarschijnlijk is de oorspronkelike bevolking hier wel van zuiver frieschen stam, en hebben eerst later Franken, uit het Zuiden en Oosten komende, onder deze Friesen zich neêrgezet en zich met hen vermengeld. Ook komt het mij hoogst waarschijnlijk voor dat de allereerste bevolking, d'oudste poor-

terye van de stad Brugge, even zoo wel als die van Amsterdam, van zuiver frieschen bloede geweest zij.'

Dat bewijst het friesch oorijzer in 't Noorden van West-Vlanderen gedregen; dat bewijzen, benevens de spraak, de eigenaardige bergschuren van 't Bloote, die zoo wonderwel de friesche hofsteden gelijken, welke wij in Friesland gezien hebben; dat bewijst de geschiedenis van Sint Eloy, die Friesen in Vlanderen bekeerd heeft; dat bewijst het deel van Vlanderen, dat onder Utrecht stond, het aloud bisdom van de Friesen.

'In het Zuid-Westen van het hedendaagsche West-Vlanderen, in het land rondom Poperinghe en bewesten Iperen, en noordwaarts tot benoorden het rivierke de Yser, laat zich het saksische bestanddeel onder de bevolking bemerken. Het hedendaagsche volk in deze gou zoude men Saxo-Franken noemen kunnen.'

't Blijkt uit de oordnamenkunde, zooals G. Kurth leert, dat er Sassen op de kusten van Fransch-Vlanderen aangeland zijn; ze kunnen ook dit deel van West-Vlanderen hebben bezet. Kenmerkende Sassensche eigenheden kennen wij niet tot nog toe; daarom hebben wij ons lid gemaakt van het *Verein für Nisderdeutsche Sprachforschung* tot Hamburg. Daar, bij de Nedersassen, in het stamland der Sassen, zullen wij de eigensassensche beschaving leeren kennen en 't speur ervan op onzen bodem pogen terug te vinden.

J. CL.

UIT den dagboek van den 'kunstschilder Verbrugge achter het boter huys te Brugge.'

'1793 Februari 15.

De goude kroon staande op beyde schauwen van de collegiekamer van het stad-huis van brugge wierden geweird, door de Jacobinen (ofte fransche revolutionairen) om plaats te maken voor de Muts van vrijeheid, die aldaer geplaets waeren door bevel van Karel den VII, Koning van Vrankerijk omtrent het *jaer 1435* ter oorzaek van het verstandig wijzen eener proces, hetwelk men niet wijzen en konde in Vrankrijk, en doch tot Brugge gewezen wierd. Den koning alsdan zeggende dat de schauwen waer door de aedems vloogen van zulke verstandige rechters verdienden gekroont te worden.'

V.

Heden ten dage staat er nog eene gesmedene kroone op de schouwe van 't stadhuis die boven 't blind ezelstraatjen uitkijkt.

[Nummer 7]

Noorsche Liederen

I.

Grieg-Album I, T^{k} 6.

't Avondt.

BLOEDROOD hangt de zonne in 't bloedrood van de wolken, al heur stralen afgedaan en schijveplat, te gloeien.

De hemel staat in vier, gekabbeld en geklonterd met brokken goud; doorboord van lange spietsen, roodgestriemde en uitgerokkene, halfvergane schreven - over een stonde waren 't nog schietende schichten - hoog opgestoken in die rustige roosverwige zee, tot in 't weg-, het uitgesmolten oranje- en grijsblauw nevelkleed, dat optrekt in het grijsgrauw zwartende oosten.

Beneden, daar stijgt, uit het water en uit de eerde, de dunne dauw, een blauwe damp, die vlot en klemt, die al de fijne schreven vaagt en de dingen zachtjes, zachtjes diepe in zijn dumster schemerkleed gaat henenduffelen.

De zonne, ze hangt daar, bleek, te sterven; trage zinkt ze al dieper in heure groote, goudene wolkenstede. Ze

zinkt, ze zinkt naar 't water... en daar schiet een strale bloed op 't dansend meer, dat pinkelt rood en goud in honderd duizend spegelkes, lijk gespekeld, wemelende, sidderende, loopende vier. De gloeiende rand is weg al en, sissend, in 't water gedoopt, - een halve zon is 't nog, die altijd vermindert. Het rood verbleekt; de golven liggen nu, vol roozenpluk gestrooid, te dansen.

De hemel is weêr effen purper en peersch, met al het goud dooreengebezemd.

Ginder ver, in 't eindelooze veld, staan een reke rilde boomen, zwart en lijk gedroomd, ze 'n naken schier geen eerde en de smoor vaagt al hun takwerk uit. De wind hangt in hun kruinen en de blâren vezelen lijzig. 't Wordt nu al zoo wijd, zoo groot, zoo verre. 't Zwijgt al dat leven hield, 't is een angstig wachten naar de dood. De hitte is weg, de wind is traag en koele en lauw lijk reeuw. De krekels duiken diepe en piepen; de vogels zijn al slapen, ze knoteren, ze kreunen en ze zwijgen. De pereldauw, hij leekt zijn koude tranen over 't veld; de groote witte blommen vouden stil hun kleêren toe en 't versche groen, het loof, 't stoort al met nieuwe reuken.

De zonne heft een zierken nog uit het water. 't Purper is nu vaal, 't blauw is dood, de boomen donker en 't meer blinkt nu lijk dikke, zwarte inte. 't Wordt zoo stil, zoo stil. Ze slepen zoo zoete, zoo lijzig, al die geluiden; zoo stervensmoe is 't al dat slapen gaat. De wind en roert niet bijkans; de blâren ruischen zoetjes, 't is lijk zuchten. En over 't blakke water vaart hij, en 't klutst en 't kabbelt al zingende.

De dreupels leken van de blâren...

De nevel dikt, hij wriemelt door de lucht, lijk geziften bitter, 't dooft al dat blinkt en 't duikt in 't effen donker mollezwart.

Een rechte schreve scheidt de lucht van de eerde en de zonne... kijkt, ze is weg: gedoken, dood.

't Wordt alles stille nu, lijk vermoord. Het lied kriepte nog, het weende; het laatste deuntje hong aan die fijne snare, 't is afgeknapt, gebroken, uitgezongen.

De zon is dood. Daar ze wegzonk en versmoorde, in 't water, bleust er nog een roode blos.

De zon is dood, ze is stille, stille, dood.

II.

Grieg-Album I, T^{k} 6.

't Is helder, helder nacht.

De hemel hangt vol donkerblauw en is zonder ster of mane. Op het wijde land ligt een witte schemerschijn; zoo doodsch, zoo ij'l zijn al de dingen, lijk vastgezet voor 't eeuwige, in een tooverslaap. Diepe, in 't donker, staan de zware bergen hemelhooge, 't is 't zwarte noordland; - hier ligt het vlakke veld en 't glimmig water, stil. Onder 't open afdak van het eendlijk ridderslot ligt de bleeke vorstinne. Haar groote oogen kijken staal in 't ruime en haar zinnen dwalen, moe en loom, van hier naar ginder.

Daar 't gister groene weide was, grazen nu de gewolde schaapkes, zacht; en op de donkere brokke rotse, zit de schaper, eenig.

De vorstinne druilt. 't Is hier zoo goed, zoo rustig en ze jeunt haar in die zware vaste stilte; ze ligt en denken op al dat ver is en zoo schoon: op 't oude ridderhuis; op menschen en op spel, op leute en leven van weleer... en nu, dat ze alleen is, heel alleen, verlaten.

De schaper neemt zijn schaapbeen en daar wandelt een nuchter deuntjen uit, over 't zwijgend land; 't klinkt zoo nieuw door de stille lucht, in 't doode van de nacht, en 't lolt zoo verre, tot diepe in de bergen. 't Zijn stamelende, lieftalige, zoete geluidekens, die, lijk blonde kinderen, hand en hand, gaan wandelen, het blijde baantjen op. Ze wisselen, ze keeren, ze draaien, ze wenden zoo gezwind; ze dwerschen, ze vloeien, ze sterven, en, weêr op, nu zijn ze daar, even blij, om seffens weêr te klagen zachte, zachte en rond. Nu hangen ze en weenende trappelen ze mijdzaam voort in stille smeeken en in droevig zuchten.

De vorstinne voelt het zwijgen breken, een krijzelinge loopt door haar lijf, ze heft heur zwartgelokte hoofd en ze luistert.

Haar lieve gedachten zijn weg, met heel haar droomgebouw; het leven is daar weêr en al zijn nauwe droevigheid; ze glimlacht en ze zegt: ‘Waarom dat zuiver zwijgen stooren, jonge schaper? Waarom zoo treurig klagen? Waarom niet slapen nu, met al dat dood is, droomen van 't gene was? 't Is al zoo wit, zoo vlekkeloos, zoo zalig en zoo vol vrede! En 'k voelde mij zoo wel, zoo rein, zoo zonder wee, en 'k dacht.....’

‘Nu komt uw lied mijn lieve dingen breken en mijn droomen stooren. 'k Was dood en 'k leefde in 't oude, in 't heerlijk ridderleven; en ge brengt me weêr die doffe werklijkheid. 'k Voele wee, 'k ben bang en 'k zit hier weêr alleen, zoo eenzaam, droef, verlaten.’

‘'k Verveel me in dien langen nacht, in dat nietdoen zonder einde; 'k voel me nu zoo oud, zoo ziek. Gaat verder, o schaper, gaat verder gaan zingen van leven en van vreugd. Ik wacht hier zoo lang reeds, zoo lange naar hem, die niet en komt, 'k ben al zoo moe, zoo doodmoe van 't wachten, en die lange loome nacht is zonder einde. Och, 't is zoo droevig: hij zoekt me, zoekt me en 'n zal mij, en kan mij niet vinden!’

En 's schapers schaapbeen zingt, het zingt zoo zoete.

En de witte vorstinne weent.

III.

Uit Olaf Trygfason.

't Is donker.

Water, veld en boomen: uit het stille droomenland, zijn nu doodgedaan en weg. De wind is zwart en vaart door 't zwart geluchte. De wolken zijn nog zwarter en, lijk dikke bitterbrokken drijven zij en jagen door de bergen. Het blaast, het dreunt en 't zucht uit honderd gaten. De wereld ligt lijk eertijds, als wanneer hij wordend was, en aarde, nog geen land en water, vuile moze - al deureen gebaaierd. Uit den donkeren komen zwarte veintjes kruipen en ze dragen drooge takken, lange rijzels uit hun sleden en ze maken, op den hoogen bergtop, den grooten stapel. Een sparke viers derin, een genster, een laaiken, 't rookt, het knilt, het kraakt, de

sperken spakeren, de laai slaat uit, getongd, gerokken en hij lekt, de spaanders langs, tot hooge boven 't hout. Ze kronkelen, ze krullen, ze krimpen, ze wenden en ze draaien; de stapel spreidt zijn sparken uit, de lucht staat rood en 't water ligt te bleuzen.

De zwarte veintjes springen, hand en hand, bij 't vier, ze duiken in den dikken rook en ze draaien neêr in 't helder licht, lijk drommels in de ronde. Ze tieren hun blijde gezang en stampen op mate, altijd 't zelfste deuntjen af. Het dreunt de bergen tegen, 't hellemt, 't wordt weggevaagd, door den wind weêr opgeschept en voortgedregen.

De sparken slaan, het vier laait, het knettert; en, opgehitst, springen de knapen, de meiden in een snorrenden kring; ze grijpen malkaar, ze dansen hun wilden zang, nooit uit, nooit moe, die altijd wederkeert en die nievers en herbegint.

Het hout wordt uitgebrand, de vlamme ligt, de asschen smeult, de zang wordt grootsch: het heilig lied in den heiligen nacht. De rook is weg, de kolen vallen, de zang verflauwt - 't is uitgewoed.

De roode spoken smelten in den schemerschijn, en 't wordt weêr effen al en zwart. Nog een schreeuw alhier, aldaar, een vlage wind en alles ligt en blijft verlaten, stille.

De veintjes zitten weg; diep in de holen van de bergen gescholen, drinken ze hun schuimend geerstenbier en ze vallen dutsend neêr en - slapen.

Als de bleeke zonne komt heur vernieuwde schijve opsteken zullen ze, in hunne sleden, vlieden lijk de wind, over 't gladde, verre veld, al, elk aan ne kant, naar huis.

FRANK LATEUR

Van Confetti.

DAT is nu eene gewente gekomen, dat men, op de zottemansdagen, niet meer en kan buitenkijken, zonder varings al en teenemaal vernesteld te loopen in

serpentins of lange snakelingen, drendeldraân, waailinten, slingersteerten, kronkelsnoeren, of eender hoe dat 't heet, maar bijzonderlijk zonder vliemvol bezeeuwd en besneeuwd te liggen met blommen, of meest nog met die kleene papierene midderinge, die men *confetti* noemt.

't Is eigentlijk van die *confetti* dat wij eens spreken willen.

En rechtuit bekend, die voere om menschen te zeerden en is, in den grond toch, geene splenternieuwe bij de Vlamingen, maar wel en genoeg is zij een nieuwe splenter in hunnen vinger, en 't is 't gene wij eenigszins zullen trachten vast testellen.

Het woord *confetti*, zoo schikken wij, is hier, willens den Vlaming of nillens hem, binnengeblauwd, en 't kon gemist zijn, aangezien het, afdrachtelijker wijze en op zijn eigen, niets nieuws en beteekent; dat woord klinkt vreemde en onwaar en 't en dient niet behouden te worden, met den zin daar het hier heden nochtans toe dient, en ja rechts uit hoofde van dien zin, namentlijk om die vleierlingskens of flikkerkes te bedieden, die bij ons toch ook dadelijk gebezigd worden.

***

Confetti is het meervoud van 't Italiaansche enkelvoud *confetto*, dat is ‘sneukeldingen,’ in 't Dietsch, bruidsuiker, kindkerstensuiker, werpsuiker, (zie *Loquela* XIV, 42); en *confetto*, *confettare* is in 't Latijn *confectum*, *confectare*, *conficere*, te weten thoopekneden of ineenwerken.

Bijgevolge slaat het woord uitheemsch en bovendien het geldt als name tot iets dat het hoegenaamd niet en wilt zeggen.

***

Daarenboven, met dat woord in te zien en, ten naasten uit, het spel te beschouwen daar dat dingen toe dient, zoo schiet er ons een gedacht te binnen, dat er, over tijd van jaren, in Italiën, en misschien nu nog wel alhier of aldaar, een gebruik moet bestaan hebben op de zottemansdagen naar malkander met snoepergoed, met *confetture* of met *confetti* te gooien, van op eenen wagen, bij voor-

beeld, en den minderman daar te laten omme vechten. Edoch, of 't geld of de blomme gerocht uit in Italiën; met er niet meer aan te kunnen, kwam het sparen in de menschen en de *confetti* wierden papierlingskens: 't kostte min, 't kwetste min, de grepe viel grooter, en 't baarde ook al evenveel leute!... Maar de arme menschen vonden gewis dat het geld, dat in dit spel verbruikt wierd, zuiveruit, te niemands bate weggesmeten geld was.

't Mag zijn dat het wilt, de name *confetti* had zijn waren zin verloren, en hij had vervangen moeten worden.

***

't En kan ons ten anderen maar luttel schillen, of en hoe dit in Italiën al droei en ontaardde; genoeg is 't en zoovele, dat dit ons woord *confetti* zienelijk te verbannen is, en wij houden staan, dat, met *confetti* of lekkerkoekskens werpen eigentlijk een zede is, die hier vroeger bestond en die zelfs nog aan heidendom denken doet.

Alleszins, onthier gelêen een twintig jaar, op zottemansdagen, kogelden, in Brugge, de verkleeden nog de jongens met peperbollen, die ze onder hen ‘te kras’ smeten, of speelden ze anderszins ‘vaârtje-knap,’ met nen haring of met een maftjen aan een zwepe. Insgelijks op Vastenavond vliegen tot heden toe te Veuren fijgen en sneukelgebakskens ‘te grabbelinge,’ of op zijn ‘vaârtjeknaps’; te Oostende is 't met sina-appels, koekskens en spekken, 't en ware men ‘broodtje-bijt’ of ‘koekevangen’ deed; te Iper is 't van 't zelfste; te Geeraertsbergen doet men dit op den eersten Vastenzondag, van op den Giertsberg. 't Zeisel zegt dat 't een herdenken is aan den heugelijken dag als de stad ontzet wierd door de moegedrilde belegeraars die, buiten hun verwachten, de inwoonders hunne spijzen alover de vesten zagen keeren. En wie en weet er niet dat men, naar 't alomvermaarde gebruik te Binche, op dien dag, de wandelaars met sinaappels waar- en werkelijk bestormt!....

Laat ons nu zien of dit gebruik naar 't heidendom heenwijst. Wel is te verstaan dat de heilige kerke haren vinger daar heeft kunnen ondersteken en dat wij ons gedacht niet meer en loven als dat 't weerd en is.

Ten eersten: op Vastenavend of gelijk welken zottemansdag, geschenken doen en sneukelgoed aanbieden, 't ware ons al aardig zou er daar niets achter zitten of onder schuilen.

Enwel, en bestaan zulke oude gebruiken niet, op Vastenavend, Halfvasten en de vier Sluiterkensdagen? In Engelland, bij streken, luidt men, op den morgen van Vettendijsendag, de '*Pancake-bell*,' en heel Vlanderen door bakt men wafels, spekken, kruide- en pannekoeken; bij zooverre dat er geen de minste zottemanstoet met wagens door steê en kan, zonder ievers zulke eene koekebakkerije daarbij of daartusschen; bij zooverre dat de bakkerskraamtjes dien tijd, en wel dien tijd alleene binnen de weke, op de mart komen staan nog eens met vaste- en heetekoeken, als of elk daar iets af koopen moeste en de anderen ermeê besteken. Ja, overal is er zulk een bijzonder snoeperwerk eigen aan die dagen. Welnu, keurt de heilige kerke dat ievers goed? Nievers! Integendeel, twee honderd jaar lang, in de gewestelijke kerkvergaderingen van Orleans, Lyon, Auxerre, Rhiemen, in Trullo en te Roomen, is 't gestadig verbieden op Nieuwjaartijd, Joel- en Zottemansdagen, die toch al maar van eenen en denzelfsten aard en oorsprong en zijn, dat men '*verkleed uitga*,' malkaar strenia '*strijnen*' *of giften junne meer als op andere tijden van 't jaar.* Daarbij schijnt de heilige kerke te doen verstaan dat die geschenken, of veeltijds die eetwaren, eerst aan afgoden of nekkers of kwâgeesten gewijd wierden en dat men van alle heidensche maaltijden en blijdagen behoorde verre af te blijven.

Onze heidensche voorouders plachten en, ja, geheel Europa door, plachte men de afgoden te dienen met 't voorstellen en 't medenutten van eetwaren; nog in 744 verbood de streeksche kerkvergaderinge van Leptinen alle slag van afgodsbeelden van deeg te maken. Zoo deden de heidensche Roomelingen op sommige dagen ook, en zoo bakt men heden nog in Westfalen 'Heidenwecke' of heidenweggen, dat is heidenkoeken (Kil. bij 't w. wegghe), al verre zoo als heden onze 'Engelke Gabriël's koeken', 'Sente Niklaais' en 'mans te peerde' gebakken worden.

Zou men, bij een zoo algemeen gebruik, dat Gods heilige kerke nooit goed en keurde, niet mogen genoopt zijn om daar een bleve van heidendom in te vermoeden en te ontwaren?

Wat meer is, en 't kan tot eene tweede reden gelden, 't en is geen sprake van sneukelinge beleefd en treffelijk te *geven* of uit te deelen, zoo men eenen vriend doet, maar neen, de eetware, het sneukelgoed wilt, op zulke dagen, gesmeten worden, en wij zeggen't, 't is dat smijten zelve, dat, op zijn eigen beschouwd, gelijk iets verraadt dat niet christen zijn en kan.

Waarlijk wij en kunnen maar moeilijk toegeven dat, zulke eene wijze om giften te doen, in den zin zou vallen van dat eenvoudig en stil roomsch geloove, volgens hetwelke Ons Heere beveelt aan die geven, dat zij het zoo zullen doen dat de slinkere hand de rechtere niet en beklappe.

Maar nog meer heidensch is het volgende.

Het verkleed gaan, dat den vasten en ook onnoozelenkinderendag eigen is, en dat eene overscheute kan zijn van de roomsche *Saturnalia* en *Lupercalia*, is bij ons wellicht een overblijfsel van de germaansche ‘Lentedagen,’ dat nog woekert in 's volks lustbaarheden van Nieuwjaar- en Schrikkelmaand, en dat allengerhand aan met de onschuldige en verstaanbare vroolijkheid verbonden is geworden daar de vasters hun derven mede aanvingen. Op die Lentedagen herinnerde men den zege des Zomers op den Winter. Zoo heet Halfvasten nog bij sommige Vlamingen ‘Zomerdag,’ en in den Pfalts ‘*Sommertag*,’ terwijl in Schlesien en te Zürich zomerkinders met groene meien al zingene rondvaren, en dat ze tot in den Troppauer-kreise nog den ‘meigang’ gaan. Te Eisenach is 't dien dag groote jaarmart, elkeen moet er zijn, en de eene schenkt den andere daar een ‘*Sommergewinn*,’ al gelijk ze overigens met Bloeimaand in Brugge op de ‘pandfeeste’ een ‘pand’ mochten geven.

Welnu, langs de eene zijde wierden die Zomers, die Winters, met één woord al die uitgedachte jaargeesten door de verkleeden af- en wedergebeeld, - trouwens, zoo

gaat het nu nog in Duitsch Bohemen, Carinthen en Stiermark, en al den anderen kant kwam het die godwezens toe de menschen te verheugen en te doen welvaren. 't Is al verre alzoo gebeurd, dat in Brabant de kinders nog heden, op Halfvasten, hunne kleene banste met hooi en brood zetten, tegen dat de ‘heilige graaf’, die allichte een verchristende zomergod is, over nachte aldaar voorbij stormt, en opdat hij lekkerdingen dóór de schouwe binnenwerpen zou. 't Is 't gene overeenkomt met die andere gewente dat, al 't Brugsche, en alleszins oorspronkelijk wel ook ievers uit den name of van den eenen of van den anderen god, Sente Niclaai en Sente Maarten appeltjens, mokken en gebakskens smijten, en dat te Thielt en even gelijk te Poperinghe, Meenen, Kortrijk en Rousselaere Sente Niclaai sneukelkoekskens ‘te schrobbel’ komt gooien. Een wonder is 't, dat, om wel te zijn, al de giften die deze varende luchtwezens meêhebben en die eenigszins tegen 'nen duw kunnen, door die wilde wezens niet stille weg gegeven, maar *geworpen* worden, of ware het uit den hemel.

Het zij zoo 't wilt, maar het schijnt ons, bij 't beschouwen van al die dingen thoope, dat in 't werpen van *confetti* een avergeloovige, een heidensche geplogentheid smeult.

***

Intusschentijd, en terwijl dat er daarop misschien af en toe gestreên wordt, zitten en blijven wij met die verminkte en vervreemde zede bij, en 't minste dat wij doen kunnen is ze, in 't uiterlijke, wat gehaviger te maken en heur eenen name te geven die zeggelijk en vatbaar is voor Dietsche monden en gedachten.

Komt het op woorden aan, 't liggen er genoeg bij de werke:

Ziet men immers het smijten in van echte sneukelinge, of van ware *confetti*, ieder streke heeft haren eigenen uitzet van woorden en van namen die ze voor den dag halen kan, en 't staan er hooger eenige aangeteekend, zoo voor de snoeperinge zelve, die ‘ten grijpendeele,’

‘te ravel’, ‘te rapekaaie’ of ‘te kras’ geworpen wordt.

Wilt men nu ook die papierlingskens beoogen, die, onthier geleden een jaar of viere, gebruikt worden, daar en is geen gebrek aan woorden.

In Vlanderen, van overouds en nu nog, ging er een gebruik meê, dat, namentlijk op inhalingen en beêvaarten, in goddrachten en ommegangen, er strooi of glei gestrieveld, wit of bontgeverfd zand gestort wierd. Maar onder en boven al die strievelinge, zooals het nu met Vastenavond en op Halfvasten voorenvalt, vliggerde men ook papierlingskens, tusschen lisch en blombladtjes gemengeld; en dat goed hiet en heet nu nog *snibberling*, *strooieling*, *schroôling*, enz., naarvolgens dat men de kleente, den dienst of de oorkomste ervan in de ooge had en wilde uitbrengen.

Maar ziet! Daar vernemen wij uit Parijs, langs Brussel, dat men op Vastenavond ook met dien grabbelbucht te kaatsen heeft; alsook dat men hem van nu af aan, om wille van 't betamen, beleefdelijk *confetti* heeten zal: en tevens is elkendeen gereed om aan dat woord en aan die zake burgerrecht te verleenen.

Dat woord *confetti*, ondietsch en onwaar zooals het is, is toch een deerlijk zeggen. Daarbij, vonde men den zeg nog goed, klonk hij beter als onze vlaamsche ‘snibberlingen?’ Is dat dingen min om te strooielen als de strooielingen? 't Is aleventwel *confetti*, dat de overhand zal blijven hebben. God gave nochtans dat dit laatste anders uitviele!

En het zal, is 't dat wij daarin, en in andere dingen nog, ook op kleenigheden willen letten en onze oogen houden. Laat ons zeggen *strooielingen* smijten, of, gelijk te Kortrijk, *flikkerkes* werpen, of nog veel liever, en laat ons, op de zottemansdagen en andere, noch 't eene doen noch 't andere zeggen, laat ons, in Vlanderen, dwersdeure en van top tot tee'n, Vlamingen zijn!

A.

Gekke Gooris
(*Vervolg van bladz.* 94).

VII.

's **A**NDERDAGS 's nuchtens vernam Volkaard de Vechter wat er gebeurd was en hij ging naar Gekke Gooris'ens.

‘Waar hebt gij al uw schoon krijgsvolk vandaan gehaald’, zei hij, ‘en waar zijn zij nu?’

‘En wat zult gij ermeê doen?’

‘Wat ik er meê zal doen? Met zulk volk kan men alles. Men kan koningen en keizers dwingen’.

Gekke Gooris was geheel verwonderd.

‘Waarom en hebt gij dat niet eer gezeid? 'k Zal er u zoo vele geven als gij er begeert. 't Lukt wel dat wij zulk schoon koorn ingehaald hebben’.

Gekke Gooris ging naar de schure en: ‘Horkt’, zei hij tegen Volkaard, ‘'k zal u zoo veel volk geven als gij wilt, op een besprek, 't is dat gij ze van hier weg leidt, anders eten ze 't in eenen dag al op dat er is.’

Volkaard beloofde 't, en Gooris begon krijgsvolk te maken, en zoo lange, zoo lange, dat al de velden vul stonden.

‘Hebt gij er genoeg’?

‘Ja-ik, 'k bedanke u, Gooris!’

‘Nu goed, moet ge er later nog hebben, ge 'n moet maar spreken. 't En is 't koorn niet dat ontbreekt.’

Volkaard de Vechter gaf zijne bevelen, schikte de gelederen en trok te landewaard op.

Hij en was nog maar weg, of Dikke Doken kwam ook naar Gooris geloopen: ‘Waar hebt gij al dat goudegeld gehaald? Hadde 'k maar zoo veel geld als gij, 'k zou den helft van de wereld koopen.’

Gekke Gooris was geheel verwonderd.

‘Oprecht?’ zei hij. ‘En waarom dat niet eer gezeid? 'k Zal u geven dat gij begeert.’

‘Drie korven vul,’ zei Doken, vol blijdschap.

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris. ‘Laat ons naar den bosch gaan, met peerd en wagen, anders en zult gij uw geld niet kunnen thuis krijgen.’

Ze gingen. Gooris wribbelde wat eekeblaârs en maakte er eenen hoop goudstukken van.

‘Hebt gij genoeg?’ vroeg hij.

Doken was over van blijdschap.

‘Genoeg voor alsnu,’ zei hij, ‘dank u!’

Dikke Doken deed al dat goud op den wagen en vertrok naar de stad.

En alzoo waren de twee oudste broeders weg.

Volkaard de Vechter won een koningrijk en Dikke Doken vergaarde schatten.

Op eenen dag ontmoetten de twee broeders malkaar, op de eigenste plekke daar Volkaard de krijgsknechten en Doken de goudstukken ontvangen hadden.

Zegt Volkaard de Vechter tegen Doken: ‘Ik hebbe een rijk gewonnen en 'k stelle 't wel. Maar 'k en hebbe geen geld genoeg om mijn volk te onderhouden.’

Dikke Doken antwoordde:

‘Ik hebbe schatten vergaard en 't en blijft mij maar één ongemak, 'k en hebbe geen volk genoeg om mijne schatten te bewaken.’

‘Laat ons naar Gooris gaan,’ zei Volkaard. ‘Ik zal vragen dat hij krijsvolk maakt en 'k zal 't u overlaten om uw geld te bewaken. Vraagt gij hem nog wat goudegeld en 'k zal 't besteden om mijn volk te onderhouden.’

En ze gingen naar Gooris'ens.

Zegt Volkaard: ‘Ik en hebbe geen volk genoeg. Lieve broeder, maakt er mij wat.’

Gooris schuddebolde en: ‘Ik en make zulk geen krijgsvolk meer,’ zei hij.

‘Hoe? Gij hadt het mij beloofd.’

‘Ik hadde het beloofd, maar 't en zal niet gebeuren.’

‘En waarom niet: zijt gij gek?’

‘Omdat uwe krijgslieden hier nog onlangsleden eenen mensch doodgedaan hebben. Ik ploegde daar, naast den weg en 'k zag een vrouwe die weenende achter een lijk ging. Ik zegge: “Vrouwe, wie is er dood?” “Mijn lieve man,” antwoordde zei: “Volkaard's krijslieden hebben hier geoorlogd en hem dood geslegen.” Ik meende dat 't krijgsvolk maar en diende om liedtjes te zingen en te spelen en ze doen menschen dood. Ge'n zult geene meer hebben.’

En 't en was geen doen aan, hij'n wilde niet.

Nu kwam Dikke Doken op, om geld.

Gooris schuddebolde.

‘'k En wille u geen geld van dat slag meer geven,’ zei hij.

‘Wat nu? Gij hebt het mij beloofd!’

‘Ik had het beloofd, 't is waar, maar 'k en zal u geen geven.’

‘En waarom: wordt gij gek?’

‘Omdat gij Wantje Wijtens koe gestolen hebt.

‘Wat? Gestolen?’

‘Ja, gestolen. Wantje had eene koe en hare kinders bezigden de melk van die koe. Maar over n'en tijd zijn ze naar 't mijnen om melk gekomen. ‘Waar is Blare naartoe?’ zegge ik alzoo, en ze antwoordden: ‘'t Is een van Dikke Doke'ns gekomen en hij heeft moeder drie goudstukken gegeven en hij heeft Blare meêgedaan en nu en hebben wij geen melk meer.’

‘En ik die meende dat gij vertrokken waart om u te verzetten met al dat schoon goud. En gij geeft het aan die schamele vrouwe en ge rooft heur koe! 'k en geve u geen geld meer.’

En 't en was geen doen aan, hij'n wilde niet.

De twee broeders vertrokken, met schande en schaamte, en ze begonnen te beramen hoe zij hen uit den slag gingen trekken. Volkaard zei: ‘Horkt, geeft mij van uw geld om mijn krijsgvolk te onderhouden en ik geve u van mijn krijgsvolk om uw geld te bewaken.’

Alzoo kwamen ze overeen. De twee broeders deelden en ze wierden alle twee rijke en machtige koningen.

VIII.

En Gekke Gooris bleef thuis om vader en moeder te onderhouden en te werken op het land met zijne stomme zuster Stine.

Op eenerhander dag viel Gooris zijn hondtje ziek, en 't ging zwelten. Gooris had daar verdriet in, zoo hij ging bij zijn zuster, om een stuk brood, dat hij in zijn klakke stak, zijnde te wege het den hond te geven. Nu, ge moet weten, 't was eene scheure in Gooris'ens klakke, en, als hij bij 't hondekot kwam, 't viel een tuitje wortel uit. Het hondtje snapte 't op, met zijn brood, en 't en had het nog maar rechts binnen of het was genezen.

Als vader en moeder dat zagen: ‘Hoe hebt gij den hond genezen?’ vroegen ze.

‘Ik had twee wortelkens, die alle ziekten genezen,’ antwoordde Gooris, ‘en de hond heeft er een van opg'eten.’

Zoo 't gebeurde dat 's konings dochter ziek viel, en de koning liet overal uitbellen: kwam er iemand die zijn dochter genas, hij ging beloond zijn en, was hij niet getrouwd, hij mocht ermede trouwen.

Die mare wierd uitgebeld, van op den kerksteen, in Gooris'ens dorp.

Zijne ouders zeiden: ‘Hebt gij 't al gehoord, wat de koning heeft doen uitbellen? Gij zegt dat gij nog een tuitje geneeswortel hebt. Geneest 's konings dochter en ge zult gelukkig zijn voor uw leven.’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gekke Gooris.

Zoo hij maakte gereedschepe en zijne ouders staken hem in nieuwe kleêren en hij zette uit, te wege, naar 't hof van den koning. Hij gemoette al gauwe een bedelwijf met eenen Godswillestok en eenen zeeren arm.

‘Ik hebbe hooren zeggen dat gij kunt genezen,’ zei ze. ‘Geneest mijnen arm, als 't u belieft, want 'k en kan mij alleene niet meer kleeden.

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris, en hij haalde zijn laatste tuitje wortel uit en hij gaf het heur, om op te eten.

De arme vrouw was seffens genezen.

Gooris'ens ouders kwamen hem nu uitgeleed doen. Als zij hoorden dat hij zijnen laatsten tuit wortel weggegeven had, zoo begonnen zij hem te schelden.

‘Is mij al wel,’ zei Gooris, maar hij had algelijk veel deernisse in die dochter van den koning. Zoo hij kocht een peerd, en hij lei wat stroo in den wagen.

‘Maar waar gaat onze gek nu naartoe?’ zeiden ze.

‘'k Ga de dochter van den koning genezen.’

‘Maar ge 'n hebt geen geneeswortel meer!’

‘Ja, en wat doet dat daartoe?’ antwoordde hij. En hij reed voort.

Hij kwam aan het hof en nauwelijks stak hij zijn neuze binnen, of 's koningsdochter was algelijk genezen: zoo wilde 't God.

De koning was zoo blij, dat hij Gooris prachtige kleeren liet aandoen en dat hij zei: ‘Ge zult mijn schoonzeune worden.’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gekke Gooris. En hij huwde de dochter van den koning.

De koning stierf onlangs daarna, van louter blijdschap, en Gooris was zijn opvolger.

En alzoo zijn alle drie de broêrs koningen geworden.

IX.

Zoo onze drie gasten leefden en zij koningden zoo 't hun best mogelijk was: de oudste, Volkaard de Vechter, was gelukkig: hij had nog veel krijgsvolk bij zijne koornmannen gevoegd, en al dat hij voor zijne oogen zag, 't was 't zijne. Hij zond zijn volk uit en ze wonnen 't hem al dat hij begeerde.

Dikke Doken stelde 't ook wel. 't Geld dat Gekke Gooris hem gegeven had en was niet te niete gegaan. Hij had zijne landszaken wel ingericht. Zijn goud lag in zijne geldkisten en hij legde lasten op zijne onderdanen. Aldus waren zij hem zoo vele schuldig op ieder stuk vee, zoo vele op ieder paar schoen, zoo vele op al dat er roerde en waagde. Maar ook in verwisselinge van zijn geld bracht zijn volk hem alles en gingen ze voor hem arbeiden.

Gekke Gooris en stelde 't ook niet kwalijk. Zijn schoonvader de koning en was maar rechts begraven of hij deed zijn vrouwe al zijn koninglijk gewaad wegsluiten. Hij deed wederom zijn werkdingen aan en zijne kloefen en hij viel aan 't werk.

‘Dat verveelt mij,’ zei hij, en 'k en hebbe nooit noch honger noch dorst noch vaak meer.’

En als men zei: ‘Maar, gij zijt koning!’ zoo antwoordde hij: ‘Werken doet de koningen ook deugd.’

Als zijn landschepenen kwamen en zeiden: ‘Wij en hebben geen geld meer om de loonwinnende dienstlieden te betalen,’

zoo antwoordde hij: ‘Als er geen geld en is en betaalt ze niet.’

‘Maar ze zullen weggaan!’

‘Laat ze weggaan!’ zei Gekke Gooris.

Eens moest hij over eene zake oordeel strijken. Een man kwam klagen dat men hem al zijn geld gestolen had, en koning Gooris zei: ‘’t Is dat de dief het van doene had, waarschijnelijk!’

En alzoo ondervond het volk, op een einde, dat Gooris gek was. Zijne vrouwe zei: ‘Gooris, ze zeggen dat ge gek zijt.’

‘’t Is mij al wel,’ zei Gooris.

De vrouwe overlei die antwoorde en, met dat zij al zoo gek was als Gooris zelve, zoo zei zij:

‘’k En kan mij tegen den wille van mijnen man niet verzetten, immers daar de naalde gaat, moet de draad volgen.’

En zij deed ook heur koninginnedingen af, en ze ging naar stomme Stine, heure schoonzuster, om te leeren werken.

Zoo zij leerde werken en zij hielp heuren man. En al het vernuftig volk verliet het land en de gekken alleene bleven er wonen. Niemand en bezat er geld, elk leefde met werken, elk verhielp zijn eigen zelven en elk verhielp den anderen ook.

(*’t Vervolgt*)

Mingelmare

BEKNOPTE regels van den *Nederlandschen Versbouw* door *Joz. Geurts*, leeraar in 't St Jozefscollege te Hasselt, dat is de hoofdinge van eenen opstel van 12 bladzijden druk, die tegen fr. 0,25 te verkrijgen is, te Hasselt in de St Quintinus drukkerij.

Waarom deze uitgave? De voorrede zegt het ons.

‘De schrijver heeft voor doel den leerlingen die eenigen aanleg tot dichten gevoelen, eene behulpzame hand te reiken. Wel is waar bestaan er in onze taal eenige handboeken waarin de regels en voorschriften der dichtkunst wijd en breed worden uitgelegd, o.a. Dantzenberg, Sleeckx, Fr. Willems, die ons deels tot leidsdraad dienden; doch veeltijds zijn zij te geleerd, te zeer ingewikkeld voor beginnelingen, en te duur voor eene studentenbeurs.

Er dient bijgevoegd dat wij ons enkel met den uitwendigen vorm der gedichten bezig hielden, zonder ons met wijsgeerige beschouwingen omtrent het innerlijk wezen der poëzij, in hare onderscheidene soorten, in te laten. Hiervoor verwijzen wij den leeraar naar *Fr. Willems' Stijl en Letterkunde.*’

R.D.C.

[Nummer 8]

Van vergelijkingen

EN hebt gij nooit bemerkt hoe het ongeleerd en ongeletterd vlaamsche volk bij zijn eigenaardig klappen en spreken de wonderbaarste en treffendste vergelijkingen uit zijnen mond laat vloeien, gelijk regendroppels, die van de enzingen der huizen leken bij regenachtig weder?

Eenige van die ontelbare en soms dichterlijke vergelijkingen hebben wij, tot nut en genoegen van de geleerden, opgezant en tot grooter voordeel van deze die er belang in stellen boekstafreekte onder de hoofdingen van BIJVOEGLIJK- NAAM- en WERKWOORDEN laten drukken. Het woord dat gelegentheid geeft tot de vergelijkinge staat voorop.

Bijvoegelijke woorden.

Hij is zoo ARM als *Job.* - Hij is 't alzoo BEU als koude *pap.* - Hij was BLEEK lijk de *dood.* - Hij is BOT lijk ne *kloef.* - Dat eten is BRAK lijk een *beeste* (kwade smake). - Hij was CONTENT lijk ne *luiszak*, lijk ne *krekele.* -

Hij is alzoo DIKKE (van te eten) als een *ippene.* - Hij is DIKKE lijk eene *padde*; hij is DIKKE lijk eene *kobbe.* - Hij is zoo DOM als *Taps z'n hond.* - Het staat zoo DIKKE als 't *haar op nen hond.* - Hij is DOMMER als eene *wulge*; hij is zoo DOM als ne *kalkoen*; hij is zoo DOM als een *aande*; hij is zoo DOM als een *ganze.* - 't Is zoo DONKER als in de *helle.* - Hij gebaart hem DOOD lijk een *kobbe.* - Hij is zoo DOOF als ne *kwakkel.* - Hij is DRONKE lijk ne *Schot*-(*lander*); zoo DRONKE als eene *sneppe.* - Hij is zoo DUNNE als een *latte.* - Hij is TENDEN lijk een *luize op ne kam.* - 't Is ERGER als *Lucifer*, die wijwater lekt. - Dat is FLEEUWSCH lijk ne *patat.* - Dat peerd is FRAAI lijk een *koe.* - Hij is zoo FRISCH als nen *bliek.* - Hij is GELUW lijk *safraan*; lijk 'n *plate was*; lijk een *tinke*; lijk een *snake.* - Hij viel in 't gistvat en hij zat GEPIJND lijk een *muize* in een valle. - Hij is GEZET lijk ne *liester.* (zoo welgezind). - Hij is alzoo vele GEZIEN als nen *hond.* - Hij is GEZIND lijk nen *haze.* - 't Is zoo GOED als *wijn en brood.* - Hij is GRIJSDE lijk een *konijn.* - Hij is GROOT lijk ne *molhoop* (scherts). - Hij is HARD lijk een *been.* - 't Is HEET, dat de *kraaien gapen.* - Dat is KLAAR lijk *pompewater*; lijk dat *twee en twee vier is*; lijk den *dag*; lijk de *zunne.* - Hij is KOPPIG lijk nen *ezel*; lijk nen *trommel.* - Hij is LASTIG lijk een *drilnote.* - Hij is zoo LEELIJK als de *doodzonde*; als een *miraculeus beeld.* - Hij is MAGER lijk een *schier.* - Hij is zoo MAGER als een *sprot;* als nen *gieben.* - Hij is MAGER en TAAI lijk *dekwissen.* - 'k Ben MOE lijk eene *koe.* - Hij is 't alzoo MOE als *gestampte fijgen.* - Hij is NAT lijk een *visse.* - 't Is te ONNOOZEL om voor de *hennen* te *brokkelen.* - Hij is zoo OUD als *Kalle moeiens puppe*, en 't was een zuiver houtene. - Hij zit PREUSCH lijk een *puid* op een lisch. - 't Is alzoo RAAR als de *blauwe* (of *groene*) *honden.* - Hij is RAP lijk een *slekke* (scherts). - Hij is RAP lijk de *weerlicht.* - Hij is zoo RIJKE als de *schat van Gent.* - Hij is zoo RIJKE als dat de *zee diepe is.* - Hij was ROOD lijk een *haantje.* - Dat is zoo ROSTE als een *koe.* - Hij ziet SCHEEL lijk nen *otter.* - Hij is SNEL lijk een *bie*; lijk een *tinke.* - Hij is zoo STIJF als een *balke*; men zou zeggen dat hij nen *bezemsteel*

ingezwolgen heeft. - Hij is TAAI lijk een *pelse.* - Hij is VALSCH lijk een *katte.* - 't Weêre is VASTE lijk een *been.* - Hij loopt VERLEGEN lijk eene *henne die niet en weet waar leggen.* - Hij was zoo VERSTELD als of er een *peerd hadde gesproken*; als of hij *water hadde zien branden.* - Hij is VERWEZEN lijk *vorte visch.* - Hij is VET lijk een *zwijn.* - 't Is VET lijk *het stopsel van Lucifers oliepulle.* - Hij is VOLZET, lijk nen *hond met vlooien.* - Hij is VRIJ lijk een *luize op nen kam* (niet vrij). - Hij was VUIL lijk nen *duivele.* - 't Is al zoo WAAR als dat ik hier in mijn *zonden* zitte (nederige bevestiginge.) - 'k Hebbe zoo WARME, 't is alsof ik de helle zou geblazen hebben. - Hij is WIT lijk de *muur.* - Hij is ZOT lijk e' *wiel.* - De lucht is ZUIVER lijk een *ooge.* - Hij is ZUIVER lijk eene *vischmande* (scherts). - Hij is ZWART lijk de *kave*; lijk de *stove*; lijk ne *moor*; lijk ne *neger*; lijk ne *pot*; lijk *kolen*; lijk *pek*; lijk *Pietje Pek*; lijk een *duiveljong*; lijk een *rave*; lijk ne *koolbrander*; lijk ne *mol*; lijk *Lucifer.*

Naamwoorden

Hij trok een AANZICHTE, *zoo lang* als de *goê weke.* - Hij heeft ASEM lijk een *brakke.* - Hij heeft zooveel ARMOE als de *ratten* in de kerke. - Hij heeft BEENTJES lijk *stoksjes.* - 'k BLAZE lijk nen *haze.* - Hij heeft DERMS lijk *kielmouwen*; hij heeft DERMS lijk *hemdemouwen* ('t is een groote eter). - Hij heeft al zooveel GRILLETJES als *geernaarts pooten.* - Hij pakt het in 'T GROOTE lijk als Simon zijn katte begroef, met den steert uit. - Hij heeft al zoo veel HAAR OP ZIJNE' KIN, als *ik op mijne knie'n.* - Hij heeft een HERTE lijk een *brood.* - Hij heeft een HERTE lijk een *koekebrood* (hij is koekegoed, de goedheid zelve). - Hij heeft alzoo veel HONGER als *de zee dorst.* - Zijn HOOFD is lijk ne *windmolen.* - Hij slacht van de KATTEN: hij zal altijd op zijn *vier pooten* vallen. - Dat KIND, 't is lijk een AKSTERJONK! 't is lijk van een AKSTER GEBROED! - Hij heeft ne KOP lijk ne' *stier.* - Hij heeft MACHT lijk een *peerd.* - Hij heeft een MAGE lijk een *hinne*: bij zou koppekeien teren. - Hij heeft een MOND lijk een *schure.*

- Hij heeft OOGEN lijk *fakkels.* - Zijne OOREN slachten van de *hennen in den oest* (hij en hoort niet). - Hij heeft meer SNOT in zijn neuze als *geld* in zijn beurze. - Hij schreemde TRANEN lijk *pondscheutels.* - Hij heeft er zooveel VERSTAND van als nen *hond van peper te eten.* - Hij heeft VINGERS lijk spellewerkersstokken (lange, magere). - Hij heeft VUISTEN lijk *voorhamers.*

Werkwoorden.

Hij BEEFT lijk nen *tak hout*, lijk *een riet.* - Hij BLAAST lijk ne *windmolen.* - Hij BLEUST lijk ne *frank* (scherts). - Hij BLEKT of ZIET lijk ne' *kater* door de verdiepen (hij is slecht gezind). - Zij BLINKEN van buiten lijk de *pauwen*, maar STINKEN van binnen lijk *fisjouwen.* - Dat BLINKT lijk *ne mol tusschen zijn lieschen* ('t is zwart en leelijk). - Hij BLOEDT lijk e *gekeeld zwijn.* - Dat en DUURT maar zoo lange, als dat een *hond op nen tuin zit.* - Hij DIENT daarom, lijk *Judas om apostel.* - Hij DORSCH derop, lijk op ne *kafzak.* - Hij DRINKT lijk ne *pompederm.* - Hij IS ERAAN lijk *Calvijn aan den duivel.* - Hij kan ETEN lijk nen *boomvelder*, voor twee, lijk een *peerd.* - Dat GAAPT lijk een *policiemutse zonder voeringe*, lijk nen *bakkers oven*, lijk een *schuurdeure.* - Hij GAAPT lijk ne *snoek.* - Hij GAAPT lijk ne *visch achter 't water.* - Dat GAAT HEM lijk ne *puid in een paar leerzen.* - Dat GAAT, lijk een *tange op een zwijn* ('t en gaat in 't geheele niet). - Hij is daar G'ACHT lijk *God* in Vrankrijk. - Hij is G'ACHT lijk het *oor van de schoen.* - Hij wordt GEDIEND lijk nen *hond met vlooien* (met veel zorge). - Zij hebben hem GEDOLVEN lijk nen *hond* (niet kerkelijk begraven). - Zijn neuze GEEFT lijk een *pompe.* - Hij GEEFT lijk een *varwe koe* (niemendalle). - Hij is GEJAAGD lijk een *hertebeeste.* - 't Is al GEPASSEERD, lijk de *feeste te Eenname.* - Hij GLARIEOOGDE lijk ne *raaspuit.* - Hij HOUDT aan zijn VEL, lijk den *duivel aan een ziele.* - Dat en HOUDT niet meer als mijn *hand in mijn mutse* ('t is slecht geplakt). - 't Weêre HOUDT HEM lijk een *scheers.* - 't Is lijk nen *aap*, in nen porceleine-

winkel (hij maakt aardige muilen). - 't Is lijk nen *aap op nen stok* (ne zot van ne vent). - 't Is lijk ARME LIENS KOEKEBAKKEN. - 't Is lijk de *dood op geetepooten*, dat hij zoo uitgemergeld is. - 't Is lijk de DUIVEL IN BURGERSKLEEREN (men zou hem Ons Heere geven zonder biechten). - Hij is lijk *getopt* (hij en groeit niet meer). - 't Is lijk een *gloriekasse* (een blaaimaker). - Die vent, 't is lijk ne *kapstok met een broek* (veste, kazakke) aan! 't Is lijk ne *stokvisch* met een *trouwkazakke* (een lange magere). - 't Is lijk 't *vijfde wiel aan de wagen.* - 't Is lijk een *vliege in nen brouwketele*, in een *kerke.* - Hij KAN FRANSCH lijk ne' *gans.* - Hij KAN LATIJN, lijk een *zwijn.* - Hij en KENT er niet meer van, als een *ezel* van 't horlogiemaken, of van 't mutseplooien. - Hij KENT er alzoo vele van, als de *zwijns* van teelen lekken (niemendalle). - Ge KOMT lijk uit een DOZEKEN (dat gij zoo schoone opgezet zijt). - Hij staat daar te KIJKEN, lijk een die zijnen *papscheutel afgepakt is.* - Hij KIJKT lijk nen *duivel* die persen pelt (zoo leelijk). - Hij KIJKT lijk nen *uil op een doode*, *op een zieke koe.* - Hij KIJKT lijk nen *uil* op ne kluit (kluit, kluitje suiker = stuk, stuksje suiker). - Hij KIJKT lijk ne *weiting* die op zijn reeuwstrooi ligt. - Ze staan NAAR MIJ TE KIJKEN lijk naar een *wilde beeste*; alsof ze nooit geen menschen gezien en hadden. - Hij KIJKT zoo ZUUR als *azijn.* - Hij KLAPT zoo zeere als de *blâren die waaien.* - Hij KLAPT, alsof hij *al 't verstand alleen had.* - Hij KLAPT, HOUDT LEVEN lijk een *heurzel in een bierkanne.* - Ze KLOEGEN lijk *twee katers* in de maand (in de kattemaand). - Hij KOMT lijk *van 't lof*, *zonder de laatste benedictie*: hij en weet van niet, ofwel, hij vertelt iets dat iedereen al weet. - Zij KOMEN OVEREEN lijk *Hakke en Makke*, lijk *Manten en Kalle* van de kleene halle: zij hakkebakken wel te gader, zij komen stijf wel overeen. - Dat KOMT hier al zoo vele TE PASSE, als een *haar in de soupe.* - Ze KWAMEN af lijk nen *driemastere* (zoo statig, zoo preusch). - Zijn oogen LAAIDEN lijk *bollen vier.* - Hij LACHT (monkelt) lijk een *muize in een blomteele.* - Hij LACHT lijk een *muis in de blomme.* - Hij LACHT lijk nen zot. - Hij LEEFT lijk ne *prince.* -

Hij LIEGT meer als dat zeven peerden kunnen trekken. - Hij LIEP alsof hij *den duivel gezien hadde.* - Hij LOOPT lijk nen *haze*, lijk een *schildpadde.* - Hij LOOPT precis lijk een henne die *heur ei verloren heeft.* - Die eerdappels MELEN lijk *blomme.* - Hij HEEFT dat NOODIG, lijk ne *schooier* een *goudgewichte.* - Hij HEEFT dat zoo NOODIG als *water in zijn schoen*; als *vier in zijne oogen;* als ne *stamp op zijnen buik.* - 't Is lijk op een *aande* dat 't REGENT (nutteloos). - Hij ROEPT lijk *een die vermoord wordt.* - Hij RONKT lijk een *bie.* - Hij RONKT lijk nen *dragonder.* - Hij SCHOORT hem, lijk ne *puid* in 't slijk. - Hij SCHOOT ERIN lijk in de *musschen.* - Hij SCHUIFELT lijk nen *nachtegale.* - Hij SLAAT ERIN lijk in de *rapen.* - Hij SLAAPT lijk de *muizen* in 't meel (hij gebaart dat hij slaapt). - Hij SLAAPT lijk ne' *steen.* - Hij SLOEG ERACHTER lijk een *blinde achter de coleuren.* - Hij SMOORT lijk nen *Turk.* - Dat SLUIT lijk nen *duim in een hoedtje.* - 't Is lijk *tegen nen hond* dat hij SPREEKT (zoo bot, zoo onbeleefd). Hij SPUIGT VIER lijk een *padde*, lijk een *katte.* - Hij STAAT daar lijk *Pilatus* in 't geloove (niets te doen). - Dat vleesch STINKT lijk *vorte visch.* - Hij TIERDE lijk ne' *ketter.* - Hij is zoo VERLAAN als de *panne van Vastenavond.* - Hij en VERSTAAT niet meer VLAAMSCH als eene *koe spaansch.* - Hij VIEL lijk uit de LUCHT. - Hij VIEL DEROP lijk nen *beenhouwer op zijn zwijn.* (driftig, geweldig). - Hij VREET hem OP lijk een *schare.* - Hij WEEGT lijk nen *doo'n duivele.* - Hij WEET ER ZOOVELE van als *zeven die niet en weten.* - Hij WROETELT daar, lijk een *muize in een blomteele.* - Hij ZAG lijk *gewijde eerde* (bedrukt). - Hij ZIET lijk een die in nen *andjoen* gebeten heeft. - Hij ZIET ERUIT als een *half gebakken heetekoeke.* - 'T ZIET ERUIT lijk nen uil *op een tuite* ('t en past op malkander niet). - Wij ZIJN WEG, lijk een vliege op een planke. - 'k ZWEETE lijk een *geete.* - Hij ZWEET lijk e' peerd. - Hij kan ZWEMMEN lijk ne *puid*; lijk ne *steen.* - Hij kan ZWIJGEN lijk een *graf.*

G.V.D. P.

De Brunhildesteen te Hollain

SIEGFRIED reed opwaards naar Hinderberge en sloeg zuidwaards den weg op naar Frankenland.

Op den berg zag hij een groot licht, als den laai van een vier, die hemelwaards opklom.

Als hij nader kwam, zag hij eenen schildburg staan, daar eene vane boven wapperde.

Siegfried stapte in den schildburg: daar lag iemand in volle wapenrustinge te slapen.

Hij nam den helm van zijn hoofd en hij zag dat het eene vrouw was.

Het harnas was zoo vast aangegespt, als of het aan het lijf gewassen ware.

Met Gram, zijn zweerd, rukte hij het harnas open, aan den hals en aan de armen, en hij nam het weg.

De vrouw ontwaakte, stond op, aanschouwde Siegfried en sprak:

‘Wie heeft mij mijn harnas opengereten? Wie brak er mijnen slaap? Wie heeft mijne lichte ketens gelost?’

Siegfried wedervoer: ‘Siegmunds zoon. Den zerk van uwen slaap heeft Siegfried zoo even opengebroken.’

Daarop zei de vrouwe: ‘Langen tijd heb ik geslapen; sedert lang en wierd ik niet wakker, sedert dat menschen lijden: 't was 't beschik van Woden en ik en vermocht het niet den sluimerban te breken.’

Siegfried zat neder en vroeg haren naam. Zij nam eenen hoorn vol mee, bood hem den minnedrank en antwoordde:

‘Heil u dag, heil u, wezen van den dag! Heil u, nacht, en u, dochter van den nacht; aanschouwt ons met vergenoegde oogen en schenkt ons de zegepraal.

Heil u, Asen en Asinnen! Heil u, alles voedende eerde! Geeft rede en verstand en reddende handen!’

Zij hiet Sigurdrifa, zegevierensveerdig, en zij was walkiere.

Zij vertelde dat twee koningen met malkander in strijd lagen: de een was Helmgunter, oud en machtig; Woden had hem de zegepraal beloofd. De andere was

Agnar, de broeder van Hada en niemand en ondersteunde hem.

De walkiere versloeg Helmgunter in den strijd en Woden, tot straffe, doorstak ze met den slaapdoorn en zei tot haar dat ze nooit meer in den kampe en zou zegevieren.

Na dit verhaal bad haar Siegfried dat zij hem de wijsheid zou leeren, omdat zij alle tijden en streken kundig was.

Zij wedervoer: ‘Ik schenk u bier, met sterkte en krijgsroem gemengeld, met liederen en zeisen, met runen en tooverteekens.’

En zij gaf hem alle slag van machtige runen en van wijze raadgevingen.

Zoo zegselt nagenoeg eene brok uit de heldenzeisen der noordsche Eddaliederen; zoo wordt ons vertoond hoe Siegfried de walkiere Brunhilde op eenen berg ontwiek.

***

Het middenduitsch Nevelingenlied prazelt ook in zijne oude *maren* over Siegfried en over Brunhilde.

Gunther, de koning der Burgonden, wil de vorstinne Brunhilde huwen, die in een vreemd land op heur slot Isensteen verblijft.

Hij vaart er naartoe, met Siegfried en andere helden.

De vorstinne zal Gunther huwen, zegeviert hij in verscheidene wedstrijden. Verliest hij, dan moet hij zijnen tocht en zijne vrage met de dood bekoopen.

Gunther overwint de fiere en machtige jonkvorstin in 't werpen met de spietse, in 't slingeren van een grooten, marbelen kogel en in 't springen over dien kogel. Hij overwint door Siegfried, die hem bijstaat en voor hem vecht, bekleed met eenen toovermantel die hem onzichtbaar maakt en hem eene buitengewone macht verleent: zoo wordt Brunhilde de vrouwe van koning Gunther.

***

Germaansche helden worden bij 't volk vermaard; hunne wondere gevarenissen worden, rond den heerd, in volksvertellingen, van mond tot mond, van geslachte tot

geslachte overgezeid; hunne lotgevallen worden in berijmde zeisen door de dichters bezongen.

Bij de Franken ontstaat de kring der Nevelingenzeisen.

Verschillende zeisen smelten ineen; nieuwe gebeurtenissen uit de geschiedenisse, namentlijk de uitroeiing der Burgonden door de Hunnen, worden in den kring dier zeisen opgenomen en zoo groeit de samenhang der zeisen, in den loop der tijden, tot het gansch zeglied der Nevelingen.

Middens de Sassen geraken de zeisen der Nevelingen, in het Noorden, onder de skandinaafsche volkeren bekend, daar zij in de heldenliederen der noordsche Eddagedichten verder uitzetten en ontwikkelen.

Sommige schrijvers meenen dat die heldenliederen van eigenen, skandinaafschen oorsprong zijn; maar 't wordt nu algemeen aanveerd, dat de heldenzeisen der Eddaliederen uit Duitschland afkomstig zijn.

***

Wij hebben gezien dat in de Eddaliederen Brunhilde geene jonge, strijdlustige vorstinne en is, die op een prachtig slot woont, van helden en ridders omgeven; 't is eene goddelijke walkiere die op eene rots te slapen ligt en die door Siegfried uit heuren tooverslaap gewekt wordt.

Die zeise verschilt dus grootelijks van de mare van het duitsch Nevelingenlied.

Is die zeise op skandinaafschen bodem geboren? Heeft men ze aan de noordsche Skalden te danken? Is die goddelijke zeise van eigenskandinaafsche uitvindinge?

Daar bestaan bewijzen dat de zeise der slapende walkiere ook van ouds in Duitschland bekend was.

Men bezit geene geschrevene gedichten, maar daar zijn oude oordbenamingen die ons bescheed doen over oude overleveringen.

Men kent eene oorkonde van 1043, eene reenbeperkinge van het gebied van het kerspel van Schlossborn, bij Köningstein, in den Taunus.

De Taunus is een gebergte dat in 't Noorden van Wiesbaden ligt en de *Feldberg* is de schoonste en de hoogste berg dier bergketen.

In het stuk van aartsbisschop Bardo van Mainz staan de volgende woorden te lezen: *Et inde in medium montem veltberc ad eum lapidem qui vulgo dicitur lectulus Brunihilde*, dat is: En van daar tot aan het midden van den berg, tot bij dezen steen, die door het volk het bed van Brunhilde wordt geheeten.

Vele oorden hebben hunnen naam aan gedachtenissen uit de Nevelingenzeisen te danken; niemand en zal kunnen loochenen dat de naam der schoone rotse op den *Feldberg* op het slapen der walkiere zinspeelt en niet op het slot der vorstinne.

De zeise der slapende Brunhilde was dus ook in Duitschland inheemsch. Mogen wij ook niet vermoeden dat de rotsen en de steenen, die elders Brunhildesteen of Brunhildestoel genoemd worden, ook met deze zeise der gewekte walkiere in verband staan, eerder als met het slot *Isenstein* der vorstin Brunhilde? Eene rots is toch altijd eene rotse en 'n kan maar moeilijk een vorstelijk slot verbeelden.

***

Meer als een Brunhildesteen wordt in de streken aangetroffen, die vroeger door de *Ripuarii* of Oeverfranken bewoond waren. Is het niet wonderbaar dat er in ons land, in de gewesten die door de Oeverfranken bevolkt zijn, ook een Brunhildesteen gevonden wordt? Is de Brunhildesteen van Hollain bij Doornik geen gedachtenis die de Oeverfranken uit hun stamland naar hun nieuw vaderland medebrachten? Is deze merkweerdige naam geen nieuw bewijs, dat de *Ripuarii* onze waalsche streken bevolkten terwijl de Saalfranken op vlaamschen bodem hunne zaten vestigden?

De Brunhildesteen van Hollain is een *menhir* of gedenksteen der oortijdsche volkeren; waartoe zulke steenen dienden en heeft de wetenschap tot nog toe niet kunnen achterhalen.

Hij is van ruwen zandsteen, 4,23 m. boven den grond verheven, 3,10 m. breed, omtrent 50 centim. dik en zit omtrent 3 meters diepe in den grond; in 1820 heeft men

hem gerecht en op metsewerk in den grond geschoord; die werkingen hebben 2000 fr. gekost.

Wat is er te zeggen van zijnen naam?

De belgische geleerden, die van geene andere Brunhilde en weten, als van koningin Brunhilde van Austrasiën, zeggen dat het volk veel aan die koningin heeft toegeschreven, namentlijk den roomschen heerweg die nog in Henegouwen heuren naam draagt; de steen van Hollain zou zijnen naam verworven hebben omdat hij niet ver van dien heerweg gelegen en was.

De belgische geleerden zelf erkennen dat die uitleg geen grond en heeft.

't Is, in de wetenschap, en dat bij ontelbare bewijsvoeringen, bewezen dat vele benamingen aan de heldenzeisen ontleend zijn: voor elken zeiselenkring, voor de Nevelingen, voor den Beowulf, voor de Dietriechzeise en menige andere, kan men in elke germaansche streek een hoop benamingen bijbrengen.

Wij meenen dat de Brunhildesteen van Hollain aan de Brunhilde, en wellicht aan de walkiere der Nevelingenzeisen, zijnen naam te danken heeft.

J. CLAERHOUT

Gekke Gooris
(*Vervolg van bladz.* 112).

X.

DE oude vijand, bijgenaamd de duivel, verwachtte intusschentijd maren van zijn volk, hoe zij 't bij de gebroêrs gesteld hadden. Maar 't en kwam niemand. Hij trok dan zelve op, om nieuws te vernemen. Hij zocht en herzocht, maar hij en vond maar drie diepe hollen meer.

‘Goed zoo,’ dacht hij. ‘Ze 'n hebben niet gelukt. 'k Zal 't zelve aangaan.’

En hij ging eerst bij koning Volkaard, gekleed gelijk eenen legeroverste ofte veldheer.

‘Ik hebbe gehoord,’ zei hij, ‘dat gij een groote vechter zijt. Ik ben ervaren in de krijgskunde en 'k zal u dienen.’

Volkaard de Vechter ondervroeg hem, oordeelde dat hij een verstandig man was en nam hem in zijnen dienst. En de nieuwe veldheer leerde den koning hoe een leger moet ingericht zijn.

‘Eerst ende vooral,’ zei hij, ‘moet men veel krijgsvolk hebben. Gij hebt in uw rijk te veel nuttelooze lieden. Ge moet al de jongelingen zonder onderscheid inroepen en ge zult vijf maal zooveel wapenvolk hebben als nu. Daarbij moet ge allerhand nieuwe geweren en geschut hebben. 'k Zal u geweren bezorgen die honderd kogels met eenen keer schieten, en viermonden, die 't op grooten afstand alles in brande steken.

Koning Volkaard was ten uitersten voldaan. Al de jongelingen wierden ingeroepen, nieuwe geweren wierden gemaakt en nieuwe stukken geschut, en, korten tijd nadien, wierd den naburigen koning den vrede ontzeid. Zoohaast hij den vijand ontmoette, gebood Volkaard dat men zou schieten en, in eenen bliksemslag, was de helft van 't vijandig leger verbrand of anderszins om den hals gebracht. De naburige koning vroeg vrede en hij gaf zijn land aan Volkaard, die scheel wierd te zien, louter van vreugde en van hoogmoedigheid.

‘Nu zal ik den Indischen koning aanvallen,’ dacht hij.

Ja, maar die Indische koning had nog iets beters uitgevonden. Hij 'n deed niet alleenelijk de jongelingen inroepen, maar ook nog al de jonge dochters, zoo dat zijn leger nog veel sterker was als Volkaard's, en buiten al die kunstmatige schietgeweren en donderbussen die hij deed gieten, vond hij ook nog een slag van luchtschepen uit, daar de luchtschippers ontploffende bommen uit wierpen en nederwaards kogelden.

Volkaard trok dus tegen den Indischen koning, met het gedacht van hem gemakkelijk te overwinnen. Maar de kwade Indiaan en liet zijnen vijand niet eens binnen scheute komen; hij zond zijne krijgsvrouwen en zijne wapendochters in luchtschepen vooruit, en 't was mij een ware bommenregen, die geheel Volkaard's leger uiteen dreef. Volkaard's rijk wierd overwonnen en hij zelve liep weg, tot waar zijne oude beenen hem dragen wilden.

Als de duivel veerdig was met Volkaard, zoo vertrok hij naar Dikken Doken's land, in de gedaante van eenen koopman en hij begon daar dadelijk handel te drijven. Hij gaf groot geld voor alle dingen en 't volk liep zijn huis omverre achter de groote winste. Daar wierd zoo veel groot geld gewonnen dat al de achterstellige belastingen ingekort en de loopende regelmatig betaald wierden.

Dikke Doken was uit der maten blij: ‘Ik ben den koopman dank schuldig,’ zei hij, ‘nu zal ik van langs om rijker worden.’

En hij ging nieuwe ondernemingen aan: hij wilde een nieuw slot bouwen. Hij liet dus uitklinken dat 't volk hem mocht timmerhout en bouwsteen toevoeren en voor hem arbeiden. Bovendien beloofde hij goeden loon, meenende dat 't volk met groote hoopen zou toekomen. Maar, te zijner grooter verwonderinge, zag hij dat

het timmerhout en de steenen naar den koopman gedaan wierden en dat al 't volk bij hem ging werken.

Dikke Doken sloeg het geld en den loon op en de koopman deed het ook. Had Doken veel geld, de koopman had er nog meer en hij haalde de overhand, want Doken en kon zijn slot niet bouwen.

De koning wilde daarna eenen grooten lusthof maken en hij liet het den volke weten, maar niemand en kwam er om te werken. 't Volk stroomde naar den koopman die eenen grooten kom liet graven.

't Wierd winter en koning Doken wilde hem eenen schoonen overjas van vossenvel doen maken. Overal deed hij geld bieden, maar zijne boden kwamen terug en zeiden: ‘Nievers geen vossenvel te vinden! Al het grauwwerk is opgekocht door dien rijken koopman die geheel den vloer van zijn huis met vossenvel heeft doen beleggen.’

En als de koning wederom peerden noodig had, kreeg hij ook de mare dat al de peerden door den koopman opgekocht waren.

Al dat hij begeerde of aanging, 't en lukte niet. Niemand meer en wilde er iets doen voor hem, en de belastingen alleene wierden hem nog betaald.

Hij vergaarde dan zoo veel goud, dat hij 't niet meer waar leggen en wist, maar hij stelde 't nu nog kwalijker. Nauwelijks kon hij zijnen nooddruft bekomen. Al zijne dienaars hadden hem verlaten, en, als hij zelve naar de markt ging om eetwaren te koopen, hij en kon geene krijgen. Te huis komende, wierd hij gram en joeg hij den koopman uit zijn rijk. Ja maar, de man bleef bij de reeningen wonen en de zaken gingen gelijk vroeger.

De koning stelde het van langs om slechter en hij bleef dikwijls geheele dagen zonder eten in zijn bedde liggen.

Op eenen gewissen dag kwam Volkaard de Vechter tot hem, zeggende: ‘Komt mij ter hulpe! De Indische koning heeft mij mijn land en al mijn goed ontnomen.’

‘En ik,’ zei koning Doken, ‘ik en hebbe nog in geen twee dagen g'eten.’

XI.

Als de oude duivel 't nu zoo verre gebracht had met de twee broers, vertrok hij naar Gekken Gooris. Hij had de gedaante van eenen veldheer en wilde koning Gooris overhalen om een leger in te richten.

‘'t En betaamt geenen koning,’ zei hij, ‘dat hij geen leger en heeft. Laat mij doen en 'k zal ik u algauwe een leger tot stand brengen met uwe onderdanen.

‘'t Is mij al wel,’ zei Gekke Gooris, ‘en leert ze maar schoone zingen: ik vinde daar veel vermaak in.’

De oude duivel reisde om het land om vrijwillige krijgslieden in te lijven. Hij liet weten dat alleman zoude aanveerd worden en dat elk zou eenen pot brandewijn en eenen rooden hoed krijgen, met eene lange veder op.

De Gekken stelden 't aan een lachen.

‘Wij hebben zoo veel brandewijn als wij begeren,’ zeiden zei ‘en onze vrouwen kunnen ons roode hoeden maken ook, ja zelfs gestriepte, als 't er op aankomt.’

En niemand en liet hem inlijven.

De oude duivel ging naar Gooris.

‘Uwe gekken en willen geen vrijwillige krijgslieden worden’ zei hij: ‘wij zullen moeten 't geweld gebruiken.’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gooris: ‘gebruikt geweld.’

En de oude duivel liet weten dat al de Gekken hen moesten inlijven en dat al die weigerden zouden dood gedaan worden.

De Gekken gingen naar den veldheer:

‘Gij zegt, is 't dat wij ons niet en laten inlijven, dat wij zullen dood gedaan worden, maar ge'n zegt niet wat er van ons zal geworden als wij zullen in 't leger zijn. Men zegt toch dat het den krijgslieden hun ambacht is van dood gedaan te worden.’

‘Dat is 't ook!’

Als de Gekken dat hoorden. ‘Wij en zullen niet optrekken,’ zeiden ze. ‘Wij worden nog liever thuis dood gedaan als elders.’

‘Wat zijt gij toch driedobbele Gekken!’ riep de oude duivel: 't kan gebeuren dat 't krijgsvolk dood geschoten wordt, maar zij hebben ook het vooruitzicht van hun leven te behouden, terwijl de koning ze zonder twijfel zal dooden, is't dat zij nieten gehoorzamen.’

De Gekken overwoegen die zake en gingen toen naar koning Gooris.

‘Gij hebt eenen veldheer,’ zeiden ze, ‘die ons allen in 'tleger wilt: laten wij ons inlijven, zegt hij, 't en is niet vaste dat wij zullen gedood worden; maar, gehoorzamen wij niet, de koning zal ons dooden.’

Gekke Gooris begon te lachen:

‘Wat beteekent dat nu?’ riep hij uit.

‘Ware 'k niet gek, ik alleene zou u alleen kunnen dood doen!

Nu en hebbe ik daar geen zin toe!’

‘Zullen wij ons laten inlijven?’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gekke Gooris, ‘doet dat ge wilt.’

En de Gekken gingen naar den veldheer en zij lieten hem weten dat zij allemale weigerden.

De oude duivel zag dat het alzoo niet gaan en kon. Hij ging naar den koning Tarakakanski, bij wien hij wel ten huize was.

‘Laat ons tegen koning Gooris te velde trekken,’ zei hij;

in zijn land en is er geen geld, maar er is overvloed van graan, vee en andere rijkdommen.'

En koning Tarakakanski trok te velde met een machtig leger.

Gekke Gooris ontving de mare: 'Koning Tarakakanski komt af om u te bevechten.'

''t Is mij al wel,' zei hij, 'laat hem komen.'

Tarakakanski komt over de reeningen en zendt zijne brandwacht, om Gooris'ens leger op te zoeken. Nievers niets te zien, en men hoort van geen leger.

Tarakakanski laat de dorpen bezetten. De Gekken van beide geslachten komen uit hunne huizen en staan verbaasd te kijken. Hij pakt graan en vee en de Gekken laten 't hem doen, zonder tegenzeg.

En alzoo gaat het in al de dorpen daar de vijand toekomt: overal wordt hij wel ontvangen.

'Beste vrienden,' zeggen de Gekken, 'is 't dat ge te letter hebt te uwent, blijft hier bij ons voor goed en voor altijd.'

Tarakakanski's volk trekt altijd verder op, zonder een ander leger te ontmoeten. Dat begint hen te vervelen en ze gaan naar hunnen koning.

'Dat en is hier geen doen,' zeggen ze, 'wij en kunnen niet vechten. Zendt ons naar een ander land. Hier zouden wij wel mogen in de lucht kappen en schieten.'

Koning Tarakakanski wordt kwalijk gezind. Hij beveelt geheel het land in te nemen, al de dorpen te vernielen, al het graan te verbranden en al het vee dood te slaan.

Dat wordt uitgevoerd.

De Gekken lieten 't al gedwee gebeuren, zeggende alleenlijk: 'Waarom doet gij ons kwaad? Waarom vernielt gij ons goed? Hebt gij iets van noode, neemt al dat gij wilt en gaat in vrede.'

En ten slotte kreeg het leger den walg van zulk een boosdadig werk, en 't vertrok.

(*'t Vervolgt*)

Mingelmaren

NOPENS de Eddaliederen, en de Nevelingenszeise raadplege men den *Grundriss der Germanischen Philologie*, II, 1, alsook de werken die daar aangewezen zijn, onder andere: *Die Eddagedichte der Nordischen Heldensage von Fr. W. Bergmann;* Strassburg K.J. Trübner.

In sommige handboeken leest men dat de Eddaliederen de Germaansche *Ilias* mogen genoemd worden. Daar en is niets af. Zij bevatten bitter weinig dat dichterlijke weerde heeft.

Over de eigennamen die aan de heldenzeisen ontleend zijn, leze men de drie volgende bijdragen:

1° *Studien zur Sprach- und Litteraturgeschichte der Rheinlande.* Deze merkweerdige studie is opgesteld door John Meier en ze staat te lezen in de *Beiträge zur Geschichte der Deutsche Sprache und Literatur*, XVI, bl. 64. Daar is er sprake van meer als een Brunhildesteen die de Nevelingenzeise toebehoort.

2° *Zeugnisse zur Germanischen Sage in England* van G. Binz. *Ibidem*, XX, bl. 141. Daar vindt men hoe al de Germaansche heldenzeisen zelfs in Engelland sporen in de eigennamen hebben nagelaten.

3° *Brunhildenbett* van W. Braune. *Ibidem*, XXIII, bl. 246. Daar bewijst Braune, tegen Mogk en von Golther, dat het Brunhildebed van het Taunusgebergte eene overoude Duitsche gedachtenis van de walkiere bewaart.

Den huidigen stand van de Belgische wetenschap nopens den Brunhildesteen van Hollain, kan men vernemen in het volgende werk: *Compte-rendu du Congrès archéologique et historique de Tournai. Tournai*, *H.L. Casterman*, *1896*, bl. 451.

J. CL.

IK heb hier nog een oud sanctje verbeeldende Christus aan 't kruis, met Maria Magdalena aan de voeten van 't kruis; eenen man te peerde rechts, en slinks Maria met Sint Jan, den lieveling van Jesus, en 't volgende

Ghebedt.

O Jesu, myne saligheyt,
Die aen dit cruys genagelt zyt,
Ick bid u uyt een rouwigh hert,
Door al u pyn en druck en smert,
O Jesu door u dierbaer bloet,
Geeft aen myn ziel dat eenigh goet
Dat als ick coom in stervens noot,
Door u verwerf een goede doot,
En in u handen onbevreest,
O Jesu geef den lesten geest.
Maria, toont in dien tyt
Toont dat ghy myne moeder zyt.
Amen.

F.D.V.

[Nummer 9]

Hoe onze Ouders spraken

HIERNA is Jesus aan het kruis genageld en opgerecht.....

‘Daar zijn de bronnen uit de handen en de voeten ontsprongen en begonsten mildelijk te vloeien.

Dit zijn de waarachtige, de vier rivieren van het paradijs der wellustigheid die geheel het aarderijk ververschen. O! allen die dorstig zijt, komt nu tot den wateren. Put nu met blijdschap uit de bronne ons Zaligmakers; zuigt nu uit den harden steen wijn, olie en melk.

Dit is de onwankelbare steen, de vaste steen die van+

+ ‘Daer zijn die bronnen uut den handen ende voeten ontspronghen ende beghonsten mildelick te vloeijen.
Dit zijn die waerachteghe, die vier rivieren van den paradijse des wellusticheits die ververschen alle erdericke.
O! alle die durstich zijt comt nu tot den wateren. Pit nu met blijscepe uut de bronne ons ghezontmakers; zuught nu uut den harden steen wijn, olie ende melk.
Dit es den onwanckelbaeren steen ende vaste, die van den

de Joden verwezen is, en van de Heidenen verkozen, de steen dien Jacob den hemelschen Vader heeft opgerecht in een teeken van genade, in eenen pand van vrede, geheel overgoten met de olie der bermhertigheid.

Komt nu allegader, laat ons opklemmen den berg des Heeren, want hij is zeer vruchtbaar, zeer vet, vol genuchten, daar de vloed van weelde er uit daalt. De middel des paradijs, dat is de gewonde zijde Christi, heeft hem geheel doen overloopen.

Dit is waarachtig de aarde van beloften, vloeiende melk en honing.

Hier wordt de druive hangende aan den tak getoogd. Dit is de steen met de roede geslegen, die niet alleen levende wateren maar ook rivieren van olie gestort heeft, zoo dat al deze die dezen berg genaken, heilig worden en met de beminde ziel roepen: uw naam is uitgestorte olie.

Dit is het vaatken vol olie van genade dat de Vader in de aarde heeft gezonden om den zieken mensch te genezen, die van Jerusalem gedaald was tot Jericho en gekwetst tot der dood; het vaatken in hetwelk de prijs onzer zaligheid besloten was, welk vaatken niet alleen in veel plaatsen+

+ jueden ghereprobeirt es, ende van den heydenen vercoren was; dien Jacob den hemelschen vader uprecht heeft in een teeken van ghenaden, een titele van paeize overghietende geheel metter olije der ontfaermhertighede.
Comt nu alle gader, laet ons upclemmen den bercht (*sic*) des Heeren want hij es zeer vruchtbaer, zeer vet, vul delectacien, want die vloet van weelden daelt daer uut. Den middel des paradijs dats uutter ghewonde zijde Christi-Jesu, heeft hem geheel overgheloopen.
Dit es waerachtich die erde van beloften vloeijende melc ende huenich. Hier wordt die druve hanghende anden tack ghetoocht. Dit es den steen die met die roede ghesleghen es, ende heeft niet alleene levende wateren, maer oock rivieren van olije ghesturt, so dat alle de ghene die dezen berch ghenaken helich worden ende roupen metten beminnender ziele: uwen name es uutghesturte olye.
Dit es dat vaetken vul olyen van ghenaden, dat die vader inder erden heeft ghezonden om die ziecke mensche te ghenezen die van Jherusalem ghedaelt was tot Jericho ende ghequetst tot der doot; in het welck de prijs onzer zalicheit was besloten. Welck

ontsteken is, maar daar de bom is ingeslegen en een iegelijk scheppen mag waar hij wil.

Dit is dat Christus zegt van hem zelven. Ik ben als water uitgestort.

Al is dit vaatken kleene, het is nochtans vol, want het is van God gezegend, zoo dat deze olie nimmermeer en zal gebreken.

Het staat ook in de *Cantica*: ik ben een blomme van den velden en een lelie des dals. Dit is de zuiverlijke lelie blinkende van witheid, die de geheele wereld verlichtende is met den reuk van deugdelijkheid em de klaarheid van het verstand. Dit en zal niet meer heeten een dal der tranen maar een dal van vruchtbaarheid, een vette aarde, een volle akker door God gezegend, door het kostelijk bloed van Christus gezuiverd en door den hemelschen dauw. Door het uitstorten van den heiligen Geest is het vruchtbaar geworden, zoodat het niet één lelie maar vele leliën heeft voortgebracht.

Onder deze is het dat de godminnende ziel zegt: dat haar beminde gaat komen in het herte van al die hem lief hebben. Hier wandelt hij geern; hier is het zijn weelde te verblijven.[+]

+ vaetkin niet en es alleene in veel plaetsen ontsteken, maer de boom es daer inghesleghen, ende een yeghelick mach scheppen waer hij wil. Dat es dat Christus zeght van hem zelven: Ic ben als water uutghesturt. Al es dat vaetkin cleene, het es nochtans vul, want het es van God ghebenedijdt, zo dat deze olye nemmermeer en zal ghebreken.
Hij zeght oock in die Cantica: ic ben een blomme van den velden ende een lelye des dals. Dit es die zuverlicke lelye blijnckende van wittichede die de heele weerrelt verlichtende es met claerheit van verstande, metten roke van duechdelichede, uut welcke zijn oock sprutenden takskens. Dit en zal niet meer heeten een dal der tranen ofte der ghelatentheit, maer een dal van vruchtbaerheit, een vette erde, eenen vullen acker die God heeft ghebenedijdt. Nu esse duer den balsem van den precieusen bloede Christi ghezuvert ende duer den hemelschen dauwe; duert uutsturten van den heleghen gheest vruchtbarich gheworden es, zo dat zij nu niet een lelye en es maer veel lelyen heeft voortghebrocht. Onder den welcken die godminnende ziele zeght, huer beminde gaet komen in therte van die hem beminnen. Hier wandelt hij

Daarom laat ons als een zorgvuldig bieken neerstiglijk opklemmen van de eene wonde op de andere, en nievers elders voedsel zoeken, want zij vloeien van honing. O! wat zijn die heilige zoete woorden die Christus aan het kruis sprak, anders dan eene honing bloeiende blomme. Is het dat wij die neerstiglijk overdenken, wij zullen daar honing uithalen. Oh! laat ons dan gaan tot die honingvloeiende wonden en daar uitnemen al dat ons ontbreekt.'+

Bovenstaande uittreksel staat te lezen op bladz. 37 en volgende van 'PASSIEBLOEMEN, dat is een zeer schoone en godvruchtige oefeninge van het lijden ons Liefs Heeren Jesu-Christi. - Handschrift der jaren 1400 uit het middeleeuwsch in het huidig Dietsch overgesteld tot geestelijk nut van allen, door J. Valckenaere, onderpastor te Beerst.' Dit werkje van 60 bladzijden wierd gedrukt bij Alfons Siffer, te Gent.

Gelijk zijn name en deze aanhaling het getuigen, bevat dit boeksken geene volledige verhandeling van het lijden Christi, maar wel eenige uitgelezen beschouwingen, eenige geestelijke bespiegelingen van eene godminnende ziele. 't Zijn als zoovele kunstige bloemen die opschooten uit het lijden des Zaligmakers en besproeid en geurig gemaakt wierden door den dauw van zijn gezegend bloed. 't Zijn bloemen waaruit de vrome christene ziele, als 't bieken den honing uit onze bloemen in zijnen korf haalt, haren voorraad van geurig zeem, dat is van godvruchtige gevoelens en goede werken voor haren hemelschen Biekorf, in alle vlijtigheid weet samen te garen.

De honingstoffe die in die bloemen steekt, is met eene kunstige behendigheid uit de treffendste bladzijden van

+ gerne, hier ist zijn weelde te zijne. Daerom laet ons als een zorgvuldich biekin nerstelic upclemmen van die eene wonde up die andere; ende nieuwers elders voetsels souckende, want zij vloeyen van huenich. O! wat sijn die heleghe zoete woordekins die Christus an teruce sprack anders dan een huenich bloeyende blomme. Ist dat wij die naerstelick cuwen wij sullen daer huenich uutzughen. Och laet ons dan gaen tot die huenich vloeyende wonden en zughen daer uut alle dat ons ghebreict.'

onze gewijde Godsboeken, en uit de degelijke werken van de diepdenkende heilige Vaders, in overvloed bijeen gelezen.

En 't komt alzoo dat, naar ons bescheiden oordeel, voor alwien de ware godvruchtigheid oefent, deze lezing veel degelijker, veel troostender, veel liefelijker zal zijn, als zoo menige onzer hedendaagsche voorstellingen over 't lijden van Christus, waarin de boetende Zaligmaker te weinig en de opsteller maar al te veel in de oogen springt.

In vroegere tijden wisten de geleerden en kunstenaars zoo wel hunnen name te verzwijgen, dat hij niet, of maar met moeite aan de nakomelingen bekend en bleef, 't is eene van de redens waarom men dikwijls zulke tegenstrijdige gissingen ziet ontstaan, nopens den verveerdiger van het een of 't ander kunstwerk. Zoo is het ook met de Passiebloemen gelegen, want men weet noch door wien noch waar zij opgesteld wierden.

Hieronder volgen aleventwel eenige inlichtingen die de verdietscher welwillend mededeelde, en die den lezer eenig nader bescheed over het merkweerdig handschrift geven.

De uiterlijke gedaante van 't boeksken en is niet groot, en meet enkel 10 hondersten op 7. Het werksken zit verbonden in eenen lederen band, die ongetwijfeld zoo oud niet en is als 't binnenwerk, en die op het einde der jaren 1500, of misschien wel op het begin van 1600 doet denken.

Het binnenste is percament van de 15^{e} eeuwe en telt 160 bladzijden. Het schrijfwerk is door eene kunstige en bedrevene hand geboekstaafd, met eene regelmatigheid en een netheid, die er een recht merkweerdig stuk van maken. Drie en veertig wel uitgewrochte aanvangletters mooien het handschrift op, en twee boekschilderingen doen het nog in weerde stijgen. De eerste dezer schilderingen staat op bladzijde 1 en verbeeldt Christus in 't Hofken, de tweede vindt men op bladzijde 150, en zij stelt Christus aan 't kruis voor.

Uit reden van de innerlijke deugdelijkheid van dit boeksken en is het niet te verwonderen dat het, door 't gebruik, op menige bladzijde, bevlekt, beduimd of beschadigd is.

Het percament, de schrijfwijze en de tale zouden, volgens het oordeel van deskundigen, naar het einde van de jaren 1400, misschien wel op 1490 doen gissen, en 't schijnt duidelijk dat de klanken wonderwel overeen stemmen met de gewone wat beschaafde volkssprake van Westvlanderen.

De inhoud doet vermoeden dat het opgesteld wierd door iemand die eene diepgrondige kennisse van onze heilige Godsboeken, en van het geestelijk bestier der zielen bezat, en zonder twijfel en zal er de hand en het verstand van eenen heiligen kloosterling niet vreemde aan geweest zijn; alleszins is het duidelijk dat het door eene kloosterlinge gebruikt wierd, daar er, op de laatste bladzijde, in geschrift van 't begin dezer eeuw, geschreven staat; ‘tot gebruik van Sr Francisca Brecx,’ en eene andere hand heeft er in jonger geschrift bijgevoegd: ‘Sr Francisca van Becelaere’.

Het handschrift is te Brugge in de handen van den verdietscher gevallen; hij ontving het van eenen vriend die het, over eenige jaren, van eenen priester ten geschenke kreeg, en het zal wel uit eene brugsche kloostergemeente herkomstig zijn.

Om geleerden en liefhebbers over den arbeid van den verdietscher te laten oordeelen, alsook om hun het genoegen te schenken, de oude schrijfwijze en de eigenaardige zoetvloeiendheid van onze tale uit de jaren 1400, met eigene oogen, te laten genieten, wierd bij ons uittreksel, de oorspronkelijke opstel, onverminkt als toemate gegeven.

Alvorens te eindigen, moeten wij den verdietscher rechtzinnig dank wijten, dat hij een perelken uit onze oude dietsche letterkunde heeft opgevischt, en het tot geestelijk nut van allen, aan zijn volk heeft laten bewonderen, na het gezuiverd en heropgeschikt te hebben. Want waarlijks de lieflijkheid, de vloeiendheid en de dichterlijkheid van geheel het werkje, toonen ons de veerdigheid onzer voorouders in het denken en schrijven, en zouden in menig opzicht, tot voorbeeld van de plooibaarheid onzer tale mogen dienen, aan menigeen die ons Dietsch lastert zonder het genoegzaam te kennen.

Over geheel het werksken, dat zelfs in zijne nieuwe uiterlijke gedaante zoo kunstig en keurig is, gaat een aantrekkelijke wazem van oudheid, spreidt een aangename geur van diepgevoelde heiligheid, die het wel is waar, aan de lichtzinnige wereldlingen min genietbaar zullen maken, maar die het bijzonder in den smaak zullen doen vallen van al wie vlaming is naar den ouden eed, van al wie vrome christen zeden en diepgrondige godsvruchtigheid weet te oefenen en te huldigen.

Leest het liever, en oordeelt dan!

R. DE CAELE

Aksternesten

NOG ijdel staan de boomen, in
de blauwe lucht, en blâren
en zie 'k ze hebben, meer als of
ze dood en duister waren
voor goed nu. Lang is alles, zwart
en zonder zap gebleven,
dat wijleneer zoo groene stond
in 't zoete zomerleven.
't Is zwart nu al, tot boven in
de hooge abeelensprangen,
daar zwarte en zware bonken in
van aksternesten hangen.
't Zijn teekens in de lucht, en wel
bekende hemelbaken,
dat wederom de zonne zit
aan 't lieve zomermaken.
Toch bladerloos is al 't geboomte
en, verre heen, in 't westen,
in 't noorden, 't zuiden, 't oosten zie 'k
alom vol aksternesten
de abeelen staan. - Verdappert uw
bezoek en wilt de bronne
des aksterlevens duiken al
in 't groen, o lieve zonne!

Moscroen, 27/4/'98.

GUIDO GEZELLE

Beeldstorm der Sansculotten te Brugge in 1792 (*Volgens de gedenkweerdige aanteekeningen van den schilder Verbrugge*)

13^{en} *Nov.* 1792. Vergaderde de eerste Club te Brugge in de *chambre littéraire.* Dudzeele en Oedelem d'eerste queekelingen van den Brugschen Club.

14^{en} *Nov.* Zekeren Jan Baillieu vraegt eenen grooten boom aan Mr Ant. Penerande Trêsor. om den boom van vryheyt te planten.

17^{en} *Nov.* Eerste Fransche troupen tot Brugge, nemen bezit van de stad, gelogiert in 't clooster der Predikheeren.

19^{en} *Nov.* Twee stuks canon voor 't stadhuys gepointeert, omdat het magistraet de bevelen van den commandant niet volbraght hadde.

23^{en} *Nov.* Quaemen tot Brugge troupen in garnisoen, wezende een legioen Bataven, zeer dulle en boose soldaten, welke pretendeerden afgeworpen te moeten zijn alle de standbeelden van d'oude graeven van Vlaenderen van hun beginsel tot Maria-Theresia, die op den gevel ofte gebauw van het stadhuys stonden.

Sommige heete Jacobijnscoppen hebben in haeste eenige briefkens laeten drukken, en die toegezonden naer den Edeldom met ordonnantie van alle hunne geschilderde familiewaepens, zonder eenige fraude, te zenden ten huijse van sekeren J. Dewindt, woonagtig op de groote mert, om op Zondag naestkomende den 25^{n} dezer op de mert publickelijk verbrand te worden. Den nacht tusschen den 24^{n} en 25^{n}, onder den boom van vrijheijd, (die reeds op den 14^{n} lest 's naemiddags onder het speelen van den beyaert geplant was, door den clubsschen ijver van sekeren Jan Baillieu) wierd opgerigt een vierhoekig piedestal 8 a 9 voeten hoog, met lijnwaet bekleed, waeruyt een vierkantige pyramide opginck van 24 of 25 hoog. Den 25^{n} heeft men daer aengehangen alle de toegebrochte waepenen (die den Edeldom uyt vrees toegezonden hadde). 's Naermiddags speelde den Beyaerd,

ende militaire musike annonceerde de aenstaende herboring van den Edeldom tot den borgerstaet.

Deze wonderbaere zottigheid hadde naar zig getrokken eene ontelbare menigte van aenschouwers. Alle de Clubs-gezinde riepen gedurig: *ça ira.....*

13^{n} *December.* Het Magistraet wierd reeds door brief belast op 12 xbr. van morgen, onder het opzigt, der stadswerklieden te doen wêeren alle de beelden der souvereynen; waermede men het stadhuys sooveel eeuwen vercierd gezien hadde. Onder groot geknor en murmeratie wierden alle de beelden van den gevel van het stadhuys weggeruckt, en gesteld in het magezijn onder den H. Bloede; (Basilius Capelle) tot ter tijd dat den club hunne crimineele sententie zoude uitspreken. Dit baerde groote vreese voor de kostelijke tomben die tot O.L. Vr. in den choor stonden; doch het capitel der Canoningen heeft er in tijds op gepast; dezelve voorzichtig losdoende en hebbende dezelve versteken.

16 *December.* Het Magistraet wierd verandert in eene Municipaeleteyd. Eenen banck van 13 schepen, en eenen banck van gelijke Raeden en keus van eenen president; eenen vermaerden clubist (der geillumineerde) als president.

17 *December.* Wierd het Buffet (operste magistraet) gesuprimeert in de zitting van den club.

30 *December.* Den beul, reeds overeengekomen sedert dezen morgen in het hotel den Arend, met den borger schepen municipael xxx (om geene familiën te stooren) volgens het public gerucht voor 36 guldens; om de eerste criminele sententie uijt te werken, van de vrienden van eendraght, vrijheijd en gelijkheijd, welke waeren aanklaegers, rechters en uytwerkers in de zelve zaek.

Den beul dan met zijnen kneght wandelde op de Executieplaats; de hooge bevelen van den club en de veroordeelde afwagtende, de volontaires of brugsche sans-culotten, benevens de gesoldeerde (het garnisoen vertrokken zijnde) stonden in vierkantig kruys-gelet, rond den boom van vrijheydt, onder de waepenen tot voorkomen aller wanorders.

Een gedeelte des volks liep hout bijhaelen, een ander gedeelte liep naer den burgh, alwaer zij in 't magezijn de gezeyde stand-beelden onthoofden, en de hoofden ter mert beweegden, terwijl eene derde verdeijlinge de waepenen der onderhoirige steden van Brugge, benevens alle slach van haetelijke instrumenten te vooren gediend hebbende voor de executie der crimineele; als schavotten, geeselstaeken, galgen, kruisen, raderen, korden, etc., bijbrachten. Den houtstapel wierd opgericht onder den boom van vrijheijd. Den beul het vuer aangestooken hebbende, en de sententie letterlijk executerende, heeft de derde blad-zijde van het proces verbal van de zittinge der persoonen zig lovende verkiesers, representanten van den vrijen lande van den Vrijen, getoond aan 't volk, gescheurd, in 't midden van de vernielende vlammen van 't galge-vuer gesmeten en is tot asschen toe verbrand.

Het hooft van het stand-beeld van wegens zijne Majesteit Joseph II, Roomsch Keijzer, etc., etc., graef van Vlaenderen, wierd philosophikelijk, op een rad, verbrijsseld en in hetzelve galgevuer geworpen. De hoofden der forestiers, graeven, gravinnen, koningen, keijzers, keijzerinnen, immers van alle de hooge persoonagien die Vlaenderen bestierd hadden zijn op zoo eene wijse mishandelt, als ook de waepens der onderhoorige steden van Brugge.

V.

Gekke Gooris
(*Vervolg van bladz.* 127).

XII.

ALS de oude duivel zag, dat hij er niet in en kon gelukken om Gekken Gooris ten onderen te brengen met hulpe van krijgers, vond hij iets anders uit.

Hij ging naar Gekke Gooris'ens, onder de gedaante van eenen heere en met het inzicht van er te handelen, gelijk bij Dikken Doken, te weten met de macht van 't geld.

‘Ik wille u wel doen,’ zei hij, ‘u merkweerdige dingen leeren en mij een huis bouwen in uw land.’

‘'t Is mij al wel,’ zei Gekke Gooris, ‘blijft bij ons.’

's Anderendags 's morgens ging de heere naar de mart met

veel goudengeld en met een blad papier: ‘Gij leeft hier gelijk de verkens,’ zei hij, ‘ik zal u leeren leven. Bouwt mij een huis naar die grondteekeninge. Ik zal u rijkelijk betalen.’

De Gekken stonden geheel verwonderd, zij en hadden nog nooit geen munte gezien.

Zoo, zij verwisselden hunnen arbeid tegen die blinkende goudstukken. De duivel betaalde rijkelijk zoo den arbeid zoo de koopwaren. ‘Dat lukt beter,’ dacht hij. ‘Ik zal Gekken Gooris wel hebben.’

Maar, als de Gekken elk eenige goudstukken verdiend hadden, gaven zij die aan hunne vrouwen om er halssnoeren van te maken De jonge meisens droegen er in hun haar en de jongens speelden ermeê achter strate. En, als de gekken genoeg zulk speelgoed hadden en wilden ze geen meer aanveerden noch verdienen.

De heer zijn huis en was maar half gemaakt en hij en had maar half graan en vee genoeg. Zoo, hij liet weten dat hij nog werkvolk en graan en vee van doene had en dat hij rijkelijk zou betalen. Maar niemand en wrocht er nog een slag, niemand en bood iets te koope. Nauwelijks was er nu en dan een jongen of een meisen, die nog nen appel of een ei zou gegeven hebben voor een goudstuk twee-drie.

Hij kreeg honger, die schoone heere, en hij ging voedsel koopen. In een hof, bood hij een goudstuk voor een kieken, maar de vrouwe en wilde 't goudstuk niet.

‘'k Hebbe er genoeg zulke,’ zei ze.

Eene andere vrouwe zei: ‘'k en hebbe geen van doene: 'k en hebbe geene kinders om daarmeê te spelen’.

Hij ging bij eenen boer om brood te koopen.

‘'k En moete uw goud niet hebben,’ zei de boer, ‘maar wilt gij eenen boterham, mijn vrouwe zal u een snijden en hem u geven in Gods name.’

Op dat zeggen begon de duivel te schudden en te beven, en hij schoer weg zoo rap als hij maar en kon.

En alzoo en kreeg hij zelfs geen stuk broods. Overal daar hij ging en wilden de lieden geen geld en ze zeiden: ‘Legt hand aan 't werk of aanveerdt uw eten in Gods name.’

Maar de duivel en had niet anders als geld. Werken en wilde hij niet, en in Gods name aanveerden en kost hij niet.

‘Wat kunt ge meer vragen?’ zei hij: ‘Met goud kunt gij koopen wat gij wilt en gij kunt anderen voor u doen arbeiden.’

De Gekken en horkten naar hem niet.

‘Neen-wij,’ zeiden ze, ‘wij en hebben geen geld van doene,’ en dien avond moest de duivel zonder eten naar bedde gaan.

De zake kwam aan Gooris'ens ooren en de Gekken gingen hem raad vragen.

‘Wat zullen wij doen?’ zeiden ze: ‘Een rijke heere, die geerne wel eet en drinkt en schoone gekleed gaat, is bij ons komen

wonen. Hij en wilt niet werken noch iets aanveerden in Gods name. Overal komt hij voor den dag met goudstukken. Zoo lange wij zijne goudstukken begeerden, gaven wij hem al dat hij vroeg en nu en krijgt hij niets meer. Wat zullen wij doen, opdat hij niet van honger en sterve?' Zei Gekke Gooris, 'horkt,' zei hij: 'Hij en moet maar gaan bedelen.'

Alzoo kwam de oude duivel ook bij Gooris, met den bedelzak, en hij vroeg een stuk brood aan zijne stomme zuster Stine, die bezig was met het middageten gereed te doen. Met gestadig en altijd te doen te hebben met lui volk, dat kwam om te eten zonder gearbeid te hebben, was zij rap geworden om de lieden te kennen aan hunne handen, zoo dat al die eeltige werkhanden hadden, mochten bijzitten en dat de anderen maar de blevelingen en kregen.

De oude duivel kroop dus ook dievelings aan tafel, maar stomme Stine bezag zijne handen: 't en waren geen werkhanden en hij had bovendien schrikkelijk lange nagels.

Zij begon te knoteren en ze joeg den duivel buiten.

'En neemt het niet kwalijk,' zei vrouw Gooris: 'Stine, mijne zwagerinne, ontzegt de tafel aan al die geene werkhanden en hebben. Wacht een bitje, en gij zult de blevelingen krijgen.'

De oude duivel was daar heel kleene van, en hij zei tegen Gooris:

'Dat is eene domme wet, dat elk hier met zijne handen moet werken. En werkt een mensch maar met zijne handen alleene? Hoe meent gij dat de verstandige lieden werken?'

'Hoe kunnen wij, gekken, dat weten,' antwoordde Gooris: 'wij en werken maar met onze handen en met ons lijf.'

'Ja, omdat ge gekken zijt: ik,' zei de duivel, 'ik zal u leeren met uw hoofd werken, en gij zult zien dat 't alzoo beter gaat.'

Gekke Gooris stond verbaasd.

'Nog nieuws!' zei hij. 'Ja, 't en is niet zonder reden dat wij gekken heeten!'

En de oude duivel antwoordde:

'Veel beter is 't met uw hoofd te werken. Gij en geeft mij geen eten omdat ik geene werkhanden en hebbe, en ge 'n weet niet dat men nog sterker met zijn hoofd kan werken; ja 't zijnder die hun hoofd in tween werken.'

'Ja,' zei Gooris, 'zijn hoofd in tween werken! Ik werke dan liever met mijne vuisten als met mijn hoofd.'

'Als ik u daarvan spreke,' zei de duivel, ''t is dat ik medelijden hebbe met u, gekken; zonder mij, zoudt ge gekken blijven, geheel uw leven lang. Ik werke met mijn hoofd en 'k wille 't u ook leeren.'

Gekke Gooris was overhaald.

'Ja, leert ons dat,' zei hij: 'want ten langen laatsten wordt

men moê en wij zullen nu, om te veranderen, eens leeren met ons hoofd werken.’

Koning Gooris liet dus afkondigen dat er een geleerd man gekomen was, die al zijn volk ging leeren arbeiden met hun hoofd, en dat elkendeen behoorde daarin onderwezen te worden.

Zoo, in Gooris'ens land stond er een torre en in dien torre stond er een steeger en Gooris deed den wijzen man, langs dien steeger, tot boven op dien torre klimmen, opdat al het volk hem zou kunnen zien.

Maar de duivel, 't is immers zijn ambacht, leerde al de menschen leven zonder werken.

De Gekken en zeiden niets, maar ze bezagen malkaâr en ze gingen weêr elk naar zijne bezigheid.

De oude duivel leeraarde eenen dag lang, van op den torre, en dan nog een, en hij sprak gestadig en geweldig, bij zooverre dat hij nog eens honger kreeg. De Gekken en waren zoo gek niet van hem eten te geven. En alzoo bleef de duivel nog eenen dag lang den leeraar spelen. Het volk kwam horken en kijken en elk ging dan wederom zijnen gang. Gooris vroeg:

‘Enwel,’ heeft de wijze man nu al beginnen met zijn hoofd werken?’

‘Neen-hij, nog niet,’ zeiden ze, ‘maar hij leeraart gestadig.’

De oude duivel hield het nog eenen dag uit, op den torre, maar hij wierd van langs om zwakker, tot dat hij al met eenen keer op zijne beenen begon te wakelen en dat hij met zijn hoofd tegen den wand botste.

‘Komt kijkt,’ zei vrouw Gooris, ‘de wijze man begint met zijn hoofd te werken!’

Gekke Gooris kwam en stond verbaasd.

‘Inderdaad,’ zei hij, als hij den ouden duivel zag den steeger afkomen, met zijn hoofd nederwaards: ‘de wijze man heeft zijn hoofd in tween gewrocht!’

Daar lag de oude duivel nu, en Gekke Gooris ging tot bij hem, om te zien of hij veel werk afgeleid had, maar, al met eenen keer, was hij weg en 't en bleef maar een hol.

XIII.

Gekke Gooris leeft nog. Het volk stroomt naar zijn land toe. Zijne broers zijn ook bij hem en hij onderhoudt ze. Aan ieder die komt en vraagt: ‘Onderhoudt mij’ zoo antwoordt hij. ‘'t Is mij al wel! Wij hebben meer als 't gene wij van doen hebben.’

't En is maar één wet, in dat land, en maar een gebod: aan al die werkhanden hebben zegt de wet: ‘Zit bij!’ en aan al de andere: ‘Eet van de blevelingen!’

Zoo vertelt ievers, in 't Russensch, de zuuratige Heer Loo, grave Tolstoï.

JOORIS BEYAERT

Mingelmaren

WIJ lezen in ‘'t Daghet in den Oosten,’ 1897, blz. 95. ‘In Biekorf, 15 Koornmaand 1897 leze ik: Te Brugge zegt men *waarentig*, *waarredig* en nooit *waarachtig*, enz. In gansch Limburg zegt men ook *warentig*, *marentig*, *warempel*, altijd met den klemtoon op de middelste lettergreep. Zou daar wel een waarredig insteken, zou 't niet eerder 't woord waarachtig zijn dat verminkt wierd omdat het ook als eed kon gelden?

***

> ‘*Les Flamands et les Allemands expriment l'étonnement et la surprise en invoquant les deux dieux du paganisme Castor et Pollux sous la dénomination de* gemini, *car*, *si dans quelque coterie Flamande vous racontez une nouvelle surprenante*, *tous s'écrient* gemini! geminis! 't zumenis! *et il en est de même en Allemagne*’. *Voir Diericx*, *Mémoires sur la ville de Gand*, *tome 2*, *1815*, *p. 23.*

Vergelijk met die zotternij: Willem's verhandeling ‘over eenige oude nederlandsche vloeken, eeden en uitroepingen’.

Vergelijk: Wodana, over Fro, blz. XX en vgg.

Vergelijk 't Daghet, blz. 98, jaargang 1896.

Luister nu naar mijn eenvoudig gedacht:

Wat roepen de menschen, als ze verwonderd zijn? *a*/ God zegen ons menschen! *b*/... zegen ons menschen! *c*/... zegen ons...! ofwel gauwer gezegd: God zimmen os minschen, God zimmen is minsen, 'd zimmenis minsen, 't zimmenis, 't gimminis, gimminis, gimmeni, gommenikes, enz. enz. met *z* of fransche *g*.

Dat antwerpsch afgodsbeeldje, hoe 't hiet of niet, kreeg een bijnaam uit misverstand door 't uitspreken van ‘die m'hier ziet’ als ‘gemini’; en alhoewel iedereen reeds lang, *zegen ons*, *gemenis*, geroepen had vóór dien tijd ‘*quoties vel lusus in gyro*, *pes in passu vel actus errat in opere*’, zoo wierd later gedacht dat dien uitroep van den afgodsname kwam, die in Antwerpen op een vuil beeldje werd toegepast.’

't **I**S 't melden weerd, om de wille der zeldzaamheid, dat er op geheel Thorhout, geen een getouwe meer en staat en in werkinge en is. De laatste wever, met zijn getouwe, en 't was 't laatste in Thorhout, is gestorven in 't oudemanhuis, in 1891.

Nieuwe getouwen, breigetouwen zijn opgekomen en rijzen op om 't weefgetouwe te vervangen. 't En is geen gewin meer voor den wever. Daar de wever verdwijnt, moet 't spinnewiel met eenen naar 't oud ijzer of op den zolder.

De laatste spinster of spinnette op Thorhout, weunt al den kant van 't Schaakske. 't Is van de jare 't eerste jaar van geheel

haar spinnettenleven, dat zij geen spinninge en heeft, dat heur wiel moet stille staan. Die hier in Thorhout nog wilt den ouden sterken grauwen twijn gebruiken zal moeten elders gaan om hem te gerieven.

Den rappen en knappen zanter, den Z.E. kan. Vande Putte zij hier lof gezeid om zijn taai pogen in de vlaamsche werkinge.

'k Had over jaren aan Dr Guido Gezelle eene woordenlijste gezonden over 't spinnewiel, met nog andere over 't kuipen en 't kloefekappen, Mr Gezelle heeft dat bewaard, en ik ook; daarom wil ik nu eenige vergelijkingen maken met de woordenlijste die in *Biekorf*, talm. 2, 1898, door Z.E.H. kan. Vande Putte over 't spinnewiel gegeven wierd.

't Wiel wordt te Thorhout geheeten de(n) *hoepel*: asse is 't zelfste.

De handhave is hier vaste aan de *vrange.*

Vilten hier *velten*, zijn gemaakt niet van biezen, maar 't zijn hier twee dobbelgevoude kussens, gemaakt van lijnwaad, met hooi of met werk opgevuld.

Stijpers. Dat zijn hier de pinnen boven op de haspe en daar men de bobijnen of klossen op zet, om ze af te haspen: *mannekes* worden ze hier geheeten, die stijpers. Wippe of Wuppe die vaste ligt aan den achterasse met een *wuppestokske.*

Wielbak, hier *wielblok* geheeten.

Klossen, ook zoo geheeten; ook nog de bobijnerokke, als ze bloot staat zonder spinnegoed op, den kop alleene inziende, zegt men daartegen de *sprinkels* van de rokke.

't *Manneke*, wordt hier de *standrokke* genaamd.

De standrokke is de stok met de sprinkels en hij staat rechte in den *standblok.*

't Rokhuis wordt hier de *rokkekroone* genoemd, maar ook nog het rokhuis.

Al de woorden die hier onvermeld staan, zijn en blijven gelijk uitgesproken te Thorhout als te Hulste.

F.D.V.

OP een outaar van de kerke van *San Andrea de Ziranda*, te Venetiën, vindt men het volgend opschrift:

OMNIPOTENTI AETERNO
DIGNAMERITA CORNELIA PLURIES ABBATISSA
JUSTI DE CURTE BATAVI
SCULPTORIS ET ARCHITECTI VALDE PRAECLARI OPUS ULTIMUM
MDCLXXVIIII

Die Joost de Corte en was geen *Batavus*, maar wel een Vlaming van Iper, aldaar geboren in 't jaar 1627 en gestorven te Venetiën, in 't jaar 1679.

Hij liet vele bekende leerlingen na en was zelfs de laatste groote meester van de Venetiaansche beeldhouwschool.

Te Venetiën zijn er nog verscheidene autaren, standbeelden en half verheven steenwerken van dezen Vlaamschen kunstenaar bewaard.

J. CL.

LYKTRAENEN, op het afsterven van de weledele mejoufvrouw ANTONIA - CAROLINA - GODELEVA - GISLENA - JOSEPHA VAN HUERNE, overleden te Brugge, den 1sten januarius 1824, in den jeugdigen ouderdom van 27 jaeren en negen maenden. Zy was de moeder der armen en behoeftigen, den troost der bedrukten, den toevlugt der noodwendigen. *Om dat haere ziel aen God aengenaem was; daerom héeft Hy zig gehaest om haer uyt het midden der boosheden weg te haelen* (SAP. IV, 14). Haer voorbeeldig leven, en wel byzonderlyk haere overgroote mildheyd en bermhertigheyd tot de armen, doen haere dood, byzonderlyk te Brugge en te Iseghem, algemeen betreuren.

> *Precisa est velut à texente vita mea; dum adhuc ordirer*, *succidit me; de mane usque ad vesperam finies me.*
> EZECHIAS.

Gansch de natuer in rouw, draegt op doorkréete wangen
Het merk van smertend leed, om eene Engelin.
Gansch de natuer in rouw, heft aen haer treurgezangen,
  Die 't ryk der dooden dringen in.
Den asch keert tot den asch. O straf der eerste vadren!
Den niet keert wéer in niet, daer zielens edelheyd,
Ontkerkerd uyt het stof, in zegeprael durft nadren
  Den troon van de Opper-Majesteyt.
Als eenen gouden morgen haer jeugd was opgerezen,
En slechts is eenen dag aen zynen avondstond,
Den levensdraed bréekt af; vernielt bestaen en wezen,
  Eylaes! op onzen Brugschen grond.
Vereen, ô *Iseghem!* vereen uw liefdetraenen
Met onze dankbaerheyd, die ge op haer eerzuyl stort.
Dat de behoeftigen haer 's hemels wegen baenen!
  Zoo word haer laetst geroep verkort.
Op haere milde hand, de dekster van de leden,
Waer onder CHRISTUS schuylt, dael loon en zegening!
Den Godsdienst is verheugd. Geen traen in eeuwigheden.
  Ze ontaerd tot eenen Hemelling!

Zy héeft haere hand aen den nooddruftigen open gedaen, *en uytgesteken tot den armen.* PROV. XXXI, 19.

[Nummer 10]

De witte Zandweg

IK was een versnoekte kwajongen in mijnen tijd. Geen boomen en waren te hooge, geen waters te diepe en, als er een haantje te veuren was, stond ik aan 't hoofd van de bende. Vader verzinde heele dagen om een straffe te vinden die aan de rebben zou houden; maar 't en ging niet: drie, vier geeselroeden had hij op mijnen rug versleten, zijne handen deden hem wee, van 't louter slaan op mijnen harden kop en water en brood was mij eene aangename afwisselinge, in den alledaagschen slenter van aardappels en boterhammen. Na nen halven dag vastens, met een duchtige rammelinge, voelde ik meer lust om te lachen als om te weenen en, achter een halve wijle, was alles vergeten en begonnen de kwade streken opnieuw en van langs om erger.

Een zomerschen avond kwam ik welgezind naar huis; wij hadden met een tiental makkers scholegedoken, waren appels gaan trekken in 's pastors boomgaard en 't kalf van den burgemeester hadden wij in de beke

getrokken om 't te leeren zwemmen, maar de oevers waren te hooge en 't dier was er in en dood gebleven. Vader, die bericht gekregen had van 't gebeurde, greep me in een gramschap vast, telde me geweldig af, met 't stoofijzer, waarna hij me, in stêe van naar gewoonte, den steenweg op te jagen, vierkant opnam en naar den zolder droeg, mij daar neêrwierp en de valdeure toesloot.

Op den zolder! Hemelsche deugd, op den zolder! 's Avonds en dorst ik er niet aan denken en bij heldere zon en ging ik er maar zelden op, en altijd met vreeze.

Ik bleef liggen lijk dood, neep mijn oogen toe en overdacht mijnen armen toestand. 't Was overal stil, 'k en hoorde niets... niets. Dat leed al zoo vrij lange, toen ik begon te voelen dat de berdels zoo hard waren en dat mijn blauwgeslagen lijf mij wee deed. Mijn rugge wierd stijf en mijne armen en beenen kregen koud. En toch en wilde noch en zou ik roeren, dat stond vast in mijnen kop. Op het einde wierd het onuitstaanbaar; ik trok mijn rechterbeen in, verlei mijnen arm en opende voorzichtig mijne oogen. 't Was zoo aardig, o zoo aardig donker, en warm: ik zag de warme duisternisse; zoo aardig, dat scherp toeloopend pannedak met zwarte rebben, hanebalken en latten doorkruist, en al dat gedoen ginder, dat verdween in het duister veursthout; 't geleek eene verlatene spookachtige kermishutte, binst den nacht. Boven mijn hoofd hongen oude broeks en vesten, lijk dreigende schietbuizen, met de pijpen omleege, te zwemelen; 't waren net gelijk opgehangen venten! En 't donkerde, 't donkerde gestadig.

Mijn oogen stonden staal en ik hoorde mijn asem jagen. Ik overdacht hoe dat 't hier zou afloopen. Die aanhoudende stilte verontrustte mij; de angstige verwachtinge van dien naderenden nacht: eenen langen, langen nacht hier alleene moeten doorbrengen! Mijn haar krijzelde op mijn hoofd. En de ratten! Ik liet een geweldigen schreeuw. Het helmde beklemd deur het schuinsche zoldergewelf. Ik luisterde hem wegsterven... en niets en volgde. Ik schreeuwde nog en nog, en altijd maar voort, dat mijn kele scheurde.

Dat grouwelijk gedacht aan die ratten en aan dien

langen nacht maakte mij razend van schrik. Ik wentelde mij op den grond, ik sloeg met armen en beenen, lijk een bezetene in een geweldige kindergramte. Dan liet ik, afgemat, armen en beenen zinken; tenden, moe, verzonk ik in mijne onmacht en, gelaten, zonder wil of gevoel, wachtte ik af wat komen zou. Ik kreeg vreezelijk kwade gedachten: 't huis ontvluchten, 't huis in brande steken, moorden! Ik was een verstekeling, men martelde mij. Ik had hen willen toogen wat ik kon, wie ik was; hen willen zien zoeken achter mij, zien weenen; en dan altijd maar verder wegloopen en nooit meer terugkeeren.

Beneden rammelden de witteberden en de vorken voor het avondmaal. Ik en had geen honger; 'k en wilde en 'k en zou niet eten. Ik hoorde gezapige, rustige stemmen die vertelden; dat miek me wanhopig: men sprak van mij niet! Men 'n had geen dere meer om den booswicht, men wou me maar liefst dood, weg hebben. En ik zat op den zolder!

Later, heel veel later hoorde ik mijn broerkes stemme, die traag het avondgebed las - ik en zou niet bidden - en dan niets, niets en hoorde ik meer: het huis was veranderd in een uitgestorven steenen bak, en van boven, lag ik daar alleene en verlaten.

Ik wandelde moedermensch alleene in den bosch, door het kreupelhout. 't Was halfdonker beneden, maar boven de struiken speelde de zon lijk door een groenen voorhang. Ik ging altijd voort. Hier nu stonden de struiken dik en het wegelingske liep verloren. Na lange kruipen en stronkelen sprong ik over eene gracht en kwam in de breede dreve. 't En scheen me niet aardig, dat het hier nog duisterder was en dat de klaarte, in stêe van langs boven, leege door de stammen door kwam steken. Het gewelf was bladerdicht gesloten en de boomstammen hongen daaruit lijk standers nederwaard. 't Was overal stille. Ik ging, daar ik meende de zon te moeten zien, achter de stammen, halfverlegen om tenden en uit dat aardig woud te geraken, maar altijd kwamen nieuwe boomen, lijk uit den grond op, die de zonne doken. Ik had willen loopen, maar voelde 'k en

weet wat in mijn beenen, dat me traag voort deed wandelen.

Ginder verre, langs den gerskant, zaten er twee jongens. 't Waren... neen, ze zaten daar zoo aardig; ik naderde en toch erkende ik Sarelke en Lowietje, van den veldwachters. Ze zaten met hunne beenen in de gracht, hun ellebogen op hun knie'n en waren ernstig aan 't kouten. Ik zat nevens hen, maar zij en keken niet eens op, z'en bemerkten me niet. Die twee jongens, mijne schoolmakkers, de eerste kwaperten van 't dorp, zaten daar lijk twee afgeleefde dutsen, ze'n kenden me niet meer. Dat moest me sterk verwonderen, en toch meende ik dat het zoo moest zijn en dat 't altijd zoo geweest was. Zij koutten dood bedaard van den prijs der marbels, van de kenmerken der beste hoepels, van een nieuwe schare looden soldaten, en zij mommelden hun woorden al zoo traag als de pastor op zijnen preekstoel. Ik wierd ongemakkelijk, voelde mij mis te huis, in die bange lucht, onder die halfduistere schemeringe, daar alle dingen zoo ernstig, zoo doodtraag en zoo loom voorbijschoven. Ik, die louter verzet en kinderspel was, vond daar nu mijn eigene makkers zoo veranderd en mij niet meer kennende. Ik had willen schreeuwen, hen duchtig bij den schouder grijpen en roepen dat ik het was: Ik, ik, ik! Maar 'k en dorst of 'k en kon het niet.

- Ginder..... komt..... de.... boschwachter, neuzelde Sarelke.

Lowietje keek met zijn groote glazen oogen in de dreve, de jongens stonden op en, zonder spreken, drentelden zij verder. Ik zag hen al stillekens verminderen, dan wierden het twee zwarte zwevende stipkes, die in den draai verdwenen.

Ik was weer alleene! Alleene, met al die boomen in dat angstig overal zwijgen. En de boschwachter, waar was hij? Hij zou komen, ik wist het, en 'k voelde vreeze voor dien grouwelijken vent. Ik moest hier wegkomen, mij duiken. Ik legde me, dood traag, diepe in de gracht. Ik voelde nu dat ik lange, lange dood was en, hier alleene, te wachten lag, 'k en weet niet meer naar wat. Die bosch-

wachter, bestond hij wel? Hij scheen me nu een ontzaggelijke aardklomp, die, traag maar vast, afkwam gerold en, zwaar, op mij zou vallen. Dan wierd hij een schoone witte esch, die daar statig zijn takken stond te zwaaien. Ik zou hem laten voorbijgaan en dan vertrekken. Men wachtte naar mij, 'k moest ievers zijn; 'k deed al 't geweld dat ik kon om te weten waar, en kon het niet vinden.

De boschwachter en kwam niet.

De gracht was koud, de bodem was van glad geslepen steen en zeer hard. Ik lag daar te glariën: boven mijn hoofd stonden de reuzige eeken, stille, en hunne takken liepen gewrongen verloren in 't donker gewelf.

De boschwachter kwam, ik hoorde het, en de wind voer vreezelijk door de boomen. Ik beefde..... 'k wierd wakker van vreeze en 'k lag nog altijd op mijnen zolder. De harde grachtbodem was de berdelen vloer en de boomstammen waren vaders broekpijpen en de takken liepen verloren in 't donkere veursthout. Twee scherpe lichtstralen staken door 't gesloten zolderraam. 't Moest dus dag zijn! En die vreezelijke nacht, voorbij! Heel mijne ontsteltenisse was weg en 't was eene stoutmoedigheid in mij gekomen, iets lijk de vreugde na een opgelost vraagstuk. Lowietje en Sarelke en al de jongens uit schole zou ik doen horken! Ik had een heelen nacht, alleen op den zolder geslapen! En de ratten! En de spoken! Och, en geen spierken vreeze!

(*'t Slot volgt*)

FRANK LATEUR

Nevelduisternis

GEGRAUWDOEKT is de grond
der kimme en, allenthenen,
vol damp en duisternis;
de boomen, half verdwenen
half zichtbaar, hebben, daar
ze stille staan en stom,
van wolkenweefsel elk
een grauwen tabbaard om.

't Hoogmorgent en, zoo 't schijnt,
't en wilt geen dag meer dagen:
daar moet iets ongesteld
of los zijn aan den wagen
der zonnehingsten, dat
ze in toom gehouden staan
en, immer nippend, nooit,
een schreê vooruit en gaan.

De wereld mist den troost
dier zoete zonnestralen,
die alles leven doen,
daar ooit zij nederdalen;
die 't schoone schoon doen en
die 't goede goed doen zijn:
die God verbeelden in
Gods beeld, den zonneschijn.

De wereld mist dat nu:
ze treurt en, langs de lanen,
daar 't eenmaal blommen droop,
en druipen nu maar tranen;
daar 'k eenmaal stemmen hoorde
en vogelzang en ziet
mijne ooge onschoonheid maar
en sprakeloos verdriet.

Dat 't schaduw nu nog ware
en wolken, daar de winden,
zoo in een schapentrop
de honden, weg in vinden,
en bleve een plekske vrij,
dat blauw is, hier of daar!
Och, neen, 't is nevel, al
omtrent me, en nevel maar.

O Nevelduisternis,
bij nachte zien mijne oogen
de duizend teekens nog,
die 't ommegaan vertoogen

des sterrenhemels! Gij,
o Nevelduisternis,
en toogt mij niets van al,
daar hope of troost in is!

't Is meer als leed genoeg,
en droefheid in mij, zonder
uw droef afwezig zijn,
o 't weergalooste wonder
van al dat wonder is
in 's werelds heerlijkheid!
o Zonne, en zij mij nooit
te lange uw licht ontzeid!

Kortrijk, 17/3/98.
GUIDO GEZELLE

De Sassen in Frankenland

WAT verstaat men door Sassen?

De naam der Sassen komt voor den eersten keer te voorschijn bij Ptolemoeus, omtrent het jaar 150; zij woonden aan den oostkant van de mondinge der Elbe.

Na de derde eeuwe hebben zij met andere germaansche volkeren een verbond uitgemaakt en zoo verwierven de Cherusken, de Fosen, de Angriwaren, de Chauken, de noordelijke Thuringers, de Boructrers en de Tubanten den gezamentlijken naam van Sassen; later, ten tijde van Karel-den-Groote, wierden ze in verschillende gouwen verdeeld.

Men erkent nu nog het sassensch spraakgebied met de volgende grenzen.

Het strekt ten oosten tot aan de Elbe en de Saale.

De zuidelijke palen zijn de Unstrut, het zuiden der Harzstreek, Münden aan den Weser en Valbert.

De noordwestelijke grenslijn loopt over Elberfeld, Werden, langs den ouden IJsel, west van Doetinchem, noord naar Wichmond, oost van Zutfen om in de nabijheid van Gorsel over den IJsel te gaan, dan weder oostwaarts recht naar Groningen.

In 't noorden liggen de friesche gouwen aan de monding van Ems, Weser en Elbe.
De Sassen zijn ook uit hun stamland naar andere streken uitgezet.

***

Leest hoe Dr E. Seelmann, de boekwaarder der Hoogeschool van Bonn, op zoek ging achter Sassen in de Ardennen:

''t Was donker nacht, in Koornmaand van '93, toen ik in het vreedzaam Florenville toekwam; de stad, twee kilometers van het spoorhuis gelegen, was in de stilste nachtrust en de diepste duisternissen gedompeld. De hedendaagsche zwier van gazverlichtinge en had den weg naar dit rustig ardennenstedeken nog niet gevonden. 't Ging mij tegen in het helderverlicht gasthof van vader Briquemont, met reizigers bezet, geene kamer meer te vinden. Ik was gedwongen in een vreemd huis, al den anderen kant van de markt, een onderkomen te gaan zoeken. Met eene lanteern leidde mij mijn weerd langs smalle trappen en door lange gangen naar eene groote zaal, die mij tot slaapkamer moest dienen. Langs binnen en kon de deur niet sluiten: 't en was noch schuif, noch sleuter aan. Een muizenval op de tafel verwachtte nog andere gasten; ik wierp pak en zak op den grond en 'k moest eenen stoel bezigen om in mijn bed te klimmen...

Zoo was ik daar diep in 't Walenland, ver van alle groote beschaving, daags voor groote gebeurtenissen. Zouden het morgen, mijne nachtelijke leerstellen, bij het daglicht der werkelijkheid kunnen doorhouden? Zou de klankleer hare wondere kunst uitwerken of oogenverblinding schijnen? Zijn de Walen Kelten of Germanen? De spookachtige gestalten van Bergkelten kwamen in de duisternissen naar mijn bed genaderd; geheel den nacht stonden ze op mij te glarieoogen, tot dat de zonne rees en mij uit mijn bed joeg. Nu, ras aan het raam. Buiten zullen er wel eenige kleene Bergkelten in de strate ramijsteren.

Het oogenblik was gekomen dat ik den eersten echten

Waal in den klaren zou aanschouwen. Met de ontroering van 'nen knaap, die voor den eersten keer 'nen leeuw zal zien; met den ernstigen blik van 'nen bevelhebber, die 't slagveld doorpeilt, opende ik het raam. Het stedeken zag er gemoedelijk, geheel en gansch landelijk uit, als een net, landelijk dorp in Nedersassen... Ik zag een paar bruine koeien op hun gemak voortslenteren, terwijl een paar kleene jongens riepen: ‘hu, hu!’ Doch wat is dat? Dat en zijn geene....! Droom ik dan? Ik ben toch in mijn vaderland niet? Zijn dat geene kleene Nedersassensche, landelijke kinders, met helderblonde haar, zuiverblauwe oogen en platten neuzen?....

Ik was zoo verbluft, dat ik met opene oogen meende te droomen. En toch de zonneschijn, de beurlende koeien en de ‘hu!’ roepende knapen vertoonden mij de onloochenbare werkelijkheid. Mijn hert klopte van aandoening en mijn hoofd dwarrelde van tegenstrijdige gedachten. Waar bleef mijne boekgeleerdheid? Dikke boeken heeft men geschreven, overoude grafsteden ontdekt, allertieren schedels gemeten, van Kelten, van half germaansche, half keltische Belgen gesproken, en die kleene knapen losten mij het raadsel op en vertoonden eene nederduitsche, oorbeeldig sassensche geaardheid...

Bij mijne verdere wandelingen in de omstreken, wierd ik overal dezelfste verschijnsels gewaar. Te Warmifontaine vroeg ik den weg. Eene eenvoudige vrouw stond rechte van heuren zwaren arbeid om mij bescheed te doen. Ik bezag ze met aandoening; mijne wimpers trilden. Zal ik de reden verzwijgen? Het waren de blauwe, eenvoudige oogen mijner gestorvene moeder; het waren dezelfste gemoedelijke, nedersassensche gelaatstrekken, die ik aanschouwde; het was de gelijke, rustige stemslag, het waren dezelfste nedersassensche klanken, die ik als klanknavorscher uit de waalsche sprake kon vernemen....

Verder kwamen de houding, de gang en de bewegingen van het volk, alsook het klankstelsel van de sprake mijne eerste waarnemingen bevestigen...’

***

Dr Seelmann moest nu kunnen uitleggen hoe die Sassen daar in 't walenland verdoold waren.

Onze lezers kunnen het vermoeden.

Wij hebben vroeger gelezen dat Karel-de-Groote, om de Sassen te bedwingen, dit hardnekkig volk naar Vlanderen deed verlanden.

De waarheid echter is dat hij Sassen vestigde in de verschillende frankische streken van zijn keizerrijk en wij mogen gissen dat de machtige keizer de stammen van de leege landen naar de platte dietsche gewesten deed verhuizen, en de sassensche stammen van het Harzgebergte, als bergbewoners, naar de Ardennen heeft overgevoerd.

***

De oordnamenkunde is kostbaar omdat ze ons zoo dikwijls de zate van oude volkeren komt aanwijzen; hier en daar een *Sassenheim* of een *Sassenbroek* in de dietsche gewesten vertoont ons sassensche nêerzettingen.

De Ardennen hebben ook de gedachtenis der oude Sassen bewaard.

De Semoy wordt in oude oorkonden *Sasbach* genoemd en een vliet de *Werra* die slinks in de Semoy stroomt, doet de Werra gedenken die in den Weser vloeit.

De oorden *Sasserotte* zijn bosschen die de Sassen uitroeiden en in vruchtbaar land herschiepen; hier en daar een *Harcy*bosch bewaart het geheugen van het Harzgebergte uit het stamland.

Blijkens de sassensche *Capitularia* van Karel-den-Groote, kent men bij de Sassen de gouw der *Albingii septentrionales*; hun naam leeft voort in den Luxemburgschen dorpsnaam *Aubange*; en 't oord Montauban, in 't noorden van Virton, is de sassensche Albingerberg.

***

Kurth, de geleerde en vermaarde geschiedschrijver, spot in zijn merkweerdig werk: *La Frontière Linguistique*, I, 565, met de bijdrage van Dr Seelmann die in Zaaimaand 1895 in de *Kölnische Zeitung* verschenen is.

Wij erkennen dat er vele uitleggingen van Seelmann op den toetssteen der oordeelkunde in rook vervliegen. Al wat Kurth beweerde en bleef ook niet staan, als E.H. Dassonville in eene belangwekkende bijdrage zijn werk in onzen *Biekorf* keurde. Evenals Kurth door iedereen tegengesproken wordt als hij geene Franken in 't Walenland en wilt erkennen, zou hij ook wel kunnen ongelijk hebben, als hij de Luxemburgsche Sassen van Dr Seelmann loochent, hij zelf die toch ook een *Sassenheim*, eene zate van de Sassen, in 't noorden van Luxemburg aantoont.

***

Laat ons nu naar een ander geweste van Frankenland trekken.

Kurth zal hier onze leidsman zijn.

Hij schrijft:

'Op de uiterste palen van het gebied der frankische oordnamen, rechtover 't eiland der Angelsassen, komen wij eene verzameling tegen van 42 dorpen, wier namen, zooals in Engelland, uitgaan op -*incton* of -*inctun.* De dorpen liggen 't een tegen 't ander geschoord, als de zate van een volk, dat niet en wilt uitbreiden en veerdig wilt blijven om, bij 't eerste gevaar, den gemeenen vijand 't hoofd te bieden. 't Wilt ook wel passen dat vele dier namen ook op 't eiland aangetroffen worden. Wat kunnen wij daaruit besluiten, 't en zij dat wij hier eene sassensche volkszettinge tegenkomen en dat de stichters dier dorpen Sassen waren? De duidelijke uitkomsten der oordnamenkunde kunnen hier moeilijk geloochend worden.' (*La Frontière Linguistique*, I, bl. 531).

Tijdens het verlof deden wij een uitstapke naar het oud dietsch stedeken Cassel. In het eerste fransche spoorhuis zagen wij eenen franschen wapenknecht, die in behoorlijk en oudverwig dietsch met eenen vriend stond te spreken. Met eenige verrassing ontwaarden wij de helderblauwe oogen, die straalden in 't gemoedelijk gelaat van dezen kloeken Vlaming.

Die *Oud Nederland* van Johan Winkler lezen en genieten, kennen de donkergrauwe of bruine oogen van

de Franken, de grauwe en flauwe oogen van de Friesen; zij erkennen ook de helderblauwe, de schitterende oogen van de Sassen.

Verder op ons tochtje kwamen wij nog menigen franschen Vlaming tegen met die helderblauwe sassensche oogen en wij verstonden beter hoe er Sassen in 't Boonensche en in den westhoek van West-Vlanderen aangeland zijn en daar met de Franken versneden zitten.

J. SEGHERS

Brabo

WIE en heeft er nooit hooren spreken van zekeren beroemden held Brabo, die, ten tijde van Julius Caesar, in onze streken aankwam en die eenen onsterfelijken name heeft achtergelaten? 't Is van hem dat, volgens de oude chroniken, het middengedeelte van Belgenland zijnen name heeft en alzoo Brabant heet. Welnu, na veel en lang zoekens en weinig vindens in verschillige chroniken van Brabant, wil ik toch het weinige dat ik gevonden hebbe zoo wel mogelijk aan malkâar schakelen en het ul. opdisschen. Ware er onder u iemand die iets of wats over dien kerel weet, dat ik niet gevonden en hebbe, hij zou mij eenen waren dienst bewijzen met het te willen ten papiere zetten.

Zoo nu, eerst en vooral, wie was Brabo?

Hij was de vaandeldrager van Julius Caesar, die hem onder zijne ruiters gekozen hadde, om zijne uitstekende dapperheid, maar bijzonderlijk omdat Brabo van 't zelfste jaar en in 't zelfste land geboren was als hij, en dat hij bovendien uit den zelfsten stam, uit 't zelfste bloed gesproten was, gelijk gij zult gaan hooren.

Brabo en Julius Caesar stamden alle twee af van 't oude geslachte van Hector van Trooien; Julius stamde af van Francus, den oudste zone van Hector, en Brabo van Sicamber, den broeder van Francus.

Luistert naar wat ik over zijnen stamboom gevonden hebbe.

Die Sicamber liet eenen zoon achter, Priamus II bij name, die zijnen vader op den throon opvolgde. Als deze kwam te sterven droeg zijn zoon Hector II de kroone. Hector II liet drie kinders achter: Tojus, Poleidamas en Brabo. Die Brabo, genoemd de oudere, hadde twee zonen: de eene hiet Priamus en volgde hem op; de andere, hiet Brabo, gelijk zijn vader. Deze Brabo trouwde met eene arcadische dochter en op haar herhaaldelijk plagen en vragen trok hij naar hare streke in Arcadiën, daar zijn nakomelingschap tot het twintigsten lid gevestigd bleef. Maar 't zou u vervelen moest ik geheel dien geslachtboom met al zijne takken uiteen doen. 't Zij u genoeg te weten dat Salvius Brabo, onze beroemde held, uit dit twintigste geslacht gesproten is. Van jongs af in de wapens geoefend, streed hij reeds onder Julius Caesars vaders bevel, tegen Mithridates en was hij de felste ridder van zijnen tijd. 't En was dus niet zonder reden dat Julius Caesar hem gekozen had tot zijnen vaandeldrager.

Vooraleer ik nu de verschillige heldendaden verteile van onzen geduchten Brabo, moet ik er eerst nog iets tusschen vertellen.

Rond dien tijd was er te Tongeren een koning, Govaart genaamd. Die koning hadde eenen zoon met name Karel; maar die verre was van een eerlijke en deftige jongeling te zijn. Bovendien, zijne losbandigheid was zoo groot, dat Govaart genoodzaakt was hem als eenen schurk uit zijn land te bannen. Karel, die altijd het bedorveling van Cloadich, zijnen grootvader, had geweest, trok naar Roomen, waar Cloadich als gijzelaar van den roomschen veroveraar verblijvende was. Hij vertelde daar zijn schoonste en was er met open armen aanveerd en welgekomen. Cloadich die in geheel goede betrekkinge was met eenen senator Gneus Octavius, trachtte zijnen kleenzoon Karel daar in huis te weefelen, en hem alzoo de zeden van de hooge roomsche wereld te leeren: dat gelukte hem boven alle verwachtinge. Een jaar na zijne aankomste ontzei Roomen den vrede aan koning Mithridates en Karel trok

ten strijde onder 't bevel van Lucius Julius, die in Arcadiën en Achaiën het opperbevel voerde. Binst dien oorlog ontstond er in Roomen een bloedige strijd tusschen Marius en Sylla om het meesterschap: Sylla kreeg de overhand, zoodat al die 't met Marius gehouden hadden uit Roomen wegvluchtten om te ontsnappen aan de wrake van Sylla.

Gneus Octavius, de senator, was een onder dezen. Hij vluchtte naar Arcadiën bij den *proconsul* Lucius Julius, zijnen neve, waar hij Karel wedervond.

Die *proconsul* Lucius Julius hadde drie kinders: Julia en Julius, later Julius Caesar, van zijne eerste vrouwe, en Germana van zijne tweede vrouwe, uit Arcadiën.

Gneus Octavius, senator en oud genoeg om Julia's vader te zijn, trouwde na korten tijd met haar. Daar wierd bruiloft gehouden, zoodat het in pracht en duur alle perken en palen te buiten ging. Zoo wordt het ten minsten bij de gelijktijdige schrijvers verteld. Onze held Brabo was er ook genood, en 't schijnt dat hij zoo sterk stond aan tafel als op 't slagveld of in 't strijdperk.

Binst die bruiloftdagen kwam daar de blijde mare dat Sylla gestorven was en dat zij onbeducht naar Roomen mochten wederkeeren. Gneus Octavius, die niets beters en wenschte, verliet Arcadiën, met Julia zijne vrouwe en Julius Caesar haren broeder, en betrok zijn oud hof. Karel kreeg ook eene mare, eene droeve mare: Cloadich, zijn grootvader, was te Roomen overleden. Daarom besloot hij bij Julius Lucius te blijven, zooveel te meer dat hij hope hadde in echt te treden met Germana. Op eenen dag, als hij reeds het vaste ja-woord gekregen hadde van Germana, waagde hij bij den *proconsul*, haren vader, zijne toestemminge te vragen. Maar 't en was niet gepast, en, bovendien, dat en zou nooit geen waar zijn. Daarop besloten Karel en Germana het vaderlijk huis te ontvluchten, en naar Tongeren te komen, alwaar Karel zijnen vader zou smeeken om vergiffenisse en om verzoeninge. Germana vergaderde in 't geheim al hare juweelen en kostbaarheden, en op nen gewissen morgen waren zij alle twee weg, met eenige trouwe dienaars, en niemand en wiste naar waar.

Ondertusschen waren Karel en Germana te schepe en zij zeilden rechte naar Italiën. Daar en was Germana niet gerust, en Karel nog min, want, moeste het Julius Caesar te weten komen, hij zou ze gauw ontdekt hebben en 't ware gedaan geweest met hen. Daarom sprongen zij te peerde en reden door Mailand, het land van Savooien, dweers door Galliën tot aan Kamerijk. Vandaar trokken zij nog voorder, Tongerenwaard, en kwamen aan eene schoone vlakte daar er eene kronkelende beke door liep. Daar zwommen wel honderd zwanen in die beke.

('*t Vervolgt*)

J. LEROY

Mingelmaren

MEN weet dat de linkere kant van een schip bakboord, de rechtere kant stierboord genoemd wordt.

De benamingen zijn ook in de andere germaansche talen bekend en waren dus bij al de germaansche zeevaarders, zelfs in den tijd der zeekoningen, in zwang.

't Is niet, zooals Heyne, Kluge en Paul in hunne woordenboeken zeggen, de achterste linkere kant, die bakboord geheeten wordt, maar geheel de linkere kant.

De romaansche volkeren hebben ook, zooals men weet, die benamingen overgenomen en tot heden in hunne talen bewaard.

Tot nog toe kon men die benamingen op voldoende wijze niet uitleggen.

De naamreden staat thans te lezen in de *Beiträge zur geschichte der Deutschen sprache und Literatur* XXIII, 1, bl. 225.

't Is een oude Sassensche boot bewaard te Kiel van voor 't jaar 400.

Te Christiania is er een wikingschip te zien van voor 't jaar 900.

't Roer is aan den achtersteven niet vast, maar 't hangt aan een leêren ring al den rechteren kant van 't schip.

De stierman moest het met twee handen bewegen en stond dus van zelfs met zijnen rug naar den bakboord, naar den linkeren kant van 't schip gekeerd.

Zoo bewaren woorden de gedachtenis van oude geplogentheden en zoo maken oude dingen de dracht eener zeggenschap aanschouwbaar.

J. CL.

Oude Beeldekens

Verbeeldinge: op de hoeken boven, de twee handen, van onder de twee voeten O.L.H. - in 't midden het H. Herte, daarin al boven 't Kruis met de Kroone, sponsie stok en lancie. Al achter is 't jaer 1773 in potlood geschreven.

Onder de verbeeldinge:

k' Sien u vyf wonden hier ten thoon
Geeft Jesus dat ick daer in woon
En dat ick heel myn leven blyf
In dese wonden alle vyf
Ach! dese wooning is soo soet
Aen een Godtminnende gemoet
k' Vind in dees wonden eenen schat
Die ider mensch niet en bevat
Hier vind' ick in vervolging lust
Hier vind' ick in arbeyt rust
Hier vind' ick troost in 't ongeval
In uw vyf wonden vind' ick 't al.

ISABELLA HERTSENS

***

Verbeeldinge: Ons Heere met Joden slinks, rechts Cayphas op een throon met 2 andere rechters.

Ghebedt.

Voor Cayphas o Heer ghy staet
Beticht van goddeloos misdaet
Schoon ghy van hem gelastert wort
En tot de doot verwesen wort
Gy zyt en toont u soet gelaet,
Den Sone Godts, die voor hem staet
k' Belyd dat door 't geloof verlicht
k' Belyd dat naer myn schuldig plicht
k' Belyd met meerder lof en eer
Dat ghy syt mynen Godt en Heer.

COR. DE BOUDT

***

Verbeeldinge: Maria knielt op den wereldbol, met eene kroone gekroond door God den Vader en God den Zoon, waarboven God de H. Geest, in de gedaante eener duive.

Peyst met wat verheventheden
Dat Maria wort beloont,
Naer dat sy veel heeft gestreden,
Wort sy Coninginn gekroont,
O Maria hoogh verheven,
Bidt Godt dat wy met u leven,
En genieten uwen Glans,
Tot lof van den Roosen-crans.

ISABELLA HERTSENS

[Nummer 11]

De witte Zandweg
(*Vervolg van bl.* 149.)

IK stond rechte, maar dat ging mij zoo traag! Dien droom, voelde ik nog altijd en die verlamminge in de lenden. Ik was zoo stram: die loome moedeloosheid, dat traag verschuiven van den tijd zat nog, - recht lijk in mijnen droom - in mijn traag asemhalen. Dien bosch zag ik nog altijd, en, opgesloten zooals ik was, zonder eenig vergelijkingsstuk om mij, begon ik te twijfelen of ik wel uitgedroomd was, en 'k moest de broekpijpen betasten om mij te overtuigen dat 't geen echte boomen en waren.

De tijd stond stil en de vreemde gewaarwordingen van dien droombosch, met die ernstige loomlendige oudemanskinderen, en dien zonderlingen boschwachter, en wilden mij maar niet uit den geest. 't Was of hield er mij iemand armen en beenen vast om ze traag, doodtraag te laten roeren, en 'k voelde mij, daarbinnen in mijn hoofd, wel dertig jaar verouderd, al met eens een oudeman geworden.

Ik wandelde over den zolder, 'k wilde mij laten hooren, maar mijn stappen en mieken geen gedruisch.

Ik kreeg geweldig honger. Bij de trapdeure vond ik mijn gestraft-eetmaal; ik knabbelde gulzig mijn korste brood op en ik dronk een goeden teug water.

Ik voelde me nu beter, maar dat nietsdoen verveelde mij, ik wierd verdrietig en kreeg spijt van alleen te zitten. Indien alles zijn gewonen gang ware gegaan, zou ik nu met mijne makkers in schole zijn of ievers aan 't spelen onder den blooten hemel, en die bloote hemel kreeg nu voor 't eerste al zijne aantrekkelijkheid. De gewone gang was toch verre best... hier zoo alleene... indien ik beneden ging, en vader om vergiffenis vroeg?... 't Zou alles gedaan zijn en effen... ‘Neen!’ zei er daar iets in mij: ‘Ik blijf hier!’ En ik bleef.

'k Schoof eene kiste onder het zolderraam, ik nam het houten beschut weg en daar! Vóór mij lag de wijde vlakte in den gloeienden zonneschijn! - Mijne oogen waren er verblind af.

't Was hier goed, zoo geestig en van zoo hooge alles af te zien, zoo oneindig verre! En de menschen en waren niet grooter als puidtjes!

Effen onder mijn zolderraam kwam er een weg, een witte zandweg, van achter 't huis gekronkeld, die dan in een pijlrechte schreve vooruitliep tot aan den einder. Hij geleek eene naaktgelaten striepe grond, wit gepoederd en aardig afstekende: lijk een platte slange, te midden het groene land dat, in zijn verschillende vierkante verdeelde verwen, in de zonne te blinken lag.

Die weg was verlaten, eenzaam alsof er nooit mensch of dier over gegaan en ware. Hij lag heel dicht bij 't huis en 'k en bekende hem niet, van hier omhooge; hij geleek nu aan een lange striepe grauw lijnwaad, dat te bleeken ligt in een onafzienbare weide. Dat pastte nu weer zoo goed met mijne vereenzaminge! Op 't einde keek ik en zag niets meer, en die weg!... Ik ging langzamerhand, overdaan van die stille rustige traagheid, aan 't droomen,... en die weg, die lange witte weg scheen me een deel van mijn eigen wezen geworden, iets lijk

een leven, dat men, ginder verre in 't nuchter blauw, begint, om hier, achter den gevel, in den rampzaligen draai afgeknakt, te eindigen in 't ongekende.

Na lang kijken ontwaarde ik entwat, heel verre; 't kwam zoo traag, zoo zacht, lijk iets dat groeit en, die twee zwarte vlekskes wierden twee spelende schooljongens, die, rollende en springende, den witten zandweg kwamen opgeloopen en die, op een ende, verdwenen in den draai achter den gevel.

Dan weer in langen tijd niets meer, niets of 't en zij zand, groen en zonneschijn.

Later waren het drie werkmenschen die, met hun allaam op hunne schouder, heftig kwamen aangestapt. 't Halven den weg sprongen zij over de gracht en gingen werken op 't veld. Zij wroetten, zonder op- of ommezien, altijd maar voort en 'k wierd moe van 't kijken, en van die drie kromgebogen menschen en dat blinkend staal dat flikkerde in de zonne, te zien uit en in de eerde gaan.

Als 't nu middag was en geweldig heet wierd op mijnen zolder, zaten mijne drie arbeiders neêre bachten eenen tronk en aten hun noenmaal.

Ik ging naar de zolderdeure en verslond er mijn tweede korste brood en dronk er een nieuwen slok water.

Heel bedaard, zonder denken, verlamd door de hitte en nog altijd met dat oudemansgevoel daarbinnen, zat ik weer voor 't raam.

De drie menschen wrochten voort, altijd maar voort.

En dat liep aan, liep aan, tot in den avond! Als 't bijna donker was vergaârden zij hun gereedschap, sprongen over de gracht, kwamen den weg neêre, gelijk zij gekomen waren en verdwenen achter den gevel.

Nu wierd het doodsch.

In de verte verscheen er een groote zwarte vlekke, die trage naderde. De vlekke wierd een luie loomtrappelende os, met een dokkerende, krakende kar, waarop een oud manneke, dat dom weg vooruit keek in de donkere verte. 't Getrek trantelde langzaam, slepend door 't zand en, de osse 't eerste, dan 't ventje, dan de karre verdwenen achter den gevel.

Nu voelde ik iets lijk angstigheid en ik daverde: die avond kwam zoo traag, zoo droevig, en aan dien nacht die volgen moest en dorst ik niet denken. 't Was den eersten keer van mijn leven dat ik ernstig aan 't overwegen viel. Zoo, die weg daar wierd een leven, een lang uitgerokken, ernstig leven... Dat stond zoo duidelijk in mijnen kop; en die jongens waren dien weg rollend overgerobbeld; dan, die groote menschen hadden lastig, doodlastig hun eerde ommegebeuld... en die osse en dat ventje waren hem sukkelend overgetrakeld... Dat leven was zoo ernstig, en ik had dat alles van zooverre, daar zoo buiten aangeschouwd: ik en deed niets, 'k en nam er geen deel aan, en toch leefde ik,... en zou ook eens over dien weg moeten!

En hoe?

's Morgens opstaan, eten, spelen, naar schole gaan, kwaad doen, spelen, eten, slapen...

De smoor steeg uit de velden en ik en zag niets meer.

Ik sprong van mijn kiste, 'k vroeg vergiffenis aan vader en ik kroop in bedde.

Nooit meer en ben ik op den zolder gesloten geweest.

FRANK LATEUR

Van eene merkweerdige geldvondste te Kortrijk

VAN oude bleeven der roomsche beheersching, op en in grond van Vlanderen schreef hier weleer onze geleerde en ijverige medewerker Zeer Eerweerde Heer Hendrik kanonik Rommel, alsook Eerweerde Heer Jules Claerhout, die over jaar, in ons tijdblad, eenige woorden repte van roomsch geld en andere oudheden, die te Kortrijk ontgraven wierden. Het omstandig verhaal van die vondste, benevens eenige andere wetensweerdigheden, wierd ons dezer dagen door eenen ieverigen navorsscher en behendigen oudheidskundige, J.-B. vrijheer Bethune, bezorgd, in eenen opstel dat in de *Revue belge de Numismatique* verscheen. Tot nut en genoegen van de liefhebbers, en van de minnaars der oudheden van Vlanderen,

geven wij hier, steunende op de vriendelijke toestemming en de grondige kennissen van den schrijver, den inhoud van dit verdienstelijk verslag.

* * *

In het begin van het jaar 1897, bouwde men over de Leye te Kortrijk, eene nieuwe brugge die den Gentschen wijk met den Brugschen moest verbinden. 't Schijnt dat men aldaar, in Schrikkel- of Lentemaand van dat jaar, eene belangrijke vondste van roomsche geldstukken gedaan heeft.

Uit reden van de omstandigheden dier vondste en der rechterlijke betwistingen die er uitvolgden, was het onmogelijk dien aangaande nauwkeurige inlichtingen in te winnen. Hier volgt nu al wat ik, na menigvuldige navorschingen, over geheel deze zake te weten gekomen ben.

Om den weg op te hoogen, die tot de nieuwe brugge toegang moest geven, had het beheer van Belgenland, van mevrouwe Piers de Raveschoot, grondeigenares te Olsene, de toelating afgekocht om de noodige eerde uit een stuk land te trekken dat heer Frederik Callens in pacht had. 't Geviel nu, op zekeren dag, dat de werklieden aldaar een eerden vat uitdolven en het in stukken braken, zoo dat de scherven ervan verloren gingen eer men den aard, de gedaante of den trant van het vat hadde kunnen gadeslaan.

In dit vat zaten eene hoeveelheid geldstukken, waarvan de eene afgezonderd en op hun eigen, en de andere bij klompen aaneen geroest lagen. De eerdebewerkers, zonder acht te slaan op de weerde van ieder stuk, verdeelden den hoop goed kome het uit onder malkâar. Deze verdeeling geschiedde in 't duikerke omdat de werklieden vreesden een deel van hunnen kostelijken schat afhandig gemaakt te worden.

Dit werkvolk was ten grooten deele van Brugge, Beernhem en omstreken. Zoo, verscheidene onder hen lieten hun werk staan en keerden huiswaards met de hope van hunne vondste aan den man te kunnen brengen, zonder achterdenken te verwekken.

't En leed niet lange of sommigen onder die lieden kwamen bij Brugsche goudsmeden of verzamelaars, en boden hun geldstukken aan, die zij bij geheele handsvollen uit hunne mutsen of zakken haalden. Anderen, die min behendig waren, toonden er in de herbergen, deelden er aan hunne makkers uit of gaven er aan nieuwsgierigen ten geschenke.

Men zegt dat een goudsmid, die er niet in gelukt en was een deel van die stukken die hem aangeboden wierden te koopen, het gerecht onderrichtte, en dat er alzoo een onderzoek over de zake aanving.

Het gerecht van Brugge en van Kortrijk, dat hem met de zake bemoeide, deed, in den loop van dat onderzoek, verscheidene huiszoekingen te Beernhem, te Waerdamme, te Brugge en te Gent, en zoo gerocht men op het speur van een deel der stukken die welhaast op de gerechtzale van Kortrijk aangeslagen wierden. De rechtbank deed uitsprake op den 20sten in Hooimaand 1897, en luidens de 508ste schikkinge van den strafwetboek, wierden drie der verhelers, voorwaardelijk tot 26 frank boete veroordeeld. 's Lands bestier, dat als rechthebbende optrad en de overgave der gevonden stukken eischte, wierd afgewezen, daar de rechtbank oordeelde dat 's Lands recht van eigendom over die vondste niet bewezen en was.

De aangeslagen stukken zijn op de gerechtszale gebleven, en men heeft mij welwillend toegestaan ze in oogschouw te nemen om de opgave ervan vast te stellen.

Geheel de hoop oud geld bestaat uit effen drie honderd stuks. Allen (buiten een) en zijn maar kwalijk bewaard en van een groot getal is de keerzijde, de munte, onleesbaar of blind. Daarenboven is er een klomp geheel blinde stukken teenemaal aaneengeroest.

Toch is het waarschijnlijk, dat men maar een deel van de ponke in handen gekregen en heeft. Volgens het zeggen van de lieden, moest de geheele schat omtrent de zeven kilogrammen wegen, en de stukken die wij zagen en halen ten hoogste maar het zevende van dat gewichte.

Al de stukken zijn zilverstukken of van zulkdanig gesmijde. Men heeft ook gesproken van goudengeld,

maar het was ons onmogelijk dienaangaande te achterhalen of er zulk geld bij was.

Hier volgt nu, volgens ouderdom, de opgave van de stukken die wij onderzochten. Wij vonden uit den tijd van:

Adrianus († 138) een stuk met blinden aarkant.

Antoninus († 161) een stuk met blinden aarkant.

Septimus Severus († 211) twee stukken; het eene is de weersplete van het stuk dat in de 1ste uitgave van Cohen[(1)] t^k 205 staat. Het opschrift dat op de keerzijde van het andere staat is onleesbaar.

Caracalla († 217) een stuk dragende voor opschrift ANTONINVS PIVS AVG. BRIT. met uitgesleten aarkant.

Julia Maesa een blind stuk.

Alexander († 235) twee stukken met uitgesleten aarkant.

Maximinus († 238) een stuk (ziet Cohen t^k 37?).

Gordianus III († 244) elf stukken: waaronder t^k 15 en 14 van Cohen, de andere hebben blinden aarkant.

Philips I († 249) vier stukken, waaronder één dat door Cohen t^k 38 beschreven is, en drie blinde.

Philips zoon, een stuk, hetzelfste als bij Cohen t^k 6.

Otacilia, vijf stukken, waaronder een de weersplete is van t^k 3, en een ander van t^k 20 van Cohen.

Trajanus Decius († 251), twee stukken. Op de keerzijde van het eerste stuk leest men DACIA (Cohen t^k 10), en het andere is t^k 24.

Trebonianus († 254), twee gelijkige stukken. Ziet Cohen t^k 68.

Emilianus (†254), een stuk dat onleesbaar is op den aarkant.

Valerianus († 263), vijf stukken waarvan er een het t^k 119 van Cohen is.

Gallienus († 268), drie stukken. Een ervan is t^k 36 of 37 van Cohen, een ander t^k 56 of 70.

Salonina, vier stukken, waaronder t^k 14, 15 en 78 van Cohen.

(1) *Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain. par* HENRY COHEN, *Paris* 1839-1868, 7 boekdeelen.

Saloninus, vier stukken, waaronder t^k 2 en 19 (tweemaal) van Cohen, en het vierde blind.
Posthumus († 267), vijf en negentig stukken, waaronder uit Cohen de volgende: t^k 24, 27 (2 stukken), 39, 44 (2 stukken), 88 (verscheidenheid met stralende kroon), 91 (10 verscheidene stukken), 94 (2 stukken), 105 (2 stukken), 109, 114 (3 stukken), 121, 136 (3 stukken waarvan een schoon), 156, 158, 168, 170, 184, 191.
Probus († 282), twee stukken, waarvan een met stralende kroon en slinks gericht.
Maximianus Hercules (van 286 tot 310), twee stukken met blinden aarkant.

Daarenboven vonden wij nog 149 stukken die onleesbaar zijn, maar die ten grooten deele met Posthumus' afbeeldsel geslegen zijn.

Welke is de weerde dier stukken?

De helft van deze verzameling is te zeer beschadigd om de oorkomste ervan vast te kunnen stellen.

Onder de verkende stukken en is er niet een dat tot nu onbekend was. Het grootste getal staat bij Cohen als *C.* (*commune*) gemeen geld aangeteekend, en er is maar een stuk waaraan die schrijver eene weerde van 6 frank toekent; en dan nog, uit reden dat zij zoo slecht bewaard zijn, zoude men, voor de geldstukken die te Kortrijk gevonden wierden, de weerde door dien standaardboek van de Roomsche keizerlijke munten aangegeven, niet mogen besteden.

In welken tijd is de schat verborgen?

Uit de opgave blijkt dat, buiten eenige enkele staalkens van ten tijde der Antonini, geheel de vondste uit Kortrijk, voor zooveel zij mij bekend staat, alleenlijk stukken bevat van de tweede helft der derde eeuwe. Van Gordiaan III zijn er 11 stukken, van Philips en zijn verwantschap 10; van de twee Valerianen 6, van Galliëen en zijn volk 11, van Trajaan-Decius, Treboniaan en Emiliaan en is maar één denier of twee. Na Posthumus, van wien wij een honderd stukken erkend hebben en aan wien men er met minder gewisheid, nog meer zoude kunnen toekennen, vindt men nog twee stukken van Probus en twee van Maximiliaan Hercules.

Deze laatste stukken komen de veronderstellingen die over de oorkomste van dien schat zouden gedaan worden, in duigen slaan; zonder hen, zoude de aanwezigheid van het groot getal geldstukken van Posthumus ons tot de meeninge brengen dat die schat onder het beheer van dezen keizer van Gallenland, zoude weggeborgen geweest hebben, mogelijks door den bevelhebber eener schare die op de boorden van de Leye gevestigd, door een kamp of bolwerk het varen op dien vliet te bewaren had.

Het valt ten anderen ook te bemerken dat men onder het afvoeren van eerde op die zelfste weide, twee putten (misschien nog niet al te oud) met heerdasschen, menige stukken van roomsche dakpannen en scherven van vaatwerk ontdolven heeft. Buiten deze overblijfsels van eerdewerk, die door den bewaarder van oudheden te Kortrijk vergaard wierden en in de stedelijke verzameling van de Broeltorren ten tooge liggen, en heeft men de keure niet gevonden om de bleeven van deze oude roomsche standplaatse aan te teekenen.

***

't En is ten anderen de eerste maal niet dat men op den grond van Kortrijk oude roomsch geld opgespoord heeft. Sanderus[1] spreekt over stukken van Nerva, Trajan en Marcus Aurelius, die er in 1630 blootgeleid, wierden. ‘In 1786 heeft men al den kant der vestingen 32 zilveren penningen ontgraven, waarvan een van Antonius den vrome, en een van Marcus Aurelius,’ volgens het gezeide van kanonik De Bast[2]. Men spreekt nog van een goudstuk (*aureus*) van Faustina, dat in 1854 uitgedolven wierd[3].

Ommelands Kortrijk heeft men ook op verschillige tijdstippen, menige bleeven van roomsche geldstukken gevonden.

(1) *Flandria illustrata*, *II*, bl. 408.
(2) *Recueil d'antiquités romaines et gauloises*, bl. 100.
(3) DE POTTER, Geschiedenis der stad Kortrijk I, bl. 1.

Grammaye[1] gewaagt van eene vondste te *Harelbeke*, van boven de twee duizend stuk, en kanonik De Bast spreekt van verschillige ontdekkingen van dien aard, die in dezelfste stad gedaan wierden.

Te *Waereghem* ontgroef men twee honderd groote bronzen stuks van ten tijde van Nerva tot Alexander.

Volgens Bucherius[2] lei men, op het grondgebied van *Sweveghem*, ten jare 1637, omtrent de drie honderd vestelingen bloot, uit den tijd van Augustus tot aan Commodus.

Te *Marcke* dolf men, ten jare 1757, een groot getal kleene bronsstukken uit, die onder het beheer van Galliëen geslegen wierden.

Al zulke vondsten bewijzen dat de Kortrijksche streke, reeds onder het roomsch beheer, met menigvuldige roomsche hofsteden (*mansiones*) en land huizen (*villae*) bestaan was. De bane van Doornijk naar Aerdenburg doorliep deze streke en 't is ter stede zelve daar die bane over de Leye liep dat de eerste kern der stad ontstond. Overigens staat het door de *Notitia dignitatum imperii* bekend, alsdat de Cortraisanen (*Corturiacenses*) eene schare (*cohors*) leverden die door den *magister equitum* van Gallenland beheerd wierd.

Ten tijde der Merowingen was Kortrijk eene der drie bevoorrechte steden (*municipia*) van het huidige Vlanderen. Onlangsleden heeft men aan Kortrijk eenen derdeling (*triens*) toegekend met het opschrift CVRTARIV[3].

Onder de Karlingen had Kortrijk eene geldsmisse, waarvan de stukken den naam CURTRIACO droegen.

R. DE CAELE

Die meer zulke inlichtingen weet, gelieve ze in te zenden.

BIEKORF

(1) *Antiquitates Belgicae*, Harelbeca, bl. 69.
(2) *Belgium Romanum I*, bl. 49.
(3) *Revue Belge de numismatique* 1889, bl. 156.

Brabo
(*Vervolg van bl.* 159.)

OP het zien van al die zwaantjes, was daar een van 't gevolg die zijnen drift tot schieten niet meer en koste bedwingen: hij nam eenen pijl, lei hem in zijnen boge en schoot op de schoonste van de bende. Het dier ontweek het schot en, o wonder! het vloog verschrikt in Germanas schoot, alsof het daar zijne schuilinge zoeken wilde.

Germana was hierover zoo verblijd als verwonderd: gij moet weten, de zwane is de vogel der afgodinne Venus die, door AEneas, zoon van Anchises, van Trooyen afkomstig was. Dat was voor haar een ondoolbaar voorteeken van geluk; daarom wilde zij weten hoe men die dieren in die streke noemde. Men antwoordde haar dat men ze zwanen hiet. Dan riep zij: ‘Bij al de goden en de godinnen van 't roomsche keizerijk, ik en wille voortaan geenen anderen name meer dragen als Zwane, ter gedinkenisse van deze wonderbare gebeurtenisse.’ Later, om die zelfste reden, gaf Julius Caesar aan de stad, die in die vlakte gebouwd was, den name van Zwanendale, welke name later verfranscht wierd in *vallée des cygnes*, en Valenciennes geworden is.

Germana, of voortaan Zwane, laaide en streelde het zwaantje en zij en wilde er niet meer van scheiden. Zoo reisden zij voort en zonder andere gevaarnisse kwamen zij eindelijk aan 't slot van Koudenberg bij Brussel, daar Karels beste vriend woonde. Zij wierden daar met vele eere en vriendschap ontvangen. Binst zijn verblijf op dit slot kreeg hij de mare van zijns vaders afsterven, zoo dat hij niets meer te vreezen en hadde en dat hij boden afzond naar zijn geboorteland. Als men het nieuws vernam, dat 's konings zone, die recht hadde op de kroone en op den throon, nog leefde en te Koudenberg verbleef, kwamen al de bijzonderste edellieden van 't land hem vol blijdschap zegevierend inhalen en ze geleidden hem, met zijne vrouwe Zwane, te midden het joelende volk, naar Tongeren, daar hij als opvolger zijns vaders, koning van 't land uitgeroepen wierd.

Hij bestierde met wijsheid, in vrede en in voorspoed, en hij had twee kinderen: eenen zone Octaviaan en eene dochtere, die Zwane noemde, nog ter gedenkenisse van die wondere gebeurtenisse. Eenigen tijd nadien lag Ariovistus, koning der Sassen, in bloedigen strijd met Julius Caesar, wegens een deel van Galliën, dat Sequania genaamd was, en dat later het graafschap wierd van Burgondiën.

Karel, de wrake vreezende van Caesar over de schakinge zijner zuster, wilde hem beletten dieper in Galliën te komen en alzoo tot bij hen te geraken. Daarom trok hij ten strijde voor Ariovistus en tegen den roomschen overweldiger, maar ongelukkig, in den slag van Besançon, wierd het leger van Ariovistus verpletterd en Karel verloos er het leven met duizenden van zijne mannen. Als zijne vrouwe 't droevig nieuws vernam, was zij verschrikt voor haren broeder en, het bestier overgelaten hebbende aan eenen bondgenoot, koning Ambiorix, vertrok zij heemelijk naar Megen, op den oever van de Maes, daar Karels vader een sterk slot had doen bouwen.

Daar leefde Zwane afgescheiden van de wereld, bijna onbekend, met hare lievelingen en met hare zwane die in den wal zwom rond het slot. Haar liefste tijdverdrijf was hare zwane te spelen en ze met eigen handen te spijzen, ter gedachtenisse van haren man en uit eerbied voor Venus en van Trooyen.

Wij staken hier onze wat drooge geschiedenisse van Karel en Germana, nu Zwane; wij laten die bedroefde weduwe, daar op haar slot te Megen, te midden hare lievelingen, haar diep gekwetst herte stilletjes genezen en wij keeren weder naar onzen held Brabo, dien wij te Roomen bij Julius Caesar gelaten hebben.

Als Julius Caesar het leger van den Sassenschen koning verslegen hadde, kwam hij met zijnen trouwen vaandeldrager Salvius Brabo, op het slot van Cleven, om te rusten. Brabo en was geen man om te rusten; nooit moede, zoo en droomde hij maar van kampen en gevaarnissen; daarom nam hij van zijnen meester afscheid.

Gewapend, van top tot teenen in 't stalen harnas, met

zijnen boge op zijnen rugge, ging hij bij Julius Caesar en vroeg of hij mochte eenige dagen op jacht gaan.

‘Moet ik hier werkloos eenige weken overbrengen,’ zei hij, ‘ik ga ziek worden. Laat mij gaan, onze goden zullen mij beschermen van alle gevaren’.

‘Gaat, mijn vriend Brabo,’ sprak Caesar, ‘en ziet dat gij goed nieuws medebrengt.’

‘Ach! genadige keizer, gij weet dat mijn zweerd altijd goed nieuws medebrengt; gij moogt er u dan op betrouwen,’ zei Brabo.

En alzoo was hij vertrokken, moedermensch alleene.

Als hij al lange en verre gegaan hadde, altijd al peizen en al droomen op 't verleden, op al die veldslagen, op al die gevaren daar hij, dank aan zijn machtig zweerd, uit ontsnapt was, kwam hij daar aan eenen grooten waterstroom, daar een schuitjen in lag. Hij ging er naartoe, 't was ijdel en, wat hij keek of niet en keek, daar en was nievers geen menschenziele te vinden. 't Lag vaste; hij miek het los en zou gaan varen voor zijn tijdverdrijf.

Als hij alzoo eene goede wijle gevaren hadde, zag hij al met eens, op een vijftig stappen voor hem, een wondere schoone blanke zwane zwemmen en spelen op 't water.

‘Och! Venusvogel!’ riep hij, over van blijdschap, ‘wat gelukkig voorteeken! Ik moet hem hebben, bij Mars hij is de mijne!’

Dit zeggende nam hij eenen pijl en schoot: Ja, maar 't schuitje, door eene bare geschokt, hadde gewaggeld en de pijl, die nooit zijn doel en mistte, plompte neffens de zwane in 't water. Het dier verschrikte en vloog op over de velden. Brabo roeide naar den oever en zat erachter.

Bij al de goden van Trooyen en van Roomen riep hij: ‘'k En ruste niet, eer dat ik dien vogel hebbe!’

Na lang gaans, zag hij nog eens de zwane, die daar in eene beke lag te zwabbelen en te duikelen zonder de minste schroom of vreeze; maar, zoo zaan als ze Brabo bemerkte, vloog ze twee- driehonderd stappen voorder, in eenen anderen plasch water.

(*'t Vervolgt*)

J. LEROY

Vergelijkingen
(*Vervolg van Biekorf*, 8ste *jaar*, *bl.* 237, 9ste *jaar bl.* 113).

Bijvoegelijke woorden.

Hij was *bleek* lijk nen afgelekten pannekoeke. - Hij is zoo *dom* als ne schoe, als 't gat van den oven. - Hij is *doof* lijk 'en ganze. - Hij is 't al *gewend*, slacht den hond die in den keern sliep. - Hij is *gierig* lijk 'en Jode. - Dat is *goed*, lijk suiker en zeem. - Hij is *groot* lijk ne mussele (kleene). - 't Is *hard* lijk ne kei. - Hij is *hooveerdig* lijk ne pauw, lijk ne kalkoen. - Dat is *klaar* lijk ne kletskop, lijk en inkteflassche (scherts). - Hij is *mager* lijk nen houtspicht. - Hij is *moe* lijk nen hond. - Hij is dat *moe* lijk koude pap: dat 't e zwijn ware, hij stak het de kele af. - Hij is *moedig* lijk nen hert, lijk nen haze. - Hij was *preusch* lijk dertig. - Dat is *rond* lijk ne katsebol, lijk en ei (niet rond). - Hij is *rood* lijk ne calvijn. - Hij is *roste* lijk ne vos. - Hij is *slim* lijk 'en katte, lijk ne vos, lijk ne papegaai (weet alles en 'n kent niets). - Hij is *verlegen* lijk en henne met een ei op. - 't Is *vul* lijk en mande zonder gat. - 't Is zoo *waar* als dat ik leve, als dat ik acht vingers hebbe en twee duimen, als dat twee en twee viere is, als dat ik tien vingers hebbe (onwaar). - 't Is zoo *zochte* als ne vorten appele.

Naamwoorden.

Zijn *aanzichte* is lijk met en houwmes gekapt. - Hij heeft nen *baard* lijk en geete, lijk 't haar van nen bezeme. - Hij heeft *beenen* lijk fluiten, lijk spellewerkstokken, lijk en kobbe. - Hij heeft nen *buik* lijk en biertunne. - Beter ne levenden *ezele*, als en dood peerd. - Hij schept *geld* lijk slijk. - Zijn *haar* is lijk van de ratten afg'eten, dat 't zoo schoone gesnêen is. - Hij had de *koortsen* lijk e peerd. - Hij heeft e *mond* lijk e wagewiel, lijk 't poortje van Coné. - Hij heeft nen *nekke* lijk en zwane. - Hij heeft en *neuze* lijk ne kloef, lijk ne champignon, lijk e champagnekork (geniverneuze). - Hij heeft *oogen* lijk

e zwijn (kleene blauwe), lijk ne katere (groote blekkers, groenachtige), lijk ne capucijn (donker bruine). - Hij heeft ne *rik*, lijk ne kemele. - Hij heeft 'en *tonge*, lijk en bobine garen. - Is dat e *ventje*! 't is lijk en overschotje. - Hij heeft *vingers* lijk nen dief. - Hij heeft *voeten*, lijk nen olifant. - Hij heeft *vuisten*, lijk leeuwenklauwen. - Beter ne keer *weelde* als altijd armoe.

Werkwoorden.

Hij *gaat* alsan *achteruit* in zijn zaken, slacht van de koordedraaiers; 't is ne goe koordedraaiere. - Hij *bleust* lijk 'en rooze. - Den aap *danst* lijk als de martvent schuifelt. - Hij *drinkt* bier lijk nen hond watere, lijk e kalf melk, lijk de zee rivierwatere, lijk en kobbe vliegebloed. - Dat *duurt* en blijft duren: 't is lijk 't draadtje van Roozebeke. - 't *Duurt* zoo lange als 'en lèeren broek. - Hij *gaat* lijk een die 'en karre steekt. - Hij is *gekend* lijk slecht geld. - Hij was daar *gekomen*, lijk nen hond in nen hutsepotketele. - Hij *houdt* zoo vele van de kerke, als ne gezonde mensch van tandpijne aan 'en kermestafele. - Die boterhammen *gaan in*, lijk nen boer in 'en herberge. - Hij *kan* dat, lijk zijnen Onze Vadere. - Hij *kreeg* lijk ne klets op zijn kake. - Ge moet de kinders *lee'n*, lijk nen druivelare. - Hij *loopt* er naartoe, lijk en koe naar de klavere. - Zijn herte *gaat open* lijk en potblomme. - Ze *komen overeen* lijk twee peperkoeken. - Hij *roept* lijk een die met zand gaat. - Hij *loopt rond* lijk en klokhinne. - Hij kan *schuifelen* lijk ne peerdeknecht. - Hij *slaapt* lijk en rooze. - Dat *sluit* lijk nen duim in en mutse (slechte gevolgtrekking). - Dat mes *snijdt* lijk e vliem. - Hij *staat* daar lijk nen ezele op en kruisstrate (verlegen). - Hij *stinkt* lijk ne veemol. - Hij *zoekt* de schaduwe, lijk vorte schapen. - Hij *zweeg* lijk ne stoffele.

G.V.D.P.

Bij der oore is 't mij goedgedaan, dat er, in de voorgaande bijdrage, sprake was van eenen *wijting*, maar niet van eenen *weiting.*

G.G.

Mingelmare

H*ET Westland in den franschen tijd* is een boekwerk door *Lodewijk Allaeys*, te Yper, bij Callewaert-De Meulenaere uitgegeven.

Het zal nu honderd jaar geleden zijn, dat de vlaamsche boeren voor hunnen autaar en hunnen heerd streden en sneuvelden; na lange jaren onverschilligheid, zoeken nu de dankbare nazaten het spoor hunner heldendaden op en brandmerken meteen de gruwelen der fransche dwingelanden in onze gewesten. Reeds menige boekwerken zijn, in deze laatste tijden, daarover geschreven geworden.

Mijnheer Lodewijk Allaeys heeft menige handvesten uit het Westland, dat is uit de kasselrijen van Yper en Veurne, onderzocht; handschriften en familieboeken te rade gegaan, en hem door de oude lieden van Westland de droevige gevangenissen der grootouders doen vertellen. Op die wijze heeft hij een werk kunnen maken dat door de *Westvlanders* met groot genot zal gelezen worden en niet min door de liefhebbers van algemeene geschiedenis als zeer nuttig zal gevonden zijn. Daar er bovendien in 't *Westland* eene edele bewondering straalt voor onze voorzaten, en een diep medelijden voor hunne ellenden, zoo zal de jeugd zoowel als de gezeten man met genoegen en bate het lijden en strijden dier vlamingen medeleven.

Ten anderen in zulk een werk is veel te leeren. Onze algemeene geschiedenis leert ons wel hoe, met den slag van Jemmapes, Belgenland aan Vrankrijk viel, hoe te Neerwinden het vaderland nog eens wierd vrijgevochten; maar wat zij ons verzwijgt, het zijn die duizenden gevarenissen der winnende en der wijkende legers langs de grenzen, het zorgen en waken van den overwinnaar, het wederom inbreken en het schermutselen van den wraakgierigen verwonnene, en daarbij de jammerlijke verwoesting der gewesten waar de verbrokkelde legers hun laatste bloedspel speelden.

Het werk van Mijnheer Allaeys leidt ons het Westland rond met de keizerlijken en met de franschen, te Veurne, te Iper, te Rousbrugghe, te Stavele, te Crombeke, te Reninghelst, waar weet ik al... Een wanhopige strijd der Stavelsche boeren in 1794, wordt er wijdloopig besproken, en brengt ons de wete, dat niet alleen in 1798 een opstand tegen de fransche dwingelanden is losgebroken, maar dat reeds vier jaar vroeger de vlaamsche boeren de vrijheid trachten te koopen met hun bloed.

Het werk zal veel goed stichten, en 't verdient daarom onder het vlaamsche volk zooveel mogelijk verspreid te worden.

[Nummer 12]

Goddelijke beschouwingen

van zijne doorluchtige Hoogweerdigheid G.-J. WAFFELAERT, S.T.D.,
Bisschop van Brugge,
uit het latijn vervlaamscht door GUIDO GEZELLE, *onder toezicht en goedkeuringe van zijne Hoogweerdigheid.*

OM zijne godwijsheid nog mildelijker mede te deelen en ruimer te verspreiden, heeft onze hoogeerweerde en hooggeleerde Stiftherder goedgevonden onzen beroemden dichter en taalkundige, den eerweerden Heer Guido Gezelle, te bewilligen om de *Meditationes theologicae*[1] te vervlaamschen, en ze aldus verstaanbaar te maken voor alle leergierige Vlamingen.

Wij waren voorenaf overtuigd, dat die vervlaamschinge voortreffelijk en meesterlijk ging zijn, maar wij moeten

(1) Die *Meditationes theologicae* zijn reeds sedert twee jaar en half verschijnende in 't maandblad *Collationes Brugenses*, dat nu gedrukt wordt bij *Maertens-Matthys*, te Brugge.

bekennen dat zij onze verwachtinge overheerlijk te boven gaande is. - Inderdaad, leest en overdenkt, en gij zult waarlijk twijfelen wat gij het meest moet bewonderen: de degelijkheid, de zuivere vastheid van den leeraar, de schranderheid, de taalveerdigheid en de scheppingskracht van den vertolker, of de groei- en de buigzaamheid, den rijkdom en de macht onzer moedertale.

En ja, de Vlamingen die verliefd zijn op de verhevenste, op de allerzaligste, op de vorstinne en de koninginne aller wetenschappen, immers op de godwetenschap, zullen in de *Goddelijke beschouwingen* eene heldere bronne vinden van hoogverhevene en diepgrondige, van zalvende en zielroerende, van gezonde en zaligmakende leeringe. Die over Goden al de dingen die God aangaan behoorlijk en sierlijk willen spreken of preêken, kunnen daaruit eenen overvloedigen voorraad opdoen van echt vlaamsche, welgepaste en overschoone bewoordingen; die nog beschaamd zouden zijn over de armtierigheid onzer moedertale, en klagen dat zij geene wetenschappelijke tale en is, zullen uit dat wonderzaam gewrocht zonnehelder bewezen zien, dat het vlaamsch weêrgaloos groei- en buigzaam, rijk en machtig is, bekwaam om allerhande gedachten ende wetendheden getrouwelijk weder- en uit te beelden, en om die met zintreffende woorden stiptelijk en duidelijk te vertolken. - Neen, het vlaamsch en is noch weekelijk noch armtierig! De Vlaming die zijne tale kan, en heeft niet noodig, gelijk de Franschman, vreemde oorstoffe te gaan ontleenen of ontstelen aan 't Latijn of aan 't Grieksch om wetenschappelijke munte te kunnen slaan, maar hij put uit eigen bronne; hij smelt en giet en smeedt eigen delfstoffe; hij meulent, maalt en verbakt eigen graan; hij keurt, stempelt en slaat eigene Dietsche munte.

Overigens is de vertalinge los ende vrij, en als 't ware een oorspronkelijk gewrocht; de schrijfwijze is eenvoudig en duidelijk, vloeiende en zwierig, krachtig en wegelspierd; de bewoordinge is keurig, passende en dragende, echt en louter Dietsch, immers zoowel voor alle leergierige Hollanders, Limburgers, Brabanders en Antwerpenaars, als voor Oost- en Westvlamingen, ten vollen verstaanende genietbaar.

't Is dus buiten allen twijfel dat Heer ende Meester Gezelle geheel het dietsche volk eenen nieuwen grooten dienst bewijzende is, en dat zijn baanbrekend reuzenwerk uiterst oorbaar en nutzaam zal zijn, zoo ten opzichte van godwetendheid als ten opzichte van taal- en letterkunde. Daarom en verdient hij niet alleenlijk de hulde van onze lofsprake en van onzen gelukwensch, maar ook van onzen innigsten en rechtzinnigsten dank.

Guido Gezelle beschrijft den inhoud en de verdeelinge van zijn werk in dezer voegen (bl. 26):

'Het eerste dan dat er ons te doene valt is, langs den weg der redekunde, ons redekundig vermogen zoo te werke en te wege te stellen, dat wij, geholpen en geleid zijnde, eerstmaals door het eigen licht onzer rede en bij middel van de schepselen, andermaals door het bijverworven licht des geloofs en bij middel van de openbaringe of goddelijke toesprake, redekundiglijk opstijgen en henenvaren te Godewaard en tot God. - Dit zal 't eerste deel, of de eerste schakel zijn van deze onze goddelijke beschouwingen.

Nadien zullen wij, averechts om, en den weg der wezenkunde inslaande, eerst God aanschouwen, maar Hem alleene, in zijne eenige eeuwigheid, en alsof er nooit schepsel bestaan en hadde. Wij zullen gadeslaan ende waarnemen hoe God geheel de inrichtinge van al 't buiten Hem bestaande, 't zij de gewordenschappelijke, 't zij de overgewordenschappelijke *orde* of inrichtinge, in zijn eeuwig voorweten en in zijn almachtig voorbestemmen, berekt, beraamd en beschikt heeft. - Dit zal het tweede deel zijn onzer beschouwingen.

Eindelijk, en in 't derde deel, zullen wij nagaan hoe God de algeheelheid zijner goddelijk voorberaamde en voorbestemde inzichten heeft uitgewrocht en voleindigd.'

't Gebeurt soms dat onze dichtveerdige Vertaalder eenige berijmde volzinnen uitboezemt. Alzoo vertolkt hij, b.v. uit den Boek en Wijsheid XI, 21-28, XII, 1, (bl. 85):

> Edoch, o Heere God,
> hoe geren is 't, dat wij
> erkennen uw bestaan,
> aanbidden u en loven

ootmoediglijk, die 't al
beneên berekt en boven,
dat 't voegende in getal,
gewichte en mate zij!

Gij, buiten alle macht,
zijt immer, meer als al
dat grootheid heeten kan
of mogendheid, almachtig;
de kracht van uwen arm,
waar is er één zoo krachtig,
die 't geen hij willens werkt
hem tegenwerken zal?

Het op- of nedergaan
eens evenaars en heeft
geen mindere achtbaarheid,
in al zijn onbeduiden,
als 's werelds ommeloop,
bij u; 't en laaft de kruiden
eer 't dageraadt, geen dauw,
of gij daar acht op geeft.

Ontfermens zijt gij vol,
die God almachtig zijt,
voor allen; al dat is
bemint gij; geene zaken
en zijnder die gij eens
gemaakt hebt, of zult maken,
die gij geen jonste en hebt,
geen liefde toegewijd.

Hoe kon dan ievers iet,
uws nillens, blijven staan,
van al dat staande blijft,
een stonde? Zou het leven
niet, zonder uwen roep,
die dooden wekt, begeven?
Zou al dat wezen heeft
niet wezenloos vergaan?

Gij spaart, intusschentijd,
al 't uwe en ongespaard
en laat gij wicht van al
dat lief u is; vernielen
en zal de zielendief,
o minnaar van de zielen,
hetgeen gij, 's Heeren goede
en zoete geest, bewaart.

En nu nog een staaltje rijmelooze tale (bl. 58):

'Aldus aanschouwd zijnde is, ja, de mensch waarlijk het afbeeldsel van God. Immers, zooals God de boord- en bodemlooze *alzee* is van alle wezendheid en van alle volmaaktheid, daar alle wezen en alle volmaaktwezen eerstelijk in bestond en altijd in bestaande blijft, zoo is ook het verstand van den mensch gelijk aan eene andere of tweede zee, gelijk aan eene *weêrzee*, naar dewelke, van Godswegen, al de volmaaktheden van al dat is of name draagt komen toegestroomd.'

Zoo en zoo voorts schrijft Meester Gezelle, die wijde en diepe weêrzee van die boord- en bodemlooze *alzee*.

Tot meerder gemak en nutschap van den lezer der *Goddelijke beschouwingen*[1] mitsgaders tot verrijkinge van onzen taalschat, hebben wij de ongeboekte woorden die in de 96 verschenene bladzijden voorkomen, vergaderd en geschikt, zooals blijken zal in de naaste afleveringe.

G.V.D.P.

(1) Die gadinge hebben, gelieven hunnen name en hun terecht te zenden naar Eugene Beyaert, boekdrukker, in de Jan Palfijnstrate, 18, te Kortrijk.
Het werk wordt verzonden bij afdeelingen van een, twee of meer vel druks van 16 bladzijden; ieder vel druks tegen 0 fr. 20. Het bedrag zal, telkens na 't verzenden van twaalf vel, door 's lands boden, ten huize afgehaald worden.

Brabo
(*Vervolg van bl.* 173.)

ALS dat nu alzoo reeds vijf of zes maal gebeurd was, begon Brabo, die in 't eerste razende was om zijne onmacht tegenover zoo een weerloos dier, te denken dat die zwane hem ievers naar eene gevaarnisse leidde; en zijne razernij veranderde in onvermoeibaren moed om de zwane te volgen; alzoo gerochte hij, altijd geleid, aan eenen stroom, die heet de Maas, waar hij wederom eene schuite vond. Hij sprong erin en roeien was roeien achter die zwane die zoo rap en snel aan 't zwemmen ging dat hij ze nooit noch krijgen noch genaderen en kon. Dat verwonderde hem, geen twijfel meer, een zijner menigvuldige goden zat daar onder en dat gaf hem nieuwen moed.

Eindelijk al over den oever zag hij in de verte een sterk slot met torre en kantelwerk. En terwijl hij stond te kijken zag hij zijne zwane uit den stroom vliegen rechte naar dat slot.

In eenen stond was hij aan kant, klauterde den oever op en hij daar naartoe. Als hij naderde zag hij dat het slot rondom omwald en omwaterd was en dat de schoone zwane erin aan 't spelen ging, alsof zij met haren vervolger den spot wilde drijven. Dat verbitterde Brabo, en eenen nieuwen pijl uit zijnen koker gehaald hebbende legt hij aan op de zwane.

Op dien oogenblik vliegt daar een raam open en eene vrouwe roept vol angste en schrik in grieksche tale: ‘Onbekende ridder, wie gij ook zijt, ik smeeke u bij onze goden en doodt toch mijne zwane niet!’

Brabo verschiet omdat hij hem hoort aanspreken in zijn eigene tale, door eene vrouwe in zulke verre streken. Hij en weet niet of hij droomt of waakt, zijn boge zinkt neêr en hij roept in de zelfste tale: ‘Edele vrouwe, wie zijt gij, dat gij mijne tale spreekt?’

De vrouwe dit hoorende verschrikt nu ook, want in haren angst heeft zij eene onvoorzichtigheid begaan die haar verraden heeft, zij weet het en daarom vraagt zij:

‘Schoone en fiere ridder, belooft gij op uw ridderswoord mij te helpen en te verdedigen? Ik ben ten onrechte vervolgd.’

‘Ja, dat beloof ik u, zoo waar als ik Brabo heete en Caesars vaandeldrager ben. Geen haar van uw hoofd zal gekrenkt worden en mijn zweerd is te uwer verdediginge.’

Bij deze woorden gaf de vrouwe een schreeuw van blijde verrassinge.

‘Brabo! Brabo! leve Troye! Een oogenblik. Ik zal de brugge nederlaten, wij en spreken voortaan op zulken afstand meer, gij zult binnen komen!’

Voor dat Brabo al zijne zinnen te gare hadde was de brugge neder en wierd hij in 't slot geleid, waar hij eene overschoone vrouwe vond met twee engelkens van kinders, een zoontjen en een dochterken van rond de zestien jaren.

Van zoo dat Brabo in de zale tord riep zij uit: ‘Brabo, ik ben Germana, de halve zuster van Julius Caesar, uwen keizer. Hoe gaat het met hem?’

Brabo eerst uit zijn lood gesmeten door die plotselinge veropenbaringe, bedankte zijne goden en viel op zijne knie'n voor Germana, en deed ootmoedigen dienaar. Van wederzijden wierd alles verteld tot de minste omstandigheden, en Brabo beloofde Julius Caesar met zijne wedergevonden zuster te verzoenen. Zoo dat Germana's schrik en verlegentheid in onbeschrijfelijke blijdschap veranderden. Zij verlangde haar herte uit om haren broeder te zien en hem op haren boezem te drukken.

‘Ik zou nochtans iets moeten hebben,’ zei Brabo, ‘om te bewijzen dat ik u waarlijk gevonden hebbe.’

Daarop haalde zij een elpenbeenen kistje, waarin er een beeld lag van Jupiter in alderfijnste goud, met edelgesteenten bezet.

‘Toont hem dit,’ sprak zij, ‘hij gaf het mij daags voor dat hij Arcadiën verliet en naar Roomen trok, met zijne zuster Julia en haren man, hij zal het wel herkennen, want hij hield eraan als aan zijne ziele.’

Brabo vertrok met zijnen schat, en beloofde dat zij in 't korte goede tijdinge van hem zou ontvangen.

Hij kreeg een van de beste peerden uit den stal, met

stalen schild en spere om hem des noods te kunnen verdedigen.

Zoo uitgerust en gewapend vertrok hij rechte naar Camerijk, of hij meende het, maar hij verdoolde deerlijk en na lange rijdens, gerochte hij in eene streke waar dat het al riet was dat hij zag, en zoo hooge dat het aan eenen bosch geleek. Brabo en ging voor niets om en reed er dwers door, tot dat hij kwam aan een breed water, waarlangst er een sterke brugge, met nen machtigen torre stond; aan dien torre was er met eene dikke keten eene welgemaakte boot vast, die geheel geschikt was om man en peerd gemakkelijk over te zetten.

‘Hier moet ik over,’ peisde Brabo; hij keek overal rond achter den schipper en begon reeds gereedschepe te maken om in den boot te stappen. Toen al met eens een felle reuze, zijnen vreezelijken kop door een der ramen van den torre steekt en roept:

‘Weg daar, trawant of betaalt den tol: in eenen stond ben ik bij u en 't zal uw leven kosten.’

Brabo door die onbeleefde tale erg beleedigd wierd gram en sprak:

‘Woeste kerel! wat hebt gij mij voor trawant uit te schelden? weet dat ik een man ben uit het roomsche leger, een bloedverwant van den keizer Julius Cesar, aan wien alle land, aan dezen kant der zee, gehoorzaamt en dienaar doet; en spreekt mij dus van geenen tol en zijt voortaan beleefder.’

‘Heer ridder,’ wedervoer de reuze op spottenden toon, ‘al ware de keizer hier zelve, met al zijne ridders, dan nog zou hij tol en pand betalen, dat is peerd en wapen en de rechtere hand, of 't zou hem 't leven kosten. Ik ben reuze Druwoen, aan mijn zweerd en heeft er nog nooit een ridder weêrstaan; duizenden hebben hier 't lijf verloren, die gelijk gij stout genoeg waren tol en pand te weigeren. Welnu, ridder lief, den tol of uwe ziele, maakt het kort, wat is uw antwoord?’

‘Ik verwacht u, wreede roes Druwoer, en 'k zal u leeren dat Brabo's ziele zoo diepe in zijn lijf zit, dat uwe spere of zweerd haar niet vinden en zullen.’ 's Reuzen-

kop verdween onder 't uitspreken van eene ijzelijke verwenschinge. Brabo zette hem vaster op zijn vierig ros, verspande zijnen helm, schikte schild en spere, en wachtte alzoo met razende gemoed den wreeden reuze af.

't En leed niet lange of de groote deure van de torre draaide op hare herren en de reuze, gewapend van kop tot teenen, op een machtig peerd gezeten, stormde met gevelde spere, op Brabo los. Deze gaf zijn peerd de spoore, dat 't brieschend vooruitsprong. Vreezelijk was de botsinge der twee kampers. 's Reuzen spere vloog in spanders op Brabo 's schild. Maar deze hadde beter gemikt en zijne spere was zoo geweldig in Druwoens lijf gegaan dat zij al den rugge uitkwam.

Druwoen stortte dood uit den zadel. Brabo sprong van zijn peerd en met zijn zweerd sloeg hij reuze Druwoen zijnen kop af en zijne rechtere hand, bond dit al te gare aan zijnen zadel en reed voort langs dien stroom die Schelde hiet.

Lange nog reed hij eer hij menschen zag, en hij verdoolde weder maar dat en miek hem niet droevig, integendeel, fier en tevreden over zijn heldendaad reed hij al liedtjes zingen uit zijne jongere dagen.

Eindelijk kwam hij aan een slot, en voor dat slot stond er een eeke die zoo groot en breed van kroone was, dat er wel vijfhonderd menschen hadden kunnen onder staan. Onder dien boom lag een ridder, de heere van dat slot, die, als hij Brabo den fieren ridder zag komen, opstond en geheel beleefd hem te gemoet ging.

‘Wel Edele Heer van dit slot, waar ben ik hier en aan wien heb ik de eer te spreken?’ vroeg Brabo.

‘Edele ridder, gij zijt hier aan 't slot van Couderland in het land der koninginne Zwane van Megen wier forestier ik ben; mijn naam is Eidier en mijn herte is allen ridder genegen, die mij met een vriendelijk bezoek op mijn slot komt vereeren.

Maar wie zijt gij, fiere ridder, gij schijnt alsof gij uit eenen fellen strijd kwaamt: uw schild is gerampt en uwe spere met bloed bedekt. En wat schrikverwekkende menschenkop hangt er daar aan uwen zadel?’ ‘En zijt

noch verschrikt noch begruuwd om hetgeen hier aan mijnen zadel hangt, ik zal u alles vertellen; maar laat mij hier eerst onder dezen boom wat rusten want, ik zitte reeds acht en veertig uren te peerde, ik ben verdoold en 'k en kenne noch weg, noch wegel. Ik ben Brabo de vaandeldrager van Julius Caesar, den almachtigen Keizer van Roomen en ik kome van uwe koninginne Zwane, van wie ik eene dringende boodschap bij den Keizer moete doen.'

Als de forestier Eidier dat hoorde, geleidde hij Brabo met vele eere ende vreugde binnen op zijn slot, waar hij hem eene smakelijke maaltijd deed opdisschen.

Onder 't drinken van eenen lekkeren beker, vertelde Brabo al zijne wedervaarnisse en hoe hij reuze Druwoen doodde, en zijn hoofd en rechtere hand mede hadde, om het als zegeteeken aan den Keizer te toogen.

'Wat!' riep Eidier, 'gij hebt Druwoen gedood, gij moet daarom de sterkste ridder zijn van geheel het keizerrijk; want niemand heeft ooit Druwoen wederstaan of hij bekochte het met zijn leven. Ridder, gij hebt de hoogste daad gepleegd die ooit een held verrichtte. Uw name zal geprezen zijn in geheel het land van Maes en Schelde, en eeuwig zullen onze barden uwe heldendaad bezingen. Gij zult bij mij den nacht overbrengen, ik zal boden zenden overal in 't ronde; opdat al wie ridder heet, u dezen avond kome geluk wenschen, en met mij over Druwoens dood fooie vieren.'

Brabo aanveerdde, en dien avond tot late in den nacht, wierd er blijdag gevierd en Brabo wierd bezongen en vereerd van al de ridders die daar gekomen waren.

's Anderendaags vertrok Brabo en vele ridders deden met Eidier hem een uitgeleid, tot dat hij op den roomschen heirweg was; hier gaven zij eene beschrijvinge van den weg dien hij volgen moeste en namen van hem afscheid onder het geroep van 'Leve onze keizer Julius en leve onze Brabo, de koene kamper!'

Twee dagen later kwam Brabo zonder verdere gevaarnissen te Cleven aan. 't Was tien dagen dat hij vertrokken was en de keizer hadde reeds menigmalen naar hem

gevraagd, en daar en was niemand die iets van hem wiste.

Als men den keizer de mare brachte dat Brabo wêere was, kwam hij uit zijne tente en ging hem te gemoet.

‘O mijn vriend!’ riep hij, ‘waar hebt gij zoo lange geweest? uwe jacht heeft wel lange geduurd, wat wild brengt gij mede, uwe spere is al in bloed, is het de kop van eenen beer of van een wild zwijn dat daar aan uwen zadel slingert?’

‘Almachtige keizer van 't goddelijk roomsche rijk,’ sprak Brabo, van zijn peerd springende en den gewonen knieval doende ‘ik heb lange weg geweest; maar de goede tijdinge die ik u melden zal en de schoone gevaarten die ik beleefd hebbe, zullen bij uwe hoogheid alles herstellen.’ ‘Gij en hebt niet te herstellen, mijn vriend,’ zei de keizer, Brabo oprechtende, ‘spreekt, vertelt, ik snakke naar hetgene gij gaat verhalen. Laat uw peerd wegleiden doet uwe harnas en wapens af ik verwacht u in mijne tente.’

Eenige stonden later, terwijl Julius Caesar rustig uitgestrekt lag opzijnen rijk gekussenden ligstoel of rustbedde, gingen de voorhangen der tente open en Brabo trad binnen. Op een teeken van den keizer strekte hij hem uit op een anderen, niet min rijkversierden rustzetel en Brabo begon:

‘Groote keizer, mijn edele meester, schitterende telg uit Hector van Troyen gesproten, ik hebbe nieuws van uwe zuster Germana, ik wete dat zij op geheel oneerlijke wijze haar ouderlijk huis ontvlucht is met zekeren Karel, kleenzoon van Cloadich: moest gij haar wederzien, zal zij genade vinden in uw keizerlijk herte?’

De keizer verschoot bij die woorden en sprong overend op zijn kussen. Zijn ooge straalde van blijdschap.

‘Wat! mijn lieve Brabo, de goden zijn gedankt, gij zoudt mijne zuster Germana gevonden hebben, zij leeft nog... Ik zou haar nog zien... O wat blijde tijdinge!... Maar waarom spreekt gij van genade, zegt?’

‘'t Is omdat ik haar mijn ridderwoord gegeven hebbe ze te beschermen, ten prijze van mijn eigen leven.’

‘Gij zijt een edel herte, Brabo, zij en heeft niets te vreezen, alles is haar uit der herten vergeven, bovendien ik verlange om ze te zien. Waar is zij?’

‘Ja maar, genadige keizer, gij moet alles weten. Als zij gevlucht was is zij met Karel, zoon van den koning van Tongeren in echt getreden.’

(*'t Vervolgt*)

J. LEROY

Beeldstorm der Sansculotten te Brugge in 1797 (*Volgens de gedenkweerdige aanteekeningen van den schilder Verbrugge*).

‘15 *september* 1797. - Ter zelvertijde is alhier tot Brugge gekomen het decreet over de beelden en kruyssen. De municipaliteyt, wezende eene verzamelinge van waere en ijverige fransche philosophen, ontfingen dit decreet met eene uijtschijnende blijdschap, en nu als volmachtig zijnde van 't opperbestier, werkten hetzelve uijt met eene overgroote blijdschap. Den dag wierdt gestelt tot den uytvoer, men riep de werklieden tot het breken van het O.L. Vrauwe beeldt, dat nu eeuwen gestaen hadde aen den hoek van het stadhuys, het welke voor een Mirakeleus beeld gehouden was van onse voorvaeders, om zaeken bekent in de oude registers deser stad: ten welken eynde eene jaerlijksche processie was ingestelt, genaemt de Knick processie. Dit beeld had eenen intepot en penne in de hand tot memorie van het mirakel; het beeld was besloten in eene glase kasse. Dese boose beeldstormers waeren nog bevreest voor 't volk dat daer verzaemelde, maer eene der municipaelen riep overluyt, slaet maer in stukken, met herhaelinge, en de werklieden daer door verstout, sloegen geheel dat beeldt in stukken, ten aenzien van de omstaenders.

Desen gecommiteerde vertrok met de werklieden van den Burgh naer de groote mart. Ik hebbe hem tegengekomen in de Breydelstraete, hij gonk met grooten ijver,

doch bevreest voor het volk, dat medeliep en schreeuwde tegen desen beeldstormer. Ik en hebbe niet willen blijven om sijne boosheyt te zien uytwerken. Ik kende hem geheel wel, en ik zag zijne dwaesheyt en zijne verblindtheyt.

Naer dat hij aldus zijne commissie voltrokken had in deze twee beelden te doen verbriselen in sijne tegenwoordigheijt; liep al het volk, met quaedheijt en gedruijs, naer den burgh weder, waer het volk bezig was met een aldergrootste empressement en gedrang, om een kleijn stuk van het verbriselt O.L. Vrauwe beeld te konnen wegdraegen.

Oleverius van den Kerkhove, daer passeerende met eenen kordewaegen, en dit spectacle ziende, met het hert vol bitterheijt over het schenden der Religie, door deze boose philosophen, (die nochtans meest al Bruggelingen waeren, en van Vlaenderen, west en oost), dede zijn uytterste best om een groot deel te konnen bekomen van dit beeld op den burgh, en naer veel vlijdt aangewendt te hebben, kreeg een zeer groot deel op sijnen waegen en vertrok tot de Roodenhoed stallen, onder het gedruijs der jongers. Op die plaetse, heeft hij verklaert, was hij in groot perijkel van in het water gesmeten te worden doch hij is het met zijnen waegen ontsnapt, mede voerende naer zijn huys het stuck van dit steene beeldt, sijnen zoon, Joannes van den Kerkhove, beeldthouwer sijnde, heeft daer van gemaekt een O.L. Vrauwe beeldt, juijst dezelve representatie gelijk zij met Kindeken gestaen hadde op den burgh. Ik hebbe naederhandt dat nieuw gemaekt beeld gekoght, voor mijnheer Vanhuerne de Schiervelde, die het zelve aen zijne dochter mevrauw de baronne de Pelychy gegeven heeft, waer het bewaert word voor gedenkenisse.

Ten zelven tijde begon men alle de Cruyssen te weêren van de kerken en thorens. Eenen man nam dit aen van de perijkeleuste thorens te ontcruyssen, waerom hij ook genaemt wierd den Cruys-Duijvel. Hij maekte wonderlijke vliegende en hangende stellagien, niet sonder groot gevaer van zijn leven. Hij kwam hierdoor in eenen

grooten haet onder het volk, maer hij was den vriend der philosophen.

De voorgemelden gecommiteerden der O.L.V. beelden heeft daerna een goed emploij bekomen, over zijne gedaene diensten, en naederhandt is hem dat ontnomen en aen een ander gegeven. Daer naer en heeft hij maer een slepende gesondheijt gehadt, en heeft nog achtien jaeren geleeft naer sijne moedwilligheijt. Het schijnt als dat hij zig met de kerk verzoent heeft in zijne doodtziekte aengezien de familie eenen lijkdienst heeft doen celebreren...

Op de groote Eekhout-Brugge hadde nu al merkelijke jaeren een stand-beeld gestaen van den h. Joannes nepomecenus, met vergenoeginge der inwoonders, en waer alle jaere een solemnele processie quam uijt O.L. Vrauwe kerke; nu de philosophen der fransche gezindheyt, niet meer konnende in hunne oogen lijden het gezight van dit beeld, maekten een t' samensweeringe van dit bij nachte in 't water te werpen, 't welke zij ook uijtgevrocht hebben. Ik heb' er differente van gekent, en heb ook hun opvolgende straffen met verwonderinge aenzien. Want naer dat al deze uytzinnigheden ten eynden waeren, den eenen is in 't water geloopen bij nachte, 2 ander zijn ellendig in 't hospitaal gestorven, een vierden is sot geworden en in het dulhuijs dul gestorven, ander hebben ook vele tegenkantingen gehad, zoo dat ik er weijnig van zien overblijven. Naederhand is dat beeld wederom uijt het water gehaalt en weg geleyt om beter tijden te verwagten tot de hersteltenisse.'

V.V.

Mingelmaren

'**T**HEULEGOED. - Wij lazen onlangs in het *Staatsblad* de benoeming van Ridder..... de Theulegoet tot enz. Theulegoet, ik las nog eens, meenende mij bedrogen te hebben. Wis en waar, er staat Theulegoet.

Wat is *Theule?* Niets van beteekenis.

Wij kennen het dorp *Heule*, alsmede een oudheerlijk goed van dien name te Meenen en te Kuurne.

De Ridder..... bezit, of een zijner voorzaten bezat het goed te *Heule*, in de oude acten wel eens bij verkorting, 't *Heulegoed* geheeten. 't Zal wel zulk stuk zijn, dat den Heraldischen Raad voldoende zal geschenen hebben om den Ridder te bemachtigen bij zijn naam dien van Heulegoed te voegen, maar daar noch de Heraldische Raad, misschien ook de Ridder onze taal niet bijzonder machtig is, of de beteekenis van 't Heulegoed niet kenden, gaf men oorlof tot het dragen van eenen naam, die, gespeld zooals hij in het Staatsblad voorkomt, louter eene dwaasheid is.

Het woordje *de* is hier ook onzin. Men zegde niet: heer *de* Heulegoed, maar heer *van.* In Duitschland is *von* niet buiten 't gebruik geraakt en voor velen een teeken van adeldom; hier klinkt *van* te Vlaamsch (te gemeen?) en 't moet *de* zijn, al klinkt het ook valsch.

Er zijn, beweert men, meer adeltitels verleend naar slechte, gebrekkig gespelde plaatsnamen. Is er eenig voordeel om onze historische namen in een belachelijk kleed te steken?'

(*Uit Het Belfort*, *1898*, *bl. 419*).

D.P.

Oude Beeldekens

I. Een geverfd plaatje, dat eenen engel bewaarder voorenstelt met een kind aan de hand, in een groen veld.

Ghebedt.

O engel Godts, mij soo bewaert
dat duyvels list mij niet vervaert,
bewaert mijn ooren dat sy niet
en hooren dat Godts wet verbiedt,
bewaert mijn tongh, dat sij niet spreckt
dat d'eer raeckt, oft de liefde breckt
bewaert den reuk en het gesicht
en het gevoelen in hun plicht
en dat memori, wil verstandt
in 't goed behouden d'overhandt
bewaert mij dat ik Godt soo dien
dat ik met U, Hem eeuwigh sien.
Amen.

II. Jesus wordt voor Herodes gebracht, die op eenen troon zit. Geverfd plaatje.

Ghebedt.

O Vaders wijsheyt, die als sot,
sijt van Herodes uytgespot
'k bid, stort my uwe dwaesheyt in
dat ick meer acht, en meer bemin
als 's werelds wysheyt; want die sot
om u is, die is wijs voor Godt.

III. Een jongeling vlucht voor een kruis dat hem verdreegt op het lijf te vallen; doch hij loopt twee nieuwe kruisen te gemoet, die hem komen aangebeend alsof het menschen waren.

Daaronder leest men:

Siet desen slechten hals
verhaesten hier zyn schreden
op dat het cruijs hem niet
sou vallen op syn leden.
't Is al verlore moeyt
al liep gy noch soo styf,
de cruyssen sitten u
te dapper op het lyf.
Spaert toch o goeden bloet
uw lichaem en uw voeten
ist dat g'ontloopt een cruys
gy sulter twee ontmoeten.
Den schrick is self een cruys
en soo vervaert te sijn
als gy een kruysken vindt
dat is een dobbel pijn;
daerom wilt wyeer sijn,
en geern het cruys aanveerden
dat Godt u senden zal
en houdt het selv in weerden
want 't cruys is uw geluck
vereert door 't dierbaer Bloedt
dat ons de helle sluyt
en d'Hemel open doet.

IV. De heilige Jan Nepomucenus op den voorgrond. Eene brugge, daar gewapende soldaten op staan, in de verte, en eene kleene gedaante die men in het water ziet liggen. In de lucht een Engel die gevlogen komt met eenen palmtak.

Ghebedt.

Joannes die syt Godts vrint
En Jesum hebt getrauw gedient
Die om 't swygen van de bicht
Heeft moeten sterven sonder pligt
Den loon die gij daar voor verwerft
Is dat gij 't hemelrijck beherft
U roep ik aen o Heilig man
Dat ick al 'k niet meer leven kan
Verkrygen mag door u ghebedt
Dat myne ziel sy onbesmet
En dat sij oock mag suyver syn
Als ick voor 't oordeel Godts verschijn.
Amen.

J.V.

[Nummer 13]

Brabo
(*Vervolg van bl.* 188.)

ZIJ heeft twee kinderen, eenen zoon Octaviaan, en eene dochter die, gelijk hare moeder Zwane, naamt.

‘Hoe? gelijk hare moeder, maar mijne zuster heet Germana,’ riep Caesar.

Nu vertelde Brabo geheel de geschiedenisse van de vlucht van de Zwane; en hij voegde erbij: ‘Als gij in strijd waart tegen Ariovistus, koning der Sassen, was haar man Karel, dus na de dood zijns vaders, koning van Tongeren geworden en hij nam de wapens op om met de Sassen tegen U te strijden. Hij wierd door de goden gestraft en sneuvelde in den slag van Bezanson. Zijne vrouwe, uit vreeze voor uwe wrake, liet het bestier van het land over aan koning Ambiorix, eenen bondgenoot, en zij vluchtte weg met hare twee kinders. Genadige vorst, is uw gemoed ten haren opzichte nog niet verbitterd?’

‘Neen, Brabo, ik bemin ze nu nog meer als ooit, omdat zij ongelukkig is: zij is weduwe en leeft ievers verdoken met een herte vol angst en verlegentheid. Zij en moet 't gedrag van haar man niet uitboeten, ten anderen, wie weet, misschien handelde Karel alzoo niet omdat hij tegen mij was, maar omdat hij vreesde dat ik in 't land van Tongeren zou vallen en alzoo 't verblijf van mijne zuster ontdekken. Zegt, Brabo, waar is mijne zuster, ik wil, ik moet ze zien.’

‘Welnu, machtige keizer, dat de goden u zegenen om uwe goedhertigheid, uwe zuster, de edele Germana is op 't slot van Megen, langst de Maas, zij bezit uitgestrekte landen en wouden en leeft geheel verdoken. Zij en heeft met niemand geen gemeens, hare kinders en hare teergeliefde Zwane zijn haar eenige troost en bezighoudinge.’

‘Maar, zijt gij zeker dat die vrouw Zwane, waarlijk mijne geliefde zuster Germana is? Verhaalt mij eens, hoe gij haar verblijf ontdekt hebt.’

Brabo vertelde nu in 't lange en in 't breede geheel die gevaarnisse met de Zwane, hoe hij alzoo aan 't slot van Megen kwam enz. enz., en eindelijk haalde hij het elpenbeenen kistjen uit, en gaf het den keizer, zeggende: ‘Daarin zult gij eenen kostbaren schat vinden, dien gij bij uw vertrek uit Arcadiën uwe zuster in bewaringe gaaft; dat zal voor u een onwêerlegbaar bewijs zijn, dat de edele vrouwe Zwane, waarlijk uwe geliefde zuster Germana is.’

Als Julius Caesar dat beeldeken van Jupiter zag, sprongen de tranen uit zijne oogen. ‘Ja 't is zij!’ riep hij, ‘mijne Germana! Morgen vertrekken wij naar Megen. Brabo, de dienst dien gij mij heden bewezen hebt, overtreft al de voorgaande, vraagt van mij wat gij wilt, ik zal 't u geven. Gaat en verwittigt mijne mannen, dat zij hen gereed maken om morgen met zonopstaan te vertrekken, en komt dan weder om 't overige uwer gevaarnisse te vertellen.’

Een halve uur later trad Brabo wederom 's keizers tente binnen, met het hoofd en de rechtere hand van den

reuze Druwoen in eenen doek, en hij vertelde den keizer zijnen strijd en zijnen zegepraal over den reuze Druwoen; zijne ontvangst bij Eidier enz., hetgene wij alreeds weten.

Als Julius, die tot het einde toe aandachtig en met smake hadde geluisterd, nu dien schrikkelijken reuzenkop en die hand aanschouwde, was hij over van blijdschap, en hij zei: ‘Brabo, ik ben fier en trotsch over u, gij zijt uw bloed en uwe afkomste weerdig. Draagt dit zegeteeken mêe, ik wil het de goden offeren ter plaatse zelve van den strijd.’

's Anderendaags vertrok Julius Caesar, met Brabo en met hunne dappere strijders, rechte naar Camerijk waar hij keuren en vrijheden gaf, en gebood die plaatse voortaan de Camer des heiligen rijks te heeten. Vandaar trok hij voort, tot dat hij bij eenen berg kwam waarop een sterk slot stond. Hier moest hij stilhouden, een zijner magen, een ridder van zijn gevolg, Cassius genaamd, wierd ziek en stierf. Hij wierd begraven boven op den berg, nevens den tempel van Jupiter. Sedert dien heeft die berg den naam van Cassiusberg en later Casselberg gekregen. Drie dagen later vertrokken zij en kwamen aan een bosch zonder ende, geheeten 't felle woud zonder genade, omdat het vol roovers zat, die alle reizigers uitstroopten en vermoordden.

‘Brabo, mijn lieve en dappere vriend, hier hebben wij een goed werk te verrichten,’ zei de keizer, ‘wij moeten dit woud kuischen en schuimen. Een rooversnest in 't heilig roomsche rijk, dat en mag ik niet dulden. Neemt gij de helft mijner mannen en slaat slinks op, gaat een ure verre in die richtinge, dan zult gij rechts gaan en stillekens noeschen, ik zal het tegenovergestelde doen, met het overige der mannen, zoodat wij wederom tot malkaar moeten komen. Nu en dan zal ik de trompen doen blazen, doet gij het zelfste, 't zal een teeken zijn om malkâar, is 't noodig, te helpen, of om malkâar na de kuischinge weder te vinden. Gij kent de verschillige seinen en zult weten wat het beteekent. Hebt gij 't wel verstaan?’

‘Geheel wel, genadige Keizer,’ zei Brabo, ‘en ik bedank u voor de eere die gij mij aandoet.’

Brabo, aan 't hoofd van vijftig dappere strijders, reed vooren op, door de nauwe kronkelende wegeltjes. Hij hadde zijnen helm neder getrokken voor zijn gezichte om niet gekwetst te zijn door de overhangende takken, die als zoovele geeselroeden hem gestadig op hoofd en lijf sloegen.

Als hij eene ure verre alzoo gereisd hadde, zonder iets te hooren of te zien, en als hij recht eenen weg die breeder was als de andere aan zijn rechterhand zag, hoorde hij al met eens in de verte een groot getier, als van menschen die wilde feeste hielden. Hij keerde hem om en riep: ‘Mannen, nu rechts op, drie en drie, houdt u strijdveerdig, 'k geloove dat de droezen ginder kerremesse houden. Wij moeten van de gasten zijn en opgepast! en zonder vreeze, niemand gespaard!’

Na nog wat rijdens in de grootste stilzwijgenheid, hield Brabo zijn peerd in, allen stonden stille. Nu hoorden zij klaar en duidelijk, dat zij dichte bij een rooversbende waren die bezig zaten aan 't brassen om ievers eenen geroofden buit.

‘Luistert, mannen’, sprak hij, zoo stille mogelijk: de peerden in den bosch gebonden, want op onze peerden en kunnen wij niet strijden in eenen bosch, en tien mannen blijven hier de wacht houden, wel verdoken en gereed tot verweer. Als 't noodig is kunnen zij den noodhoorn steken.’

In eenige oogenblikken was dit bevel uitgevoerd en Brabo aan 't hoofd van zijne mannen, trok in de grootste stilte vooruit; zij naderden en naderden zeodanig, en zij kwamen zoo dichte, dat ze schoone de roovers daar zagen rond een groot vier in eene wijde opene plaatse. De eene lagen, de andere zaten overende, nog andere liepen rond met stukken van schapen of kalvers, die ze in de vlammen van dat vier geroost en gebraden hadden.

Men zag er ook die, met groote kruiken bier, overal de ledige bekers gingen vullen en 't was mij daar een leventje, 't was smullen en drinken, roepen en tieren, en

dat met zulk een wreede wildheid, dat men zou gezeid hebben dat het spoken uit de helle waren die kerremesse hielden om eene prooi. Zoo vele te meer dat ieder roover eerder aan eenen drommel geleek als aan eenen mensch. Hun ruw ongekamd lang rost haar, hong in dikke pezen op hunne naakte schouders, of stond boven op hun hoofd half rechte, of hong voor hun afgrijzelijk gebaard gezichte.

Rond hunne lenden hadden zij een dierenvellen rok, die tot aan hunne bloote knie'n kwam. Hunne voeten zaten in dikke vellen zakken, die hard aan hunne beenen van onder vastegebonden waren. Daarbij slingerde aan hunne rieme eene wreede slagbijl rood of roste uitgeslegen van 't bloed der vermoorde menschen.

Te midden in dien kring van wangedrochten, dicht bij 't vier, zat op eenen blok, een kerel gelijk eene reuze, te knagen aan eene schapenhespe, een overgroote beker vol bier stond nevens hem op den grond.

Al met eens sprong die afschuwelijke vent rechte, met zijnen beker in de hoogte.

‘Mannen,’ riep hij dat 't dreunde door de boomen, ‘ter eere van Thor en zijnen donderhamer!’

Daarop nam hij eenen slok uit zijne kruike en spoog het hooge in de lucht. Allen rezen rechte en deden gelijk hij.

‘En de beker ten gronde geledigd,’ riep hij, ‘opdat de donder ons niet en verbrande!’

In eenen langen slok waren alle bekers ledig en ze gooiden ze op den grond terwijl zij allen nedertuimelden om voort te knagen en te bijten in hun stuk schapenvleesch.

‘Mannen,’ zei Brabo, ‘ik heb die droezen geteld; daar zijn er zestig op den kop. Wij zijn gevijftigen. 't Zal ook kermisse zijn voor ons. Luistert hoe wij het gaan aan boord leggen. Ik spring met woest geweld uit de struiken te midden hunnen kring, en 'k valle hunnen hoofdman aan, hij is de mijne. Zij zullen verschieten en, terwijl zij allen naar mij gekeerd, hen zullen bereiden om hunnen hoofdman te helpen, zult gij allen onder het geroep van: “Leve onze keizer Julius Caesar! leve

't heilig Roomen!” dat volk al achter bespringen en kort en kleene maken. Zoo nu, opgepast en dapper gestreden. Eene belooning aan dezen die mij meest van die droezenkoppen kan brengen.’

(*'t Slot volgt*)

J. LEROY

‘A l'Ezelstap...’

Daar was ne keer eene Mevrouwe, en die Mevrouwe hadde ne knecht, die *Jan Sercu* hiet, voor zijnen name.

Nu, 'k en weet niet waarom, maar die name en gereide Mevrouwe niet te best, bij zoo verre, als ze van heuren knecht sprak, en meer zei als ‘Jan,’ dat ze de gewoonte opgenomen hadde van te zeggen ‘*Jan* of *Jean Lafleur*:’

Welnu, die *Jean Lafleur*, vroeger *Jan Sercu*, nog vroeger *Jan de Sercu*, moet vroegst van al, (of een van zijn voorouders toch) *Jan* of *Pier* of *Claei Van Serckel* of *Van Surckel* geheeten hebben, zoo 't verder blijken zal.

Hadde *Jan* den name van zijne voorouders bewaard en *Jan Van Serckel* blijven heeten, misschien en hadde Mevrouwe nooit *Jean Lafleur* gezeid tegen hem.

Maar intusschentijd moet er ievers een *Serckel*, een *Surckel*, in 't Fransch een *Sercus*, of een *Sercu* liggen, daar de voorouders van *Jan Lafleur* vandaan zijn gekomen.

Waar mag dat zijn?

Gezocht en herzocht, onder andere in *Dictionnaire Géographique... de la France*, *de l'Algérie et des Colonies... par Adolphe Joanne. Paris*, *Hachette* 1872, en daar gevonden, op bladzijde 2097, het volgende:

‘*Sercus*, 516 inwoonders, 68 huizen, 10,000 meters van Haesebroucke, 50,000 meters van Ryssel. In den kerktorre, twee vlaamsche rijmreken van 't jaar 1583.’

‘Een knipperlingske om naar Haesebroucke, als 't je belieft, gaan en keeren’.

‘Ja!’

‘Hoevele is 't?’

‘Zes fr. 36, en 't deugt voor drie dagen.’

‘Goed.’

Wij rijden *Wevelghem* voorbij, ofte *Weveringhem*; *Meenine* of *Meende*; *Werveke*, of *Wervicq*; *Comene*, of *Comines*, daar ze waalsch spreken; *Houtheem*, zoo de boeren, *Houthem* zoo de boeken zeggen; *Iper* of *Ipres*, en wij wachten daar nog al wat; *Vlamerdinghe*, nu *Vlamertinghe*, daar Caesar zei: ‘*V'la Martin!*’ 'k en weet niet meer waarom; *Poperinghe*, daar ze vroeger *popelinge* of *popeline* woeven; *Den Abeele* of *L'Abeele*, in 't fransch; *Godewaersvelde* of *Gosvalde*, zoo ze 't heeten, dieder geboren zijn; *Caêstre* of *Caester*; *Borre*, daar wij niet stille en stonden; en eindelinge *Haesebroucke* of *Waesebroucke*, daar wij, al schuifelen en al tieren, binnenvliegen, op het slag van klokke tiene, vóór den middag.

‘Alwaar is 't naar *Surkel*, vriendschap.’

‘Naar *Serc'l*, m'nheere?

Volgt den draad, tot aan de *post*; gaat toen de *Sleuterstrate* op, alsan rechtuit, tot dat-je aan de *Sterre* komt; laat de *Sterre* liggen en slaat rechts in, en, een honderd stappen voorder of twee, slinks, zul-je d'n *kezzel* zien, die rechte na' *Serckel* loopt.’

Inderdaad, ‘ge ziet d'n *kezzel*,’ dat is een smallen, witten rijweg, van effen gestampte of effen geredene *kezzels* of *kiezels*, en die *kezzel* loopt rechte naar *Serckel.* Dat ondervindt ge, als ge tenden komt en te *Serckel* zijt; maar, langs de bane, zoudt ge u, bij plekken, inbeelden, dat die *kezzel* rechte in de wolken loopt; en tenden sommige kobben zoudt ge zeggen dat ge van verre de zee gaat zien. Ja, en als ge boven op de kobbe geraakt en dat ge moe gesteken en moe geschreden zijt, op dien krakenden en piependen *kezzel*, ge ziet daar toen, ja, de zee, te weten een zee van malsche groenigheid, van terwe, van boomen, van hooi, zooverre als ge kijken kunt; en dat bijkans al zonder huizen of staken; zegge, zonder

menschen of beesten, bezonderlijk zonder een enkel van die vervaarlijk en gevaarlijk zeere loopende spouterwielen ofte *velo's.*

De eerste herberge die wij voorbijsteenden was:

A L'EZELSTAP, DÉBIT DE BOISSONS.

Wij hadden geren nog vóór den middag te *Serckel* gerocht, zoo wij stapten *A l'Ezelstap...* voorbij en wij ondervroegen elkander om te weten hoe die herberge zulk eenen wonderen name mocht gekregen hebben.

Ik. - *Ezelstap*, dat is *pas d'âne* in 't fransch. Bij ons zeggen ze *hoeveblad* of *peerdhoeve* tegen *pas d'âne*; de geleerden heeten *pas d'âne Tussilago*, en dat wilt zeggen *kruid tegen den tussis* of tegen den *hoest.* Misschien groeide er hier vroeger veel *peerdhoeve* en hebben ze er een herberge gezet, die ze *pas d'âne* geheeten hebben, of *in den Ezelstap verkoopt men drank.*

Hij. - Ja, ik wete bij ons een herberge die de *Vlasblomme* en eene andere die de *Koorenblomme* heet; maar hier, in Vrankrijk, vervangen zij meest de vlaamsche namen van de herbergen door fransche. Zoo staat er eene herberge langs den weg van *Fleteren* naar den *Catsberg*: 't was vroeger

IN DEN STROOYEN HAENE...

nu hebben ze dat verschilderd en

AU COQ EN PAILLE

daarvan gemaakt; maar 't heeft intusschentijd zoo geweldig geregend, dat *Au coq en paille* uitgeregend is, terwijl *In den strooyen haene* nu wêer duidelijk te lezen staat.

Hadden ze geweten dat *Ezelstap* de vlaamsche name was van *Tussilago*, ze hadden waarschijnlijk gezet in 't fransch: *Au pas d'âne*, *débit de boissons. Ezelstap* moet iets anders beteekenen, dat ze niet en wisten hoe verfranscht.

Ik. - Zou een *ezelstap* geen *ezelpad*, geen *ezelweg* zijn, te weten een weg, een pad, een stap, daar men *ten ezele*

langs rijdt, bij voorbeeld, met een bakte of een *baste*, zoo ze hier zeggen, naar den meulen? Die kezzelweg en heeft hier niet altijd gelegen en vroeger liep er misschien een *ezelstap* of een *ezelweg* tusschen al die hoogten om. Bij ons zouden ze dat eenen *orseweg*, met de aangegroeide *d-*, eenen *dorseweg*, met andere woorden, eenen *peerdenweg*, eenen *peerdenstap* geheeten hebben. Wat *stap* aangaat, zoo zeggen ze wel: ‘Die jongen is op den *doolstap.*’

Hij. - Ik geloove dat wij alle twee op den doolstap en op den ezelstap zijn!

Kijkt, daar staat er nog een herberge, en ginder, bachten die hoogte, steekt er een scherpe torre uit.

Inderdaad:

AU SCHAKSVELD, DÉBIT DE BOISSONS.

Zoo stond er nu op een uitsteekberd, en de torre, dien wij zagen uitkijken, was de torre van *Waalschcapp'l*, *Walloncappel*, in 't fransch, een vlaamsch dorp, daar de eerweerde en zeer vriendelijke Heer Beheydt, van Meteren, pastor is.

‘God vorder'-je, vrouwe, is dat daar *Waelschcapp'l?*’

‘God loon-'t je, m'nheere, ja-het, dat is *Waelschcapp'l.*’

‘Hoe verre zijn we nog wel van *Serckel*?’

‘Nog alzoo e' drie quaart, m'nheere, of daar omtrent: je ziet de torre daar voor je staan; dien witachtigen, steen'n torre da', tusschen al die boom'n.’

‘Danke, vrouwe, goên dag!’

‘Goên dei, m'nheere, en God bewaar'-je.’

't En leed nu niet lange meer, of we waren de *Cannewelle* voorbij, nog een herberge met eenen geheemzinnigen name, en dan nog eene nagelnieuwe afspanninge, de *Zeswege* of *Les six chemins*, en, met 't slaan van klokke twaalve, uit den ouden, achtkantten, scherpen, steenen torre van *Serckel*, vielen wij tot den pastors in.

'k Late de lezers van *Biekorf* oordeelen of wij willekomme waren bij dien goeden vriend, die onlangs nog geschreven hadde als volgt:

‘Serckel, bij Haesebroucke, den 15sten *Mars* 1898.

Zoo ik vergeten hebbe u daarvan te bedanken, het was met de eerbiedige hope van u te ontvangen in myn gastvry pastorie voor eenige dagen. In Serckel hebben wij eene solemnele negendagen, in het begin van Junij. Den predikheer zal een Haesebrouckenaer zijn. Verschillige priesters zullen mij komen bezoeken. Zou dezen tyd niet wel gekoozen zijn, in dien zoeten tijd van 't jaer, wanneer de grazen en de vruchten en

welige akkers, groene boomen,
malsche weiden, dartel vee,
nieuwe boter, zoete mee
klare bronnen, koele stroomen

het leven te lande aengenaem en deugdzaem maken?

Laet mij eene gunstige antwoorde verwachten en wilt aenveerden van uwen ootmoedigen dienaer de getuigenisse van zijne diepe en levendige erkentenisse.

Emile Descamps.’

Vriendelijker, echt vlaamscher mensch als *Pastor Descamps* en kenne ik niet; hij is van *Wormhout*, op de *Peenebeke*, en hij heeft eenen broeder, die Pastor was te *Nieuwerleet*, fr. *Nieurlet*, bij *Lederseele*, daar den *Yser* uit de eerde spruit. Hij is een inteekenaar op *Biekorf*, en al dat ik in Biekorf drukke gaat hij lezen, anderszins zou ik nog meer schrijven van zijn ‘gastvry pastorie,’ dat ik nu verzwegen late en voor de gadinghebbenden zelve om te ondervinden.

(*'t Vervolgt*)

GUIDO GEZELLE

Eenige woorden

uit de Goddelijke Beschouwingen (1-96) *van Guido Gezelle.*

AANGEDAANHEID - *Affectio*, *accidens* (bl. 65).
AANHECHTIG - Aanklevende (74).
AANSCHOUWBAARHEID - Aanschouwelijkheid (22).

ACHTERHAALBAAR - Waarneembaar, kenbaar (35).
AFDRACHT - *Abstractio* (53).
AFDRAGEN - Verwijderen, afwijderen, ontblooten, besnoeien, *abstrahere* (51, 56).
AFGOD - Godloochenaar (84).
AFWIJDEREN - Afdragen, *abstrahere* (51).
ALDOORSCHOUWENDE - Volmaaktelijk doorschouwende (86).
ALLEENTOEBEHOORENDE - Gansch eigen (86).
ALLERHOOGSTHEID - Opperste hoogheid (44).
ALLESOVERSCHRIJDENDE begrijpen - *Notiones transcendentales* (63).
ALOMVATTEND - Volmaaktelijk omvattend (86).
ALZEE - Oceaan, *pelagus* (58).
AVERECHTSOMGAANDE - Omgekeerd gaande (62).
BAATLOOS - Nutteloos (17).
BATELIJKHEID - Nut (41).
BEGADEN - Eenigen, zamenen (49).
BEGADINGE - Eeniginge, zameninge (48).
BEGRIJPSEL - Begrijp, *conceptus* (57).
BEGRIJPVEERDIG VERSTAND - Doenkundig verstand, *intellectus possibilis* (54).
BELEVENEN - Van leven voorzien (43).
BEREEND - Beperkt, betuind, omeind (65).
BEREIDSCHAP - Bereidinge, geschiktheid (39).
BEREKKEN - Schikken, beramen (85).
BEROOFDHEID - *Privatio* (63).
BESCHIKTELIJK - Met een schuimwoord, *ordentelijk* (43).
BESNOEIEN - Afdragen, *abstrahere* (56).
BESTAAKTHEID - Bestemdheid, *determinatio* (63).
BESTAANVERBEELDEND - Dat een bestaande wezen verbeeldt (80).
BESTEEDBAAR - Dat men besteden, met een schuimwoord, *plaatsen* kan (58).
BESTEMDHEID - Bestaaktheid, *determinatio* (63).
BETIJGBAARHEDEN - *Categoriae* (64).
BETREFBAAR - *Objectivus* (44).
BEURTVOLGENDE - Beurtwisselende, achtervolgens (43).
BEVOORRAAD - Voorzien (17).

BEWIJSVOERINGE - Bewijsredeninge (46).
BIJBEGRIJP - Mêebegrijp, *nota* (70).
BIJVERWERVEN - Bijverkrijgen (26).
BODEMLOOS - Zonder bodem, grondeloos (58).
BOEKVAST - Geboekt (30).
BOOMEENLING - *Arbor individua* (55).
BOOMHEID - BOOMZIJN - Afgedragen of overalgemeen begrijp van den boom (56).
BUITENGEWORDENSCHAP, BUITENGEWORDENSCHAPPELIJK - *Praeternaturale* (39, 95).
DAADZAMEN - *Determinare ad actum*, dadig maken, ten bedrijve brengen (48, 55).
DAADVEERDIGHEID - Bekwaamheid of veerdigheid om daden te doen (58).
DADIG verstand - Afdragend vermogen van 't verstand, *intellectus agens* (54).
DANKSCHULDIGHEID - Dankplicht (58).
DEELLOOS, DEELLOOSHEID - *Simplex*, *simplicitas* (89).
DENKGEDADEN - Werkingen van het denkvermogen (66).
DENKSPEUR - Speur van 't gedacht, denkbeeld, *species intelligibilis* (56).
DOELWEZEN - Eindwezen, *terminus* (24); eindzake, *objectum* (74).
DOENKUNNEND verstand - Begrijpveerdig verstand, *intellectus possibilis* (54).
DOOGEN - Lijden, dulden (38, 65).
DUISTERLING - Die in (geestelijke) duisternissen verkeert (18).
EENLING - Enkeling, *individuus* (51).
EENLINGMAKEND - *Individuans* (50).
EENSCHAP - *Unio*, vereeniginge (16).
EENZAAMHEID - Eenschap, vereeniginge (16).
EINDHEBBENDE - Eindig (91).
EINDSTIP - Einde, *terminus* (51).
EINDWEZEN - Doelwezen, *terminus* (24).
EINDZAKE - Voorwerp, *objectum* (74).
ERVARENISSE - Ervaringe, ondervindinge (42).
GEBORENSCHAP - Dat men bij geboorte heeft (95).
GEDAAD - Gewrocht, uitwerksel (57).

GEDACHTENWERELD - 't Gebied van de gedachten (63).
GEEINDHEID - *Finitum esse* (63).
GEHANDIG (bij De Bo) - Gemakkelijk (93).
GEHAVIG - Have hebbende, geheel, *integer* (39).
GEHAVIGHEID - Het gehavig zijn, de geheelheid, *integritas* (39).
GEHOORZAMELIJK - *Obedientialis* (25).
GEKENNEN - Waarnemen (50).
GELIJKENISMATIG - Gelijkzamig, *analogicum* (87).
GELIJKZAAMHEID - *Analogia* (77).
GELIJKZAMIG - *Analogicum* (68).
GESCHIEDBAARHEID - Gebeurbaarheid, *contingentia.* Z. voorvallig (63).
GESCHIEDENISMATIG - Geschiedkundiglijk, *historicè* (39).

('*t Slot volgt*)
G.V.D.P.

Mingelmare

GODEVAERT *en Godelieve* is de lieve en vrome name, van een lief en vroom verhaal uit den ‘Beloken tijd’ door Jerôme Noterdaeme gedicht en door G. Claeys-Weghsteen, te Brugge, in een zeer schoon en keurig boekwerk gedrukt van omtrent honderd vijftig bladzijden.

De zanger, die in Vlanderen reeds voordeelig gekend stond door eenen bundel mindere gedichten, heeft zijne krachten willen inspannen, tot een werk van langeren dracht. Daarom heeft hij een voorval, uit den zoo beroemden tijd der Fransche overheersching alhier, in een boeiend verhaal gedicht tot genoegen van den volke, tot verheffing van zijn land en tot verheerlijking van den godsdienst.

De helden van dit werk en zijn geene koningen en keizers, en zijn geene hooge geleerden, geene diepe denkers op vreemden grond geboren, geoefend in het grootspreken, in het uitkramen van allerhanden bluf en blaai; neen, maar wel nederige eenvoudige, godvruchtige landlieden en vrome vlamingen uit Veurnambacht, die in lief en leed, in wel en wee, vol ootmoedigheid en zelfsopofferinge hunnen godsdienst oefenen, en gereed zijn hun goed en bloed voor zijne dienaren ten beste te geven.

Dit verhaal dat gesproten is uit het volk, gespeeld wordt door het volk, en gedicht wordt voor het volk, is dus gelijk *Gusten* en *Rosekens eerste communie*, een echt volksverhaal en bijgevolge

en zal men er geene hooge dichterlijke bespiegelingen, geene ijzingwekkende toestanden te bewonderen krijgen; maar stille gemoedelijke gevoelens, rechtschapen en reine liefde, en christene zelfsopofferinge, zullen er het herte van den lezer komen streelen.

't En is dus geen stortvloed die door zijne hevigheid den mensch als verbijstert, maar wel een lief beekske, dat een zoet genot aan hert en ziel verschaft.

Daar waar de vlaamsche christene gebruiken, de landsche vrome zeden te bezingen vielen, gevoelen wij den dichter bijzonder wel thuis. Hij is thuis als hij de pachthoeve afmaalt met haren binnen en buiten, met hare stallen en schuren, met haar vee en hare vruchten, met haar hennen en honden, met haar hekken en haren pruimelare, met alles wat er haait en draait.

Hij is thuis als hij de brave christene landmenschen, den getrouwen dienstknecht, de sterke dochter, den goeden pachter, den herder, in hun werken en waken, in hun leven en lijden, in hun hopen en vreezen mag voor onze inbeeldinge tooveren.

Waarlijks het leven dat hij schildert heeft hij van bij gezien, en hij is opgegroeid te midden van de handelinge die zijn gedicht in 't leven roept.

Eens de knoop gelost, spoedt hij hem wat rasch vooruit, en komt zonder vele omwegen, al gauw tot het einde, liever dan verloren te loopen in allerhande beschouwingen, gelijk het in sommige werken gebeurt.

Tale, slag en rijme zijn goed verzorgd en buiten eenige kleine stipkes die ontsnapt zijn, geven zij aan het werk eene bevallige en aangename zoetvloeiendheid, gelijk het eene deftige vlaamsche tale betaamt. En daarom is het te verwonderen dat dit werkjen bij den hoofdraad van het Davidsfonds de ondersteuning niet gevonden en heeft die de schrijver eerst verlangd had, en dat gekende keurmannen van dien hoofdraad, onder voorwendsel ‘te westvlaamsch’ niet gedoogd hebben dat het door het Davidsfonds wierd uitgegeven.

Zulks valt te betreuren, en alle rechtgeaarde en niet vooringenomen vlaming zal, als hij dit verhaal vergelijkt bij sommige dichtwerken die door het Davidsfonds uitgegeven wierden, moeten getuigen dat die heeren te uitsluitend geweest hebben, zooveel te meer daar schrijver ten opzichte van de tale gereed was alle aangewezene veranderingen te doen.

Dit verhaal wordt met gretigheid gelezen door het volk en ja zelfs door de kinderen die ongehinderd en zonder gevaar het mogen doorbladeren.

Al wie dus eene aangename en gemoedelijke stonde wilt slijten, zal het lief en vroom verhaal willen genieten.

Om den lezer zooveel te beter te laten oordeelen, wordt hier de klacht overgedrukt van Godelieve, binst den nacht, die op de gevangzetting van Godevaert volgt. Het zij genoeg te weten, dat Godelieve woont op de pachthoeve ‘het Noordhof’ met haren vader Jan Neyrinck, en dat de herder der parochie bij hen verscholen leeft.

XI.
Godelieve's klacht

's Avonds, toen op 't hof van Neyrinck,
na den arbeid van den dag,
iedereen de pastoor zelve
lange reeds te rusten lag,

waakte Godelieve boven,
voor de sponde neergeknield,
diep verslonden in gedachten
en met hope en angst bezield.

Bitt're tranen vloeiden bigg'lend,
over hare bleeke wang,
en zij bleef in die gesteltenis
altijd weenend uren lang.

In den hemel dreven wolken
- beelden van heur angst en vrees -
en het licht der mane, telkens
er een straalken hope rees,

striemde door de vensterruiten,
viel op 't kruisbeeld boven 't bed,
en verwekte in hare ziele
meer vertrouwen in 't gebed.

‘Goede God! wil niet gedoogen
dat er Govaert leed geschiedt!
zucht hij in 't gevang, gij weet het,
plichtig neen en is hij niet.

En misschien is 't uit vervolging
om uw name dat hij lijdt,
toon dat gij een goede Vader
voor uw goede kinderen zijt.

Engel die van God gezonden,
op uw vlerken nederzakt
in 't gevang, Sint Pieters boeien
hebt, bij nachte, doorgehakt.

Sta ons bij en biedt ons hulpe,
brengt verzachting aan zijn lot
en verlos hem uit de kluisters
want uw macht is groot bij God.

Godevaert wat pijn en smerte
hebt gij reeds niet uitgestaan
sedert gij het naar gevang zijt
dezen uchtend ingegaan.

Bloedend moest uw herte scheuren,
toen ge in band en boei gekneld,
wierdt onttrokken aan uwe ouders,
met gekende krijgsgeweld.

Hevig klopte 't in uwen boezem,
- 't wordt mij heimelijk gezeid, -
toen gij zonder mij te groeten
van het dorp wierdt weggeleid.

Welbeminde manstralen,
gij die zonder bane of straat
in ons Vlaanderen te kennen
over heel de streke gaat,

komt en droogt mijn droeve tranen
voert ze mede en strooit ze, licht,
dat ze menglen met de zijne,
op zijn smertvol aangezicht.

Komt en luistert naar mijn zuchten,
weest de band die ons verbindt,
gaat en zegt dat Godelieve
hem nu meer dan ooit bemint.

Gaat en zegt dat hij moet hopen,
zegt het in mijn eigen naam,
dat 'k een middel van verlossing,
in mijn geest, voor hem beraam.

Gaat en droogt de lijdenstranen
op zijn wangen, gaat en kust
hem het voorhoofd; luikt zijn oogen
stelt zijn kloppend hert gerust.

Ik van mijnen kant zal bidden
dag en nacht, en, kost wat kost,
Govaert moet uit zijn gevang'nis
eer acht dagen, zijn verlost.’

R.D.C.

[Nummer 14]

Brabo
(*Vervolg van bl.* 198.)

BRABO en zijne mannen slopen nog dichter, en kropen van wederzijden onder struiken en takken tot dat zij geheel het rooversnest omsloten. Nu stormde Brabo al met eens vooruit, en viel als de donder, met opgeheven zweerd te midden der bende. In eenen sprong was hij bij hunnen aanleider. Met een woest gebrul was de reuze rechtgesprongen, en al zijne mannen met een. Maar nu klonk het strijdgeroep: ‘Leve onze keizer Julius Caesar! Leve 't heilig Roomen’ uit vijftig monden, en vijftig zweerden vielen als bliksems van uit het struikgewas op de verraste roovers, die nedertuimelden in hun bloed, eer zij ooit hen hadden kunnen verweren. Maar 't ging anders met Brabo, die reuze hadde met eene onbeschrijfelijke vlugheid, den blok waarop hij gezeten was, tusschen zijne machtige vuisten gegrepen en hij wierp hem met zooveel kracht naar Brabo, dat hij er onder verpletterd zoo geweest zijn, hadde hij hem niet als behendige

strijder kunnen ontwijken. Nu hadde die reuze zijne slagbijle gegrepen waarmede hij met eenen slag eenen gewoonen boom als een jaarscheute af kon slaan. Brabo wachtte hem af. De reuze stormde op hem en sloeg benauwdelijk in 't ronde; maar hij sloeg gaten in de lucht. Brabo was kloek en behendig en wiste zoo dapper met den reuze om te gaan, dat hij, in eenen slag, hem den hand en de slagbijle in deerde deed stuiven; een tweede slag en de reuze viel met gekloofden kop aan zijne voeten zielloos neder.

In min tijd als ik het schrijven kan, lag geheel die afgrijzelijke bende dood, en Brabo en hadde geen eenen zijner mannen verloren.

‘Leve onze keizer! Leve Brabo!’ klonk het, en de trompen schalden ten zegen.

‘Dappere strijders’ riep Brabo fier, ‘gij zult de koppen der roovers, die gij verslegen hebt, mêenemen en aan den zadel binden, onze genadige keizer zal u beloonen, gij hebt het verdiend. Nu allen naar onze peerden en vooruit!’

Eenige stonden later zat Brabo met zijn volk te peerde en zij trokken voort zoovele mogelijk rechts op noeschende.

Na lange rijdens hoorden zij al met eens de trompen schallen, 't was 't zegeteeken, 't was Julius Caesar met zijn volk die naderde. Brabo bevool ook de trompen te steken en weldra kwamen zij bij malkâar op eene plaatse waar nu de stad Thorhout staat. Julius Caesar hadde ook een nest roovers overvallen en uitgeroeid; maar hij en was zoo gelukkig niet geweest gelijk Brabo: vier zijner mannen waren in den strijd gebleven.

Nu reisden zij voort en kwamen aan eene plaatse waar de Leye in de Schelde vloeit. Daar stonden reeds wat huizen en daken en Julius Caesar vond deze aldervoordeeligst voor handel en vervoer. Hij noemde die plaatse Gant, om zijnen name Gaius Julius, en schonk haar vele keuren en vrijheden. Vandaar volgden zij den loop der Schelde en kwamen aan die streke waar er overvloedig vele riet groeide.

‘Almogende keizer,’ zei Brabo, ‘wij naderen de torre van reuze Druwoen.’ En inderdaad, eene ure daarna zagen zij in de verte het machtig slot, met zijnen hoogen torre, waar de reuze woonde.

De reuze lag daar nog uitgestrekt, gelijk hij gevallen was, alleenlijk miste hij eene hand en het hoofd. ‘Wat wreede kerel moet dat geweest zijn, mijn vriend Brabo! Uwe daad is zooveel te heldhaftiger en te roemrijker. Hier op deze plaatse, waar gij die schoone daad verrichtet, wil ik u beloonen. Werpt de hand des wreeden Druwoens zooverre gij kunt op de Schelde. Dit geschiede ter eere onzer machtige goden, die u in den strijd hebben bijgestaan! Zoo verre gij die hand kunt werpen, zoo verre ook zal de Schelde toebehooren, aan het land dat ik u, voor de wedervondste mijner zuster zal schenken. En, om dien worp van Druwoens hand, zal ik hier eene stad bouwen met name Handwerpen. Aan die stad zal ik keuren en vrijheden schenken boven al andere steden van 't roomsche rijk. Ik zal haar ook een wapen geven waarop ten eeuwigen dage, door eenen zilveren burgtorre en twee handen, uwe heldendaad zal verheerlijkt en herinnerd worden.’

Later wierd deze belofte letterlijk volbracht en vervuld en heden ten dage draagt de schoone stad Antwerpen nog fier en preusch dat prachtig en beteekenisvolle wapen.

Drie dagen later kwamen zij voor het slot van Megen. Nauwelijks was de valbrugge neder of de edele vrouwe Zwane lag weenend op de borst van den grooten keizer haren broeder, die haar liefkozende, in korte stonden gerust stelde over haar lot.

Al hare angst was verdwenen en veranderde in ongehoorde blijdschap, daar zij lucht aan gaf door feesten en fooien zonder weêrgâ.

Intusschen wierd Brabo geroepen bij den keizer, die, met Germana zijne zuster en hare twee kinders, in de schoonste zale van het slot gezeten was.

‘Brabo, gij waart tot heden mijn vriend, mijn vaandeldrager, maar nu zijt gij door deze daad mijn broeder

geworden. Gij hebt mij mijne zuster weêrgegeven met hare twee bevallige kinders, Zwane en Octaviaan. Vraagt nu wat gij wilt en ik zal het u geven.'

Brabo was op zijn knie'n gezonken voor den keizer, en die groote held en vond voor den eersten keer van zijn leven, zijne tonge niet om te spreken, zoodanig was hij door dat onverwacht geluk ontsteld. Nochtans het beterde en, den keizer met onbeschrijfelijke dankbaarheid, beziende, sprak hij;

'Machtige keizer van het onsterfelijk roomsche rijk, mochten uwe goden u en uwe goedhertigheid zegenen! Duizendmaal dank, och! hadde ik honderd levens, ik gave ze geerne voor u ten beste, aangezien ik zulke genade voor uwe oogen hebbe gevonden, dat ik mag vragen naar begeerte, enwel, ik wilde die jonge freule, dat edel kind Zwane tot vrouwe.'

'Brabo', zei de keizer, met een lachje, 'ik en ben niet bedrogen en 't was met dat vooruitzicht dat ik u dien voorstel dede. Dat zal geschieden, Brabo!' en hem zoenende naar roomsche geplogentheid, sprak hij: 'Deze zoen voor 't aanschijn onzer goden, zij u als onweerroepelijke bekrachtiginge van mijn woord van keizer zijn, daarbij make ik u markgraaf van 't romeinsche rijk, het overige zult gij tot uwe groote vreugde vernemen den dag van uwe bruiloft'.

Eenige dagen later waren al de edellieden en vrijheeren der streke en van 't omliggende uitgenoodigd tot de trouwfeeste, van den grooten Salvius Brabo, met Zwane de nichte van keizer Gaius Julius. Men trok in prachtigen stoet naar den tempel van Mars en Pluto, die stond waar nu de stad Leuven staat, 't was daar dat alle heeren van 't roomsche rijk, de goden gingen loven en geschenken doen, 't was daar ook dat Brabo, zoo gij zult vernemen, getrouwigheid beloofde aan zijnen keizer; daarom wierd die plaatse Loven genoemd gelijk ze heden nog heet.

De tempel was buitengewoon rijk versierd voor de plechtigheid, en Julius Caesar deed, tot deze gelegentheid, zeer groote geschenken aan de goden Mars en Pluto.

Als nu de heidensche plechtigheden ten einde waren,

verklaarde Julius Caesar, voor al de uitgenoodigden, dat Brabo markgrave van Roomen was, en dat hij hem nu hertog miek van de gansche streke tusschen de Leye, het woud van Zoningen de uiterste palen van 't land der Nerviers en 't land van Keulen en de Schelde, zoo verre als de hand van reuze Druwoen geworpen wierd. Alle de vrijheeren dier streke waren tegenwoordig en zwoeren Brabo trouwe en dienstbaarheid.

Naderhand miek Julius Caesar, zijnen neve Otavius, koning van Keulen, die ter gedachtenisse zijner moeder den bijnaam nam van Germanius en zijn volk Germanen.

Julius Caesar deed het slot van Megen geheel vernieuwen, want zijn zuster had besloten daar haar leven te eindigen niet te verre van hare dochter, en Brabo haren redder en schoonzoon. Sedert dien wierd dat slot Nieuwmegen genaamd, gelijk het heden nog den naam draagt.

Het land waarvan onze held Brabo de eerste hertog was wierd om zijnen naam Brabosland of Brabant geheeten, en al de hertogen van Brabant waren ter zelvertijde gelijk Brabo, markgraven van 't roomscherijk. Zoo is het uit te leggen hoe de hertogen van Burgondiën marckgraven van Roomen waren.

Eer ik sluite met Brabo 's dood en nakomelingschap, wil ik nog schrijven wat ik nog gevonden hebbe en dat min of meer betrek heeft met Brabo.

Op zekeren dag dat hij met Julius Caesar rond Loven op jacht was, zag hij eenen overgrooten arend. Julius Caesar schoot hem, en later daar een slot of burg bouwende, gaf hij het den naam van arendschot, nu nog Aerschot.

Men vertelt ook nog, dat zij ook eens op jacht te gare, eenen hert zagen. Brabo en Julius vervolgden hem zoo lange, dat het dier moede en afgemat, ziende dat er geen ontkomen mogelijk en was, weenende voor 's keizers voeten nederknielde, als of het om genade smeekte. 't Schijnt dat de herten waarlijk tranen weenen als zij de dood voor oogen zien. Julius Caesar was daar zoodanig van aangedaan dat hij den hert spaarde. Hij deed hem eenen halsband aan waarop er geschreven stond:

> Julius Caesar heeft mij gevaân
> maar door zijn edel herte liet hij hem nog gaan.

Vele honderden jaren daarna wierd die hert wederom gevangen en als men 't vel afstroopte, vond men dien halsband in zijn vleesch gegroeid, maar de letters waren nog schoon leesbaar.

Nu om te eindigen wil ik u verklaren dat Brabo te Leuven een groot sterk slot deed bouwen, en middelertijd woonde hij op 't slot van Coudenburg bij Brussel. Hij en had maar een kind, eene dochter Brabantiana die later in huwelijk trad met Aertsaert, den zoon van Hoeyoen, heere van de Ardennen, die zijnen naam liet aan de stad waar hij verbleef, en die ten dage nog Hoei heet.

Eindelijk legden Brabo en Zwane hun hoofd neder en Aertsaert volgde hen op en nog lange jaren was het nageslacht van Brabo aan 't bestier van het hertogdom Brabant.

J. LEROY

‘A l'Ezelstap...’
(*Vervolg van bl.* 202.)

De zeer eerweerde Heer *René-Victor Wallaert* en is geen van de eerweerde Broeders *Predicaren* of wit- en zwarte schiermoniken van 's heiligen Dominicus genootschap, neen-hij, hij is een oprechte *predikheere*, een eerweerde Heere en wereldlijke priester, die naar *Serckel* gekomen was om er de *negendagen*, te preken. Een *predicant* zouden wij zeggen, in ons belgenlandsch Vlanderen, die gekomen was om de *novene* te preken, ter eere van den heiligen Raes of *Erasmus*, den vermaarden beschermheilige van *Serckel.*

Mijnheere sente Raes, zoo men vroeger zei, moet ook entwat te zeggen hebben te *Gulleghem*, of *Godelingahem*, bij Kortrijk, want het is daar ommegang, op zijnen dag.

Tusschen de ‘gastvrij pastorie’ van *Serckel*, en den *winkel* aldaar, is er een splete, die uitkomt op een wegelke, dwersdeur de tarwe; gaat dat wegelken op,

> doet af uw mutse of hoed
> en bidt eenen weest-gegroet,

in 't Onze-Lieve-Vrouw-cappelleke, dat daar staat, aan uwe rechtere hand, met

DE GEDAGTENESSE TER HEERE
VAN O.L.V. VAN TROOST,

daar bovenop; gaat dan, middens eenen vondel van twee groote bonken bergsteen, over de stille, met groen overgroeide *Steenbeke*, die van *Lynde*, fr. *Le Til*, dóór de hooimeerschen van *Serckel*, naar de *Leye* loopt; en, als gij hooge genoeg zijt, kijkt omme en daar ziet gij, ten schoonsten dat gij kunt, den ouden, romaanschen torre van *Serckel* staan, die daar gebouwd wierd in de jaren 1100, dat is in den tijd van onzen keizer Boudewin IX, en van de oudvermaarde kruisvaarders.

Daar staat hij nu nog, die reuze, geheel en gansch van witachtig-grauw Sint-Omaars-steen gebouwd, tot aan 't kruise toe. Daar staat hij en schijnt te zeggen, in den name van God, wiens eere hij verkondigt: Ik, *ik* ben hier, spijts oorlogen en rampen, spijts vervolgingen en valsche leeringen, spijts al dat er is, Heere en Baas gebleven, bij 't goede volk en bij de brave, christene landslieden van *Serckel.*

Serckel wordt *sekele*, *serkele* gespeld, in vroegere oorkonden; en in een fransch stuk van 1743 is het *Cercud*, later *Cerque.*

Het ligt reengenoots met *Waalschcapp'l*, *Morbeke*, *Steenbeke*, *Boeseghem Blareghem* en *Lynde.*

Appelghem, *Ebblinghem*, in 't fransch, ligt wat verder.

Wat er in den geuzentijd te *Serckel* gebeurd is, dat en wete ik niet, maar ik gisse, uit het opschrift dat binnen in den torre staat, dat de Serckelnaars hun oud geloove getrouwig gebleven zijn en dat zij den storm ongedeerd hebben zien voorbijvaren:

OM GODTS WOORT
WORT GROOT DISCORT
ANNO 1583,

zoo beitelde eene onbekende hand daarvan, in den torre, eene onduidelijke gedenkenisse.

In den franschen tijd hadden de eerweerde Heeren *Pieter-Joseph Oudoire* en *Jan-Guldemond Bollaert*, herder en onderherder van *Serckel*, liever het land uitgevoerd te zijn als tegen hun geweten eedzweerders te worden.

De tegenwoordige herder van *Serckel* ziet zijn volk geren en zijn volk hem.

‘Nuze Pester hed eggrameald,’ zeggen ze, en dat bediedt dat hij gemonkeld of gegrimlacht heeft van tevredentheid. ‘Hij gramealde’ bezonderlijk als hij al dat volk in zijn kerke zag en als hij ze hoorde zeggen, dat ze lijk in den hemel waren en dat ze liever ‘had hadden, dat m'nheere de preekheere en heale maend prak als maar negen dagen.’ Ik heb oude moederkes zien weenen van blijdschap, als ze, na meer als 60 jaar, wederom mijnheere den preekheere een oud vlaamsch liedeken hoorden zingen, dat ze nog gehoord en nog zelve gezongen hadden, in hunnen jongeren tijd.

Maar de herder en de preekheere hebben, van heden morgen ten drien al, misse gedaan en biechte gehoord; en, eer dat 't drie van den namiddag is, moeten ze weêr aan 't werk, tot tavond late.

't Is tijd dat wij opkramen.

Wij maken aan 't berd nog kennisse met den eerweerden Heer *Van Grevelingen*, herder van *Lynde*, daar die eeuwenoude *linde* op het kerkhof staat. Wij vernemen dat de voorzaat van *Pastor Descamps* verre in de 80 jaar oud was, ‘als 'n storf,’ en dat hij, gelijk Pastor Kneip zaliger, ‘vele menschen genaas, meê kolblên’ (koolbladen) ‘en ongezouten butter;’ dat hij, ‘éénen keer in zijn lang leven, de *Steenbeke* hadde weten overstroomen, dat ‘al 't hooi toen fartig (vort) wos,’ enz.; en eindelijk bedankten wij die brave Heeren, die ons praamden, eer wij voortgingen, om te beloven, dat wij dat, ten naasten jare, ‘gingen verdoen.’

Van aan *Serckel* tot aan *Haesebroucke* lezen wij nu wêer, zoo op kerkdeuren zoo op schuurduren, overal aangeplakt: *Élections législatives du* 8 *Mars* 1898. *Candidat l'abbé J. Lemire*, *député sortant*, en iedereen is nog vol van dien m'nheere Lemire, van Berchem, (*Berquin*), die toch ‘zoo vrij kunde preken in 't vlämschgje.’

Wij hadden algelijk nog eenen goeden voorval, mêeval, bijval of toeval, als we niet verre meer van *Haesebroucke* en van onze belgenlandsche reiswagens en waren: wij achterhaalden daar immers een stokoud moederke, dat afkwam van *Waelschcapp'l.*

‘Goen dag, vrouwke!’

‘De eere van ju'lder g'n dag te wenschen.’

‘Zijn we hier nog verre van den *Ezelstap*?’

‘Van wukken *Ezelstap*? Van de herberge den *Ezelstap*, of van den *Ezelstap* zelve?’

‘Van den *Ezelstap* zelve,’ antwoordt er een van ons, op goe geschie.

‘Enwel,’ zei dat vrouwke, al stillekens voorwaards paggelen, ‘ik ben ik-ik van *Haesebroucke* van geboorte en 'k hé' me zuster gaan bezoeken, die niet wel bedegen en is te *Waelschcapp'l.* En, als me kinders waren, vader zaliger zei dikkers, egen mij en egen me zuster: La 's ellijdtje buiten de steê, gaan wangelen. Ga' w e kee' t't an den *Ezelstap.* En dat is, als-je na *Waelschcapp'l* gaat, al d'n eerdeweg, je komt eerst aan 't *Hekelcasteel.* Maar, eer dat-je aan 't *Hekelcasteel* zijt, komt-je up ekkruisstrate; en up een van de hoeken van d'n knok, in 't kruisen van de twee straten, daar ligt er eggroote, groote zandsteen: dien grooten zandsteen heeten ze d'n *Ezelstap*, en de herberge niet verre van daar heeten ze ook alzoo.’

‘En waarom heeten ze dien zandsteen den *Ezelstap?*’

‘Ik en gelooven der nie' an, maar ze zeggen, Onze Lieve Vrouwe en Sent Joseph, als ze naar Egypten moesten vluchten, met het Heilig Kindegjen Jesus, dat ze alhier voorbij ekkommen zijn en dat 't ezeltje, daar Onze Lieve Vrouwe up zat, e stap up dien steen eddaan he't, en dat er sedert dien 'en *ezelstap* in dien steen epprent staat.’

‘En staat er een *ezelstap* in dien steen gedrukt, vrouwke?’

‘Beget, be' ja-het, 't staat 'en *ezelstap* in dien steen epprent; en, wil-je gaan kijken, je gaat 't zien. En, bovendien, 'k he' der ik wel honger' keers me voet in

essteken, gelijk als ze 't altemale doen, en ja, kinders zijnde. En dat is al dat ik wete van d'n *Ezelstap.*'

'Goen avond, vrouwke!'

'God bewaar' ju'lder, m'nheers!'

En alzoo zijn wij aan 't einde van onze reize gekomen en aan de wete van 't gene het volk zegt nopens den Haesebrouckschen *Ezelstap.*

Wat er daar nog bij te zeggen en bij uit te leggen is, dat late ik nu een ander zoeken.

GUIDO GEZELLE

Eenige woorden *uit de Goddelijke Beschouwingen* (1-96) *van Guido Gezelle.* (*Vervolg van bladz.* 205).

GESTAAN- EN GELEGENTHEID - *Situs* (64).
GETREFFEN - Treffen, bereiken, *attingere* (34).
GETROFFENTHEID - Gevoel, indruk, aandoening, *sensatio* (62).
GEVOLGZAAM - Als gevolg, gevolgelijk (91).
GEWASSELIJK - *Vegetalis* (71).
GEWETEN - Weten (42).
GEWETENISSE - Geweten, *conscientia* (66).
GEWORDENSCHAP - *Natura* (25).
GEWORDENSCHAPPELIJK - *Natuurlijk* (25).
GEWORDEN ZIJN - Ontstaan (95).
GEZEIDHEDEN - Zeggenschappen, *praedicamenta* (64).
GISSENDERWIJZE - Bij den gisse al gissende (86).
GOEDGELDIG - Echt, wettig, kerkwettig, *canonisch* (29).
GOEDWEZEN - Volmaaktheid, goedheid (25).
GODAANSCHOUWINGE - *Contemplatio Dei* (13).
GODKENNEN - 't Kennen daar wij God bij kennen (88).
GODLEERAAR - Godgeleerde (29).
GODSBOEKEN - Boeken van 't Heilig *Schrift* (29).
GODSPEL - *Evangelie* (27).
GODSWEZENDHEID - *Essentia divina* (91).
GODWEERDIG - *Deo dignum* (87).
GODWETEN - 't Weten daar wij God bij weten (88).

GODWETENDHEID - Godgeleerdheid (12).
GODWETENSCHAP - Godwetendheid (12).
GODZELFSTANDELINGEN - Goddelijke zelfstandelingen, *hypostases divinae* (92).
GRONDDENKBEELDEN - *Conceptus fundamentales* (63).
HAAIEN EN HAKEN - *Anhelare* (74).
HALZEN - Door den hals inzwelgen, vatten (75).
HANDGEDADEN - Gewrochten (26).
HANDLEIDENDE - Bij der hand geleidende, voerende (36).
HAVIGHEID - Hebbendheid, *habitus* (64).
HEBBENDHEID - *Habitus* (64).
HEEN- EN WEERAANSCHOUWINGE - *Actus reflexus intellectus* (63).
HEILWERKTEEKEN - Genadeteeken, *sacrament* (27).
HEMELWAARDREIZEND - Die naar den hemel reist (93).
HENENDURVEN - Naartoedurven, *tendere ad* (73).
HOEDANIGEN - Iets doen zijn zoo het is (49).
HOEGROOTHEID - Grootte (72).
HOEKENNENDHEID - *Modus cognoscendi* (48).
HOESTERKHEID - Hoekrachtigheid (70).
HOEWERKENDHEID - *Modus agendi* (48).
HOEWEZENDHEID - *Modus essendi* (48).
In hunne hoewezendheid - *Formaliter* (89).
HOOGMOGENDHEID - Opperste *majesteit* (22).
IEMANDSCHAP - *Persona* (24).
IKHEID - Eigenbestaan (68).
INBEELD - Inwendig beeld, verbeeldinge, inbeeldinge (55).
INBESTAAN - Inwendig (denkbeeldelijk) bestaan (62).
INGELIJFDHEID - *Assimilatio* (48).
INGERICHTHEID - Inrichtinge, *ordo*, *institutio* (37).
JAZEGGEN - Bevestigen (45).
KENNENDHEID - Kennisse (49).
KRACHTDOEN - Krachtdoende of krachtdadig zijn (70).
KUNNE - Slag, *genus* (63).
LEERAARSCHAP - Onderwijs, onderricht, *doctrina* (47).
LICHTAANSCHOUWINGE - Bespiegelinge (32).
LIJDEN - Gaan (96).
LIJDENDHEID - *Passio* (64).
LIJFSCHHEID - Stoffelijkheid, lichamelijkheid (73).

LOUTERE GEWORDENSCHAP - *Natura pura* (94).
LOUTER ONGEMENGDE VOLMAAKTHEID - *Perfectio simpliciter simplex* (73).
MEEBEGRIJP - Bijbegrijp, *nota* (70).
MEEGEWORDENSCHAP, MEEGEWORDENSCHAPPELIJK - *Connaturale* (41, 94).
MEEWERKZAAMHEID - Medewerking, *concursus* (11).
MIDDELEEUWSCHE GELEERDEN - *Scholastici* (57).
MOETZAKE - Noodzake, moetewerk (50).
NAMAAKSELEN - Nabooten, napoetsen (48).
NIS - En is niet. Is en nis zijn onverzaambaar (63).
NUTZAAM - Nuttig, batig (79).
OM- EN TERUGSCHOUWINGE - *Reflexio* (62).
ONDEERBAARHEID - Bevrijdinge tegen dere, leed, schade (41).
ONDENKBAAR - Ondenkelijk, dat niet en kan gedacht zijn (74).
ONDERHOORIGHEDEN des wezens - *Inferiora entis* (63).
ONDERKENBAAR - Onderscheidbaar (63).
ONDERSCHOUWEN - Navorschen, *interspicere* (74).
(ten) ONDOENE - (ten) Onschepe, (ten) *onpasse* (65).
ONDOORZOEKBAAR - Ondoorzoekelijk, *inscrutabile* (23).
ONGEDAADZAAMD - Niet daadzaam of dadig gemaakt, *non determinatum ad actum* (52).
ONGEMINKT - Gehavig, geheel, *integer* (39).
ONINGEBOREN - Niet ingeboren (35).
ONINGEWORDEN - Niet ingeworden (35).
ONMOGELIJKEN - Onmogelijk maken, uitsluiten (63).
ONNASPEURBAAR - Onnaspeurlijk, *ininvestigabile* (23).
ONTBLOOTEN - Afdragen, *abstrahere* (56).
ONTGEVEN - Weigeren, ontzeggen (8).
ONTVOERDHEID - Verheffinge, *erectio* (39).
ONTWETEN - Niet weten, *ignorare* (34).
ONVERERFBAAR - Niet bij erfenisse over te zetten (41).
ONVERZAAMBAAR - Onvereenigbaar (63).
ONZELFSTANDIGHEID - Dat op zijn eigenzelven niet en bestaat (70).
OOGELIJK - *Speciosus* (45).
OORBAARHEID - Nut, batelijkheid (41).

OORBEGINSEL - *Principium primum* (63).
OORDEELKUNDIGLIJK - *In ordine logico* (50).
OORDENKBEELD - *Archetypus* (57).
OORTOESTAND - Oorspronkelijke toestand, *status primitivus* (39).
OORZAKER - Oorzake, *principium* (28).
OPMOETEN - Moeten bestijgen (45).
OVERALGEMEENHEID - *Universale* (51).
OVERGELUKZALIGHEID - *Summa beatitudo* (26).
OVERGEWORDENSCHAP, OVERGEWORDENSCHAPPELIJK - *Supernaturale* (23, 93).
OVERHEERLIJKHEID - Opperste *majesteit* (9).
OVERTREFFER - Die overtreft, *superior* (76).
OVERUITNEMENDST - *Excellentissimum* (13).
OVERVOLMAAKTHEID - *Suprema perfectio* (13).
OVERZINNELIJK - *Suprasensibile* (44).
RADENDERWIJZE - Al radende, bij den gisse, *conjectando* (86).
RECHTUIT-RECHTAAN - Rechtsnoers, *directè* (52).
RECHTUIT-RECHTAANGAANDE - Rechtsnoers (62).
REENINGE - Perk, *limes* (63).
SCHEPBAAR - *Creabile* (96).
SCHOUWGLAS - *Speculum*, kijkglas (57).
SPRAAKVEERDIGHEID - Sprake, *loquela* (41).
STAND- EN STEDEVAST - Standvastiglijk (35).
STEDEBESLAANDHEID - *Locus* (64).
STIJGBANE - Steeger, trap (44).
TAALVEERDIGHEID - Sprake, *loquela* (41).
TEGENSPREKENS OORBEGINSEL - *Principium primum contradictionis* (63).
TIER - Slag, *genus* (63).
TIJDVERWIJLENDHEID - *Tempus* (64).
TOEBEHOORZAAMHEID - *Attributum* (89).
TOEKEEREN - Toepassen, *applicare* (49).
TOEVAL, TOEVALLIGHEID - *Accidens* (64).
TOEVALDRAGEND - Aangedaan, *affectus* (65).
TOEVONNISSEN - Toezeggen, toeschrijven (74).
TUSSCHENHEID - Middel; zonder tusschenheid: onmiddelijk (16).
TWEEDERTIEREN - Tweederhande (36).

UITBEELD - Uitwendig beeld (55).
UITBESTAAN - Uitwendig, zakelijk bestaan (62).
UITBOUWEN - Uitbeelden, uitdrukken (48).
UITEENLEGGEN - Uiteendoen, uitleggen (43).
UIT ENDE LOS VAN ALLES - *Absolutè* (49).
UIT ENDE UIT - *Absolutè* (94).
UITSTAND - Uitstel, betrek, betrekking (50).
UITWENDIGEN - Uitstorten, uitdrukken (25, 57).
VERASEMEN - Herasemen, asem halen (74).
VERHEUGZAAM - Verheugelijk, genoegelijk (22).
VERLAAT - *Cessatio*, ruste (75).
VERLIJDEN - Verloopen, voorbijgaan (50).
VERNEEMBAAR - Kenbaar, waarneembaar (51).
VERSTEN - Beiden, vertoeven, uitstellen (82).
VERWERKBAAR - Dat kan verwrocht worden (53).
VERWIJDEREN - Afdragen, *abstrahere* (51).
VLAKWORM - *Planaria* (72).
VOLKENNEND - Volmaaktelijk kennend (49).
VOLLEESTEN - Volmaken, voldoen (75).
VOLTROFFEN - Alderdiepst getroffen (45).
VOLVONNISSEN, VOLOORDEELEN - 't Vonnis, 't oordeel voltrekken (63).
VOLWETEND - Volmaaktelijk wetend (71).
VOLWORDEN - Volmaakt (18).
VOORMENSCHEN - Menschen van vóór onzen tijd (40).
VOORVALLIG - *Contingens* (65).
WAARHEIDKUNDE - Wereldwijsheid, *philosophia* (29).
WAARNEEMBAAR - Kenbaar (35).
WAARNEEMBAARHEID - Kenbaarheid (50).
WEDERGELIJKEND - Een aan ander teenemaal gelijkend *adaequatum* (87).
WEDERTREFFEN - Weder, terugtreffen, raken (45).
WEÊRSTANDSREDEN - Reden om te wêerstaan (84).
WEERZEE - Tegenzee, andere zee (58).
WEETBAARHEID - Kenbaarheid (46).
WEETGEDADEN - Gedaden of werkingen, daardoor men tot wetenschap of kennisse gekomen is (60).
WEGDENKEN - Met het verstand afdragen, afwijderen (74).
WERKDADIGHEID - Werkinge (12).

WERKENDHEID - Werkinge (50).
WERKVOORRAAD - Voorraad, stoffe om daarop te werken (53).
WONNEGAARDE - Lusthof, paradijs der wellusten (37).
WONZAAMHEID - Vreugde (12).
ZAAKVERBEELDEND - Dat een bestaande wezen verbeeldt, *objectivus* (80).
ZALVENISSE - Zalvinge, *unctio* (32).
ZAMENEN - Begaden, vereenigen (49).
ZAMENINGE - Begadinge, vereeniginge, eenschap (16).
ZEDEMATIG - Zedelijk, menschelijk. Eene zedematige onmogelijkheid, *moralis impossibilitas* (37).
ZEEDBAAR - Zedelijk (58).
ZEGGENSCHAP - Gezeg, gezeide zake (36); gezeidheid, *praedicamentum* (64).
ZELFDADIG - Door eigene werkinge (52).
ZELFDADIGLIJK - Door zijns zelfs eigen doen (69).
(het) ZELFONDERVINDEN - *Apprehensio* (62).
ZELFSTAANDE - Zelfstandig (69).
ZELFSTANDELIJK - *Suppositum*, *hypostasis* (71).
ZELFZAKE - Zelfstandige zake (65).
ZIELSPRAKE - Woord van den geest, *verbum mentis* (57).
ZIELWERKZAAMHEID - Werkzaamheid van de ziele (51).
ZIENISSE - Denkbeeld, verstandelijk begrijp, *idea* (56).
ZINNENBEELD - Zinnelijk inbeeld, zinnelijke verbeeldinge of beeltenisse van eene uitwendige zake (55).
ZINWETENSCHAP - Wetenschap, die door de zinnen waargenomen wordt (43).

G.V.D.P.

Mingelmaren
Iseghemsch taaleigen

E*N* achter *dat*, *als... maar.* B.V. Dat het maar *en* regent; dat hij maar bittere tranen *en* schreemt; als hij maar *en* komt; als het maar naar zijnen zin *en* gaat enz.

***

Nôo (ongeern) en *nood* (noodzakelijkheid, gebrek, gevaar enz.).

In 't Bijblad van Bloeimand (1897), bl. XXI, staat er dat de *d* van 't woord *nood* blijft vóór eenen klinker en vóór *h*, *d*, maar

wegvalt vóór eenen anderen medeklinker. Dat en is maar als wanneer 't woord *nood* als *zelfstandig naamwoord* gebruikt wordt. Dus zeggen wij: Van noo*d* een' deugd maken; noo*d* hebben; als het noo*d* doet; zijnen noo' klagen; noo' leert bidden; in den uitersten noo' zijn enz.

Maar 't bijwoord *noo* (verkorting van *noode*, ongeern) blijft onveranderlijk vóór gelijk welken letter. Dus zeggen wij: Noo eten; noo hulpe biên; noo duimleggen; noo leeren; noo zingen, enz.

G.V.D.P.

Nog over 't kloefkappen

DE kloefemakers te *Becelaere*, om hunne verschillige werken uit te drukken, bezigen doorgaans een werkwoord dat voortkomt van den name van 't allaam dat zij gebruiken: zoo dient

de distel om te *verdistelen*,

de happe of bijle om de blokken te *verbijlen*,

het voorsnijmes om *vooren te snijden*,

de pitbeitel om te *pitten* (om eenen pit in den blok te kappen, opdat men hem zou kunnen uitheulen, en niet om een gat te kappen),

het hielmes om te *hielen*,

de voorganger om te *voorgangen*,

het teenmes om te *teen*' (Er zijn 4 teenmessen: drielingteenmes, halfwerkteenmes, mansteenmes en vrouwteenmes.),

de gourze om de kloefen *uit te gourzen*,

(er wordt afgedraaid met den voorganger)

het opsnijmes om *op te snijden*,

een kleen mesken om te *muilen* of om de muilen uit te draaien.

De *afval* heet: klievelinge, kapperlinge, distelinge, boorlinge en opsnijdelinge.

De *mate* is verdeeld in vier deelen, en die deelen in steken; ieder deel heeft 3 steken ½. De deelen zijn afgeteekend door een *kruiske.* De steke achter 't tweede kruiske wordt *achtje* genaamd, dan *negentje*, *tientje*, tot 14.

De mate is eigentlijk tenden achter de 14ste steke: maar dat en dient maar om de binnenlengte te meten van den kloef; er zijn dan nog verdere steken afgeteekend om de buitenlengte te hebben die er eigentlijk noodig is opdat de kloefemaker zou kunnen weten tot hoeverre hij den kloef mag uithalen.

Overigens zijn er drie slag van kloefen: hooge (zonder leren, kloeke en plompe), halfhooge en leege.

G.V.D.P.

[Nummer 15]

Van de wijze en van de vroede maagden
Eene Rijmspreuk

OP het laatste blad van het handschrift dat ter koninklijke boekerij van Brussel nummer 11967 voert, komt, als bij wijze van toemaatje, na het prozaleven van St Servaas en na een sermoen tegen 't murmureeren van Petrus Blesensis, de rijmspreuk voor, welke hierachter wordt medegedeeld.

Het handschriftje zelf, gansch in papier en onsierlijk, metende 13 cm. op 19 cm., met ongenummerde bladen, klimt op, te oordeelen naar het geschrift, tot omstreeks 't jaar 1500. Aan den voet der eerste bladzijde staat de aanteekening: *Dit boeck hoert toe den gheslotenen cloester te Berghen opten zoem.*

Rood is het opschrift: *Van den vijf wijsen joncferen*, en verder insgelijks: *Van den. V. dwasen joncferen.* Rood mede de groote D's van ‘Die irste joncfer seghet’ en later ‘Die irste joncfer secht’. Vooral is op te merken dat de verzen op malkaar volgen als proza; een rood

stipje, tusschen beide, dient somtijds om ze af te bakenen. Wanneer hier nog bijgevoegd wordt dat er een roode streep staat onder: *Die ander joncfer*, onder: *Die derde joncfer*, onder: *Die vierde* enz., en dat de aanvangsletter van elk vers meestal (alsook enkele aanvangsletters van woorden in 't midden van een vers) met een rood streepje prijken, dan zijn, met al te verregaande nauwgezetheid wellicht, de bijzonderheden opgesomd welke het stukje kenmerken.

Tot het Oudenaardsch spel van de V vroede ende van de V dwaeze maegden, destijds voor de gentsche bibliophilen uitgegeven naar een handschrift der XVIe eeuw, staat het in hoegenaamd geen verband. Dat de verzen erbarmelijk hinken zal wel voor een groot deel de schuld zijn der brave ‘scriversse’ die het zeker zoo nauw niet nam met een bladvulling.

Die slordigheid springt nog meer in het oog, wanneer men het rijmpje als verzen laat drukken, zooals hierna; 't is de eenige afwijking welke wij ons veroorloofd hebben:

Van den vijf wijsen Joncferen

Die irste Joncfer seghet

In mijnre ioghet heb ic ghesatet:
dat ic die werlt hebbe ghehatet.
des bijn ic nv tot deser stonde
ter hemelscher vrouden weerdich gheuonden

Die ander joncfer

Ic dachte altoes in myne*n* gronde.
dat ic my wolde huede*n* vor sunde
Des wil ic den ouerste*n* coninc dancke*n*
want ic hebbe olie in myne*n* lampen

Die derde joncfer

Ic dachte altoes op dat leste eynde.
ende waer ic mi hene wende
Ende schuwede alle weerlike onlede
op dat ic totter bruloft mocht come*n* mede

Die vierde

Ic was altijt in allen manieren
oetmoedich ende guedertieren
Ende daer om heeft *Christus* dat verhenget
dat mijn lampe is wal ontsenget

Die vijfte joncfer secht

Ic hebbe mynen brudegom troulic ghedient
ende liet om vader ende moder ende suster ende brueder ende vriende
Daer om sal ic ter bruloft mede gaen
Eya Eya Nv is mijn truren al ghedaen

Van den .V. dwasen joncferen

Die irste joncfer secht

Op eer ende op tijtlic guet
plach ic te setten mynen moet.
van gode en wolde ic niet horen spreken.
dat wil hi nv gruwelic op my wreken.

(1) *Die ander secht.*

langhe te slapen wal te eten
burten lachen gods vergheten
Nae wallust ende ghenuechten te leuen:
dese hebben my wt der bruloft verdreuen

Die derde joncfer

Die ghebode gods .ic niet en hielt
myt onreynen sunden was ic beuleckt:
die seuen doetsunden plach ic te doene.
des werde ic beroeft der hemelscher cronen

Die vierde joncfer

Mit schonen clederen plach ic mi te vercieren:
toe gode en wolde ic mi niet kieren
Mer mijn herte was der werlt vol
des mach ic wal mit rechte heiten dol

(1) Van hier voort, de keerzijde van het blad.

Die vijfte joncfer secht

Om corte ghenuechte va*n* desen leue*n.*
heb ic onsalighe al ouer ghegeue*n.*
dat ic den brudegom nyet en mach bescouwe*n.*
dat sal my nv en*de* ewelic rouwen.

Bitter kleine moeite zou 't kosten eene reeks tekstverbeteringen voor te stellen, doch 't ware ten slotte toch nog immer moeite verspild. Wat den zin betreft, die is overal duidelijk genoeg. Dat *gronde* rijmt op *sunde*, *eynde* op *wende*, *guet* op *moet*, *doene* op *cronen* zal wel hierop wijzen dat het stukje afgeschreven werd door iemand, wiens streektaal beduidend afweek van de streektaal waarin het rijmpje hem voorlag. Ook bij een vluchtige lezing ziet men wel in dat twee of meer dialecten door elkaar loopen.

Vertrouwende dat de lezer er ons dank zal om weten, sparen wij hem alle verdere uitweidingen, waartoe anders zoo ruime aanleiding bestaat bij rijmen als *dancken/lampen*, *vercieren/kieren*, enz. en vooral bij heerlijk verhaspelde regels als b.v. dat mooie

ende liet om vader ende moder ende suster ende broeder ende vriende.

De rijke Brusselsche handschriftenverzameling zal ons nog meermalen gelegenheid verschaffen om voor een of andere sprokkeling een plaatsje te vragen in *Biekorf*, en 't komt er dus op aan, nu reeds, door taalkundige of andere beuzelingen, 't geduld van *Biekorfs* lezers niet al te zeer op de proef te stellen.

L. SCHARPÉ

Tusschen Caen en Bayeux

GREGORIUS van Tours spreekt van Sassen die omtrent het jaar 420 op de noordwestelijke kusten van Vrankrijk aangeland en gevestigd waren.

't Schijnt dat ze daar reeds vroeger toegekomen waren; Zosimus gewaagt er ook van en wij mogen vermoeden

dat van in die tijden reeds, deze kusten *litus saxonicum* genoemd wierden.

Langen tijd bleven die Sassen daar meester; rondom Bayeux droegen ze den naam van *Saxones Bojocassini* en 't is ook geweten dat ze verschillende eilanden langs de Loire tusschen Saumur en Angers bezet hadden.

Tijdens zijne veroveringstochten in Galliën verdreef ze Chlodwig uit hunne zaten op de boorden van de Loire; in de streek van Bayeux bewaarden deze Germanen hun nieuw vaderland; de kusten van de zee konnen ze gemakkelijk verdedigen omdat de Franken over geene zeemacht en beschikten; later worden ze daar nog aangetroffen: eene wet van Karel den Kale spreekt van vier boden, *missi dominici* die *Otlinga Saxonia* in dit gewest moeten bezoeken.

***

Een aantal normandische oordnamen van germaanschen oorsprong wierden vroeger in *Biekorf* VI, 313, aangestipt.

E.H. Dassonville vermoedt met reden, in *Biekorf* VI, 325. dat er eenige van die namen van zuiver vlaamschen aard zijn en hunnen oorsprong aan vlaamsche uitwijkelingen van de middeleeuwen kunnen te danken hebben.

Andere germaansche namen, 't is algemeen bekend, komen van de Noordmannen die Normandiën veroverd en bevolkt hebben.

't En kan echter niet geloochend worden dat er daar ook eenige eigennamen van de Sassen bewaard zijn gebleven; 't liggen daar immers nog sassensche dorpen en aangezien zij eenen germaanschen name dragen, mogen wij vermoeden dat de namen van de sassensche stichters voortkomen.

Zoo hebben wij namentlijk *Ouistreham*, Westerham en *Hermanville*, de *villa*, het woonoord van Herman.

***

Hoe weten wij dat er daar sassensche dorpen liggen?

Onze dorpen zijn ook germaansch; wij weten 't omdat hunne naam dikwijls hunne stichting en hunnen aard te kennen geeft; hun aanleg getuigt het niet.

De Vlamingen wonen, lijk de oude Kelten, afgescheiden van elkander, hier en daar op hunne hofsteden verstrooid.

Een echt germaansch dorp is anders aangeleid; al de hofsteden staan in nen hoop verzameld; al de boeren hebben hunne hofstede rondom de kerke.

't Is wonder om nagaan in Normandiën op de landteekeninge van den legerstaf.

De geschiedenis getuigt dat er Sassen woonden rondom Bayeux; 't uitzicht van de streek en kan 't niet loochenen; 't zijn, zooals men zegt, geslotene, echt germaansche dorpen; al den anderen kant van Caen, op den rechteroever der Orne, waar de geschiedenis ons geene Sassen en vertoont, liggen de hofsteden verstrooid, zooals hier te lande, volgens oude keltische geplogentheid.

J. DE BIE

Op de blijde terugkomste

van den Eerweerden Heer Jooris De Baecker, *priester gewijd te Brugge*, *op den* 4^{en} *in Zomermaand*, *'t jaar O.H.* 1898, *plechtiglijk onthaald door zijne medeleeraars*, *op den* 6^{en} *in Zomermaand*, *naast daaropvolgende.*

Nóg een.....

NOG een, die, van hand tot hand,
keten houdt en samenspant,
door den Bisschop, die hem wijdde,
met den Heer, die, vroegertijde,
stierf, verrees en, heengegaan,
na hem liet zijn Kerke staan.

Nog een steen, van God gezocht;
met zijn dierbaar Bloed gekocht,
ingemetst, ten vasten gronde;
dien geen helle ooit baas en konde,
dien geen storm, hoe sterk hij ook
stuiken mocht, omverre en stook.

Nog een zaaier van het woord,
dat dwersdóór de herten boort;
dat den band des bloeds kan scheiden,
maagdekens ter dood gereiden,
dat het zweerd kan en het vier
vluchten doen en vreezen schier.

Nog een wijnranke, in het Bloed
Jesu-Christi opgevoed;
diepe in hem, den waren tronke,
vastgevest; of 't al verzonke,
tot den einde en voor altijd,
Kind en Priester Gods gewijd.

Nog een dienaar, nog een knecht
heeft de wereld opgezegd,
heeft aan God zijn lijf, zijn leven,
alles, vrij, aan God gegeven,
hopende eens te hooren: ‘Geeft
loon die loon gewonnen heeft.’

Nog een, dien de boosheid haat;
nog een, dien, 't zij waar hij gaat,
dwazen zullen ‘ondier’ schelden,
vuilen voor onrein doen gelden,
nog een, die, zoo Jesus plag,
ondank hier verwachten mag.

Nog een, die, den Heer gewijd,
blij zal zijn, tot aller tijd:
blij in arbeid, blij in strijden;
blij in 't winnen, blij in 't lijden;
blij tot in de dood; nadien,
eeuwig blij in God te zien.

Nog een, nog een...! Neen, ik doe
liever nu, van blijdschap moe,
neergeknield, mijn stemme zwijgen:
laat mij uwen zegen krijgen,
broeder, Priester, Godsgezant,
hope en troost in 't Vaderland.

AD MULTOS ANNOS!
GUIDO GEZELLE.

Varsenaere

FORSTEMANN, in zijn *Altdeutsches Namenbuch*, en weet geenen weg met den oordnaam *Brunadra* uit de elfde eeuw, dat woord staat echter bij ons als bronader in de woordenboeken bekend.

Wij en vinden geene andere oordnamen die met *ader* samengesteld zijn als onzen dorpsnaam *Varsenaere*, dien wij als verschen ader, bronader van zoet water veroorkonden.

***

Die naamreden is mogelijk.

Ader is aer in 't Middendietsch en mannelijk bij ons; *Varsenaere* staat als oordnaam in den derden naamval.

Versch van 't water gezeid heeft zoet, drinkbaar water te bedieden.

Als oude gedaanten van den naam komen wij de volgende tegen:

Virsnere bij Desmet; waar hij ze haalt, weten wij niet.

Versnara (1119) en *Varssenaere* (1207) bij Chotin.

In het *Cartularium monasterii de Dunis*, door de maatschappij *l'Emulation* uitgegeven, I bl. 611, vinden wij *Versenare*; in zijn laatsten wil geeft de Brugsche kruisvaarder, Flijp Warregaren, 20 *solidos* aan den disch van *Versenare.*

Ch valt dikwijls weg in 't Middendietsch; menigvuldige woorden met *s* voor *sch* bewijzen 't ten overvloede, bij Van Helten.

Versch luidt nu nog varsch te Brugge en in de omstreken.

't Woord luidt *fersch*, *farsch* in 't Friesch; in de streek, waar er friesche oorijzertjes gedregen worden zal men ook wel friesche klanken vernemen.

In taalwetenschappelijk opzicht en kan onze uitleg geene de minste moeilijkheid verwekken.

***

Die naamreden wordt bevestigd, hoogst waarschijnlijk om niet te zeggen zeker, door den aard van den bodem te Varsenaere.

Den 25 van Zomermaand lazen wij in de dagbladen dat M. Rutot, bewaarder van 's lands toogzalen van natuurkunde, te Jabbeke eene onderaardsche bron ontdekt had, die water genoeg gaf om Oostende en Brugge van drinkbaar water te gerieven.

Wij spitsen onze ooren: dat stond in verband met onze taalkundige navorschingen op de namen van Jabbeke en Varsenaere.

't Viel goed uit; wij en wierden in onze verwachting niet bedrogen.

Wij vernamen dat de ontdekking nu niet, maar over drie jaar gedaan wierd, als men den bodem peilde voor 's lands aardkundige grondteekeninge.

Onder Jabbeke, Varsenaere en Sint Andries, ligt er eene breede, onderaardsche waterlage, die hier en daar in bronnen en beken uit den grond komt geborteld.

De heldere vijvers van M. Jooris te Varsenaere hebben aan dien overvloedigen onderaardschen kwelm hunnen oorsprong de danken.

Door allertieren werken zijn vele dier borren nu verdoofd of verdoken, vroeger waren ze zichtbaar; 't water is zeer slecht in de kustvlakte; 't gezond, onderaardsch water sprong op uit den grond en 't boorde eene stroomende beke door de korste van den bodem; 't kwam als eene weldaad uit den grond gegoten en 't wierd door de germaansche bezitnemers onzer Vlanderen, met frieschgeverwde tonge, de *jatbeke*, de gietbeke, Jabbeke genoemd; in 't gebuurte verwierf een andere weldoende ader, die de bronnen voedde, den welgepasten name van Varsenaere.

J. CLAERHOUT

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Tot iemand die geen moed en heeft om entwat te doen: ‘Steekt uw hoofd in ne zak, en bedankt de wereld.’

Hij zou het al *aan den hinsel hangen*, verkwisten, ten ondomme verdoen.

't Is al *hoekvullinge.*

Als heer en vrouw aan 't kijven zijn,
dan drinken meid en knecht den wijn.

Hij zit *tot over zijn ooren in de schulden.*

Als Jan iets begonnen heeft, *hij en zou 't in de steke niet laten*, *hij en zou 't in den arme niet laten.*

Hij heeft dat ook al *vits*: vast, weg, beet.
Hij was daar *in nen ommekijk*, in nen haai en nen draai.
Hij en koste hem daar niet aan *uitvinden*, verstaan.

'k En hebbe niet gepeisd dat die metser vandage zoo veel steenen ging *verleggen*: verwerken.

't Zal *op wielkes loopen*: gemakkelijk gaan.

Een' slechte overeenkomste is beter als een goed proces (geding).

't Zijn *overjaarsche*, *overtweejaarsche* andjoens.
Dat is toch ne *wegzittere* van ne vent!
Die planten, blommen, *groeien dat ze wikkelen.*
Die pompe en geeft geenen *spuig* water meer.

Geluk en zegen,
en uwen nekke vul regen!

Die vent *zit daar ten heete en ten brande.*

'k En hebbe nog nooit zoo *krottig* gezeten: zoo arme geweest.

Hoe meerder hoop, hoe beter koop.

'k Zou nog wel moeten *de broek naaien*, *en 't garen toeleggen.*

Vooren gewezen, is nageleerd.

Wie zijn eigen hoveken wiedt,
de fauten van een ander niet en ziet.

De voorzichtigheid is de moeder *van den porceleinewinkel*: van de wijsheid.

Zulk verkeer, *zulk vereer.*
Jong te peerde, en oud te voet.

Met dezelfste mate gemeten zijn lijk men een ander gemeten heeft.
Die eenen put maakt voor een ander, valt er gemeenlijk zelve in.

Een oud wijf en een' oude koe,
steekt men overal d'hand toe.
Een oude man en een oud peerd,
en is nievers gegeerd.

Leêgaards vinden lichte zate.
'tPlacht een grafmarbel-memorie te zijn, en 't is nu ne watervliet.
Blijft gedekt! Wij kennen uwe beleefdheid.

Een arme mensch: ‘Me zijn met zevenen om te eten, en de stove is achte’.

Met slapen is er niet te betrapen.

Hij en heeft *nog nooit geen zwarte sneeuw gezien*: nog nooit niet tegengekomen, geen ondervindinge van 't leven.

't Is *de pijl tot aan den hoorn*: 't is al dat hij kan, vermag.

Wat kent gij van de veugels: uwe moeder en was geen mussche.

Met den blaai schiet men den gaai.
Een werkende hand en een gezond verstand,
vergaren geld en goed in overvloed,
en nooden gasten, als anderen vasten.

Eerst gedaan en dan bedacht,
heeft menig man in druk gebracht.
Daarom verzint
eer gij begint.
Want raad
na daad
komt te laat.

Den dag uitdragen met mandekens, *in asschenmanden:* prullewerk verrichten.

Maandagmane, is een waterkrane.
't En nijpt maar als 't vel afgaat.

'k En heb er nooit *noch kruis noch munte* van gezien: geenen rosten duit.
Alle hagen schutten wind: 't blijft overal entwat haperen, hoe letter dat het is.

Over heerd wonen met iemand: bij hem in tafel zijn.
Hij kreeg het *op zijn' nuchter' mage*: onverwachts.

't Is een *wortelzaad*: een pleute, een sporrewaan van ne jongen.

't Is een spreuke voor heel de weuke.

Hij sliep *de wijzers rond*, een gat in den dag; de zunne heeft hem uit zijn bedde moeten burstelen.
Van iemand die vaste slaapt: ‘Dat ze 't huis met de kave in den grond stekten, hij en zou nog niet ontwekken.’ Hij slaapt lijk ne steen: ‘Hij zou putten in de eerde liggen’.

Lichtgeloovigen *zwelgen alles in lijk suiker.*
't Zijn daar al *zoete-mondtjes*: 't is daar al van lek-mijn-lipken.
Van geen koude (ofwel: *van geen eentje*) *gebaren.*

Die vent en is niet *geijkt* in zijn woorden; al dat hij zegt en is *geen evangelie.*

Hij en is *geenen duim verre* te betrouwen.
't Moet steeg loopen omdat Jan zou te kort bollen.

Hij en zou *geen stroo van de eerde rapen*, geen stroo verleggen, *voor geen goed van de wereld.*

Die in tranen zaaien,
zullen in vreugde maaien.

Zoo en loopt ge niet, *zoo en hebt ge niet*, loopen is loopen.
't Verschilt lijk de dag en de nacht.
Ge zoudt er *gezondheid aan koopen.*

'*t Zijn de korsten die steken*: 't is van de weelde dat hij zoo driftig, zoo geweldig, zoo zot is.
Dat ze peizen dat ze zweeten: z'en zullen dan geen koud hebben.

't En is geen *huis houdelijk* met dien kerel.
Die laatst lacht, best lacht.
't Geluk vliegt, en die 't vangt heeft het.
Vuile monden, vuile gronden.

Nood zoekt troost, zei Djake, en hij sloeg zijn wijf dat ze keeroogde.

't Zijn al sterke beenen die de weelde kunnen dragen.

Als een verken droomt, '*t is van draf*: waar het herte vul van is, daar loopt de mond van over.

't Is al *klaps tegen den vaak.*
Dat bier *smaakt naar de tunne*: 't is vatsch.
Als *hadde* komt, is *hebbe* te late.
Jan heeft *meer geluk als verstand.*

Zijn zeefde eerselen: zijn woord intrekken, achteruitgaan in iets dat men begonnen heeft.
Poerdrooge; krakenet; kavezwart; vierheet; *stervensziek*; *ijzersterk*; *wortelvast.*

Het lot valt altijd op Jonas.
Hij *gaat*, *loopt op zijn laatste beenen.*

‘*Wel geregleerd*,’ zei de koeier, ‘*is de helft van 't werk*,’ en hij zette hem tot 's noens het werk te overpeizen, om er 's achternoens aan te vallen.

Ge *slacht van Thomas:* g'en gelooft ook maar al dat ge kunt zien of tasten.

Ge zoudt '*t Evangelie kunnen lezen deur zijn kaken:* 't en is maar met rooie 't vel over de beenen.

Hij zou *ne cens in tween bijten*, dat hij zoo gierig is.

Van iemand die zachtjes gestorven is: ‘Hij is *uitgegaan lijk een keersken.*’

Van iemand die den grooten uithangt, maar staat om deur de mande te vallen: ‘'t Haar zal nog deur zijn buize (hoed, klakke) groeien’.

'*t En is 't zout in den pap niet weerd.*
Hij en ziet maar zoo verre als dat zijn neuze lang is.

Den blok slepen, *den inktepot indragen*: de laatste zijn biechte spreken op Beloken Paschen.

Het vat geeft uit dat 't in heeft; men kan geenen wijn tappen uit een olievat.

God leeft, die 't al geeft.

Ik ga naar Lighem (Leêghem, Ledighem), en trekke Rolleghem (mijn sarge) over mij = ik ga gaan slapen.

Hij heeft hem daar zijnen buik vul zottigheden gezeid.
Lichte trouwen doet gauwe berouwen.

Van ne leugen: ‘'t Is zeker ook een dichtje uit de zeven honderd?’

't Is een *dossig* (bevangen) zitten in die weefkamer.
't Zal al gauwe *avond* gaan *luchten.*
Van nen benauwderik: Hij is *benauwd van zijn schaûwe.*
Schijfhoek mogen spelen: voortgejaagd zijn.

Hij loeg om er zwart en blauw van te worden, om erbij te bersten.

't Is een *heilig bitje*: een dubbetje.
't Zij honderd frank of duist: '*t is al één gapen voor hem.*

'k En ben daar in 't geheele niet op verlekkerd: ‘*Ge komt daarvooren altijd aantijden*’.

'*t Zal te Poperinghe gaan noene luiden*: Ge zult er gaan tegenwaaien.

't Zal *op uwe kappe rein*, op uwen torre luiden.

Die vent is *overal t' huis* (zonder schaamte, op zijn gemak) *waar dat hij toevalt.*
Zijnen kei moeten knagen: zijn gedacht moeten verkroppen.

Ezels vooren, om 't hol te booren.

G.V.D.P.

Mingelmaren
Iets over het verwenschen

DIE iemand *verwenscht*, wenscht hem het ergste dat hij kan. Voor christene menschen, het slechtste, het laatste is de eeuwige helle; maar, voor heidenen, die immers met het toekomstige leven weinig bekommerd zijn, het ergste is: geen mensch meer gelijken, van zijn verstand beroofd zijn, van Thor, den dondergod, hersenloos geslegen worden; en '*quos perdere vult Jupiter* (de Roomsche dondergod) *dementat.*'

In Loquela (Hooimaand 1889) worden vele nog gebruikte woorden uitgeleid als oorspronkelijk gediend hebbende om, op zijn heidensch, zijn eigen zelven of anderen te verwenschen. Zulke zijn: *doren*, *verdoren*, *dozen*, *verdozen*, *verdaven*, *verdazen*, *verdooien*, *verdommen* (De Bo), dat is: *door*, *dwaas* of *daas*, *dom* slaan of geslegen worden.

Wil men nu zijn zelven, op zijn heidensch, verwenschen, zoo zegt men (altijd volgens Loquela):

Mijn doringe, dori'e, dore;
Mijn dozinge, dozi'e, doze;
Mijn verdooiinge, verdooii'e, verdooie;
Mijn vergoedinge (-verwoedinge), vergoeii'e, vergoeie, vergoe;
Mijn verdazinge, verdazi'e, verdasi'e, verdasie, verdasi;
Mijn verdoringe, verdori;
Mijn verdozinge, verdosi;
Mijn verdavinge, verdavi'e, verdave;
Mijn davinge, davi'e, dave (b.v. in de mijdspreuke: mijn d'have(looze);
Mijn dooiinge, dooie;
Mijn verdomminge, verdommi'e, verdommi, verdomme.

En om een ander te verwenschen, zou luidt het, op zijn heidensch (met mijdspreuke Jan... pot...):

Jan dore-je, dori'e, dori, dore of dorre (b.v. ook g*a*dorre);
Jan verdooie-je;
Jan verdore-je, verdori;
Jan verdoze-je, verdosi;
Jan doze-je, dosi'e, dosi, doze;
Pod domme-je (niet in Loquela, maar mij dunkt dat ik het nog gehoord heb: bericht aan de zanters), pod domme;
Jan domme-je (niet gehoord) en
Jan verdomme (heden anders verstaan, zie verder).

Wil een christen mensch zijn eigen zelven het ergste wenschen, zoo zegt hij: ‘mijn ver... kromme nekke!’

Maar om anderen de christene *damnatio* toe te wenschen, en kan het bekende ‘*potverdomme*’ niet dienen; want het achteraankomende *je* is heel afgesleten, alhoewel ons volk het woorddeel *verdomme* in de mijdspreuke voor *verdoeme* opneemt. En daar de verwenschers noch *me*, noch *je* daar onder en verstaan, zoo en ligt zelfs de op niemand slaande, werkende zin *verdoeme*, *damnet*, in hun gedacht niet, veel min de lijdende zin *weze verdoemd*, maar, enkel en alleen, iets onbepaalds van verdoemeniswege, hetwelk, naar zij meenen, *eenigszins* op dien armen *pot* terecht komt, omdat deze er gansch alleen en zoo dichte bij staat; ware die *pot* hun oprecht dierbaar, een schoone pot, eenig in zijn slach, zoo zouden zij hem in zulk geen onhebbelijk gezelschap plaatsen, bij 't leelijkste en 't slechtste dat er zijn kan! Dat misverstaan van het heidensch *verdomme* spruit (bij ons Westvlamingen ten minste) heel natuurlijk uit onze uitsprake *verdommen*, van 'twoord *verdoemen* (zoo ook zeggen wij voor *noemen - nommen*).

Nochtans hoort men sommige menschen zeggen niet *nommen* met korte *o*, maar *nomen*, met zachtlange *o*, en gelijkelijk *podome*, onder welke laatste uitsprake de *oe* van *doemen* schuilt, meene ik wel.

In De Bo's Idioticon, in v^{o} *verdommen = dom* maken of worden, staan twee voorbeelden: veel opium smooren, *verdomt* den mensch, en, hoe meer dat die student leert, hoe meer dat hij *verdomt.* Moest nu ons volk in verwenschingen het woord *verdommen* wederom als *dom maken* opvatten, dan zou het daarmêe geen wreede heidensche *dementatio* meer bedoelen, het ware zeer eenvoudig iemand *dommekop* verwenschen, en alzoo zou een kwade christen zijne gramschap niet kunnen koelen!

Kan dat al taalkundig goedgemaakt worden, dan zou men met Loquela mogen besluiten alsdat ‘de christelijke *damnatio* aan al dat heidensch goed heel vreemde is en onverwant.’ *Verdoemenis* is heel iets anders als *verdomminge*, en noch Hollanders, noch Engelschmans en hebben ons die *domme* dingen geleerd, 't is een erfgoed onzer voorvaderen. Immers gelijk de bijgeloovigheid vele heidensche geplogentheden bewaard heeft, zoo hebben

de vloeken zeer oude woorden, zeer ouden heidenschen bucht taal- en tongvaste gemaakt.

K.V.H.

IN meer dan een land waren de vlaamsche tapijtwevers vermaard.

In de bekende tapijtweverijen van Aubusson waren er verscheidene Vlamingen werkzaam in de zeventienste eeuw.

Te Caen waren er ook gevestigd; in 't klooster der Ursulinen is er een schoon tapijt bewaard met tafereelen uit het leven der H. Ursula en in 1659 gemaakt door den Vlaming, Jan Colpaert, 's konings tapijtwever.

De vlaamsche tapijtwevers Rost en Karcher wrochten in de 16^{e} eeuw te Florentiën en te Ferrara.

Philips V, koning van Spanjen, riep den tapijtwever Jan vander Ghoten, van Antwerpen, naar Madrid.

Karel van Mander, van Kortrijk, stierf tapijtwever te Delft, in 1623.

In de toogzale van Kopenhagen zijn er twee kostbare stukken bewaard, die de koningen Erik en Abel voorstellen en den Antwerpenaar, Jan Knipper, toegeschreven worden.

J. CL.

DE ondervinding leert het, een Westvlaming begint den franschen of den duitschen trant te volgen, naarmate hij de achting van zijne eigene taal verliest...

De West-Vlaming echter heeft eenen ingeboren afkeer van al watwinderig, gemaakt, gewrongen en waanwijs staat; hij wilt eene taal eenvoudig gelijk zijn hert, gemakkelijk en natuurlijk.

L. Debo, *Westvlaamsch Idioticon*, inleidinge, VI en VII.

Als men een brood begint teekent men er, met den tip van 't broodmes, een kruis op en zegt men:

> ‘Gezegend ende gebenedijd,
> die er van eet
> en die ervan snijdt!’

Gehoord te *Baerle.*

[Nummer 16]

Broeder Cornelis

SPREKENDE van het vierde hoofdstuk van Z.E.H. Arthur Kaneunik De Schrevel's *Histoire du Séminaire de Bruges*, zegt H.J. Allard o.a. hetgene hier volgt:

‘Aldaar treden twee overbekende maar averechtsch beoordeelde *personages* in de hoofdrollen op: Broeder Cornelis Adriaensz, Brouwer van Dordrecht en Georgius Cassander van Pittem, die beiden in de hoofdstad van West-Vlaanderen geleeraard hebben. Beiden zijn al onze aandacht waardig.’ (*Studien op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied*, XXIX *jaarg. Deel* XLVIII, *Utrecht*, *P.W. van de Weyer* 1897).

De lezers van *Biekorf* hebben reeds gelegenheid gehad van met Cassander naderbij in kennis te komen (*Biekorf*, 1897, t^{ken} 20, 22, 23 en 24).

Nu een woord over *Broeder Cornelis.* ‘Nooit’, zegt Z.E.H.A. De Schrevel, ‘en wierd er mensch meer gelasterd door de vijanden van ons katholijk geloove.

Tot op den dag van heden gaat hij, in de protestantsche geschriften, door als een grof en schandelijke woordvoerder, een kluchtspeler, een wreedaardig en bloeddorstig monik, een schijnvrome en goddelooze losbol die, door schandige ziekten glad opg'eten en derwijze, om zijn buitensporig leven terecht gestraft wierd. In den loop van onze opzoekingen hebben wij de hand geleid op talrijke stukken die nog niet uitgegeven en waren en die dagteekenen van Broeder Cornelis' tijd zelf. Zij bewijzen de onschuld van den man dien de vijanden van ons geloove zoo geern voor de vierschare der geschiedenis dagen! Uit liefde en rechtveerdigheidsmin zijn wij verplicht onzen brugschen apostel te ontlasten van die ijselijke beschuldigingen die sedert drie volle eeuwen op hem wegende zijn.'

En dat dit goed gesproken is getuigt ons H.J. Allard, wanneer hij zegt, in de hooger vermelde *Studien op godsdienstig*, enz. 'Wel mocht de wreker der onschuld hier van naastenliefde en rechtvaardigheid gewagen..... Het proces van den schandelijk belasterde en door onbevoegde rechters onrechtveerdig veroordeelde wordt thans herzien, en de *wederrechtelijk gevonnisde op degelijke*, *ja*, *overweldigende gronden vrijgesproken en in eere hersteld.*'

De kettersche geschiedboekers, die terloops van broeder Cornelis gewagen of aan zijn levensverhaal lange bladzijden wijden, sleuren hem met hertelust door de modder. Hij is, drie honderd jaren lang het eeuwig mêegaande knaag- en zuigbeen geweest van allen die verlekkerd waren op *papekost*, *opgedist in geuse schotelen*, *handelende van de pausselijke opkomst*, *afgoderij en beeldendienst*, *en verhalende veele wonderlijke kluchten*, *vermaeckelijke aerdigheden*, *vuyle en lasterlijke redenen*, *uytbeeldende syn inwendige gestalte.*

Hier volgen eenige staalkes uit het rijk voorziene scheldwoordenboek van broeder Cornelis' lasteraars. Ze zijn verre van stichtend te zijn.

Volgens Em. van Meteren was broeder Cornelis een grau-monnik 'van wiens walchelyke sermoonen de honden verschrikten en op hem begonnen te bassen.'

P.C. Hooft schildert hem af als een prediker die ‘met ongesnoerden mont en woorden van walghende vuyligheit... heeft gebuldert.’ Volgens J.A. Chalmot moet die zoon van den seraphynschen vader Franciscus ‘het schaemsteloze doen blozen.’ In G. Schotels *vaderlandsche volksboeken en volkssprookjes van de vroegste tijden tot het einde der* 18*ste eeuw*, *Haarlem* 1874, leest men als volgt: ‘De sermoenen tusschen 1566-72 te Brugge gehouden overtreffen in lafheid, platheid en vuilheid al wat van dien aard in het licht is verschenen... Hij (Broeder Cornelis) spaarde noch de geestelijkheid, noch den magistraat, noch roomschen, noch onroomschen, schold, tierde, raasde, dreigde, brulde als een bezetene, met woeste gebaren, dreigend gelaat, fonkelende oogen en verdiende ten volle den naam van schobbejak, allerberuchsten kerkbabbelaar, hem door tijdgenoot en nageslacht gegeven.’

H.Q. Janssen geeselt Broeder Cornelis nog hevigst van al in zijne *Kerckhervorming van Brugge. Rotterdam*, 1856. ‘Broeder Cornelis, wie kent hem niet,’ zoo raaskalt hij, ‘dien zoon des donders, eens dertig jaren lang tegelijk gevreesd en bespot, verfoeid en geprezen, nog als voor onze oogen afgemaald in zijn' sermoenenbundel, het ijzeren gedenkteeken zijner schande?... Zijne beruchte sermoenen... behelzen de grootste schandtaal, waarmede ooit de leerstoel van waerheid en godsvrucht is ontwijd geworden. Geen straatwoord zoo laag, geen scheldnaam zoo afgrijselijk, die er niet in gevonden wordt... Waar zoo booze en onreine geest alom zich uitlaat, daar moet men zich geweld aandoen om hem het oor te leenen: wie afdaalt in dezen poel gaat een pestwalm inademen... Maer boven alles is het te verwonderen dat de geestelijkheid, de goede roomsch-katholiken, hunne zaek met een zoo beestelijk instrument hebben willen bevorderen en zulk een' schandelijk persoon gebruiken. Zoo staat hij daar, de reus onder de kampioenen! Hier als een Goliath, pogchend, laatdunkend en honend te voorschijn tredende, strijdende met vleeschelijke wapenen waar hij had moeten strijden in den naam

van den Heer der heirscharen. Ginds als een Cajaphas, voor wien het doel de middelen heiligde. Elders als een Saulus, moord en dreiging blazende, helaas, nooit een Paulus geworden! Die verblinde! Hij waande den tijdgeest te bezweren door den Semei's vloek, te verbrijzelen door brandstapels en moordschavotten; en hij wist niet, hoe waarachtig het woord des Heeren is, ook aan deze zijde des grafs, dat geen' menschenzielen gedood kunnen worden.'

Cornelis Adriaensz Brouwer, geboortig van Dordrecht, was de zoon van Cornelis Adriaensz Brouwer die, na de dood van zijne vrouwe, het priesterdom omhelsde en herder wierd 'ter nieuwe kercke' binnen Dordrecht.

Cornelis studeerde te Leuven de vrije kunsten, de wijsbegeerte en de godheid. Na eenigen tijd, van 1544 tot 1549, in de *pedagogie van 't Vercken* geleeraard te hebben, wierd hij, in 1546, ter stede van Brugge, als 'Leser publijck in der Faculteit van Theologie' aangesteld.

Die 'lesse in de Heilighe Scrifteure, in de Heilighe Godtheyt' was eene stichtinge van 'Eerweerdighen Vader in Gode Broeder Jan de Witte biscop van Cuba.'

Geen beteren keus en kon men doen, want Cornelis Adriaensz was een uitstekend geleerde, een welsprekend man die drie kerkelijke talen, het latijn, het grieksch en het hebreeuwsch machtig was. Hij gaf zijne lessen van drie tot vier uren 's nammiddags en hij telde onder zijne toehoorders het magistraat van Brugge en de Kaneuniken van Sint-Donaas.

Hij wierd echter na weinig tijds in den leeraarstoel vervangen door Joos Walrave, van Oudenaerde. Cornelis immers streefde naar heiliger en volmaakter leven en deswege trad hij in het minderbroederklooster zijner geboortestad Dordrecht, van waar hij weldra naar Brugge terugkeerde om te werken aan het heil der zielen. Reeds in 1549 prak Cornelis Adriaensz, nu Broeder Cornelis, aldaar den Vasten in de kerke van Sint-Jacob.

Zes-en-dertig jaren lang sterkte hij de brugsche bevolkinge in het aloud geloove; hij waarschuwde ze

tegen het bedrog der nieuwe leerstelsels en de binnensluipende ketterijen, bij zooverre dat zijne tijdgenooten hem met den naam van *Brugschen Athanasius* en *hameraar der ketteren* begroetten.

Zijne menigvuldige sermoenen zijn verloren gegaan. Aleventwel bestaan er nog twee van zijne uiterst zeldzame boekwerken, namentlijk: *De speghel der tien gheboden. Gheprent te Brugghe in de Noortzandtstraete*, *in de gouden hand bij mij Coryn Van Belle*, *gheswooren prenter der K.M. voor Jan Verbuerre* (1554), en *De seven Sacramenten. By Jan van den Buerre aen Sinte Donaes kerckdeure in 't gulden A. b. c. M.DLVI.* Dit laatste werk is toegewijd aan 't Magistraat van Brugge met hetwelke hij destijds bevriend was.

't En kan niet anders of Broeder Cornelis' apostelijke ijver, heilige levenswandel en rondborstig woord moeten te Brugge wondere vruchten van zaligheid voortgebracht hebben, overmits de opkomende ketters hem zoo doodelijk eenen haat hebben toegezworen.

Een groot getal godvruchtige vrouwliên aanzagen Broeder Cornelis als hunnen geestelijken vader, en oefenden, onder zijn wijs bestier, al in de wereld blijven, strenge boetpleging. De nieuwgezinden en konden den heiligen ijver dier godvreezende zielen niet verkroppen en zij begonnen uit te strooien dat Broeder Cornelis, van 1553 tot 1563, dat is sedert tien jaren, van zijn heilig priestersambt en biechtvaderschap misbruik maakte om de zielen te verleiden. Zij voegden erbij dat de vroedschap van Brugge, na rijp onderzoek, bij Broeder Cornelis' overheid eene klacht tegen hem had ingediend, en dat hij, uit die reden, naar Jper was overgezet geworden, van waar hij, in 1466, zonder oorlof, naar Brugge teruggekeerd was.

Servatius Dirks bevestigt dat het bovengemeld onderzoek teenemaal tegen Broeder Cornelis' vijanden draaide en diens volkomene onschuld in het helder licht stelde. Hij voegt erbij dat de heilige kloosterling voor eenigen tijd naar Jper uitweek, om de opgewondenheid en den lasterklap te laten stillen.

Wat het onderzoek betreft, zegt Kaneunik De Schrevel, de brugsche oorkonden en reppen daar geen woord van. Wij hebben bateloos gezocht en niets opgedolven, dat in betrek staat met die zake. De resolutieboeken, die nochtans dikwijls van Broeder Cornelis gewag maken, en zinspelen noch van verre noch van bij op de betichtingen die hem ten laste geleid waren in 1563, noch op het onderzoek dat van overheidswege zou gedaan geweest hebben.

Wat er ook van zij, Broeder Cornelis en was van geen haar in aanzien verminderd noch bij de treffelijke burgerschap, noch bij zijne medebroeders, noch bij de hoogere geestelijke overheid van 't Brugsche, die hem uitnoodigde om in 1566 den Vasten te prediken en de geloovigen tot de groote paaschplicht voor te bereiden. Dit deed hij opvolgentlijk negen jaren lang en beurtelings in de kerken van O.L. Vrouwe en van Sint Salvator. Hoe zou zulks hebben kunnen geschieden, hadde er in Broeder Cornelis' levenswandel iets te beknibbelen geweest?

Nog meer: Daniel Carré, herder van Couckelare, die destijds veroordeeld was geworden om te Leuven, twee jaren lang, de lessen in de godheid bij te wonen, kreeg de vergunning om te Brugge zelf te mogen blijven, mits op zon- en mesdagen te gaan luisteren naar Broeder Cornelis' sermoenen. Hoe zou de geestelijke overheid van Brugge Daniel Carré verzonden hebben om lesse naar eenen man, die zelf door onzedelijkheid zijn kloosterkleed zou bezoedeld hebben?

Verders, Broeder Cornelis zetelde als geloofsonderzoeker nevens Joost Ravensteyn van Thielt, Rogier de Jonghe, Jacob van de Velde, Paul Coye en den geleerden Jacob Pamelius, die door de capitulare vicarissen tot dit verheven en moeilijk ambt uitgesteken waren. Daarbij staat hij in de oorkonden van de brugsche minderbroeders van de jaren 1560, 1561, 1568, 1572, 1573, 1574 en 1575 vermeld met de benaming van guardiaan. Hoe zou Broeder Cornelis al die eerambten kunnen bekleed hebben, had hij hem aan het duizendste deel plichtig gemaakt van al de misdrijven die hem door de geuzen ten laste geleid wierden?

('*t Slot volgt*)

't Blendeliêngasthuis

EDUAARD DE DENE, van Brugge, de vermaarde *rederijker*, wist op alle dingen entwat te rijmen, onder andere, in zijn *Testament rethorical*, anders gezeid, in zijnen *Langen adieu*, die, door Eduaards eigene hand geboekt, te Brugge bewaard is, rijmt hij over '*t Blendeliên gasthuis*, nu geheeten *O.L.V. van Blendetjes*, als hierna volgt, van woorde te woorde, uitgeweerd de scheiteekens, die BIEKORF erbij gezet heeft:

> ‘De cappelle, in de lane van den blende lien
> heeft my voormaels soberlick ghedocht voorzien;
> niet min, men zalder noch mueghen me lyen:
> de blende en connender niet wel naer zien,
> ick hebber eens een blende weten zien zien;
> te wylent ick eyers daer zach zien zien zien
> ende tzaeghen oock meer dan acht of thien lijen.
> der Cappelle jon ick voorzien van waslichte
> en de blende, by donckere, een sterck ghezichte.
> MAER up dat de gashúús blendelyen zyn gheen claghers,
> by der macht die ick hebbe vander lantheerne,
> lichtelick mochtense ghecryghen wat maghers;
> ick gheef hemlieden tvrydom van den zaeghers:
> al zynder ledichaerts, zy zaghen gheerne.
> BLENDEN Olivier, dorganiste playsant,
> naer tspelen onser Vrauwen lof, ter potterien,
> een qua knecht stack hem eens een doo mol in dhandt,
> hy greepse voor een muus, maer, als hy creegh verstandt,
> zichtent dien tydt, mochte geen quae knechten ghezien.’

Uitleg.

Eduaard de Dene voelde dat hem de dood naderde, daarom rijmde hij vaart-wel aan iedereen en dat hiet hij zijnen *langen adieu.* Hij gaf ook iedereen eene gedenkenisse en dat hiet hij zijne berijmde erflatinge of zijn *testament rethorical.*

1e *reke. De capelle in de lane van den blendeliên* is de hedendaagsche capelle van *O.L.V. van Blendetjes*, zoo gezeid is, in de Krepelstrate, op West-Brugge.

2e *reke.* 't Heeft Eduaard de Dene *bedocht*, gedocht,

't docht hem, dat die capelle voormaals maar *soberlijk*, met geen overvloed, voorzien en was.

3e *reke. Niet min*, of des niet te min, men zalder nog meugen meê *lijden*, meê voortgaan, voortdoen, want,

4e *reke.* De blenden... enz.

5e *reke.* Eduaard de Dene heeft geweten dat iemand die ziende was eenen blendeman daar zag (eiers) zieden.

6e *reke.* Eduaard, die daar bij en dat ook ziende was, heeft de anderen den blindeman zien zien zieden: hij aanschouwde de ziende lieden die den blendeman zagen eiers zieden.

7e *reke.* Ende dat zagen ook meer dan acht of tien lieden.

8e *reke.* Bij erflatinge jont Eduaard de Dene aan de blendeliên-cappelle 't voorzien zijn van waslichte.

9e *reke.* En de blende lieden... enz.

10e *reke.* Om de blendeliên 't klagen te beletten.

11e *reke.* Zij mochten, als blendeliên, *van de Lantheerne*, dat is van 't ambacht der lanteernemakers of der lanteernontstekers, soms al te magerkens bedeeld zijn, dus, bij de macht die ik hebbe, bij voorbeeld als deken of boekhouder, van 't ambacht der zagers,

12e *reke.* Geve ik hun het vrijdom van dat ambacht en make ik, bij dezen, al de blende liên vrije zagers.

13e *reke.* Want, al zynder onder de blendelieden noodwendiglijk, en onder de zagers bij toeval, hier en daar wat leêgaards, nochtans, over 't algemeene, ze zagen geerne: de zagers, omdat 't hun ambacht is, en de blendelieden omdat ze wenschen dat ze zagen!

14e *reke.* Blende Olivier zal een van de blendeliên geweest zijn, die op den orgel speelde, *plaisant*, en die

15e *reke.* Ook altemets naar de Potterie geleed wierd, om daar, met zijn spel, onder 't lof behulpzaam te zijn.

16e *reke.* Elk weet genoeg wat de *kwa knechten*, de kwa jongens al uitvinden.

17e *reke.* Dien dooden mol had die kwa knecht ievers van Sinte-Kruis of van Coolkerke meêgebracht, en blenden Olivier al stillekens in zijne hand gedraaid.

18e *reke.* Olivier wilde die muize doodnijpen, tot nut van elkendeen; maar, als hij, geholpen misschien door

't jongentje dat hem bij der hand van de Potterie naar Blendetjes leedde, *verstand kreeg* van de zake,

19e *reke.* Sichten dien heugelijken tijd en mochte, dat is en koste, Olivier de kwa knechts noch gezien meer noch geluchten.

Als echte bruggeling zegt Eduaard De Dene, sprekende van *den dooden* mol,

hy greepse

voor een muis. In de hollandsche *kranten* laten de lieden met droefheid weten het afsterven hunner teergeliefde Moeder, en... '*Hij* zal begraven worden' op zulken dag.

GUIDO GEZELLE

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Iemand *uitbooten*, uithooren = zijn tonge pelen.
Loontje komt, vroeg of late, om zijn boontje.

''*t Zal wel verbeuteren*', zei Smout, 'en hij at zijn korsten drooge'.

Hij steekt tot over den kop in de schulden.

Inkomen *in de kleene uurkes*, achter den twaalven, van 1 tot 5 of 6 uren.

Zij hebben 't geld en de sleuters op den veisterbank geleid = zij zijn weggeloopen zonder betalen.

Van een die 's avonds late 't huis komt: 'Hij en zal ook *den hane op den messing niet meer vinden*'.

Van een die tiêlijk slapen gaat: '*Hij gaat gaan slapen met de hennen*'.

Ik hebbe daar gevallen, en ''k zag wel honderd duist sterren, van 't eenlijk zeer'.

Men zou *er naar spuigen*, dat men 't zoo moe is.
Van Caïphas naar Pilatus loopen, van 't eene naar 't andere.

Ge moet de boomkes eeren waar dat de beste appelkes van komen.

Van ne zot verweten
is gauwe vergeten.

Ge zoudt de domheid uit zijn oogen scheppen met pollepels.
Heuge tegen meuge eten of drinken.

Als 't dundert op nen droogen boom (die noch botten noch bladen heeft), 't zal geheel het jaar diere beuter zijn.

Goezelen, *slenteren*, = voortsukkelen, traagskes voortgaan.

Geeft ge vandage een schaap,
ze vragen morgen een' koe,
en een peerd op den hoop toe.

Zijn pap en kan hier niet koelen = zijn haring en kan hier niet brâen.

Met lange tanden eten = zonder smake, met tegenzin.

Ik ga 't God en den meulenare laten scheên. = 'k En vinde ik daar geenen rechteren kant aan.

't Zal wel voorenvallen *als er ne keer twee maandagen in een' weke komen*: 't en zal nooit gebeuren.

Jan en is niet *vervrozen:* hij en is niet dom.
'*t En groeien geen appels op nen doornstruik.*

Ne put maken om nen anderen te vullen: leenen om zijn schulden te betalen.

'*t En zal daar geen haantjen over kraaien*, *noch geen hondtjen over bassen:* 't en zal niet te beknibbelen vallen.

Moeder, hoe gaat het?

De tijd geeft ure: 't en gaat niet lange meer duren; al dat ik nog krijge is hazaard.

''k En ben in 't geheele niet trouwensgezind,' zei Doca: 'dat 't ventjes regende, 'k en zou mijn kuipken niet buitenzetten'.

Huizen zijn ruizen,
en renten zijn serpenten,
(obligatien zijn tentatien)
maar landen zijn panden.
(Koopt land, hebt gij verstand).

'*t Gaat meer kalfsvel naar de markt als koeivel:* 't sterven meer jonge menschen als oude.

Hij is van Hanske Snans gemiereld = hij heeft het marcou, het koningzeer; ook: *Hij is van Coyghem*, *van de kanten van de Schelde.*

Hij en gaat *de pilaren niet ommeloopen* = 't en is geen dibbe, geene pilaarbijter.

Hij *weet van ne gevel* = hij heeft een groote neuze.

Hij heeft *bij Looten gelogeerd*, hij en kan het nievers gewend worden.

Gloeiend ijzer koud eten = onverdiende slagen moeten verdragen zonder spreken.

Spellewerkgetuig:

Kussen, blokken, stekers, spellen, perkemijn, kusken, gaarne, kant of werk, toile, trommelvel, stuk, laadje, bak, trappen of of haken, kleedtje, looper.

Den grond kussen, op den grond vallen, zijn bedde maken.

'*Hij gaat mank al de zelfste kant*,' hij is in 't zelfste beddeke ziek.

In mijnen tijd, zei de oudste mensch van Hulste, was het geheel anders als nu:

De oude menschen moest men eeren,
de jonge menschen moest men leeren.
Nu worden de oude menschen geleerd,
terwijl de jonge worden geëerd.

Ongelukkige landen waar de Engelschen meester zijn, want ze'n willen maar van twee soorten van menschen (armen en rijken).

't Was eertijds slechte tijd, en als de boerejongens een kanneje melk mede hadden, de schoolmeester *hadde hun den hemel gereikt in 't donker.*

Ne *vorelooper* (nen haze) schieten.
Bij nachte uitgaan, stelen.

Hij *komt van elders*, *van Caneghem*, hij en weet van niet.

Als 't bier is uit de kan,
't verstand is uit den man.

'k Joeg ne puid buiten, en 'k trok een padde binnen.

'*Oui*', zei Cokske, en 't en koste maar dat fransch, en Belle zat er achter met de blaaspuipe.

'*En route*!' zei Waan Stampers, en hij liep met zijn wuif achter 't hammes.

'*C'est ça*,' zei Pietje Coupé, en 't luwde dag.
Ge'n kunt 't niet al hebben, een vette maarte en veel beutere.
Dat moet ne rijken zijn: hij vloekt in 't fransch.

Mijn vaâre en jou vaâre, hên nog pap eten te gaâre (geh. te Boeschepe, Fr.-Vland.)

Dat er hier geen volk en ware, de muizen zou'n hier te barde loopen.

Onnoozel geboren, en simpel gewiegd.

'Nieuws verblijdt', zei de zot, en hij smeet met zijn mutse; ofwel: en hij keerde zijn mutse.

Hongersnood maakt smalle pinsen. Vrije vertaling van: '*Honni soit qui mal y pense.*'

Hij moet nu *in zijnen ouden dag* nog gaan schooien.

‘Vrouwe’, zei de boer, ‘ge gaat gij naar de markt moeten gaan: 't weêre is zoo slecht dat men er geenen hond en zou deurejagen, al hadde hij een stuk beuter gestolen.’

'*t Ligt al kake deur bek*, over ende.
Hij is een bitjen achter den elf en half: hij is dronken.

Ze zijn daar *gespeld* (in 't gemeente huis): zij zijn daar voor de wet getrouwd, vastgeleid.

Ieder nageltje draagt zijn last (ieder huis heeft zijn kruis).
Klagen en is geen arbeid: de zieken kunnen 't.
Stierheer - Stierkeurder.

Bin honderd jaar
noch kop noch haar.

Hij heeft zijn *religie* wedergevonden in de voeringe van zijne' *portemonee* (met al zijn geld en goed te verliezen).

Jan en is geen *wegsmijtere*, geen kwistekole.

Ja, ja, dat kan al gebeuren,
en een' oude broek kan scheuren.

Als iets slecht gaat: ‘Nen hond zou een kerke ommeloopen met zijnen steert’.
Zou-je niet sterven in uwe hemdemouwen? (van met iets te lachen).
‘'t Gaat meer bijten of niet’, zei 't wijf, en ze smeet nen doo'n hond in nen trop hennen.
Ne groote mans dood en ne kleene mans wafelgebak zijn lichte verre geweten.
‘'t Zal wel gaan’, zei 't wijf, en z' had e kind met één been, maar 't en ging niet.

Snuiven en smooren, is al verloren,
Maar niets doen en is tot niets goed.

Hij rijdt daar zoo zeere: en zou zijn wiel niet afloopen?
Ik heb het in me' rik ('k en trek het mij niet aan).
Lagoup (of *lagoep*) = vookak, steiteniet, luiaard.
Fierelen = met nietigheden bezig zijn.
Lichte dikke, *lichte in de kuipe* - tielijk vet, tielijk in de kuipe.
Oud kinderliedtje.

Molleje, molleje, martje,
koopt dat kindje en tartje,
e schuiferling,
e lekkerling,
ne visch, ne visch, ne paling,
ne paling met ne lange steert,
Marietje en is geen oortje weerd.

Hoe meerder beeste, hoe meer geluk.
Iemands dood, is iemands brood.

Hij heeft een' geheele strate noodig; hij heeft Petrus gezien (van nen dronkaard).

Konkel - een stuk lands. Eene partij *verkonkelen* - eene partij verdeelen in konkels, in verschillige stukken die dan afzonderlijk gebruikt worden.

Hooren, zien en zwijgen,
herden en verdragen,
ge weet alles zonder vragen.

'*God verleent koude naar kleeren.*' = Als God iets overzendt, weet hij wel dat wij het kunnen verdragen.

Wanneer gaat gij dat geven? *In 't pikken van den andjoen = in 't jaar blok*, *als de uilen preken* (of kraaien), als de mollen kraaien, als de hennen tanden krijgen, als de honden met hunnen steert bassen; als de kiekens hooi eten.

Waar de brouwer is, *en moet de bakker niet zijn.* = Die genoeg gedronken heeft, en heeft geen eten meer noodig.

'k En zou er geen stof trouwe in hebben.

En hij zei alzoo, en hij en sprak niet;
en hij ging in zijne' zak, en hij en gaf niet.
'Gum'! zei hij, en hij en sprak niet;
'ni'! zei hij, en hij en gaf niet.

Rap aan de knap,
is rap aan de snap.

Rap van tanden,
is rap van handen.

Als iemand zijn tafelvorke te hooge gelaân heeft, en dat het voer vóór zij' mond keert, ''*t valt vóór de scheurdeure.*' - Eer dat het zoo verre gekomen is:

''*t Gaat stroppen in de scheurdeure.*'
Den aanhouder wint.
Hij liep *al dat hij rekken koste.*
Hij is *van den heiere op den deiere gevallen*, zie Debo, *ponte.*
Nen hauw en ne snauw en een bete krijgen.

Een' *zullemaarte* = een' maarte die alle stappe op de zulle gaat staan om te zien wie dat er voorbij gaat.

Als een gierigaard iets geeft: ''t is lijk een bitje van zij' zielken, dat hij geeft.'

Van water en maakt men geen bloed, (van aangetrouwde familie en maakt men geen' eigene), zei Anna, maar 'k heb ik al gelijk al gedaan wat ik koste om mijne aangetrouwde familie te voldoen.

Binst dat men dat doet, men spint geen kwaad garen.
Wat kleen kind! 't zou in een koffijkanne kunnen.

O.L. Heere en verleent nooit geen schaapken zonder weideken derbij. - Daar waar Hij 't schaapken geeft, geeft hij de bete.

Ze was *fijn genoeg om met ne zes-en-dertig te slaan.* = Ze was stijf gierig. - Ne *zes-en-dertig* is ne weefkam van zes-en-dertig honderd draden, bij gevolg stijf fijn. Bij De Bo staat er: 'Hij is door eenen zestig geweven.'

Die put is wel tien (spa)*steken diepe.*

Wij zijn '*gelucht met den grooten lanteerne.*' - Leelijk bedrogen, gefopt.

'*De groote keerse gaat uit.*' De navond valt, 't wordt donker.

Hoe grooter katte, *hoe langer steert:* Hoe rijker dat ze zijn, hoe meer beslag dat ze maken.

Met groote letters spellen achter iets.

'*Een handtje van alles*' of '*van alle spelen*' = *un homme universel.*

Hij heeft veel gedacht. = Ondernemendheid.

Alle hagen vatten wind. = 't Is mededinging, steekte, en iedere winkel heeft zijn kalanten.

Hij heeft het zwijgen verbeurd: hij heeft al de reden van de wereld om te zwijgen.

'*Nog eene die heur heeft laten aan de stake binden om heur dood te schreeuwen*,' zei een oud vrouwken, van eene die ten huwelijke voorbijtrok naar de kerke.

''*t Endeke nadert*,' zei de vent op zijn sterfbedde, en hij keek naar de waskeerse die haast op was.

Als gij spreekt, *uw mond gaat open.*

'*Al in een schapersreke*, *lijk meulenaars koeien*,' zei de vent, *en hij en had maar eene; en 't was ton nog alzoo een koeie.*

'*Wie kan 't ook al passen?*' zei Kootje van de Voute, en 't huurde vijf dragers om zijn wijf te dragen.

''*t En mag noch zunne noch mane zien:*' 't moet gedoken blijven.

'*Hij gebaart van Bertje.*' = '*Hij heet Jan*, *en hij en trekt er hem niet van an*' = Hij en gebaart van niet.

Van een die verstand heeft of toogt: '*Hij en gaat niet lange meer leven.*'

Als een glas op vallen staat: '*dat glas is duist jaar oud*,' zeggen ze.

'*Zijn neuze en zijn kinne slaan naar paascheiers*,' zei iemand, bij 't ontmoeten van ne man met hakende neuze en scherpen kin.

Van een die bij nachte ronkt: '*Hij zaagt den boom deure*'.

'Wij gaan dat potje gedekt laten,' daarover niet meer spreken.

G.V.D.P.

Mingelmaren

IK leze hier in Biekorf bl. 142 den uitleg van *jemenies*, *tjemenies.* Die uitleg is zonder twijfel slecht. Immers in oude geschriften vindt men in plaats van *jemenies: djeemene* of *djeemine*, en ook *djeemenies credo.* Dit woord *credo* wordt te Beerst, en ook te Handzaeme, te Lendelede, te Ardoye dikwijls er bij gevoegd.

Dit alles wijst naar: *Jesu domine credo!* Dit woord *credo* duidt ongetwijfeld aan dat het voorgaande ook latijn moet zijn.

Ik zie dat hoogleeraar Vercouillie, in zijnen woordenboek, het ook alzoo uitlegt.

Het woordetje *tsée*, dat men bij verwonderingen gebruikt, is ook Jesu, djesu, djee, en is ook eene middeleeuwsche verloopene uitdrukkinge.

J.V.

OP een oud geschilderd beeldeken staat de H. Franciscus Xaverius op het zeestrand afgebeeld.

Daaronder staat het volgende te lezen:

S. Franciscus Xaverius (in hoofdletters).
O Wondren sielen Iveraer,
Wel duysend keeren martelaer,
Niet om 't door 't sweert vergote bloet
Maer om den wensch van uw gemoed
Veel hondert-duysend sielen syn
Door u verlost uyt het fenyn
Der goddeloos' afgoddery;
Die nu met u hier boven vry,
In de verworven saligheydt
Godt loven inder eeuwigheydt
Bidt, toch, voor ons gestelt in druck
Dat wy oock krygen dit geluck.
AMEN.

R.

DIT is een oud gebed, dat eene oude vrouwe mij opzei; zij hadde 't van heur grootvader geleerd, in 't land van Waas:

Vrijdaagsche Pater-noster.
Jesus, mijn verlosser,
die 'k er heb mijn vleesch en mijn bloed
.....
Jesus zoet, wie zie ik voor mij staan?
Maria zoet, met haar klein kindeke gelaan.
Die vrij Joden, die daar kwamen,
Maria zoet haar gebenedijd klein kindeken afnamen.
Wat zetten zij op zijn gebenedijd hood?
een kroon van negen en 't negentig doornen groot,
sparren breed, sparren lang,
Jesus' bloed ter aarden spranc,
tusschen dit en dertig dagen
zat er Jesus op zijn graven.
Hij sprak, met zijnen zoeten mond,
met zijne zoete tong.
'Die dees gebedeken, 's vrijdags,
driemaal nuchter zal lezen,
zal ik zenden een boôken,
drij dagen vóór zijn ende,
drij uren voor zijn dood
en zijne zonden zijn vergeven,
al waren ze nog zoo groot.

De drie laatste reken van dit gebed hebbe ik moeder zaliger ook hooren bidden. Misschien liggen er meer reken van 't zelfste gebed hier en daar verspreid en in 't geheugen van anderen. Die er iets meer van weet of iets beters, gelieve 't in te zenden.

Hood, *head* in 't engelsch, voor hoofd, is genoeg gekend; men hoort het nog in *malhoot*, voor *malhoofd; muschoot*, voor *muschhoofd;* enz.

Wat mag

'*sparren* breed, *sparren* lang'

beteekenen? *Spannen* breed *spannen* lang was 't misschien.

TE Meiavonde gaan de kinders om, bij de boeren, dragende eenen groenen mei en ze zingen:

'Mei, mei,
ik plante mijne' mei,
en 'k krake mijn ei,
en de dorre viel uit mijn schale;
Bazinneken, wil-de mij een eitje geven,
'k en zal uw dochterken niet halen.

Gehoord te *Hansbeke.*

[Nummer 17]

Broeder Cornelis

HARDERE slagen stonden Broeder Cornelis nog te wachten van wege zijne vijanden. In 1569 kwam er een afschuwelijk boekwerk uit, dat hem afschilderde als den eerloosten en diepstgezonken ellendeling, die onder de zonne van Vlanderen levende was. Het droeg voor hoofdinge: *Historie van B. Cornelis Adriaensen van Dordrecht*, *minrebroeder binnen die stadt van Brugghe. Inde welcke warachtelich verhaelt wert*, *de discipline ende secrete penetencie*, *of geesselinghe*, *die hy gebruycte met zyn deuotarigen*: *de welcke veroorsaect hebben zeer veel wonderlicke sermoenen*, *die hy te Brugghe gepredict heeft*, *teghen den magistraet aldaer*, *ende teghen die vier leden des landts van Vlaenderen*: *Item teghen het vergaderen vande Generale Staten*, *ende tegen die tsamen gheconfederierde edel lieden*: *met noch veel andere gruwelicke blasphemien teghen Godt ende de natuere*: *oock veel bloetdorstighe sermoenen tegen de Caluinisten*, *Lutherianen ende Doopers*, *vol leeliche leugenen ende abominabele woorden... Gheedruct int jaer* 1569.

De sermoenen die in dat werk gedrukt staan en zijn hoegenaamd van Broeder Cornelis' hand niet; zij zijn enkel eene schandige spotnavolging van zijne voordrachten en toespraken.

Na een grondig onderzoek der *Historie* (en sermoenen) te hebben ingesteld, komt Arnold in zijn *Broeder Cornelis Adriaensz van Dordrecht*; *Een pleidooi*, tot de gevolgtrekking: ‘Niet Cornelis Adriaensz, maar een ander is de opsteller van een der vuilste en vuilaardigste boeken, onder die welke ooit de geheime pers verlieten, een boek niet alleen vuil in zijne taal, maar ook menschonteerend in zijne strekking; een afschuwelijk staaltje van de laagste partijzucht en godsdiensthaat.’

Arnold vindt den *opschrijver* der sermoenen, hoogst waarschijnlijk den *opsteller* zelf, terug in den ‘suspecten brugschen boekprenter’ Hubertus Goltzius, die in zijn leelijk werk waarschijnlijk geholpen wierd door Jan van de Casteele, gewezen kettersgezinden herder van Sint Jacobs, die met Broeder Cornelis over de *Magistratu et Missa* in redetwist gelegen had.

Doch, in weerwil van al dien laster, blijft Broeder Cornelis, na als vóór de verschijning van dit schandig gedruksel, het vertrouwen genieten van al dat in Brugge eerlijk en treffelijk heeten mocht. Hij verkondt immer voort het woord Gods in de grootste kerken van Brugge en altijd met even veel toeloop; hij wordt nog herhaalde malen als guardiaan van het brugsche minderbroederklooster gekozen; hij staat de eerbiedweerdigste priesters van Brugge op hun sterfbedde bij, en hij wordt van wege bisschop Remigius Drieux belast met verscheidene hoogst belangrijke zendingen.

Zulke menigvuldige blijken van vertrouwen, van achting en eerbied van wege deze mannen, die de eersten hadden moeten zijn, om een plichtvergetenden kloosterling te schandvlekken en over boord te smijten, verkonden luidop dat de *Historie* (en sermoenen) een ellendig samenweefsel is van loutere leugens; zij bewijzen ten overvloede dat Broeder Cornelis werkelijk de man en de striemende geesel was, dien de kettersgezinden het meest te vreezen hadden en dien zij naar den weêrlicht wenschten!

De vroedschap van Brugge, die destijds op de kussens zat, was kwaad van wille en ze trachtte meer dan eens het heilzaam werk van den minderbroeder te belemmeren. Maar hij en liet het niet steken, en hij prak maar altijd preêken tot op den dag dat het brugsche magistraat hem verbood nog openbaarlijk het woord te voeren, ‘met expressen verklaerse indien hij hem vervoorderde meer up den stoel te commen, dat hem scepene daar uuyt zouden doen halen byder weirlicke ende stercke handt.’ (Secrete resolutiebouc, 3 Febr. 1578).

In die tijden immers verkeerden de Nederlanden in eenen erbarmelijken toestand omwille van de godsdienstberoerten. Ketterije en opstand bedreigden los te bersten in de stad van Brugge, die tot dan toe haren godsdienst en haren koning getrouw gebleven was en haar, getuigens eenen brief van Margareta van Parma, wel gedregen had: ‘*s'estant l'on en ladicte ville de Bruges si bien conduict jusques à présent.*’

Verscheidene leden van de vroedschap kleefden de gedachten aan van Joris Cassander en waren verdacht van ketterije. De toestand verergerde nog merkelijk achter de zoogezeide Bevrediging van Gent. Brugge viel, bij verraad, in de handen van den gentschen omwentelaar Frans de la Kethulle de Ryhove, op den 20^{n} in Lentemaand van 1578. De geuzen zegekraaiden en het schrikbewind ving aan. De Franciscanen of Grau-Broeders hadden met eene edele koppigheid geweigerd hunnen wettigen koning Philips II, af te zweren, en die getrouwheid aan den rechtmatigen vorst zouden zij diere moeten bekoopen. Verscheidene minderbroeders wierden levend verbrand en andere uit de stad verbannen. Het klooster, dat reeds op den 3^{n} van Herfstmaand 1578 aan de Calvinisten was afgestaan, wierd op den 26^{n} in Hooimaand 1580 openbaarlijk geveild en afgebroken. De grond daar het gestaan en gelegen was, wierd in bleekerij en houtmarkt herschapen. Het schrikbewind hield enkel op met de aankomst in het land van den hertog van Parma, Alexander Farnèse, die als redder begroet wierd.

Twee dagen vóór de verspreiding der kloosterlingen

had een rijke zijdekoopman, Otto Arremarre, op gevaar van zijn eigen have en goed te verliezen, onzen eerbiedweerden graubroeder met eene vaderlijke liefde te zijnen huize geherbergd. Daar sleet Broeder Cornelis de laatste dagen van zijn leven. Alhoewel hij in zijne gezondheid door eenen langen en lastigen arbeid geknakt was en tijdens de laatste beroerten veel geleden hadde, toch en wou hij zijne diepbeproefde geloofsgenooten niet verlaten en hij wijdde aan het heil der zielen al de krachten die hem nog overbleven. Hij prak voort in geheime vergaderingen, bediende de heilige Sacramenten, vermaande, troostte en stichtte de vervolgde katholijken en voleindigde zijne roemvolle en heilige loopbaan op den 14sten in Hooimaand 1581, in den ouderdom van zestig jaar. Arremarre reeuwde hem uit en om zijn lijk te onttrekken aan de ontheiliging der ketters, deed hij hem begraven in Sint-Jansgasthuis, daar er velen met de pest lagen. Wel was het verboden in kloosters of ziekenhuizen de openbare plechtigheden van den katholieken godsdienst te vieren, maar het volk stroomde van alle kanten toe, om aan den heiligen kloosterling, dien het altijd bemind had en hooggeschat, eenen laatsten blijk van genegenheid te schenken. *Cujus corpus*, zeggen de oorkonden van het franciscaner klooster, *ipsis hostibus spectantibus*, *nec quicquam contradicentibus solemni pompa*, *tumulatum est.* ‘Onder de oogen zijner vijanden, die 't niet en dierven afkeuren, wierd hij plechtiglijk begraven.’

‘Zijne lasteraars’, zegt H.J. Allard, ‘kenden die ongeveinsde ontboezemingen van liefde en dankbaarheid, eerbied en bewondering niet, of, waarschijnlijker en des te trouweloos boosaardiger, namen den schijn aan die niet te kennen, *pour le besoin de la Cause.* Zij zwegen daarover als het graf.’

Drie zerksteenen, wier opschriften tot heden toe bewaard bleven, kwamen, van zoohaast Broeder Cornelis gestorven was, den lof bekrachtigen en bezegelen, dien alle treffelijke lieden over hem uitspraken. ‘Op den XIIII van Julyus’, zegt Willem Weydts, een eenvoudig ambachtsman, in zijnen dagboek, ‘zoe overleedt pater

Cornelys, een broere van de Frere cloestere, ende was begraeven in de kercke van Sint Janshuus; dyt was een weerdych ende geleerdt predycandt, dewelcke wel voerzeydt heeft den tydt zoe zy ghecommen es, ende hy was gheboeren van Dordrecht in Hollandt.'

De geleerde Vader Costerus van het Gezelschap Jesu, die te Brugge aan het hoofd stond van een leergesticht en die bij de veertig boekwerken heeft achtergelaten, getuigt van Broeder Cornelis als volgt:

'Desen geuschen Cock..... moet weten dat ick oock Godts woort in dese landen t'Antwerpen in onser liever Vrouwen kercke preckte, gelijk Broer Cornelis te Brugge, die ik naemaels gekent hebbe voor een seer geleert ende deugdelijc religieus, bestryder der ketteren, wiens voetstappen desen geuschen Cock niet weirdigh en is te cussen....'

Alwie de waarheid genegen is en met innig genoegen de langverdrukte en belasterde onschuld ziet zegevieren, zal, met evenveel blijdschap, de woorden bejegenen daarmede H.J. Allard, in *Studiën op godsdienstig ...gebied*, zijne beoordeeling over Broeder Cornelis sluit:

'Na ons hernieuwd onderzoek, aan de hand van den kaneunik De Schrevel, meenen wij dat *de zaak van den Minderbroeder* eindelijk gered en gewonnen is. *Tandem veritas triumphat*, *eindelijk zegeviert de waarheid*, en de schande valt op de vuige logendichters terug.'

'Wij koesteren ten minste eenige hoop, dat voortaan in 't nog zoo eerlijke Nederland, niet zonder walging of althans niet zonder schouderophalen, ontboezemingen zullen gelezen worden als de volgende van Dr G. Schotel: Broeder Cornelis verdiende ten volle den naam van schobbejak, alleronbeschofsten plompen schurk, allerberuchtsten kerkbabbelaar, hem door tijdgenoot en nageslacht gegeven.

''k Moet hier verschooning vragen dat ik mij zoolang bij een enkel persoon heb opgehouden. Ik meende het te mogen doen, omdat de zaakrijke bladzijden, aan de eereherstelling van den Dordechtenaar gewijd, in ons Noord-Nederland het meest de welverdiende belangstelling veler lezers zullen opwekken. Moge het zoo zijn!'

Die nog meer wetensweerdigheden over Broeder Cornelis begeert, leze de hoogst verdienstelijke *Histoire du séminaire de Bruges* (bldz. 277-367) van weleerweerden Heer Arthur kaneunik De Schrevel.

E. DENYS

Rusten is Roesten.

EEN bejaarde en verstandige man, wiens echtgenoote van eene hertziekte gestorven was, zei mij eens, en hij meende 't: ‘Hadden we 't geweten om op onze hofsteê te blijven, nu leefde mijne vrouwe nog.’

Inderdaad, sedert dat die menschen op hun goed gaan leven waren, wel te verstaan in den buiten, was de gezondheid der vrouw stillekens aan verzwakt en vervallen.

‘Mijne vrouw had veel beweging noodig,’ zei hij, ‘dat stilzittend leven heeft ze als 't ware verlamd.’

Die laatste woorden van den fraaien landbouwer zijn mij diep in het geheugen gebleven; dikwijls heb ik er op nagedacht, en 't dunkt mij hoe langer hoe meer, dat ze op eene levenswet gesteund zijn.

Buitenlieden, dezulke vooral wier ouders en voorouders veel arbeid deden, hebben een lijf geërfd dat wel geschikt en begaafd is om te werken en te zwoegen. De lichamen immers ontwikkelen en groeien, van geslacht tot geslacht, langzamerhand naar de lucht en het voedsel, ja, maar ook naar de werkendheid des menschen.

Neemt eenen arbeider, die van arbeidsvolk afstamt; onttrekt hem aan zijne lichamelijke oefeningen, en steekt hem in het stil en roerloos leven; gij zult hem bijna zooveel kwaad doen als aan den Congolander, dien gij in Belgenland zoudt huisvesten.

Gelooft nochtans niet, dat stedelingen, wier voorouders in stad geboren en woonachtig waren, geene beweging noodig en hebben. Ongetwijfeld dat het stilzittend leven min schade toebrengt aan het gestel van zulke lieden; maar doelmatige lijfsbeweging is hun alleszins voordeelig naar lichaam en naar geest.

Lichamelijke oefening is, om zoo te zeggen, eene noodwendigheid voor alle menschen. Men kan bijzondere gesteltenissen erven, waardoor men gedeeltelijk aan die noodwendigheid ontsnapt; er gansch aan ontsnappen kan niemand. Die bijna geheel stil wil blijven zitten, en schier alle lijfsbeweging derven, leeft tegen de wetten zijner gewordenschap en zal het, zooals altijd, op aarde nog bekoopen.

Hetgeen de louter biddende kloosterzusters, in 't opzicht der gezondheid, door 's lichaams ongenoegzame roer- en werkendheid verliezen, dat winnen zij ten deele wêer door hun zuinig en regelmatig leven. En nochtans, ware 't eene sterke gezondheid en niet een hooger en heiliger doel dat ze beoogen, dan zou ik hun zeggen: Zusters, werkt wat min met den geest en wat meer met het lichaam; alzoo leeft gij langer. Zulk eene kloostergemeente weet ik, daar bijna al de zusters vroegtijdig sterven.

Eenige maanden geleden, kwam *lieutenant* De Breuck, die onlangs uit Congoland teruggekeerd was, eene voordracht houden hier ter stede. Weet gij welk het beste middel is om doodelijke ziekten te vermijden in die brandende en blakende luchtstreke van Congoland? Stilzitten in de schaduw der boomen hoor ik u zeggen, en den luiaard spelen. Neen, antwoordt mijnheer De Breuck, het beste middel is werken en bewegen.

Moet men het volk gelooven, dan zijn er veel werklieden die hun zelven doodwerken. Over 't algemeen is dat onwaar. Het meerendeel van die zoogezeid doodgewrochte menschen zouden veel vroeger in 't graf gedaald zijn, hadden zij door werken en bewegen hun week gestel niet versterkt en van allerhande ziekten gevrijwaard.

Natuurlijk moet men met mate werken. De buitensporigheden daarin, evenzoowel als in iets anders, zijn den mensch rampzalig. Die, bij voorbeeld, ten grooten deele de nachtrust door het werk vervangen, doen hun zelven veel kwaad. Doch men mag zeggen, zonder vrees van te missen, dat in 't algemeen genomen, onder bloedverwanten, de werkers langer leven als de stilzitters.

Hetzelfde ondervindt men bij de dieren: de trekhonden, bij voorbeeld, leven veel langer als de huishonden; het schilt bijna de helft.

Hebt gij nog hooren spreken van Lionnet? Lionnet was, nu een goed honderd jaar geleden, woonachtig te Parijs en, om aan zijn brood te geraken, deed hij het vak van hondenscheerder. Te dien tijde waren de groote mevrouwen van aldaar voor 't minste zot-en-half achter kleene waterhondtjes. Die diertjes kregen lekker eten en wierden bezorgd en bedorven buiten alle mate. Ook wierden zij slekkevet, hielden al min en min van loopen en springen en... vielen langzamerhand aan 't kwijnen. De parijsche mevrouwen kloegen putten in de eerde over den ongelukkigen toestand van hunne geliefkoosde waterhondtjes. Lionnet, die een doorslepend kerel was, wist daar algauw middel toe. Rusten is roesten, dacht hij bij zijn eigen, maar en zei het aan niemand. En wat deed hij? Hij nam die ziekelijke hondjes mede naar zijn huis, sloot ze op zijnen scheerzolder, en gaf hun niets anders als bruin brood en water, en deed ze dagelijks drie of vier uren lang in volle vlucht ringsom den zolder loopen met de zweep op hun hielen. Na weinige dagen waren de lieve diertjes glad genezen, tot groote vreugde der parijsche edelvrouwen. Ondertusschen zweeg Lionnet lijk een graf. Niemand en kende het geheem zijner wonderbare kunst. Zooveel te meer wierd zijn naam seffens vermond en vermaard door geheel de stad. En de slimme hondenscheerder, nu hondendocter ofte hondengeizer geworden, schepte het geld met volle ruifels.

Wel te verstaan, de genezing en was maar kortstondig. De diertjes wierden wederom veel te goed of liever veel te slecht bezorgd, en hervielen in hunne oude kwale.

Die weinig vallen en hervallen zijn onze arbeiders, dezulke ten minste die in geen bedorven lucht verkeeren en genoegzaam voedsel en bekwame rust hebben. In dat geval zijn het meerendeel der aardewerkers. Ook wat prachtige manskerels! De goedendag onzer voorvaderen zou in hunne handen niet zwaarder wegen als een gastok in de handen van het grootste getal der stilzitters. Wordt

hun zwoegen misschien niet altijd genoeg door hunnen evenmensch betaald, onze rechtveerdige moeder, Gods nature, beloont ze tienvoudig. Uitgelezen spijzen hebben zij niet vandoen om smakelijk te eten: hunne maag zou keien teren! Een deugdelijke en geruste slaap komt dagelijks hunne krachten verkwikken. Bij het zien hunner jeugdige kinderen, stralen hunne oogen van blijden trots, en zij zeggen: Zoo God mijne kinderen gezond laat, dan geraken ze later zonder veel erfgoed toch goed door de wereld; hunne handen zullen, gelijk de mijne, hun brood weerd zijn; gezondheid is beter als geld en goed.

Eene latijnsche spreuk zegt: *mens sana in corpore sano.* Dat is: een gezonde geest bezielt een gezond lichaam.

Is dat zeggen waar, en ik meen dat het waar is, dan moeten lichamelijke oefeningen den geest zoowel als de gezondheid voordeelig zijn. Veel groote verstanden waren daarvan overtuigd en schikten er hun leven naar. Wij hebben allen in de nieuwsbladen gelezen hoe de hooggeleerde Gladstone geern handwerk deed om zijnen geest uit te rusten en te scherpen. De dikste boomen velde hij met zooveel behendigheid dat ge zoudt gezeid hebben: hij is de beste man van 't vak. Onze beroemde landschepen Malou zaliger was zijn leven lang groote liefhebber en beoefenaar van 't beitelen en 't schaven.

Dat en belette die mannen niet merkweerdige wetten voor te stellen en in de boekenwereld bekend te zijn.

Meer als ooit zijn lichamelijke oefeningen noodig in de groeijaren. Dan vooral zijn scheikundige bindingen en ontbindingen in bloed en geweefsels aan 't worden. Om te volworden zoo 't behoort, hebben ze veel beweging noodig. Het stilzitten bevoordeeligt het ontstaan van onvolmaakte stoffen en benadeeligt het ontdoen van den afval, die een waar vergif is voor het lichaam. Hersenen en zenuwgestel zijn daar vooral gevoelig aan. De geest verstompt; ziekelijke en onredelijke inbeeldingen en begeerten kwellen stilzittende jonge lieden.

Meer als eenig ander volk van Europa zoeken de Engelschen bovengezegde levenswet na te komen. Het spel maakt in Engelland, veel meer als elders, deel uit

van de opvoeding. Desniettemin is er bij dat volk geleerdheid, vernuftigheid zoowel als bij andere volkeren. Wat handel en nijverheid aangaat, daarin is dat land al de andere verre vooruit.

Wil dat nu zeggen dat wij, Vlamingen, de Engelschen moeten gaan nadoen en onze leerknapen leeren vuisten en voetballen gelijk hunne geburen van over zee? Neen't toch. Een Vlaming en is geen Engelschman. In de vlaamsche leergestichten, ten anderen, hebben de jongens meer en meer oefening voor het lichaam.

Misschien ware er wel middel om die lichaamsoefeningen nog te vermenigvuldigen, zonder eigentlijk den leertijd te verminderen. Nu mogen de leerlingen somtijds een stuk land gaan meten, gaan kruiden lezen en kleene diertjes opzoeken. Dat zou kunnen meer gedaan worden. En liete men eenige knapen hun verstand thoope leggen om eenen spreekdraad of een ander kunstwerktuig te verveerdigen, ware dat tijd verloren? Eene wandeling in den velde, onder 't geleide van eenen behendigen leeraar, kan meer de opmerkzaamheid en het verstand ontwikkelen als acht dagen boekoefening. De uitsluitend verzettende bewegingen, zooals lijfkunsten doen, loopen, zwemmen, schieten, en moet men niet verwaarloozen, alleenlijk zouden alle slag van zulke lijfsbewegingen daar kunnen bijgevoegd worden, die terzelfder tijde nuttige oefeningen zijn voor den geest.

D^{r}. A.S.

Uit Moscroen, den 29 VII, 1898.

Toebakdozen

WIE en heeft er geen verzamelinge van oude toebakdozen gezien, zoo er Sint Joseph eene hadde, als hij, te Bethlehem, zoo luidt het kinderliedtje,

‘..... most om waterke gaan,
en de Leye was toegevrozen:
Sint Joseph die sloeg er een lommeken in,
al met zijn toebakdoze?’

Ze zijn van geluw of van rood koper gemaakt, twee vingers breed, aan beider einden wat afgeblonkt en zoo lang als uwe hand, zoo dat er een oud steenen pijpken in kan met wat toebak; ze gaan toe, met eenen paf, als ge het deksel, dat aan eene kraaklene beweegbaar is, op de doze duwt en ze wilt... of liever als de lieden die ze vroeger gebruikten ze wilden in hunnen wambuis- of broekbuidel steken. Nu staan ze meest te pronken op het blad van de schuifla, bij ievers eenen fraaien pastor, die in 't verzamelen van zulk oud smoorgerief smake vindt en gadinge heeft.

Zich! Hier is er rechts zulke een doze.

Op de buitenzijde van den bodem staat er een man, die op krikken springt, in 't koper gesneên; op het deksel, al boven, een man en een wijf.

Onder den man en het wijf:

> ‘Hat ik myn van te vooren wel bedagt,
> ik hat myn selven nooyt in het leyden gebragt.’

Onder den krikkeman:

> ‘Nu ik het heb gevonden, ziet,
> Nu vint ik myn in groot verdriet;
> Hat ik het soeke laten staan,
> Op krikken had ik nooit gegaan.’

Heeft dat boos wijf heuren lieven man een been afgeslegen? of heeft de man, zijnen haal halende om te schippen, zijn doel gemist en zijn eigen zelven een ongemak aangedaan?

De toebakdoze en meldt het niet.

Op eene andere staat er:

> ‘Ik hoop door 't Geloof en liefde kragtig;
> De zege komt van Godt almagtig;
> Daar vrede is woont; heb vrede in u gemoet,
> Gij wordt gezeegent met veel goet.’

Op eene andere:

> ‘In de Meye, soet van guer,
> Staat alles in syn vuer.’

Op nog eene andere:

> ‘Wie leeft 'er hier, 't er tyt,
> Die 't wel gaat onbenyt?’

Op eene laatste, eerst, twee reken, die zoo goed als uitgesleten en onleesbaar zijn en dan:

.....
.....
'Een vogel in de hant
Is beter dan 10 die vliegen.'

Die mij zoo menig-menig '*halvegeschriftezentje*' zonden, zullen mij misschien ook wel, hier of daar, eene oude toebakdoze willen afschrijven en naar *Biekorf* zenden. Al mijne goedjonstige vrienden worden, bij dezen, veel te late, ofwel op voorbate, bedankt.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

IN de jaarboeken der oudheidkundige maatschappij van Brussel, n^{r} 2 *van dit jaar*, staat er (zegt '*Het Belfort*' Augustus 1898) eene belangrijke bijdrage van F. Donnet over de Vlaamsche tapijtwevers in de vreemde landen. Tot bewijs dat ze te Brussel dezen keer wat laat komen, herdrukken wij hier het volgende dat in ons blad stond, met het begin van 't jaar 1896 (t^{k} 1, op zijde 3):

'Over eenige jaren wierden vele boeken geschreven, ja in vorige eeuwen verschenen dikke folianten om de gedachtenis onzer roemweerdige mannen te vereeuwigen; maar nu schijnt de ijver voor het staven van den roem onzer voorouders zeer gekoeld. In den vreemde, en dat wel te Parijs, verscheen overtijd "*La Tapisserie*", een boek, waarin onze oude tapijtwevers Europa door achtervolgd worden; en, uit Vrankrijk vernamen wij, zoo omstandig mogelijk, hoe ons land eens was *le foyer par excellence de la tapisserie*'.

Wil nu een lezer van den Biekorf met dat fransch werk kennis maken, hij vrage in de boekenzale der stad Brugge naar 'La Tapisserie, par Eugène Müntz, *ancien membre de l'école française de Rome*, *etc. Paris. Nouvelle édition*'. Deze *nieuwe uitgave* is van in de jaren 1880; wanneer de eerste verscheen weet ik niet. De schrijver, alhoewel een Franschman, spreekt met den meesten lof van de Vlaamsche tapijtwevers. Rost en Karcher die Biekorf (1898, t^{k} 15) noemt, zijn voor hem *deux fins gaillards.* De eerste bestierder der tapijtweverij van Madrid, door Philips V geroepen, was, volgens Müntz, *Jaak* Van der Goten, niet *Jan*, zoo J. Cl. schrijft, naar den heer Donnet, meene ik.

Ziehier een staaltje van fransche lofspraak, op bladzijde 344 te vinden:

> '*Les ateliers qui autrefois éclipsaient tous les autres*, *sont les ateliers flamands qui*, *300 ans durant*, *formèrent la personnification vivante de la tapisserie conçue dans le sens le plus large et le plus élevé*'.

K.V.H.

JONG DIETSCHLAND, tijdschrift voor kunst en letteren verschijnende 4 maal 's jaars tegen 0,75, onder kenspreuk '*De kunst voor God en Dietschland.*'

Welk is het doel en de schrijftrant van dit nieuw tijdblad.

De inleiding zal het u leeren.

Inleiding

Heeren, Vlaamsche Vrienden,

Alwie Vlaanderens roem wil moet de verheffing door de Kunst betrachten van het Land, het classieke land der middeleeuwsche kunst, het Griekenland der middeleeuwen.

Daar in de jeugd de kiem ligt van grootsche daden en werken moeten wij zorgen vooraf in de jeugd het zaad te werpen van de kunst van later. Eilaas! wat zijn er kwade zaaiers die in het jongelingshart kwaad zaad strooien.

Wij willen er een weinig Christelijk, Vlaamsch zaaien: Vlaamsch ja! want hoevele dichters uit Vlaanderen schrijven in 't Fransch! hoevele tijdschriften in 't Fransch hebben die dichters niet.

En de Vlamingen: Ze hebben ja hunne strijdschriften, hun studentenbladen vol vuur en vlam, maar een kunsttijdschrift voor jongeren hadden wij niet. Daarom is Jong Dietschland verschenen. Klein niet waar en nederig, zwak ja, maar van U allen hangt het af het mettertijd te vergrooten totdat Jong Dietschland ook een 'Durendal' hebbe.

Verspreidt het bij vrienden en kennissen, geeft verslag en beoordeelingen over kunstfeesten en werken.

Toen we dit tijdschrift uitgaven hebben wij op U allen gerekend; op uwe Vlaamsche dichterlijkheid en kunstgevoel. We vragen U eene plaats naast, niet in plaats van andere tijdschriften om naast de strijdbeweging de kunstbeweging te steunen, of beter nog om ze samen te doen gaan hand in hand. Zoo diende bij de oude Germanen een en hetzelfde zwaard om den vijand in het stof te werpen, en op het schild den bardit te slaan.

De inhoud?
De beste kunst.
Gudrun (Drama).
De heidensche dichter.
Het vlaamsche lied.
Van dichtersleven door R. De Cneudt.
D. Van Haute.
Boerenkrijg, letterkunde.
Shakespeare.
Leest nu nog het *nawoord.*

'Na het lezen van dit eerste nummer zullen eenigen glimlachen, anderen vitten, weinig gansch tevreden zijn. Dezen bedanken wij even als die studenten die ons bijstonden in deze uitgave aan de vitters zeggen we dit "zijt ge kleingeestig, dan bekommeren wij ons niet om u, zijt ge groote geesten, Heeren waar blijven dan uwe artikelen?

Die niet meewerkt heeft het recht niet te beknibbelen.
Misschien is de poging boven onze krachten, 't is waar.
Reus is het pogen, maar de kracht is dwerg."

Mededeelingen, bijdragen, inschrijvingen te sturen naar den uitgever: Heer *Juul Van Landschoot*, leeraar in O.L. Vrouw college te *Dendermonde.*'

Om te sluiten, wenschen wij aan '*Jong Dietschland*' al heil en eenen bloeienden en vruchtbaren levensloep, de dietsche kunst en Gode ter eere!

De Kouterploeg (uit Hulste)

Samengesteld uit hout en ijzer.

I. Het Houtewerk.

A. *De Achterploeg*:

1. *De balke:* bijzonderste stuk, al boven.
2. *De kop* of *het hoofd:* al onder.
3. *De scheê:* tusschen de twee voorgaande.
4. *De klinke:* voor links of rechts te werken; ze versmijt het kouter.
5. *De steert:* achterste deel, dat krult en het handvast uitmaakt.
6. *De ploegstok*: waarmede men den riester uitsmijt. De achterploeg wordt voortgetrokken door den voorploeg.

B. *De voorploeg*:

1. *2 Wielen.*

2. *2 Blokken*: waarvan de eene boven de andere onder het schaarke is. Deze die boven den asse ligt noemt de *assebol.*
3. *Het schaarke*: slag van spriet.
4. *De pulm*: boven het schaarken: stuk hout dat op en nêer geschoven wordt voor diep of ondiepe te werken.
5. *De zweke* (die op het schaarken ligt. De balke draagt op de zweke.)

II. Het IJzerwerk.

A. *Achterploeg.*

1. *Het scharre*: bijzonderste deel op het hoofd van den ploeg, dat de aarde doorboort.
2. *Het kouter*: dat dient voor de aarde van den eenen kant af te snijden. Het doet niets anders als de aarde snijden.
3. *De riester*: die de aarde die opgenomen is van de scharre wegdruimt, en alzoo de eene *vore* vult en eene nieuwe maakt. De *schelle* is de aarde die weggeworpen wordt.
4. *De kouterbanden:* zij dienen voor de sterkte van den ploeg; er zijn gaten in, genaamd: *a*/ de eene (ten getalle van 2) *koutergaten* (groote); *b*/ de andere (ten getalle van 6) *stekkegaten* (mindere): deze dienen om de stekke te verplaatsen voor diepe of ondiepe te werken.
5. *De kopsplaten*: dient voor den kop te beschutten van de slete.
6. *3 kleine balkebanden*: voor de sterkte van de balke.
7. *De borsthaak*: waaraan de Riester hangt.
8. *De Riesterspille*: die den Riester openhoudt voor de wijdde der vore.
9. *2 Riesterplaten*: aan den kop waarin de riesterspille zit.
10. *De steertebout*: waarin de ploegstok zit.
11. *De steerteband*: voor de vastheid tusschen steert en balke.
11. *De lijnering*: waarin de lijnen der peerden gehouden worden.
12. *De klinkestoel*: spriet waarin de klinke zit.
13. *Een hangel*: dienende om den kouter op te houden met *keten of koorde.*
14. *De hiel*: onderste van al dat aan den achterploeg is, en dat dient voor de slete.
15. *De riesterband*: om halfriester of halfdiepte te werken; - de oog ervan is aan den steert.
16. *Een hangel*: voor het zoolpont: voor zeer ondiep te werken.

De voorploeg wordt aan den achterploeg verbonden door *de stekke*, die de verdeelinge maakt tusschen de stekkegaten voor diep of ondiepe te werken.

B. *De Voorploeg.*

1. *De beslagen* der wielen.
2. *De kerten:* kleine ronden aan de bossen.

3. *De asse* met:
    a/ *heurters:* zij houden het wiel tegen al den binnenkant.
    b/ *boiten*: voor het verslijten der bossen in het draaien: dus tusschen bosse en asse.
    c/ *tinzen:* op het toppunt opdat het wiel niet afloope.

4. *De knaapspillen*: 2 rechte lange staanders die door den asse en den asseblok zitten en ze vaste maken: met al onder eene *moere met draad.*

In de knaapspillen zijn de gaten om den pulm voornoemd te hoogen en te leegen bij middel van *2 sperels*: slag van ijzeren roedtjes met eene *ooge* en *ketentjes* voor de sperels niet te verliezen.

5. *De knape*: die van boven op die spillen zit met *2 moeren of vijsblokken* vaste.
6. *2 lijnoogen* op den knape voor de kordeelen door te steken en te geleiden.
7. *De klamp*: waar het ploegharnas tusschen zit. - Hij is vast aan het schaarke bij middel van:
8. *Den bout* (aan het einde naast den ploeg)
9. *en den band* (in 't midden van den klamp).
10. Er is een gat in den klamp voor het *marteel* ofwel een *zware sperel* door te steken aan welk het harnas trekt (als het een sperel is, men legt hem vast met een ketentje).
11. *Het harnas*: veel nauwer als de gewone harnassen.
12. *Het zoolpont*: soort van keten waar er een langwerpige ring aan is, vastgemaakt aan de 2 schaarkeblokken door een
13. *Kruisken*: dat ook vast is aan de blokken.
14. *Die Ring* is om de balke van den achterploeg te schuiven.
15. *2 platen* op de balke voor de slete tegen te houden van het zoolpont.

De groeve: boven op de balke maakt dat de stekke niet kan verschuiven.
G.V.D.P.

ALS men 's nuchtens het vier op den oven ontsteekt en rokelt, zegt men:

‘Ik rokele mijn vier
met het teeken des heilig kruis:
God is in huis,
de vijand is op strate
en 'k hope dat God
hem niet binnen en late!’

Gehoord te *Baerle.*

[Nummer 18]

Eigen- en Ambachtsnamen

WANNEER wij in onze groote steden eenen langen weg af te leggen hebben, is het lezen van die duizende namen die op gevels en uitsteekberden geschilderd staan, een aardig middel tegen verveling. Er zijn er van alle slag en van allen aard en het is ons laatst gebeurd alleen op die te letten, die aan onze oude ambachten ontleend zijn. Op het eerste opzicht schenen vele van die eigennamen duister en verouderd; achter eenigen tijd kwamen ze ons toch waarneem- en kenbaar voor. Wel is het waar dat er van oorsprong vreemde, vreemd altijd gebleven, en vreemd tot ons gekomen zijn. Andere, alhoewel zuiver vlaamsch, zijn zonder te weten waarom buiten gebruik gerocht; andere eindelijk zijn te niet gegaan met het ambacht dat zij beteekenden.

Alzoo, om maar van de laatste te spreken, tafelmakers bij den name bestaan er nog, maar met der daad zijn zij geheel en gansch verdwenen. Eertijds schreef men op ‘verwassene tafelen up de dinghedagen’. Die tafelen

dienden ‘de clercken om de waarheiden in te scrivene’. Nu is het overal papier. Spaansch leder is veel te kostelijk voor onzen tijd; blinken moet alles, en 't en mag geen geld kosten; ook en zijn onze kamers niet meer behangen gelijk eertijds, en de ‘dobbeerers’ hebben in een ander ambacht hunnen kost moeten zoeken.

Zutters of sutters en bestaan niet meer, nu zijn het al schoemakers; eertijds waren het ook coinsutters en coeienzutters; nu is de naam er nog en het is er al mede. De oude *sutor* is toch nog te vinden bij den eenen of den anderen apotheker of kruidmenger, die op zijnen toog of disch de latijnsche spreuk heeft doen schilderen: *Ne sutor ultra crepidam.*

Wie zoude er kunnen wijs worden uit al die banquiers en lissecleetwevers? Gelijkt dat nu aan malkanderen! En de berdmakers en baardmakers, de braeliers en cousesceppers, de cultestekkers en de kieutepointers, de scrivers en schilders, de loviniers, de morteliers en de plafoneurs, en zoo vele andere! Wij dachten dat hier ook een overgroote woordenschat verborgen lag, en zijn zoo stout geweest hem te durven aan den dag brengen.

Wij geven deze ambacht- en eigennamen op ongeschikte wijze en dooreengemengd, gelijk wij ze gevonden en aangeteekend hebben; ze boekvast laten maken en te boeke zetten is onze eenigste wensch.

I.
Wagenaer, Wageman, Waageman, Wagheman. Wageneer, Wagener, Wagner, Bewagner. Karreman, Carreman, Caremaan. Karten, Kartan, Carten, Charten, Carroen. Caron, Lecarron, Carron, Charon, Charlier.

Caron of Charon heette de overzetter van den Tartarus of het dooden- en schimmenrijk der heidensche onderwereld. Met zijn blauwe korken schuite, onder zijne ijzerverwige zeilen voer hij gedurig in den Styx, den

Acheron, de Phlegeton en de Coccyt, de vier reenstroomen der afgodsche hel. De afgodsche volkeren staken een stuk geld in den mond van hunne afgestorvenen, eer ze hen begroeven, om den overzet aan dien wonderbaren schipman te betalen. Al die het overzetgeld niet mede en had, wierd onbermhertig met roeispaanslagen op zijne schimme uit den boot gedreven. De geleerden beweren dat Caron hier wil zeggen leutemaker en dat de naam van dien geestigaard zijnen oorsprong vindt in het grieksche χαιρω, dat beteekent verblijden, verheugen. Ook en hebben wij hem maar aangeteekend ten onthoude, omdat zijnen naam gespeld wordt gelijk onze Carons en Charons.

Maar die versierselen, verdichtsels en vertellingen en zijn voor ons niet; wij, wij zien de *Wagemans* in 't ware, eigentlijke wezen. Wij aanschouwen ze in die glansrijke schepselen, die wij met dien naam hebben gedoopt, wij vinden ze in den neerstigen werkman, die deel maakt van het wagenaarsambacht, wij groeten ze in die menschen van alle volkeren en talen, die nog den naam van die ambachtslieden dragen.

Ja wij noemen den wagenman, en bewonderen de overheerlijkheid van den almogenden Schepper, wanneer wij met het vergrootglas hemelwaards kijken, en den hemelschen Wagenman schitterend en pinkelend daar hooge in het Noorden ontwaren.

> Meer zijdelings blinkt Boöot bij nederlands starrenkenners
> Bestempeld met den naam des Grooten Wagenmenners.

Alzoo zingt Bilderdijk, die den wagenman in '*De Starrenkennis*'[1] den wagenmenner en in *'De ziekte der Geleerden*'[2] den wagendrijver noemt.

> Ach weleer
> Zou 't licht van 's Hemels poel zich dompelen in het meir
> De woeste Hemeldraak, beerin en wagendrijver
> Vervolgen in het nat.....

(1) BILDERDIJK, *Starrenkennis*, Mengelpoëzij, bldz. 7. - 6 der kleine uitgave.

(2) *Ziekte der geleerden*, VIe zang, reek 269.

En David, in zijne verklaringen, voegt erbij dat de dichter ‘het gesternte meent, dat in 't latijn aangeduid wordt onder den naam van *Boöotes* en in 't fransch onder dien van *Bouvier*.’

Die noordersterren schijnen eenen vijfhoek uit te maken, en zijn van de schoonste hemellichten; *Arcturus* is de grootste onder hen, en de tweeling, die er ook deel van maakt, heeft kleuren of verwen gelijk geen andere, de grootste van beide heeft scharlakenroode stralen en de kleene licht blauwe, met purpere glinsters.

De vlaamsche *Wagenman*, de waalsche *Charron* of *Carron*, de duitsche *Wagenlenker* en de engelsche *Wagonner*, niettegenstaande alle nieuwe uitvindingen, ondanks de fluitende stoomwagens, die het land op hunne batten doorvliegen, tot spijt van de ronkende emmerkrachtrijtuigen, die vracht en reizigers door onze steden voeren, God zij geloofd, leeft en waakt nog.

De Romeling, die door onze moeren en waterlanden heer-en orsewegen leidde, deed den voerman rijgeld betalen; de vrijheer, die hem en zijne wagens ongedeerd en ongelaakt, tot ongenoechte van wapenknechten en roovers door zijne bosschen onder eigene beschutting en bescherming liet trekken, deed hem ook op zijne beurt dit vrijgeleide diere betalen, maar welhaast klonk het vrijheidsuur, de gilde stond voor den wageman open en de eendracht was voor hem ook eene nieuwe macht.

De Wagemans met hunne klakkende zwepe, in den dichterlijken middeneeuwenschen tijd, hadden te Brugge hunne capelle in de Langestrate, geheel tegen de Kruispoorte, en zij was genaamd de capelle der zweepen Christi.

Te Middelburg in Zeeland hadden de *Wagenaars* eenen autaar in de Westmonsterkerk. Zij met hunne wagens en de *Sleeslepers* met hunne sleden moesten in geval van brand in stad of in de voorburchten, het noodige wateren alle gereedschappen toebrengen en dat volgens een bevel van balliu, burgmeester en schepenen van het jaar 1553, dat nu nog in de stedelijke oorkondenkamer bewaard wordt.

Te Westcapelle, in 't eiland Walcheren, stonden de Wagenaars ten dienste van de visschers als blijkt uit de ‘Ordennantie upt loon van de wagenaers, die de visscherie ende ghemeente alhier dienende zijn; 21 artikelen. Anno 1542.’

Ten slotte zouden wij nog moeten schrijven van de menschen die den naam van onze oude *Wagemans* en *Wagenaars* dragen, alhoewel zij aan het ambacht niet toe en behooren, maar al wat wij hier boven zeiden zal dien naam genoeg verklaren.

II.
Timmerman, Timmerlieden, Temmerman. Carpentier, Caerpentier, Carpentarius, Carpentero, Carlier.

In de Brugsche stadsrekening van 1302, bladz. 46, lezen wij van ‘*Jan Timmermans goede.*’

In de oorkonden van Sint-Maartensklooster te IJper rond de jaren 1340 en 50 wordt schepen *Ystaes Timmerman* ook *Eustache Le Charpentier* genoemd.

Carlier is nog timmerman te zeggen. Getuigenis hiervan geeft ons de rekeninge van het jaer 1360 van het ziekenhuis der stad Wez. Inderdaad, wij lezen er het volgende: ‘28 S. *pour les escrines des maisnies doudit hopital..... au carlier.*’ *Les escrines* zijn de scrinen, zoo is er hier sprake van eenen schrijnwerker-timmerman, maar toch altijd van eenen timmerman.

Zoo nauw zijn de *Carpentiers* en de *Carliers* langs dien kant verwantschapt.

(*Vervolgt*)

AUG. VAN SPEYBROUCK

OP het 25ste verjaren, als kloostermaagd bij de Zusters Paulinen te Kortrijk, van de eerweerde Moeder Josephine; plechtiglijk vereerd te Kortrijk, op den 19sten in Hooimaand, wezende 's Heiligen Vincent's dag a Paulo, 't jaar Ons Heeren J.-C. 1898.

Laat and'ren weg en weêr herhalen
van de oude of nieuwe zegepralen,
  van helden die, met staal gekleed,
  versch bloed, bij volle gulpen, wreed
dêen stroomen over 't veld; ik wille
u hooger iets vermelden, stille.

Te Kortrijk wordt de naam des Heeren
gebenedijd, tien duizend keeren,
  door velen, die niet hoog en staan
  gekenmerkt; die geen lauwerblâan
en spanden om hun hoofd, die zelden
een enkel woord te boeke stelden.

Ze wrochten vroeg, ze waakten late,
met goeden wille, om luttel bate,
  zoohaast hun hand was oud en sterk
  genoeg voor 't daaglijksch ambachtwerk;
ze wrochten, in den band gesloten
des arbeids, naast hun stadsgenoten.

Ze wonnen kinders, milde vrechten,
hun opgeleid door 's huwelijks rechten;
  ze zagen om, alhier, aldaar
  naar wie die wilde kinderschaar
zou helpen goede zeden leeren
en ver van 's vijands wegen keeren.

Ze zagen om en riepen luide:
'Wie helpt er ons?' Geen stem en duidde,
  dat iemand naar hun ongemak
  een welgemeende hand uitstak.
Ze zagen op naar God, in 't ende,
die best van al hun' herten kende.

Ze vroegen: 'Vader, geeft ons heden
ons daaglijksch brood, die, hierbeneden,
  den dag uitzien en arbeid doen:
  naar ziele en lichaam, wilt ons voên;
ons kome, en onze kinders mede,
uw rijk toe, Heere, in peis en vrede!'

Een vrouwe kwam, van herten schoone;
verheerlijkt met de maagdenkroone,
   en zei: ‘Ik zal, of waar 't maar een
   dier arme, schaam'le kinders klee'n;
ik zal ze zelf den weg des Heeren,
de zonde ontgaan en bidden leeren.

't Was op den Broel, dat die begaafde
een hoopken huisraad samenschraafde:
   een berd, een bank, een zate of twee;
   dat hier en daar, een kind, gedwee,
zij, nagegaan, den weg afloerde
en moederlijk het huis invoerde.

Hooge eekeboomen staan gesproten
uit schier onmerkbare eekenoten:
   zoo ging het hier en, op den Broel,
   zijn twee, drie banken en een stoel,
niet langer als een maand of negen
daarna, een groot gedoe bedegen.

Verhuizen moesten ze en verzinnen
hoe elders, wêer op nieuw, beginnen.
   Het hof van WEVELGHEM, dat hiet
   Ten GULDENBERGHE, en anders niet
en kregen ze, in hun goe gedachten
door God den weg getoogd, te pachten.

't Huis was volzet, na weinig stonden,
van kinders, die ze op strate vonden,
   van meiskes, honderd in 't getal,
   die leeren wilden, een en al,
geholpen door goe leeraaressen,
hunne eerste catechismuslessen.

Ze leerden naaien, spellewerken;
gaan, tijd en plicht getrouw, ter kerken;
   gebeden storten al te zaam;
   gehoorzaam zijn, in Christus' naam,
en, welgezind naar huis gelaten,
't bederf ontgaan van weg en straten.

Hoevele en zijnder, onbedorven,
te Kortrijk niet al lang gestorven,
   aan wien dit werk, van kindsbeen af,
   't gevoel van hunne plichten gaf?
die leefden vrij; die zalig stierven;
die kinders naar Gods hert verwierven?

't Is MOEDER PLANCKAERT, die wij moeten,
hier in 't begin, met eere groeten:
   zij was 't, die durfde, in God gevest,
   de gronden van dien woekernest
van zaligheid en hope bouwen,
met eene of twee goe' leerjonkvrouwen.

't Kwam hulpe nu, langs alle wegen,
dat al te kleen beginsel tegen
   en, zoo verrees uit min als niet,
   't gesticht dat men nu bloeien ziet,
dat geen en wenscht te zien verdwijnen:
de school en 't klooster der PAULINEN.

't Is waar, 't en zijn geen godsdienstzaken,
die, zonder kruis, hun doel genaken;
   't is waar, niet altijd ongestoord
   en ging het nieuw beginsel voort;
maar, al den tijd, op God betrouwen
standvastig dêen die sterke vrouwen.

Een sterke durve ik, zonder schamen,
vooreerst wel MOEDER PLANCKAERT namen,
   die, ongekloosterd, God alleen
   voor steun had en voor eersten steen
van zulk een groot gedoe; den zegen
van God had zij: wie kan daartegen?

Een sterke, dag en nacht, daarnevens,
den bijstand en den troost haars levens,
   verkondige ik, met eere en lof;
   die onlangs nog, in 't kloosterhof,
ik zag, bij goede en kwade dagen,
onwetens, heur verdiensten dragen.

Een sterke! aanschouwt en vraagt alomme:
Waar is er zulk een sterkheidblomme?
   waar is er zulk een zusterbeeld,
   daar vruchteloos de tijd mêe speelt
en zoekt om heur den bloei te ontblâren
der immer nieuwe lentejaren?

Waar is er zulk een' welbekwame?
Sint Josephs kind, van herte en name,
   en Moeder van dit groot getal
   gezusters, dochters, kinders al,
die, eensgezind, in zulke zaken,
haar, immer voort, hier Moeder maken?

Gaat vraagt het dààr, die bende kleentjes,
die, onvast op hun vooze beentjes,
met etenbeurze en kloefkes aan,
geen vijf jaar oud, naar schole gaan:
‘Hoe heet de Moeder van de PLINE?’
‘'t Is Moeder, Moeder Josephine!’

Gaat vraagt het nu de dagscholieren,
die blij met ons hier bruiloft vieren;
gaat vraagt het heel de maagdenkroon,
die blijven hier, met hert en woon:
‘Wie is die sterke vrouw vol eeren?’
Hun aanzicht zal naar Moeder keeren.

Gaat vraagt het al die wijze maagden,
die wachten, oud- of jonggedaagden,
den Bruidegom huns herten af:
‘Wie is 't, die u betrouwen gaf,
en sterkheid, om niet af te vallen?
Wie is 't? Ze toogen Moeder allen.

De keuken ondervraagt, de hoven
geheel het huis, benêen en boven;
het slaap-, het eet-, het schoolgebouw;
den speelwerf; neen! die sterke vrouw
zit overal, in alle zaken,
als Moeder van heel 't huis, te waken.

Maar bovenal de middenstede,
daar God in woont, zij blinken dede,
vol eerlijk- en vol treffelijkheid;
daar is het dat zij God verbeidt
en gaat, omtrent het hert des Heeren,
in 't Moeder zijn heur lessen leeren.

Is 't wonder dan, dat, al te zamen,
wij heden voor de voeten kwamen
van zulk een Moeder, zulk een Vrouw,
die vijf en twintig jaar, getrouw,
belofte hield? Tot honderd jaren
moet God heur, en Sint Joseph, sparen!

Bouworde der Germanen

TEGEN de beweringen, op bladzijde 230 hiervoren ter neder gesteld, dat

> ‘De Vlamingen wonen, lijk de oude Kelten, afgescheiden van elkander, hier en daar op hunne hofsteden verstrooid,’

en dat:

> ‘Een echt germaansch dorp is anders aangeleid; al de hofsteden staan in nen hoop verzameld; al de boeren hebben hunne hofstede rondom de kerke,’

moet ik verzet aanteekenen.

De Germanen, dus ook de voorouders der hedendaagsche Vlamingen, 't zij ze dan Friezen, Sassen of Franken waren, woonden van ouds ieder man, ieder huisvader met zijn gezin, afzonderlijk op eigen sate (hofstede), op eigen heem, wijd verspreid over het veld, op geruimen afstand van elkanderen. Zij woonden geenszins, zoo als de volken van Slavischen bloede, in huizen die op eenen hoop rondom het eene of andere middelpunt waren geschaard; en evenmin in huizen, die in gesloten rijen, huis aan huis langs eenen weg waren gesteld. Deze laatstgenoemde bouworde is van Romeinschen oorsprong, en door de Romeinen meest bij de Franken ingevoerd; maar zij is slechts weinig bij de Sassen, en in het geheel niet bij de Friezen in zwang gekomen. Reeds Tacitus, de oude Romeinsche land- en volkenkundige, die in zijn werk Germania zoo vele eigenheden van de Germaansche volken beschreven heeft, bijzonderheden die ook thans nog als kenmerken van 't Germaansche bloed onder de hedendaagsche volken bestaan - reeds Tacitus kende de eigene bouwtrant der Germanen. Hij schrijft:

> ‘Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit.’

En verder:

‘Territoria habitant, ipsa oppida ut circumdata retiis busta declinant.’

En juist zoo is het nog heden ten dage onder Friezen en Sassen, met het wonen des landvolks gesteld; voornamelijk in die gouwen, waar Friezen en Sassen hunnen volksaard het trouwste bewaard hebben; te weten: in Friesland tusschen Flie en Lauwers (het Noord-Nederlandsche gewest Friesland), en in Westfalen, beide wijdvermaarde gouwen, waar het edelste Germanenbloed nog zuiverlijk door de aderen der landzaten vloeit, waar oude taal, oude kleeding, oude zeden nog in eere gehouden worden. Daar zitten de boeren, de eigenerfde boeren, die den vasten kern des eerbaren volks uitmaken, op hunne saten, op hunne heemen, omgeven door hunne weiden en akkers, door hunne heiden en bosschen, door meren en stroomen, ruim en vrij, op Gods ruimen aardbodem, onder Gods ruimen hemelboog, slechts knielende voor God den Heer - en hun naaste buurman is veelal niet te beroepen, van hun eigen heem af. En zóó is het ook nog de lands- en volkseigene zede in menige Germaansche gouw, waar de landzaten van zuiver- of van gemengd Frieschen of Sassischen bloede zijn, ook buiten de beide bovengenoemde middelpunten van het Friesche en Sassische volksbestaan. Bij voorbeeld: in het Noorden van West-Vlaanderen, in het zoogenoemde ‘Bloote van Vlaanderen’, van Damme tot Veurne, waar de bevolking nog zoo vele kenmerken van haren Frieschen oorsprong bewaard heeft, en deze den volkenkenner van heden nog te zien en uit te vorschen geeft.

Hoe de Kelten woonden - 'k en wete 't niet.

Maar wat hebben de Vlamingen, die ja van zuiver Germaanschen bloede zijn, dan ook met die Kelten te maken? In Frankrijk (Bretagne, en elders), in Engelland (Wales), in Schotland (de Hooglanden), in Ierland, daar wonen de nakomelingen van Kelten, en ze spreken daar nog Keltische talen. Maar in Vlaanderen?

JOHAN WINKLER
Haarlem.

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Als iemand zegt: ''*k En zie maar half*,' men antwoordt: '*Pakt uwe oogen in uwe handen*, *en kijkt met de putten*.'
Als twee jonklieden trouwen: '*t Is beter jong getrouwd als oud versmoord.*

Om schertsend zijne verwondering uit te drukken:

> 'En wat dingen!
> dat 't kind van Wynghen
> geen fransch en kan zingen!'

Van iemand die er wat dom uit ziet: *Hij'n kan 't lijk niet helpen.*

Sprekende van iets van geener weerde: 'Met dat en ne steen aan uwen nekke, ge gaat naar den diepen'; ofwel: 'met dat en ne zak steenen, hebt gij uwen vrecht'; of ook nog: 'Met dat en nen dikken, ge koopt (krijgt) een pinte'.

''*t Is eentwat van wel*' = ''*t En is geen kleen bier*'.

t' Oostende, om den snik te verjagen:

> 'Snik, snik, springt over de zee!
> Breek uw' been', en 'n komt niet meer!'

Als ze vragen: '*Hoe heet* (noemt) *gij*?' de antwoorde is: '*Bij 't vier als 't koud is*'.

Komen met vooruitzicht van een bate te doen, is:

> '*op scherpe lucht komen.*'
> Hij en weet noch van God noch van zijn gebod.

Iemand kreeg nen boterham met te letter beutere op:

> ''t Is een kalemande striepe' zei hij,
> ''t Is er op geschoten met een leêren fuzieke; met den lemmer van 't mes'.

> '*Alle winden helpen*,' zei de schipper, *en hij blies in 't zeil.*
> Elk zijn recht, en Pietje zijn knikkers.

'Krulhaar is dul haar' zei Wantje, en ze ging aan 't vechten.

> Krulhaar is dul haar,
> en recht haar is vechthaar.

> '*De warmte hangt leege*'; 't is bang weêre.
> *Pijlen* = Hoepelen, zeere loopen. En pijlen dat hij deed!

''t Is ne *kwebel*' = 't Is slecht uitgevallen, 't is een mislukte bakte.

't Is ne *laathem* = hij komt altijd te late.

Als de kanse keert, b.v. in 't kaarten: ‘De meulenaars keeren den wind.’

‘Men zou de droevigheid uit zijne oogen slaan’, dat hij er zoo droef uit ziet.

‘Dat zijn toeren met toeren deraan’! - dat zijn ne keer dingen!

Tijdelijk begonnen, is half gesponnen.
Dat zijn *posnellen*! kerels.

‘Zou men niet zeggen dat keizer Karels katte zijn nichte is, en 't en is zelve geen vriend aan heuren steert’, zegt men van eenen trotschaard.

Ne Waan stekken of *vangen - ne Wijten*, of *ne Sarel*, of *nen dazerik vangen.*

Duimke moest pataters schrepen,
en 't en vond zij' meske nie;
't telde één, twee, drie,
en 't en vond het nog nie;
't telde viere, vijve, zesse;
Duimkes meske lag in de dresse.

Dat is onze beste koe van al *voor den eemere*: ze geeft meest melk.

Een *munte* is te Assebrouck een gehuchte kleene huizen. Er zijn daar vijf munten.

Regen voor acht uren
en blijft niet duren.

't (Geld) en groeit op mijnen rugge niet.

Wij en moeten niet te stijf bezorgd zijn; trouwens:
De menschen

zorgen dikwijls voor een brood,
en ne kant is nog te groot.

(Zij hebben nog over als zij sterven.)

't Is al vele als gij kunt *den lap van den zak keeren*, voortdoen zonder te moeten lappen, 't een ende aan 't andere knopen.

Die geeft dat hij heeft
is weerd dat hij leeft.

Als gij den paster op zijnen rugge gezien hebt, *ge'n kunt van geheel den dag niet meer werken* = als gij een deel van den dag niet gewrocht en hebt, b.v. met naar de messe te gaan, geheel den dag is verbuischt. ('t En gebeurt maar al te vele).

Die vent, '*t is altemets e wiel af*, hij is altemets dronke.

Hij en kent zijnen plakker niet, hij en kent het niet om de menschen aan te trekken.
Die kerel heeft *den plak gekregen.* = hij heeft *den zak gekregen* = hij is weggezonden zonder absolutie.

Kakkezeteltje dragen: kakstoeltje-wagenare dragen (De Bo).

Djillen. In De Bo handelt G.G. over een spel: *Gilleke leeft nog.* Dat spel wordt nog anders gedaan. In stêe van een sulferken neemt men een brandende keersken of een kort planksken. Dat planksken houdt men in den mond, en men moet het zonder de handen te bezigen, geven aan zijnen gebuur, die het insgelijks in zijn' mond aanveerdt.

In 't kaartspel zeggen ze: *De eerste winners zijn de laatste verliezers.*

De wereld is een vijze prochie.

Een pijpe stoppen *met nen uil* (of *met nen hul*?): met nen truis.

Die kerel is *van de katte gelekt*, of *gewasschen* = Hij is vuil, hij en heeft hem niet gewasschen.

Hij heeft eene koe hooren beurelen, *en hij en weet niet in welk stal* = Hij heeft iets gehoord, maar en weet er den zuiveren inhoud niet van.

‘Hij kent den weg en hij weet de tale:’ hij en zal niet verdolen.

Dat is zeker ‘gebeurd waar dat het geschied is’, niet gebeurd.

‘Die kerel is in alle waterkes gewasschen en met mestputzop opgespoeld.’ = Hij heeft zijn leven lang ne nieweerd geweest, en eindelijk bekroont hij alles met een schelmstuk.

De eene zoekt het spel,
en de andere geert het wel.

Mingelmaren

Misshje,
bing je kousse mee euwisshje.
Mannegje,
bing je kouse mee ebbannigje.
Gehoord te Abeele, in Fr. Vlaanderen, en dat is:
Meiske,
bindt uw kouse met een wiske.
Manneke,
bindt uw kouse met een bandeke.

'k **H**EB overtijd een beeldeken in handen gehad lijk er in Biekorf 1898, in talmerk 12, blz. 192 vermeld staan.

De schrijfwijze is eenigzins anders; zoo b.v. en schrijft men niet slechten, maar slegten.

Van achter stond er nog het volgende:

‘Elk huysken heeft zijn kruysken,
Ook kluys en cel:
Maar elk huysken draegt zijn kruysken
Niet even wel.
Zoo wie zijn kruysken wel ontfangt
En minnelijk onthaelt,
Zal van zijn kruysken zijn bedankt
En rijkelijk betaeld.
Al slaet u God in geld en goed
In naem en faem
In vleesch en bloed,
En laet den moed niet zinken;
Want 't moet hier wezen wel bewaerd,
Zeer net zijn; en wel geschaerd,
Dat eeuwelijk zal blinken.

Te Gend, bij J. Poelman.

H.

L*IED op den Sporenslag.* - ‘Zoo deed ik elders de verzen opmerken, welke de schrijver van *De Grimbergen oorlog* Arnold in den mond legt, om de zijnen tot dapperheid aan te manen:

Dat men van ons genen quaden sanc
En moge singen overlanc
Van bloothede no van vare.

Eene der oorzaken waerom, na den slag van Roosebeke, de Franschen Kortrijk afbrandden, was dat men langs de straten spotliederen zong van hunne nederlaeg op den Groninger Kouter, welk lied, of dergelijk, vóór een vijfentwintigtal jaren nog moet bestaen hebben. Soortgelijk gezang van den Sporenslag is nog in het oud engelsch aenwezig, waervan Warton in zijne *History of Englisch poetry* (*Vol. 1*, *p. 53*, *London 1840*) de 5 eerste coupletten opgeeft. Het is 34 strofen lang, en zal bij nadere gelegenheid door mij worden uitgegeven.’

Aldus J.F. Willems, in zijne *Oude Vlaemsche Liederen III*, gedrukt te Gent in 1846.

Heeft Willems dat lied van 34 schakels inderdaad uitgegeven? Of waar is het te vinden?

Oude gebruiken

IN vele kerken van Vlanderen wierpen ze op den vloer ‘strievelinge’ van geplukte bloemen of gesneden goudpapier op de voornaamste dagen van 't jaar. Zij doen 't nu nog te Sinte Kruis, op den dag van de Eerste Communie. Zij zetten ook meien aan de kerkdeure. In de hoofdkerke van Doornijk strooiden ze 's zomers lisch, en op Kerstdag hooi.

Te Doornijk ook, op Onnoozele Kinderendag luidden al de klokken appele kappele, al dooreen, in steê van te tribbelen, om het wanorder aan te duiden dat met de algemeene kindermoord in Judeën heerschte onder koning Herodes.

In het Doornijksche ook, op Dertiendag, en gaan ze niet alleen de processie kraafs, maar nog, 's avonds te vooren, geschiedt het avondgebed vóór het avondmaal in plaatse van daarachter, gelijk het overal het jaar door geplogen wordt.

WAAR woonden de oude Belgen? Die vraag beantwoordde de heer J. Frederichs in den zitdag der oudheden te Mechelen en zijn stelsel kwam hierop uit dat hij de zate sommiger stammen meende aan te treffen binnen de palen onzer middeleeuwsche bisdommen.

Volgens die meening waren de volkeren in Cesars tijd gevestigd als volgt:

1º De Morinen woonden tusschen de Aa en de oostelijke grens van den pagus van Teerenburg.

2º De Menapiërs op den linkeroever der schelde, in Zeeland en Holland tot over den gewezen Rijn.

3º De Nerviers op den rechteroever der schelde in 't bisdom van Kamerijk.

4º De Aduatieken tusschen den Samber en de Maas in den Lommepagus.

5º De *Condrusi* in Condroz.

6º De *Poemani* in Famenne.

7º De Eburonen tusschen de vijf laatste volkeren, tusschen de mondingen van de Schelde, de Maas, de Waal, den Rijn en de scheiding der bisdommen van Trier en Reims.

8º De Treviren in 't bisdom van Trier tot aan den Rijn.

9º De *Segni* rondom de monding der Semois.
Men kent de zate der anderen niet.

J. CL.

[Nummer 19]

Herfstrozen

OVER eenige dagen ontving ik eenen boek van 360 bladzijden. Drukker Jan Bouchery, Hopland 22, te Antwerpen, heeft hem een streng maar toch bevallig uiterlijk gegeven. Zijn opschrift *Herfstrozen*, *door M.E. Belpaire*, lokte mij aan om hem aanstonds open te snijden, er te beginnen in lezen. Dit lezen stond mij zoodanig aan, dat ik, in eenen trek en zonder haperen, al die welriekende rozen doorsnoeperde, en 'k deed het met een waar en innig genoegen want, uit die heerljke bloemen geurden aantrekkelijke bevalligheid, vlaamsche kunstzin en diepgrondige christelijkheid mij gestadig tegen.

Bij de zusterkens der armen, geeft ons vijf schetsen van arme menschen leven, waarin dit volksken afgeschilderd wordt, met zijne gebreken en grillen, maar ook met zijne verkleefdheid aan den godsdienst. De beslaafde zusterkens verschijnen er met hun vast betrouwen op God en zijne Heiligen en met hunne grenzelooze edelmoedigheid.

Onder de *kindersprookjes* heet het tweede *Peerlen*; en waarlijk, wij hebben hier vijf peerlen, die glanzen van liefelijke frischheid en verrukkelijke dichterlijkheid. Men bewondert er onschuldige ‘kindekens’ en ‘wichtjes’ die tusschen ‘rozekens’ ‘viooltjes’ en andere blijde ‘bloemekens’ aan 't spelen zijn met ‘Deezeken,’ terwijl ‘Ons lief Vrouwken’ ‘de brave schaapkens’ minzaam tegenlacht! En ja, de hellegeest zelf is in een half bevallig ‘duivelken’ herschapen.

Hoe bevallig blinkt het hier al, hoe edel en hoe opwekkend tot het goed! Wie zoude dat kunnen lezen zonder monkelen? 'tIs hetgeen de schrijfster ook gevoeld heeft want het volgende stuk noemt *een glimlach.* Door kunstige beelden en indrukmakende schilderingen stelt de schrijfster ons dichter Wouter voor, die van jongs af aan 't droomen en aan 't zoeken was naar ongestoord geluk en volkomen schoonheid op deze wereld. Maar, och arme, ieder maal dat hij meent het geluk te grijpen, ontsnapt het hem, vluchtig en onbestendig als een glimlach!

Doch, op het einde van zijn leven, vindt hij wat hij zoekt. Luistert liever: ‘Dichter Wouter zit voor 't opene venster, het hoofd op de hand geleund. Wat is hij oud geworden: zijne lokken hangen schaarsch en grijs om zijn rimpelig voorhoofd, zijne hand houdt eenen rozenkrans en, in de stilte der kamer, hoort men de korreltjes regelmatig nedervallen. Ook de Wees-gegroeten ontglippen, een voor een, aan die biddende lippen, en vallen, als geurige rozen, door de hand der Moeder, tot in 't hart des Zoons. Gelijk de eerste maal zit de dichter in 't verschiet te staren, maar zijn oog glinstert van een heiliger vuur. - Dagelijks ging hij zijnen glimlach opzoeken op de lippen van den God-mensch, 't zij in de woon der armen, 't zij in den tempel Gods, 't zij in den tempel der natuur. De liefde stelde hem in 't bezit der schoonheid en het streven naar het schoone voedde op zijne beurt de heilige liefdevlam in zijn hart. Nu lacht hij den eeuwigen glimlach tegen. - Ginds sterven de zonnestralen weg aan de verre kimme, en laten aan den

hemel een rozige tint. Op den vensterdrempel staat een vogeltje te kwelen, eene ster verschijnt in de nog blauwe lucht. In de verte luidt een zwaar klokgebrom, en brengt aan den stervenden dichter den laatsten groet uit een leven toegewijd aan menschlievendheid en heilig streven naar 't hoogste *ideaal.*

En Wouter kruist de armen op zijne borst, terwijl op zijne lippen de glimlach voor eeuwig ontluikt' (*bl.* 88-89).

Ik ga over tot het tweede deel, dat in verzen opgesteld is, en, uit reden van zijnen inhoud, den naam van *Herfstrozen* aan dezen boek gegeven heeft, want al wat wij er tegenkomen spreekt ons van die geurige bloemen.

'Liefderozen uit de legende der zoete lieve Elisabeth.' Dit opschrift alleene zegt genoeg, aan al die de wonderschoone en vloeiende vertaling, van het leven dier heilige door EE. HH. August Cuppens en Guido Gezelle gelezen hebben, hoe schoon en hoe aantrekkelijk die lieve schilderingskens moeten zijn. Van de *herfstrozen*, die, al bloeien zij in 't najaar, toch vol geur en glans zitten, en zal ik niet de schoonste, maar wel de laatste mededeelen, omdat zij mij toeschijnt als het beeld van eene bloeme die, bij 't naderen van avond of winter, gedweelijk haar hoofd ter neder nijgt, maar toch blijft hopen op morgenzonne en lenteweder, - de glanzende stralen van 's Heeren bermhertigheid!

Mane nobiscum.

Blijf, Heer, bij ons! - Met moede schreên
Bewandlen wij de baan;
Reeds lang zijn hopen, wenschen heen:
Blijf gij, Heer met ons gaan.

Blijf, Heer, bij ons! - De schaduw daalt;
De zonne zinkt in 't West.
Geen rozig morgenlicht meer straalt;
De vogel zoekt zijn nest.

Blijf, Heer, bij ons! - Het duister groeit;
Geheimvol naakt de nacht;
Ons hert bij 't heilig woord ontgloeit:
Gij spreekt zoo stil en zacht.

Blijf, Heer, bij ons! want met dit uur
Zonk vrede in ons gemoed.
Laat dalen dan der zonne vuur:
Uw licht ons leven doet.

Want ook in 't leven komt de stond
Dat alles wenkt en gaat,
Dat, wandelaars op vreemden grond,
Ons alle vreugd verlaat.

Mijn hart kent ook het plechtig uur
Van 't vallen van den nacht
Gelukkig zoo een hooger vuur
Het scheidensuur verzacht!

Gelukkig, zoo, als trouwe vrind,
Ons Jesus niet verlaat,
Maar, eerst gekend en laatst bemind,
Daar bij ons leger staat.

Blijf dan bij ons, o Heer! de nacht
Loert op ons laatste schreên,
Ons moede hart u lang verwacht:
Blijf, Heer, wij zijn alleen!

Daarna leggen eenige *Lenterozen* de vroegtijdige dichtveerdigheid van de schrijfster ons voor oogen, en de lieve boek sluit met een boeiend verhaal, *de hoef ter linde* genaamd, dat ons het wel en het wee, het lijden en het strijden van een pachtersgezin, ten tijde van den slag te Waterloo, voor den geest toovert, en zoo aangrijpelijk voorenstelt, dat bij het lezen de moed eens zoude vol komen van medelijden met die brave en christelijke menschen.

Nochtans, al die dezen boek aandachtig doorbladerd heeft, en in zijn herte liefde gevoelt voor vlaamsche geleerdheid en voor christene kunst, zal met ons getuigen dat *Christen Ideaal* de merkweerdigste en de schoonste opstel van geheel de verzameling is.

Na, in de inleiding, God, de bron en den oorsprong van het ware, het goede en het schoone; en het heilig en

zaligmakende Kruis van diens Zoon gegroet te hebben, zien wij hier de acht zaligheden van kunst en heiligheid in een heerlijk prachtvertoog ons voorbij trekken. Ei, wat eene lange reke van sierlijke beelden en onvergetelijke meesterstukken mogen wij hier beurtelings bewonderen! Deze opstel is als eene schatkamer daar al de kleenooden der heilige kunst en der kunstige heiligheid in samengelezen worden. Om maar eenige van die verschijningen te noemen, begroeten wij den H. Franciscus van Assisi, den ridder der armoede; Dante, den reus tusschen de reuzen der gedachte; den smertelijken *Ecce Homo* en de *Mater dolorosa*; de lieve Heilige Elisabeth; de kunstminnende Caecilia; de zoete Agnes en de reine Rosa van Lima, benevens Thomas a Kempis, Conscience en Memling, met honderd andere heiligen en denkers!

Ja, waarlijks, geheel de boek getuigt van eene edele kunstenaarsziele, en 't is met recht dat men er op toepast wat de schrijfster zegt, sprekende van de kunst:

‘De kunst heeft haar doel bereikt, wanneer zij het gebed op de lippen heeft doen klimmen. De ziel opbeuren, haar veredelen, haar verfijnen, haar vleugelen geven om te stijgen uit dit dal vol sprekende beelden, vol luisterlijke beloften, tot de hoogten, waar zij in bezit komt van de eeuwige waarheid, de stralende schoonheid, de eindelooze liefde, dat is de zending der kunst’ (bl. 137).

En die zending heeft de kunstige schrijfster van Herfstrozen volbracht, en die het niet en gelooft, neme, leze en oordeele.

***

Nog eene opmerking. 't Eerste dat u aangrijpt bij het lezen van dit gewrocht, het is die gemoedelijke toon van overtuigde godsdienstigheid, die alles doordringt. Het is de openbare en onbewimpelde belijdenis over den weldoenden invloed, van den katholijken Godsdienst, over alles wat kunst en geleerdheid heet.

Kunst en heiligheid immers, en zijn ze geen bloedeigene tweelingzusters, die den zelfden God voor vader, en de zelfde kerke voor moeder hebben? Geene enkele stonde

en aarzelt de schrijfster dat te bekennen. Hooge en fier laat zij de kunstvlagge van haar katholijk geloof in de vlaamsche kunstwereld wapperen. Dat blijkt ook uit iedere bladzijde van Herfstrozen.

‘Het zal misschien niet overtollig zijn hier ter loops te doen opmerken’ zegt onder andere de schrijfster, op bladzijde 129, ‘hoe de grootste genieën in alle kunstvakken, tot de katholieke kerk behoorden en met diep godsdienstig gevoel bezield waren. Om ons bij de dichters te bepalen, wie doemt er eerst voor den geest op, als men de klassieken van alle landen wil noemen? Is het niet voor Italië, Dante, de groote theologant; voor Spanje, Calderon, de priester; voor Nederland, Vondel de bekeerling; voor Frankrijk, Corneille en Racine; voor het protestante Engeland, Shakespeare, zoo doordrongen van katholieken geest, dat het Rio half gelukt te bewijzen dat hij inderdaad tot den katholieken godsdienst behoorde.

Tegenover al deze namen kan slechts Duitschland opkomen, met Goethe en Schiller.

Al deze genieën, al deze meesters der wereld, al deze kneders van den menschelijken geest en van de menschelijke taal hebben de rechtveerdigheid in hunne werken gezocht, de rechtveerdigheid in hunne gewrochten gehuldigd en gediend.

Zou het daarom zijn dat, volgens het woord des Verlossers, ‘al het overige hun toegeworpen werd.’

‘Het christen ideaal,’ zoo zegt zij op bladzijde 153 nog, ‘is onherroepelijk het ideaal van 't kruis! Niet alleen de kathedralen werden op het kruisplan gebouwd, het dient ook tot grondlegging aan al de vakken der kunst, bouwkunde, schilderkunst, letterkunde of muziek. De wet der smart, de wet van 't kruis, hebben alle kunstenaars gehuldigd, zoowel Dante als Vondel, Milton, Klopstock, Calderon of Racine; zoowel Giotto als Fra Angelico, Raphaël, Michaël-Angelo, Rubens, Rembrandt of Wiertz; zoowel Beethoven als Haidn, Mozart, Mendelssohn of Schumann. Geen aardsche grootheid zonder sacrificie. Die waarheid heeft 's menschen gemoed zoo

doordrongen sedert het inplanten van 't christendom, dat zij als *banaal* zoude mogen gelden. Maar een tweede waarheid spruit uit deze eerste: de onsterfelijkheid die het sacrificie beloont. Zalig zijn zij, die vervolging lijden want *hunner is het rijk des hemels*.'

Ja, zoo hoeft het te wezen; alle katholijken die eene kunstenaarsziele in hun lijf en geleerdheid in hunnen kop dragen, moeten in hunne kunst, hun werk dat geloove huldigen, openbaar en onverschrokken. En wanneer wij eene edele kunstminnende vrouw onbevreesd zien vooruitspringen, waarom zouden onze mannen dan duchten? Waarom moeten onze geleerde priesters dan vreezen?

Op! gij mannen van het Dietsche land, gij ridders van christene kunst en vlaamsche geleerheid! Eendrachtig samengespannen, malkander, van uit Limburg en West-Vlanderen, van uit Luik en Antwerpen, van uit Oost-Vlanderen en Braband, eene helpende broederhand gereikt, om met vereenigde krachten te strijden, opdat wij ook onze plaatse onder de zonne van vlaamsche kunst en geleerdheid zouden mogen bekomen, en alzoo het eigen leven van ons volk en onzen stam zouden mogen boven helpen. En daarom dan, al wie kunstminnende of geleerde vlaming noemt, te wil, te weer, te wapen!

''t En is ik niet die U dien kreet toeroepe,' sprak zeer Eerw. Heer kanonik Ad. Duclos[(1)], 'maar 't is 't *Vaderland*, dat U de hulpe van uwen arm vraagt, en den dienst van uwe penne, om zijne glorie te verdedigen die geschonden wordt! 't Is de *Kerke* die u uitnoodigt om het wapen van het woord te vatten en den vijand te keere te gaan, die tegen haar en hare verdedigers opstormt! 't Is *God zelve* die het U gebiedt en U heet dat Gij de waarheid, den eeuwigen glans van zijne oneindige volmaaktheid, te wreken hebt, dien men bevuilen wilt en schenden en uitdooven van onder den modder van laster en, leugentaal.

Hebt gij herte dan, grijpt het zweerd bij de handvest,

(1) Handelingen van de Gilde van Sinte-Luudgaarde, 3e vergadering, bl. 75.

trekt het uit de scheede waarin de lust dien gij hebt voor het gemakkelijk en 't zorgeloos leven het liet roesten, en treedt op het slagveld, - of gij maakt U onweerdig een wapen te dragen.

Bereid in de stilte van de wapenzaal, waar gij uwen arm geoefend hebt en uw zweerd scherpgeslepen, 't is uw recht en uwe plicht, plaats te nemen in het leger van het goed!

R. DE CAELE

Avondvrede

DE zoele navond hangt al rustig in de boomen,
die, nijgen kruin te kruin en heemlijk hunne droomen
malkaar aan 't melden zijn; zijn laatste toonen maalt
de laatste vogel, en, de vrede op de aarde daalt.

Bereukwerkt door de lucht, daarin de geuren doomen
van spaden lentebloei, de stille ziele dwaalt,
en voelt den wellust dien zij uit dien avond haalt,
zoo zalig binnen haar, en buiten haar weer stroomen.

O stille navondvrede! ontvangende uwe gesustheid,
hoe zoet gij immer zijt en weet de ziele niet,
die nog in woelinge is en vrede en kan bezinnen.

Maar dan geniet ze wel uw zalige gerustheid
als ze uw gewoelloosheid in haar vertweeling ziet,
als 't vrede buiten haar eens is en vrede binnen.

C. VERBRUGGE

[Gedichten]

Mescla ma joio a la grand festo, que n'a pèr celebrant que lis aubre de Diéu.
MISTRAL: Calendal. ch. II.

Een zoele zomernacht: ik lig en luister
naar 't heimlijk choor van stemmen ongeteld,
dat in de stilte stijgt en, door het duister,
bij beurten, komt en keert, en zinkt en zwelt.

De verte is vol rumoer: het roert en ruischt er
als ging een ommegang door bosch en veld,
ja, 'k hoor, in 't praz'lend populiergefluister,
de kinderschaar, die voorgaat, belt en belt.

En - wijl ik, wondrend, zin en ziele wijde
aan d'optocht van den ingebeelden stoet,
die volgt, en vroom zijn zangen zingt, zoo blijde

als 't licht, waar ster bij ster van glinstren doet
de bonte kleeren, al van fulp en zijde -
krast scherp een uil, de domme, dwaze bloed.

EUG. DE LEPELEER
Oogstmaand, 1898.

***

Als U mijn ooge ziet
in lijden en verdriet,
van schaamte moet ik blozen,
ik, die voor mij de rozen,
mijn Jesus, heb verkozen
En U de doornen liet!

E.D.L.

Bouwschikking der Germanen

OM onze lezers de bouwschikking der Germanen, volgens onze meening opgevat, bekend te maken, zullen wij eerst den trant der andere Indogermaansche volkeren beschrijven, die met de Germaansche streken eenigszins in betrekking gestaan hebben, namentlijk van de Kelten, de Roomelingen en de Slavische volkeren.

***

Doen wij eerst de ligging der Keltische hofsteden kennen.
Gaan wij daartoe naar Ierland, naar eene zuivere Keltische streek en nemen wij het dorp Balleglanka in

Monaghan County. Survey's landteekening van 1837 verschaft ons de verdeeling der hofsteden.

't Liggen vier vierendeelen van ouds en eeuws, *Cartrons* geheeten, en ieder vierendeel bevat vier *Tates*, vier verschillige, afzonderlijke Keltische hofsteden, die elk door den band 80 *acres* of nagenoeg 32 hectaren bevatten.

Waar de grond beter is en tellen de hofsteden maar 16 hectaren.

Die eigenste verdeeling wordt daaromtrent in geheel Ierland aangetroffen.

Ze is zeer oud en ze wortelt in den aard en de zeden van 't volk. Men weet het door de Oudkeltische benamingen der landstukken, door oude wetten en geplogentheden, door een oud lied uit de tiende eeuw.

De wetten en gebruiken van Wales verschillen weinig van de Iersche en uit de beschrijving van Caesar, Strabo en andere Roomsche schrijvers vernemen wij dat de zeden en gewoonten der Gallen, Belgen en Helvetiërs weinig verschilden van deze der bewoners van Britanniën.

Wij mogen dus besluiten dat de Kelten op afzonderlijke hoeven gevestigd waren.

***

Hoe waren de landgoederen der Roomsche volkszettingen bedeeld, in de verschillende landstreken van het Roomsch keizerrijk?

Wij en kunnen hier al de bijzonderheden van het Roomsch landbouwrecht niet uiteendoen, vergenoegen wij ons met te zeggen dat de verdeeling der hofsteden, evenals bij de Kelten, voortspruit uit de landelijke geplogentheden en 't gebruik van den landelijken eigendom.

Maken wij echter de zake met een voorbeeld aanschouwbaar.

Munchingen is een dorp in Wurtemberg, niet ver van de stad Leonberg gelegen.

Al de huizen en de hofsteden staan vereenigd in 'nen hoop, rondom de kerk; waar dit aan liegt zullen wij verder onderzoeken.

Genoeg en zooveel is het, als men den bodem van dit dorp onderzoekt, dat men Roomsche oudheden aantreft en de overblijfselen van niet min dan zeven Roomsche hoeven ontwaart; die puinen zijn hier en daar over 't grondgebied der gemeente verstrooid, zooals het blijkt uit de landteekening en bewijzen dat de Roomsche *villoe* hier en daar gezaaid en afzonderlijk gelegen waren.

't Ware nutteloos hier de dorpen op te sommen, waar men 't zelfde verschijnsel kan waarnemen.

Wij hebben hier ook de grondafbeelding van *Camposampiero* bij Padua voor ons liggen.

De wijze der verdeeling van de akkers bij de Roomelingen is ons bekend uit de oude schrijvers en de Sindaco van die gemeente was verwonderd dat zijn dorp de oude Roomsche veldafmeting, door de eeuwen heen tot op den dag van heden, bewaard had.

Welnu, aanschouwt de afbeelding van dit dorp; een oogopslag is genoegzaam om de hoeven hier en daar verstrooid in de velden te zien liggen.

***

Hoe hebben de Slavische volkeren hunne dorpen aangeleid?

Wij en kunnen hier al de eigenaardigheden van bouwschikking bij de verschillige Slavische volksstammen niet bespreken. 't Weze genoegzaam te vermelden dat ook Slavische dorpen al den oostkant van Duitschland gelegen zijn en dat men reeds in *Biekorf* heeft kunnen vernemen dat een groot getal ronde dorpen zijn.

Hun naam vertoont hunnen Slavischen oorsprong, al de huizen staan met hunne gevels dicht bijeen, in eene ronde, rondom de markt geschaard; bachten 't huis ligt het hof, met hooge boomen; 't vertoont eene kegelwendige gedaante en 't is afgepaald met eene ronde hage, die aldus den buitenkant van 't dorp ook in eenen kring omsluit.

't Worden ook stratedorpen gevonden; het dorp bestaat uit eene lange, breede straat; ieder hofstede staat met de twee gevels van 't huis, al den anderen kant,

en met de stalling al den anderen kant, naar de straat gekeerd; tusschen beide gebouwen ligt het hof. De eene hofstede staat tegen de andere, zoodanig dat de daken van 't huis der eene en van de stalling der andere bijna malkander genaken. Evenwel staat er altijd eene hage tusschen.

***

Welk is nu het oorbeeld van een Germaansch dorp?

Gaan wij naar 't stamland der oude en echte Germanen, tusschen den Weser, de Saale en den Taunus, waar zij van ouds en eeuws gezeten zijn, waar zij in het tijdvak van het geslepen steengerief reeds waren aangeland, waar zij nooit door Kelten, Slaven of Roomelingen en wierden gestoord of aangeroerd. Daar en hebben zij de inrichtingen hunner dorpen van geene andere volkeren overgenomen. Daar vindt men nog dorpen, die hunnen ouden aanleg vertoonen en door hunnen naam het tijdstip van hun ontstaan kenschetsen.

Welnu, dat zijn echte dorpen, 't is te zeggen hoopen, hoevenhoopen.

De hofsteden staan naar alle winden gekeerd; het hof is met eene hooge hage omzoomd; de hofsteden liggen in 'nen onregelmatigen hoop verzameld; de straten en de wegelingen krinkelen ertusschen; om ervan overtuigd te wezen is het genoegzaam eene uitgebreide landteekening van den Duitschen legerstaf in handen te nemen.

Deze dorp- en hofbouw en kan van de Roomelingen niet komen, aangezien zij in het volksland der Germanen nooit den voet en hebben gezet; ten andere, waar de Roomelingen huizen te zamen bouwden, stonden zij in geenen hoop gebouwd, zooals de Germaansche dorpen, maar wel in reken, gevel en gevel.

***

Nu zullen wij eenige moeilijkheden bespreken en eenige vragen beantwoorden.

Van waar komen de Sassensche *einzelhöfe*, de afzonderlijke Germaansche hoeven in Westfalen, die zoo schoon door den heer Johan Winkler beschreven wierden?

Men moet weten dat de Kelten vroeger tot aan den Weser gewoond hebben. Het blijkt uit menigvuldige Keltische oordnamen, welke men aan dezen kant van den Weser tegenkomt. Müllenhoff bewijst dit in het tweede deel van zijne geprezene *Deutsche Alterthumskunde.*

De Kelten hebben vroeger hoeven bewoond dan de Germanen en, als de Germanen over den Weser getogen zijn om van den slinkeren oever van dezen stroom en de Rhijnlanden bezit te nemen, leefden zij nog het herdersleven en hebben zij de Keltische hofsteden overgenomen.

Wat doet gij met de bekende woorden van Tacitus over de levenswijze der Germanen?

Tacitus had wellicht de hoeven gezien aan den slinkeren oever van den Weser. Ten anderen, let wel op de woorden van den belangwekkenden Roomschen schrijver: '(*Germ.* 16) vicos locant non in nostrum morem, *connexis et cohaerentibus aedificiis*: suam quisque domum spatio circumdat'. Tacitus en zegt niet of de hoven ver van elkaar verwijderd zijn; hij loochent alleenlijk, hetgene wij niet en betwisten dat de huizen aan elkander houden.

Hoe kan er in onze streken van Kelten gewag gemaakt worden?

Wel, de oude Belgen waren Kelten; de onderdanen van het Roomsch keizerrijk in onze streken waren Kelten en in vele gewesten hebben de Frankische uitwijkelingen enkel de Keltische zaten moeten overnemen en geene nieuwe, volgens eigene zede, moeten aanleggen.

't Is om zeggens eene wet in de geschiedenis; de achtereenvolgende stammen vindt men doorgaans in hetzelfde gunstig oord gevestigd; op de begraafstede van Emelghem vindt men graven van oude Kelten uit het tijdvak van het ijzer, van onderdanen van Roomen en van onze voorouders de Franken.

Die verder bescheed over de bouwschikking der Germanen verlangen, kunnen het volgend werk raadplegen:

> *Siedelung und Agrarwesen der Westgermanen und Ostgermanen*, *der Kelten*, *Römer*, *Finnen und Slawen*, von August Meitzen.

Het beslaat vier groote boekdeelen met menigvuldige prenten en landteekeningen en is voor 46 Mark te koop bij Wilhelm Hertz te Berlijn. Het verscheen in 1895. Het is onmisbaar voor de Germaansche volkenkunde.

J. SEGHERS.

Mingelmaren

LIGT gereed om in 't kort te verschijnen een werk over

Onafhankelijk Congoland,

twee boekdeelen van 300 bladz. elk, met eene onuitgegeven landteekening en uitgelezen prenten.

Dit werk is opgesteld door een medewerker van ‘Biekorf.’ Het is de vrucht van verscheidene jaren arbeid en heeft menigvuldige opzoekingen en aanteekeningen gevraagd. Het beschrijft, in negen en twintig hoofdstukken, wat er op *aardrijkskundig*, *geschiedenissig* en *godsdienstig* gebied door zijne Hoogmogendheid Leopold II, door de groote navorschers, de reizigers en onze katholieke zendelingen in Congoland verwezenlijkt wierd.

Zoo velen zijn er in ons Belgenland die, niet zonder reden, belang stellen in alles wat Congoland aangaat. In die wilde en woeste streek immers die zoolang in den donkeren gebleven is en met recht den naam van *Terra incognita*, onbekend land, verdiende, zijn nu zoo velen reeds onzer landgenooten werkzaam: elk zijn steentje bijbrengende tot het grootsch gebouw van Congoland's beschaving en bekeering.

Wel zijn er tot nu toe vele werken over Congoland verschenen, verdienstelijke werken, maar ze wierden meestal in vreemde talen opgesteld of ze beschouwden Congoland slechts langs enkele van zijne menigvuldige kanten.

Ons Dietsch lezende en katholiek volk, onze leerende jeugd, en de bloedverwanten van onze talrijke vlaamsche zendelingen dienen dus een werk in handen te hebben dat hen zoo goed, zoo nauwkeurig mogelijk inlichte over Africa, het zwartland, in 't algemeen en over Congoland in 't bijzonder.

Zij dienen van naderbij kennis te maken met dit land, dat misschien mettertijd een Belgenlandsch wingewest zal worden.

Het Belgenlandsch bewind heeft beslist dat van nu voortaan in 's Lands middelbare onderwijsgestichten de aardrijkskunde van Congoland bijzonder zal moeten aangeleerd worden. Een boekwerk dat breedvoeriger, als er tot nu toe gedaan wierd, over dit land handelende is, zal mogelijks stoffe genoeg bevatten tot nuttige en tevens aangename lessen.

Niets en zal er in te vinden zijn dat eenigszins zou kunnen kwetsen of door elkendeen niet en mag gelezen worden: zoo zal het vrij en vrank in alle volksboekzalen, in alle onderwijsgestichten mogen binnengelaten worden.

De opsteller heeft zijn werk volgender wijze verdeeld:

1. Ringsom en dwers door Africa.
2. Africa van ouds tot nu.
3. Van de navorschers die ons Africa en voornamelijk Congoland hebben doen kennen.
4. Hoe de Staat van Onafhankelijk Congoland gesticht wierd.
5. Van Congoland's bodem, bergen en ertsenwereld.
6. Van Congoland's meren, stroomen en andere waterloopen.
7. Hoe het in Congoland met de lucht gesteld is.
8. In Congoland's wouden, kruid- en bloemenwereld.
9. Een uitstapken in Congoland's dierengaarde.
10. Over volkeren en talen.
11. In het stroomgebied der Luapula. - Zeden en gebruiken, handel en wandel, woning en voeding, kunst en nijverheid der volkstammen die daar huisvast zijn.
12. In het stroomgebied der Aruwimi. - Zeden en gebruiken, kunst en nijverheid... enz.
13. In het stroomgebied van de Ubanghi en Uëllee.
14. In het stroomgebied van de Kassaï.
15. Over de volksstammen van Midden-Congoland.
16. In Neder-Congoland.
17. Van de dwergen of Congolandsche vuistelingskens.
18. Van de menscheneters.
19. Van de Araben die in Congoland lang genesteld hebben.
20. Hoe de Belgen tegen de Araben gestreden hebben.
21. Over den slavenstand en den wreeden slavenhandel.
22. Hoe de Belgen tegen de slavenhandelaars gevochten hebben.
23. Welke de godsdienstige begrippen zijn der inboorlingen.
24. Over de geschiedenis van den katholieken godsdienst in Congoland sedert de XVe tot de XIXe eeuw.
25. Over de geestelijke inrichting en over onze zendelingen in Congoland.
26. Over standen, steden, dorpen en volkszettingen.
27. Middels van vervoer.
28. Over den handel en de Congolandsche vennootschappen.
29. Over de bestuurlijke en bewindschappelijke inrichting.

Boeken, maand- en tijdbladen die door den opsteller geraadpleegd wierden, worden te allen stappe nauwkeurig aangeduid, opdat iedereen, die er gading toe heeft, verdere opzoekingen kunne doen en de echtheid van de gezegden nagaan.

Er zal een welgevulde bladwijzer van woorden en zaken bij zijn, in den aard van dezen die iederen jaargang van Biekorf sluit.

Later zullen opsteller, drukker en prijs nog nader bepaald worden, en wij en twijfelen niet of dit werk zal bij alle Vlamingen gunstig onthaald en geren gelezen worden.

C. DE LAERE

Het Vlaamsch Dagboeksken voor 1899

LIGT onder druk en zal met het begin van Wintermaand gereed zijn, het vlaamsch DAGBOEKSKEN of *Agenda* voor 1899. Het is de zesde maal dat dit werksken verschijnt en het verdient de warmste ondersteuning van alle Vlamingen die eigen taal en eigen leven beminnen.

Dit DAGBOEKSKEN, geeft buiten den dagwijzer voor 1899, al de inlichtingen die wij in de fransche *agenda's* aantreffen, met menige andere nuttige wetensweerdigheden erbij, als zijn:

De opgave der weerde van 't vreemd geld, van de vreemde maten en gewichten bij de onze vergeleken, de laatte in de verschillige landen der wereld;

't postrecht van hier en van elders;

de wekelijksche, maandelijksche en jaarlijksche marktdagen, van de beide Vlanderen enz. enz., al kennissen van groot belang voor allerhande lieden.

Op iedere bladzijde staan er twee dagen vermeld. Bij iederen dag is er eene schoone vlaamsche spreuk of rijmreek aangehaald, die menigen goeden raad, en menige zoete herinnering bevat voor al wie zijn volk en zijn vaderland bemint.

De druk is keurig en zeer wel verzorgd.

De verbinding zal bevallig zijn en sterk, zoo nochtans, dat de prijs van het VLAAMSCH DAGBOEKSKEN, niet hooger en zal staan als dezen der fransche *agenda's.*

Het is te bekomen, tegen 1 frank het afdruksel, bij de *W^e Th. Laureyns in de Oudenburgstraat*, *te Brugge* en bij den drukker *Ad. Van Mullem in de Geerolfstraat*, *10*, *te Brugge*.

Het is het eerste en eenigste werksken dat in dien zin bestaat, en 't is bijzonder dienstig, om als nieuwjaarsgifte aan vrienden en kennissen geschonken te worden, om door vlaamsche Kringen en Gilden onder hunne leden verlot of uitgedeeld te worden, alsook om de lessen, de werken en vlaamsche aanteekeningen van leeraars, onderwijzers en van ons vlaamsch studentenvolk te ontvangen.

Vlamingen, geen fransche *agenda* meer gekocht! Die zulk een boeksken noodig heeft, of het voordeelig kan gebruiken - en wie en is in dit geval niet? - geve zijn geld voor het VLAAMSCH DAGBOEKSKEN.

H. DE VLAMINCK

[Nummer 20]

Een Rederijker der XVIe eeuw

EENE degelijke geschiedenis der Rederijkers is nog te maken. Gebrek aan oorkonden en bescheiden is ongetwijfeld de grootste reden, waarom de schrijvers onzer Dietsche letterkunst, voor hetgeen dit tijdvak betreft, hen zoo slecht uit den slag getrokken hebben.

Wij dachten dat de zooveel belovende geschiedenis der Nederlandsche letterkunde door Jan ten Brink deze leemte zou aangevuld hebben, doch integendeel, menige lezer van dit werk, heeft bij zijn zelven moeten zeggen dat hij er meer van wist dan de schrijver zelf.

Het valt echter niet moeilijk de oorzaak aan te duiden, waarbij het komt dat zoo weinig stukken en werken uit dezen tijd tot ons zijn gekomen. Met den wederkeer naar de *heidensche* kunst en slechter nog met de onlusten en landverhuizingen der hervormden, vielen vele kamers van Rhetorica, om nooit meer op te staan, terwijl hunne oorkonden en gewrochten wijds en zijds verstrooid en als zaken van geener weerde vernield wierden.

Daarom mag het eene verrassing heeten, als men bij gevalle een dezer kamers, of een dezer dichters van zeker gehalte komt te ontdekken, of een hunner boeken ongeschonden weervindt.

In zijnen ‘Spiegel van Nederlandsche letteren, I-II, bl. 171’, zegt Alberdingh Thijm over de liederendichters sprekende: ‘Slechts van enkele schrijvers dier liederenboeken zijn ons de namen behouden gebleven: bij voorbeeld van Nicolaus Jansen, den dichter van het devoot geestelyck liedboeck’.

Wie was die Nicolaus Jansen? Waar woonde hij? Was hij een Rederijker? Hoe naamde de kamer waarvan hij lid was? Mogen zijne liederen op eenige letterkundige weerde aanspraak maken?

Daarop antwoorden, het is u eenige plaatsen voorlezen uit het boeksken dat mij over eenigen tijd in handen gevallen is.

Een nieuw devoot geestelyc liedt-boeck, gemaeckt door Nicolaes Janssens van Roosendael; in houdende Leisem liedekens, Nieuwe jaeren, Gheestelycke liedekens ende Hemelsche Lof-sangen, met eenighe Gheestelycke Refereynen. - Tot Duynkercke, bij Antonius van Ursel, woonende in de groote kerckstraete, in S. Ursula.

De goedkeuring draagt het jaartal 1594.

In zijn Voor-reden doet Janssens hem kennen als koster van Roosendael en als inboorling dier stad:

> Aen u mijn weerdighe Heeren eersame
> Mijn lieve Meester goet en loyale
> Heer Joris van Laerhaven, en een pastor bequame.
> ....., - .....
> Ich bid u oodtmoedelyck dat ghy t'accepteert
> Van my uwen Coster onweerdigh voorwaar
> Om dat ich ben een in-gheboren eerbaer
> Van de afgebrande vrijheit Roosendael scet.

In zijne Prologhe tot den Leser of Zangher bekent hij een lid te zijn der kamer van Rhetorica:

> Zoo is dit kleyn boecxken in druck uyt ghegheven
> Door Nicolaes Janssens, een minnaer loyale,
> Van die witte Roosierkens tot Roosendaele.

Verder noemt hij de kamer: het wit Roosken; en hij spreekt van haren ouden roem, waaruit wij mogen besluiten dat zij in de jaren 1400 reeds moet bestaan hebben en dus onder de eerste bekende kamers mag gerekend worden.

Wat nu de liederen betreft, deze dragen meestal eenen bijzonderen stempel die de eenvoudigheid met de kracht en meer dan eens met de verhevenheid van gedacht en uitdrukking doet te zamen gaan. De verzenbouw is gemakkelijk en vloeiend, soms eigenaardig en niet zonder schoonheid. Hier en daar komt men zelfs stukken tegen die in 't werk van eenen grooten dichter niet zouden misstaan. Hetgeen de liederen van Janssens meer weerde geeft, 't is dat de dichter ze allen schier gemaakt heeft naar den trant van oudere, wellicht middeleeuwsche gezangen, waarvan hij boven ieder lied de hoofding als wijze van zingen opgeeft.

Daar is ongetwijfeld ook de reden waarom vele zijner liederen zoo aangenaam, zoo frisch voorkomen, en tevens zoo eigenaardig.

Ten bewijze daarvan, laten wij hier twee zijner liederen drukken:

Alleluija.

Op de wijse: *Verblijdt u*, *nu ghij Abrahams saet.*

Alleluija den blijden toon,
Wort nu ghesonghen soet en schoon.
Waer dat ick ben of waer ick ga,
Mijn siele singht Alleluija.

Met groote vreughden in den gheest
In dese feest van Paesschen meest,
Dan hoort men singen vroegh en spa
Dat blijde lied Alleluija.

Dit is den grooten blijden dagh
Die David in den gheest voorsagh;
Singht nu met vreughden soo ick ra
Dat blijde liedt Alleluija.

Maer onsen Heer en Koninck reijn
Als nu verrezen is certeijn,
Zijn bittere doodt komt ons te sta
Dus singhen wij Alleluija.

De doodt heeft hij verwonnen, siet
Des duyvels macht gebracht tot niet
Die sielen in der dooden scha
die zinghen nu Alleluija.

Hier boven in des hemels troon
Daer singht men onghemeten schoon
Met soeter stemmen musica
Dat blijde liedt Alleluija.

Wij die hier op aerden zijn
Leden van Christus lichaam fijn
Met vreugden zinghen wij hier na
Dat blijde liedt Alleluija.

Gloria zinght den Heere fris
Die van der doodt verrezen is,
Hem dancken wij van zijn ghena
Met desen sanck Alleluija.

Op den dach van heden.

Op de wijse: '*t is heden dagh van vrolijckheit;* oft: *dies est laetitiae.*

Jerusalem wilt op-staen
wort verlicht door desen
want u licht is opgheghaen,
uijt Jacob ghepresen.
Schijnt een sterre, schoon en klaer
sien in haer steden:
den Coninck van hoogher aert
is ons nu gheopenbaert
op den dagh van heden.

Dese sterre triumphant
staet tot sijnen spijse.
Schoon in orienten landt
verlicht sij de wijse
dat sij komen soecken ras
die gebooren Coninck was
met vroolijcke seden.
In die stad Jerusalem
vraeghden si neerstigh naer hem
op den dagh van heden.

Ja te Bethlehem slecht en kleijn
hebben sij ghevonden
den Coninck der Joden reijn
in doekskens gewonden;
met wat grooter vreughden fijn
saghen sij dat kindekijn
schoon en reijn van leden
met sijn lieve moeder blij.
Haer schatten openden sij
op den dagh van heden.

Heden is gheopenbaert
Christus onsen Heere,
den vader heeft hem verklaert
met hoogheid en eere
door sijn vaderlijcke stem.
De geest Godts daelde op hem.
In 't water beneden
heeft hij sijn doopsel ontfaen,
den hemel is gheopent saen
op den dagh van heden.

Jesus eerste teecken siet
dat hij deed seer krachtigh,
is als heden oock gheschiet
in Cana waerachtigh,
daer hij quam ter bruijloft soet
met sijn lieve jongheren goet.
Wel recht met reden
wordt sijn glorie nu vermeert,
water is in wijn verkeert
op den dagh van heden.

('*t Vervolgt*)
J.V.

De Vossenmote te Langemarck

ALS ge van 't spoorhuis van Langemarck, rechts den steenweg opslaat naar Bixchote, ontwaart ge daar, na eenige stappen gaans, slinks de bane, eene sierlijke mote met achtkanten beplant.

Ge en ziet maar hoe hoog dat ze is, hoe schoon dat ze rond is, hoe steil dat ze opklimt, als ge nadert en aan den voet staat.

Velen en zouden daar 's avonds niet durven voorbijgaan; de peerden en willen in den omtrek, met het naken van den donkeren, niet meer werken; mocht ge het wagen om daar 's nachts omtrent te komen, de spoken, die in de mote verkeeren, zouden u met keien verwillekomen; ouderlingen hebben meermaals vreemdaardige peerden en rijtuigen van die mote zien komen; 's nachts, tusschen twaalven en een, zitten ze daar van binnen in die mote te kaarten..... en 't ligt 'ne schat in verborgen.

Zoo melden menigvuldige zeisen.

***

Een *tumulus*?

Wel neen, een eerden hoop, waar de Kelten en later de Roomelingen hunne voorname dooden onder begroeven, en is zoo hoog en zoo groot niet en is anders gelegen.

De menigvuldige moten als deze van Langemarck liggen bij 't uiteinde van eene verhevene vlakte, bij hoogere akkerlanden; ze liggen zelf in eene leegte, in eene oude zompe, niet verre van eene beke, die vroeger 't dal onder water stak; ze zijn van 't vaste land door eenen wal gescheiden, waar men de eerde heeft uitgegraven om deze moten te maken en waar men 't speur nog af ontwaart.

Waartoe hebben die moten gediend?

Dat hebben wij vroeger in *Biekorf*- VIII, 295, uiteengedaan.

De heeren van 't vroegste leenroerig tijdvak vestigden op die moten hunne houten en leemen woningen, vooraleer ze steenen casteelen bouwden.

Men zou het met moeite kunnen vermoeden, ware het niet, zooals het reeds vroeger tweemaal in *Biekorf* stond, dat wij de kostbare beschrijving der leenroerige mote van Merckhem bezitten.

***

De zeise verzekerde ook, als ge in de mote van Langemarck dolft, dat uwe put 's anderendaags 's morgens wederom zou gevuld zijn.

Dat hebben wij beproefd tijdens het verlof.... en spijts de spoken nademaal ongestoord onze navorsching voortgezet.

Wij hebben gevonden hetgene wij voorzeiden, namelijk scherven eerden vaatwerk van rondom 't jaar 1000 en in 't midden van de mote, op eene zekere diepte, 'nen heerd: anders niet.

't Zelfste kwamen wij tegen in eene mote, op den Edwaerthoek te Poperinghe; wij zijn overtuigd dat men niets anders en zou vinden in de veel besproken mote van Rousselaere, slinks de spoorbaan van Meenen; 't en kan geen *tumulus* zijn; 't enkel aanschouwen van de ligging en 't uitzicht dezer hoogte bewijst het.

J. CLAERHOUT

In de sneeuw

HET sneeuwde. Twee meisjes, gezusters bij 't zien,
verdoold, aan de Panne, in de duinen,
gaan arrem en arrem, en werpen hun blik
vol angst, op de rijzende kruinen.

Het sneeuwde. De vlokken doorkrielden de lucht
en vielen zoo dapper en dichte:
zij kleefden aan kleeren, aan biezen, aan 't zand
en smolten op 't kindergezichte.

De grond was bedekt met een laken, zoo wit
als 't linnen dat komt uit de waschte,
een kleed ongestreken, nochtans zonder plooi,
dat hoogten, en leegten ook, paste.

Het sneeuwde. De weg lag voor hen, ongebaand,
en telkens zij zetten hun voetjes,
daar stonden, zoo diepe geprent in de sneeuw,
twee recht're, twee slinkere schoetjes.

Zij gingen. Ze en spraken. Hun hertegeklop
wordt luider en luider, naarmate
zij dieper en dieper de duinen ingaan,
intusschen 't wordt donker en late.

De nacht zond haar vóórwacht, en rondom in 't veld
de duisternis speelde in 't gewemel
der vlokken, onzichtbaar, en vulde de lucht
van de aarde tot diep in den hemel.

De kinderkes dachten aan moeder, die zou
rond 't huizeke, in kanten en hoeken,
al weenen en roepen de duinen opgaan
en vruchteloos achter hen zoeken.

Zij stonden en luisterden. 't Scheen dat een stem,
lijk moeders, hun naam had geropen
en dichtergesloten, met blijder gelaat,
de kinderkes gingen aan 't loopen.

Zij liepen, och arme, ze en wisten waarheen
en klommen zoo goed zij nog konden,
tot boven de duinen, alwaar zij alleen
te midden de duisternis stonden.

Zij keken in 't ronde, zooverre de sneeuw
zooverre de nacht 't liet vermogen;
maar niets en verscheen dat hun ooit was bekend
en tranen ontrolden hunne oogen.

Zij riepen. Hun stemme weerklonk in de lucht
zoo eenzaam, en viel in de vlakte.
Geen antwoorde. En 't jongste zei: ‘Zuster, 'k en kan
niet verder meer gaan!’ en het zakte.

En 't ander, lijk moeder zou doen, nam het kind
en drukte't in beide zijne armen,
en meende zijn lichaam, zoo koud en zoo stijf,
met 't ijs van zijn eigen te warmen.

Daar liggen zij nu, in een bedde van sneeuw
en de Engelen Gods die 't bemerken,
van 't hoogste der Hemelen, dalen omleeg
en dekken ze bei, met hun vlerken.

Zij stierven. En 's anderendaags, als de zon
had 't licht in het Oosten ontstoken,
ze 'n zag er geen kinders, geen lijken meer ook,
zij waren gedekt en gedoken.

JER. NOTERDAEME

De Kerlistoch en de Kerels van Vlaanderen

DE heer HUB. VAN HOUTTE heeft over eenige maanden een werkje uitgegeven dat voor titel draagt: *Les Kerels de Flandre. Contribution à l'étude des origines ethniques de la Flandre* (*Louvain*, 1898, in 8° pp. 78), en waarin hij tracht te bewijzen dat de *Kerels van Vlaanderen* vóór de XIVde eeuw als afzonderlijke volksklas nooit maar bestaan hebben in de inbeelding van den geschiedenisschrijver Kervyn de Lettenhove en van zijne naschrijvers. Bij het wederleggen dezer meening, ontmoet de schrijver noodzakelijk de verschillige bewijsredenen aangehaald door Kervyn, en onder andere de *Kerlistoch.* Luister naar wat hij over dit punt zegt (blz. 38).

> '*Quant au* Kerlistoch *ou tribut levé sur les* Kerels, *dont il est question dans une charte de 1233*, *il faut reconnaître qu'ici M. Kervyn a joué de malheur. Il s'est basé sur le texte publié par Warnkoenig*, *lequel s'en rapporte lui-même au recueil de chartes de Godefroy* (*V*, *p. 472*). *Or la copie de cette pièce a été faite d'une manière très défectueuse. Ainsi le mot qui nous intéresse a été écrit* Kerlistoch *alors que la pièce porte* Kerslistoch. *Godefroy a oublié la lettre s qui suit la lettre r. Aucun doute n'est possible sur la lecture de ce mot. La pièce, qui est un original avec sceau*, *repose aux archives départementales du Nord à Lille* (*Archives civiles B. 37* (*carton*) *3e pièce. Inventaire Leglay et Desplanque*). *Une copie de cette pièce se trouve dans le cartulaire oblong de Flandre* (*Inventaire B. 1569*). *Il y est encore écrit* Kerslistoch. *Il n'est donc certainement pas question dans ce mot étrange de* Kerels *ou* Karls.'

En, in eene verzending, voegt hij er bij:

> '*C'est à Mgr. Dehaisnes*, *le savant archiviste de Lille*, *que nous devons ce renseignement inédit. - Nous avons cherché à*

> *élucider le sens de ce mot. Aucun glossaire n'en parle. Seulement le contexte nous aide à l'éclaircir:* "*in fractione dicarum quae teutonice Kerslistoch dicuntur.*" *Le Kerslistock est donc soit la fractio dicarum ou repartition de l'impôt*, *soit les* "*dicae*" *ou redevances elles-mêmes. Ne pourrait-on pas y voir le correspondant du* Kerbstock *ou* Kerbholz *allemand que Grimm traduit par* di-ca, *taille et talea.* (*Der Kerbstock war das älieste dienst-und Pachtregister... v° Kerbstock*). - *Ce mot appartient aussi au vocabulaire moyen-neerlandais: voir* Verwys et Verdam: *Middelnederlandsch Woordenboek*, 's Gravenhage, depuis 1882, v° Kerfstoc. - *Ce qui semble confirmer notre manière de voir c'est que le Kerslistock vise une attribution du prévôt de S. Donaat. Or nous savons que celui-ci exerçait*, *comme chancelier de Flandre*, *la fonction de receveur des revenus du comte:* GACHARD, *Inventaire des archives des chambres des comptes*, *t. I, p. 335.*'

Op mijne beurt heb ik willen eene poging wagen om de oplossing van den *Kerlistoch* nog een stapke te doen vooruitgaan. De lezer zelf zal oordeelen of ik erin gelukt ben.

Beginnen wij met een nauwkeurig onderzoek der teksten.

De eerste is ontleend aan eenen saarter van 3^en^ Oegst 1233, opgesteld te Rijsel, eene overeenkomst bevattende tusschen Joanna, gravin van Vlaanderen en den proost van Sint-Donaas te Brugge, aangaande zijne rechten als kanselier van Vlaanderen. Daarin leest men o.a.: *Similiter pro vadiis habebit* (cancellarius), *quod rationabiliter expenderit in fractione dicarum quae teutonice Kerslistoch dicuntur*[1].

De tweede is te vinden in eene verklaring der rechten en plichten van den Proost van Brugge gedaan door de gravin van Vlaanderen omtrent 't jaar 1275.

> *Item debet habere* (praepositus) *omnes expensas existentes in ratiocinio, necnon Bergis et Furnis in fractione dicarum que frangi non debent nisi ipso praesente vel ejus certo nuncio*[2].

(1) Vglk. WARNKOENIG, trad. GHELDOLF, *Histoire de la Flandre*, D. II, blz. 440.
(2) GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutume de la Prévôté de Bruges*, II, blz. 49.

Door de vergelijking dezer twee teksten krijgt men de overtuiging dat de benoeming *Kerlistoch* toepaslijk was uitsluitelijk aan de *dicae* der omstreken van Veurne en Sint-Winoxbergen. Wat waren deze *dicae*, en waarom van deze alleen gesproken en geenszins van de andere *dicae* van Vlaanderen? Indien in dit woord de beteekenis van *belastingen* te zoeken is, meen ik dat de Proost hetzelfde recht mocht genieten in het overige van Vlaanderen. Daarbij *frangere* en *fractio*, zijn, mijns dunkens, de gepaste woorden niet om onze oude ‘ommezettinge’ in 't latijn wêer te geven. In het woord *dicae* zou ik dus liever onze oude Veurn-ambachtsche *dijken* zien, en wel inzonderheid de oude dijken tusschen Bergen en Veurne, bezijds of door de Moere, aangelegd om het water binnen zekere palen te houden en langs Nieuwpoort naar de zee te geleiden. Op gepasten tijd den dijk openbreken en alzoo het water laten zijne vette bestanddeelen op de omliggende weiden nederleggen, was een gedacht dat menige aanpalende eigenaar of gebruiker dikwijls zou uitgevoerd hebben, had de Proost van Brugge het hoog bestuur daarover niet gehad. De reden ervan? De groote uitgestrektheid van eigendommen en heerlijkheden die de proostdij van Sint-Donaas tusschen Veurne en Bergen bezat, en die door het doorbreken der dijken grootelijks konden benadeeligd zijn(1). Wil men nu zijne nieuwsgierigheid nog verder drijven en gaan opzoeken of er rond Veurne of Bergen geene sporen van den ouden *Kerlistoch* meer te vinden zijn? Op de kaarten van Veurne-ambacht van de XVII^{de} eeuw vindt men in het Noorden der Moere op Adinkerke, eene waterleiding die heet *lange kruislis.* Er heeft noodzakelijk eene *korte kruislis* bestaan, en beide waren oudtijds waarschijnlijk kortweg *kruislis* genoemd. Daar in het Vlaamsch de opeenvolgende medeklinkers *kr* weleens de *metathesis* van *ker* ondergaan, ware het niet te verwonderen dat in gesprokene zoowel als in de geschrevene taal het woord *kruislis* oudtijds *kerslis* uitgesproken en geschreven wierd.

(1) Vglk. EUGÈNE BACHA. *Le chancelier de Flandre.* Bruxelles, 1897, blz. 10-11.

Voegt men nu daarbij het laatste deel *toch* op zijn fransch uitgesproken voor *tocht*, bij Kiliaen vertaald door *aquaeductus* of *waterleed*, dan komt men uit op de oude *kerslistoch* of *kruislisleed* in Adinkerke tusschen Veurne en Bergen. Wie weet er iets beter? Of is 't bovenstaande niet aanneemlijk?

H. HOSDEY

ter koninklijke bibliotheek te Brussel.

De geschiedenis van 's menschen schoeisel

DE noodzakelijkheid van zijne voeten te beschutten tegen de steenen, die in sommige landen de wegen bedekken, alsook van ze te bevrijden tegen doornen en distelen, die zoo gemakkelijk overal groeien, ook eindelijk de noodwendigheid van die te beschermen tegen het stralen van het venijnig kruipgedierte, deed zonder eenigen twijfel, bij den mensch, het eerste gedacht van schoen ontstaan.

De mensch begon daarom zijne voeten met breede bladen te omwinden, die hij deed vasthouden met taaie wissen. Maar op die zool, van een enkel blad dikte, en kon bij toch niet ver gaan, ook verzon hij welhaast van twee of drie boombladeren op elkanderen te leggen. Alras bestond de eerste verbetering, die aan de nieuwe uitvinding toegebracht werd.

Andere volgden, en de zolen wierden welhaast van biezen gevlochten of van drooge vellen gemaakt, om ze alzoo duurzamer te doen geworden. In plaats van met wissen wierden zij na eenigen tijd met linten en riemen vastgemaakt en allengskens wierd het schoeisel geheel fatsoenlijk.

Van de riemen van zulke snoerzolen was er sprake, in het antwoord door den aartsvader Abraham aan den koning van Sodoma gegeven, toen deze hem geheel den oorlogsbuit afstond, zijne lieden alleen uitgenomen.

Niets en wilde de oudvader, geene zoolriem, ja geenen enkelen draad. Later waren het riemen die Moyses losdoen moest om blootsvoets den brandenden braambosch te naderen, en Josué ontbond ze ook, om zijn schoeisel af te doen op het bevel van den Engel des Heeren.

Dat eerste schoeisel is blijven bestaan, en alhoewel het meest in de warme landen gedregen wordt, vinden wij het de wereld rond. De bewoner van het Annamitisch keizerrijk draagt onder den voet, de zool van buffelvel, en de Alpische geitenwachter en kent geen ander schoeisel als de leeren bindzool, die hij met koorden rond zijne beenen vastmaakt. Juist gelijk in Van Maarlandt's tijd gaat de Franciscaan en de Carmeliet, in onze groote steden en tot groote verwondering van onze verfijnde beschaving, geschoeid met de oorspronkelijke snoerzool.

> Marcuse horic des ghewaghen
> Dat si solen moesten draghen
> Alse die freren doen al nu[1].

Kostelijke schoen droegen de Hebreenwen ook, maar meest de vrouwen. De prachtige schoen van Judith[2] verblinden zij de oogen niet van Holofernes? Hoe rijkelijk waren peerlen, gesteenten, goud en zilver daarin verwrocht? Zoo schoon beschreef Vondel de kleederen der Engelen:

Uw feestgewaad stond stijf van peerlen en turkozen smaragden, diamant, robijn en louter goud[3].

De propheet Ezechiël, wanneer hij de weldaden opsomt waarmede God het volk van Israël beladen heeft, zegt dat de Allerhoogste het schoeide met *Ianthino*[4]. Van dit leder wordt er reeds melding gemaakt in den Boek des Uitgangs. Inderdaad, onder de giften, die de kinderen van Israël God moesten aanbieden, vinden wij de *Pelles Ianthinas*[5]. Nu, de uitleggers van het Heilig Schrift en komen niet overeen om ons juist te zeggen wat voor

(1) Rijmbijbel van Jacob van Maarlandt, II. 227719-81.
(2) Judith X.3. XVI.11.
(3) Lucifer van Vondel, 1429-30.
(4) Ezechiël XVI.10.
(5) Exodus XXV.5.

vellen dat het waren. Het schijnt, dat het Hebreeuwsch woord niets anders aan en duidt, als de purpere verwe van die vellen. Andere nochtans beweren dat het de naam is van een dier, en wel van den zeehond, die zeer gemeen was op de kusten van het heilig Land. Het bovenste en het onderste vel van dit tweeslachtig dieren gelijkt 't een aan 't andere niet; het bovenste is veel dikker en geheel ruw, zoo dat hét wel dient om er tentenkleêren van te maken; het onderste integendeel is dun en taai en best geschikt tot het verveerdigen van kostelijke schoen. Er zijn er toch ook die houden staan, dat die vellen niets anders en waren als geit- of schapenvellen, die in het rood waren geverfd. Wat er ook van wezen moge, die kostelijke vellen dienden niet om gemeene schoen te maken, en uit die kunst van verscheidene lederen te bereiden kunnen wij besluiten hoe ver het schoemaken in die vroege tijden reeds gevorderd was.

Ten anderen, gemeene schoen kreeg men bijkans voor niet. Samuel, volgens de getuigenis van het Heilig Schrift, getuigde plechtiglijk voor God, dat hij van niemand het minste geld ontvangen had, en niet alleenlijk dat, maar zelfs hetgeen bij de Hebreeuwen schier geene weerde had, een schoeisel. Duidelijk verstaan wij nog, van hoe weinige weerde de gewone schoen waren, door de woorden van den propheet Amos[1], die aan Israël zijne groote gierigheid verweet. ‘Uwe rechters,’ zegt hij, ‘voor eenen niet, voor een paar schoen dat iemand niet en heeft kunnen betalen, stellen dien mensch onmeedoogenlijk in de handen van den geldeman, en maken hem zijnen slaaf.’ ‘Gij mannen,’ zegt de propheet nog, ‘die den gemeenen man in den grond boort en de armen vernietigt, hoort wat ik u te zeggen heb: ‘Wanneer,’ zegt hij, ‘zal de nieuwe maan voorbij zijn, opdat wij zouden kunnen onze waren verkoopen? Wanneer de Sabbatdag, opdat wij mogen onze zolders openen, graan verkoopen, de sikkel verminderen, en ons bedienen van onrechte schalen? Alzoo zullen wij den behoeftige dwingen zijn zelven te verkoopen en dat voor de kleine weerde van

(1) Amos II.6. & VIII.6.

een paar schoen. Maar de Heer heeft gezworen dat hij u wel zal vinden, op den dag van zijne gerechtigheid.'

('*t Vervolgt*)

AUG. VAN SPEYBROUCK

Mingelmaren
Het Postwezen te Brugge in 1764

WIJ lezen in *den grooten Comptoir Almanach 's Lands van den Vryen voor het schriekel-jaer Ons Heere Jesu Christi MDCCLXIV. Tot Brugge*, *bij Joseph van Praet*, *Drucker 's lands van den Vryen*, *op de Kuypers-plaets:*

'Vertrek der Posten tot Brugge. Den Post vertrekt alle dagen 's morgens ten zes uren en half naer Oostende, Nieupoort, Veurne, Duynkerke, Grevelingen, Calis, Bergen St Winocx en Bouloigne.

Daerenboven vertrecken de Posten nog als volgt.

Alle dagen ten 3 uren naer noen voor geheel Vlaenderen en Braband, alsook Fransch Vlaenderen, Artois, Picardien en Vrankrijk; naer Lokeren en geheel het Land van Waes, Hulst, Geertsbergen, Aelst, Ninove, Dendermonde, heel Artois en Picardien, Namen, Huy, St Truyden, Tongeren, Luyk, Maestrigt en geheel het Land van Limbourg, etc.

's Maendags en Donderdags, raer geheel Italien en Savoyen.

Dyssendags en Saterdags naer Hambourg.

Dyssendags en Vrydags, naer Weenen en d'erf-landen van den Keyser, geheel Hoog-Duytsland en Hoogstraeten, Turnhout, Arendonck en Diest.

's Woensdags en Saterdags, 's morgens ten 6 uren en half naer Londen en geheel Engeland.

's Vrydags, naer geheel Spagnien en Portugal.

Den Saterdag, Dyssendag en den Vrydag, naer de stad en geheel het Land van Luxembourg en Lorreynen.

's Sondags en 's Woensdags, naer middag ten 3 uren naer geheel Holland en Zeeland, Kleefland en Kassel, Berlyn, de landen van den koning van Pruyssen, Saxen, Polen en Moscovien, alsook naer Luyk, Sweden, Denemerken, Bremen, Hanover, Munster, Paderborn, Bruyswyk, Kassel en naer Diest.

's Woensdags en Donderdags, ten 3 uren naar Italien, de Erflanden van den Keyser en Hoog-Duytsland.

Aenkomen der Posten.

Alle dagen 's morgens ten 8 uren van geheel Vlaenderen en Braband en Fransch-Vlaenderen, Land van Waes, Frankrijk, Keulen, Frankfort, Mauheim en Heydelberg.

Alle dagen ten 4 uren en half naer middag van Oostende, Nieuport, Veurne, Duynkerke, Bergen St-Winocx, Grevelingen en Calis.

Daer-en-boven arriveren de posten nog als volgt:

's Woensdags, Donderdags, Saterdags en Sondags, 's morgens ten 8 uren van geheel Holland, Zeeland, Duytsland, Sweden, Denemerken, Hanover en het land van Luxembourg, Italien, Weenen en Hoog-Duytsland, de Landen van den Koning van Pruyssen, Saxen, Moscovien en Polen.

Nota:

1. Dat de brieven van Spaignen geduerende den winter een en twee dagen laeter arriveren als boven gemarqueert is.
2. Dat het aenkomen der brieven van Engeland, die tweemaal ter weke vertrecken van Londen, niet en kan gemarqueert worden, om redens de passagie der Zee, 't welk aen den wind dependeert.
3. Dat de brieven na Italien en Duitsland, die Wezel of Keulen moeten passeren, behalven die van de stad Hambourg, moeten gefranqueert worden tot Brugge, faute van dien sy op 't Postcomptoir blijven liggen, en alle de packetten voor de stad Hambourg, Wezel en Keulen, wegende eene once en meer, ook moeten gefranqueert worden; als ook de brieven en pacquetten addresserende aen de voorseijde post-meesters.
4. Dat men wel deugdelijk recommandeert te stellen de naeste stad op het addresse van de brieven voor de dorpen, parochien, kasteelen en abdijen, op dat die sekerlijk mogen bestelt worden.'

J. CL.

Lazaret gesticht op Emelghem door die van Iseghem.

AAN mynheer den Bailliu en die van der wette van Haeselt oft vierschaer van Oost-Yper, vertoogen wtmoedelyck en geven te kennen die opsittende laten van de selve heerlyckhyt in Emelghem, hoe dat die van wette van Ysighem hun hebben vervoordeert en jegens alle costuemen ende placaten zijn vervoorderende te maecken ende hebben gemaeckt voor hunne ziekenen besmet met Lazarie omtrent de herberghe ghenaempt *die marsche* in de gebuerte ende dat is een ovenburch d'welck zy daer toe hebben gehuert aen Lucas van Helft tot groot prejudicie van het gemeente die daer omtrent zijn wonende. Biedende daerom myn H^{r} Bailliu endie die van der wet dat hem zoude believen daer inne te onderhouden oft doen ouderhouden die Statuten gezegt: *Lex Leprosorum* en wetten daar van zynde, welck doen zullen wel doen.

Uit de oorkonden der kerk van Emelghem, Boek A. Bldz. 128. Zonder jaartal maar geteekend *Obrecht.*

AUG. VAN SPEYBROUCK

Aan dit talmerk is er een bijvoegsel.

[Nummer 21]

In de wijde Wereld

TEGEN den valavond kwam de kermiswagen in het dorp gereden. Moe van 't rotsen achter de lange, lange bane, trok de voerman zijn peerdtje op den mulligen zandweg en, achter een laatsten snok, hield de wagen stil onder een reke magere kopwilgen.

't Was een armtierige houten bak, op twee scheefuitschietende wielen, overal verlapt en genageld met plankskes en gevonden stukskes blek, zoodanig dat er van het blijblinkend kermiswagentje, met klaterblauwe en roodstriemige wanden en gebekte euzies, niets meer te zien en was. Het ding staat daar eenig nu en zwart in den grijzen avond, op de verlatene eerdevlakte. De vent houdt het leizeel nog in zijn hand, trekt twee, drie zware rookkuilen uit zijn kromme pijp en zijn oogen blekken op die leelijke, kale verte, daar de kleine neêrgehurkte huizekes uitsteken. Dan beziet hij zijn langharig peerdtje, dat tusschen de tramen, met neêrhangenden kop, zijn droeve oogen opdraait, of wilde het vragen: is 't hier nu einde-

lijk dat we blijven rusten? - Van achter den wagen komt een tweede vent bij het peerdtje staan; hij ook beziet het landschap, en zijn oogen tellen de huizen die rond de zwartlompe kerke staan, en hij vervolgt een bende donkere kraaien, die gerrend opvliegen en verdwijnen achter den deemsteren nevel in de verte.

‘Uitspannen, meister?’ vraagt hij en zijn groote handen komen van onder zijn wijden huzarenmantel die over zijn breede schouders hangt.

Meister's zwarte oogen kijken altijd even kwaad. Hij laat het leizeel vallen en hij strijkt de magere haarkes van zijn jongen baard. Zijn hoofd heeft eindelijk ‘ja’ geknikt en de groote vent ontgespt de riemen, - de tramen vallen en hij leidt Miska langs den gerskant. De driepikkel wordt achter onder den wagen geschoven en nu staat 't gedoen vastgeschoord gelijk een geankerde trekschuite.

Diepe, in 't uiterste hoekske tegen den bovenwand lagen Guustje en Grietje te ronsen in de hangmat. Als zij den schok van den stilhoudenden wagen voelden, sloegen zij eveneens het vensterken open maar... 't was koud buiten en grijs regenweer; zij trokken haastig hun krullebol binnen en speelden voort. Ze zaten hier zoo goed, zoo warm gescholen, in dat koddig kleen wereldtje, tusschen al dien brol en oude tapijten, rondom in 't leutig kermisgoed. Beneden stond de oude draaiorgel, daar al dat oudgekend gezang, zwijgend nu, in gescholen zat. Vaders clarinette lag daar, nevens de trompe van Pruus en den muizelzak, tusschen tapijten en berenvellen, achter de witgekalkte tafel en de vierkantte kunstenaarsstoelen en renkoorden. Onder de stoof lag heel moeders goochelkraam, zwart en blinkend duivelgereedschap. Boven tegen de zoldering van den kermiswagen hong het poppenvolk: met neêrhangenden, kalen houten kop en slakhangende leden gekten zij rond met hun groote ronde oogen over heel die doeninge. Op den orgel zat Kole, katijvig opgekrompen en uit zijn lepelholde zwart wezen keken zijn slaperige oogen rond, en hij liet bij stonden zijn naakte oogschelen neêrvallen.

De jongens taterden en rolden hoog in hun hoekske, doken onder hun vaneengerafeld deksel en lachten luide. Als heel die kleine wereld vergaan was in één schemerboel, legden zij hun hoofd nevens elkaar en droomden van Pruus, den grooten, goeden knecht en van zijn vertelsels uit den ouden tijd: toen Vader Meister koning was en Moeder Lotte koningin, in een kunstekot zoo hoog als de boomen en zoo lang als de dreve; met duizend koebonte peerdekes en ruiters in gouden kleers, zotte *clowns* en zwarte tooveraars met sterhoeden en reuzen met beenen lijk boomen en schouders lijk rotsen.

Meister en Pruus, gedoken in hunne groote mantels, den breeden hoed op de wenkbrauwen, waren met hunne speeltuigen naar 't dorp getrokken. Zij gaan door al de straten, en overal op de hoeken neemt Meister zijn clarinette en Pruus zijn trompe en ze spelen een deuntje. Zij keeren hun hoorns naar den wind en draaien om overal gehoord te worden. Dan roept Pruus, dat er dezen avond buitengewone vertooning is en ongehoorde kunsten te ziene zijn! De deuren vliegen open, de jongens stormen buiten en diepe uit de donkere straten komt het volk uitkruipen. Al de menschen volgen de twee musicanten, door het dorp eerst en dan bij den kermiswagen.

Pruus plant drie stekken in den grond en bindt er brandende pekfakkels aan; hij haalt het gereedschap buiten, spreidt de tapijten en de berenvellen open en kijkt onophoudend boven zijn hoofd naar den leelijk zwarten hemel en den smuikregen die neêrzijpelt. Het volk staat in een grooten kring rond de fakkels. Moeder komt buiten kijken, en als ze gezien heeft dat er veel, veel volk is, gaat zij binnen, strijkt de lagetzwarte krullen van vóór heur bronzen wezen; schudt de groote zilveren bellen die aan heure ooren hangen, doet heur armbanden rinkelen en werpt een grooten gestruifelden turkschen doek op heur hoofd.

De jongens worden ontwekt. Guustje geeuwt verdrietig en Grietje boort zijn vuistjes in zijn oogputten. - 't Ging daareven zoowel en de droom was zoo blijde. Nu moeten zij de goudgeschilferde baaien en broekskes aantrekken

en buiten in de natte koude gaan kunsten doen. Grietje nam heur beltrommel, Guustje zette Kole, het bruinzwart aapke, op zijn schouder en zij wipten met een poppensprong beneden. Vader had zijn mantel afgelegd en hij stond in zijn blauwe spanbroek en geluwe onderveste, zijn bloote armen gekruist op zijn borst, te wachten naar Pruus, die in de donkerte, achter den wagen, zijn gouden baai aantrok die spande op zijn eenlijke borst, als een geschulpt karpelvel.

Er ging een schaterend muziek op met clarinet, tromp, beltrommel en trombaal, en Guustje en Grietje dansten in de ronde. Daarachter grepen ze allen malkaar de hand, kwamen heusch vooruitgeschreden, bogen diep, stapten achteruit en: nu zou 't spel beginnen, riep Pruus. Hij greep eene groote wagenzwepe en haalde Mozij uit den donkeren bak onder de kar, den witten waterhond, die met ingetrokken steert, en hangende ooren schoorvoetend kwam uitkruipen en hem in 't midden de ronde op zijnen zet neêrliet en zijne voorpooten achter zijnen hals lei. Daar bleef hij zitten en geeuwde vervaarlijk, terwijl Pruus rondridderde om 't volk achteruit te duwen.

Pruus zwoei zijn armen driftig en schreeuwde in lange woordenreken wat voor wonderheden de toeschouwers zoo maar op 't onverwachts gingen te zien krijgen. Op een slag van de zwepe ging de hond aan 't dansen op 't muziek van den orgel, dien Frau Lotte draaide. Een tweede zweepslag en de hond wipte gezwind op tafel en stoelen, rookte een pijp en deed een heelen boel dingen daar ‘een verstandig mensch over zou staan gapen?’ bemerkte Pruus. - ‘Toe, een beetje handgeklak, dat geeft het beest dubbelen moed,’ beweerde hij. Het volk bewonderde den geleerden hond en ze hankerden naar meister en de jongens die, dicht bij elkaar gedrongen, stonden te bibberen van de koude in den nijpenden stuifregen. Pruus zei en tierde en bevool en een laatste zweepslag deed het bevend beest weer in zijn donkeren bak verdwijnen.

Nu was de beurt aan Kole. Het aapke had soldaatjeskleeren aan en 't voerde met een houten savel en een

kindergeweer al de bevelen uit die Pruus, als een echt veldoverste, uitgalmde. De jongens schaterden van leute.

('t Vervolgt)
FRANK LATEUR

Lied gezongen op maandag 29sten van oegstmaand, door de Zusters van 't klooster der H. Gehoorzaamheid gezeid Blauwe Nunnen, te Veurne[1] *ter gelegenheid van den 25sten verjaardag als Overste van Moeder Celestine, in de wereld Jufvrouw Charlotte De Voghel*[2], 1873-1898.

Vreugdelied

Op de zangwijze: *wis wis wis bon bon.*

Wij willen in dees vriendenschaar
getuigen voor u al te gaar
dat nooit een lied met beter hert
en blijder geest gezongen werd.

En wierde ons lied 'nen hemelzang,
te schoone 'n ware 't noch te lang
voor *Celestine*, 't hemelkind,
wiens hert ons hert aan God verbindt.

(1) In 't jaar 1840 heeft de weledele jufvrouw ZENOBIE VERMEESCH, moei van den hooggeachten heer Senator *de Spot-Dautricourt*, den eigendom gekocht van het tegenwoordig klooster der Zusters van de H. Gehoorzaamheid te Veurne.
Daar opende zij eene bewaarschool voor de arme kinders van stad, en nam eenige godvruchtige dochters bij haar om voor die kinders te helpen zorgen. In 1859 ontving zij met 2 harer gezellinnen het kloosterkleed uit de handen van den *Hoogeerweerden Vicaarheer* Scherpereel, en zoo was het klooster der H. Gehoorzaamheid gesticht. Het had voor eerste leden voornoemde jufvrouw Zenobie Vermeesch onder den naam van Moeder *Norbertine* en de Zusters *Benedicta* en *Idesbalda.*
Moeder *Norbertine* stierf te Veurne den 27 November 1872, vol verdiensten voor God en de menschen. Voor hare dood had zij het klooster mild begiftigd, en voorzien in 't bestaan der zusters.

(2) Geboren te Veurne, wierd, na de dood van Moeder *Norbertine*, in den ouderdom van 37 jaar tot Overste gekozen, den 10 Juni 1873.

En ginge men de wereld rond
geen een die zulk een Moeder vond
zoo wijs in alles wat zij doet
zoo vroom, zoo minzaam en zoo goed.

Geroemd, gezegend zij de dag
dat God in onzen nood voorzag
zooals Hij 't deed voor *Elias*
die radeloos en tenden was.

De zusters waren in 't verdriet
als de eerste Moeder ons verliet,
maar met 'nen *voghel*, God terstond
ons klooster moed en sterkte zond.

En dank aan uw behendigheid
uw zorge en uwe werkzaamheid
zoo groeide ons Huis hier dapper aan
en liet zijn takken uitwaard gaan.

De *Panne*(1) waar sinds eeuwen lang
het zeenat ruischt met wilden zang,
of fluistert op den witten vloer
in 't rimplen van zijn watersnoer.

O Moeder gij, zoo wel begaafd,
g' hebt 't visscherskind geleerd, beschaafd,
en stondt daar altijd vroom en blij
den weerden dienaar Gods ter zij.

En *Coxijde*(2) ook, o 't zij gegroet,
waar d'hooge blanke duinenstoet
van in de wolken, vroeg en laat
uw wijs bestieren gadeslaat.

En *Steenkerke*(3) in wiens breed verschiet,
op weide en veld, men bloemen ziet,
die 't geurend beeld zijn van uw hert
waar nooit geen booze voet op tert.

(1) De school op de Panne, gesticht in 1867, door moeder Norbertine, begon met een honderdtal leerlingen, en telt op heden ruim 400 kinders.
(2) De school van Coxijde wierd gesticht den 11 mei van 't jaar 1891.
(3) De school van Steenkerke begon den 16 Juni 1894.

Wij groeten ook het nieuw *Gesticht*[1]
dat u zoo nauw aan 't herte ligt,
en waar de weeze als dankbaar kind
in u haar moeder wedervindt.

En nog de ruime *scholen hier*[2]
vermeerderd onder uw bestier,
en waar onze engels blij van aard
gezegend worden en bewaard.

Gelukkig zijt ge, o *Veurenstad*,
omwil van dien verborgen schat
gedoken eerst in de eenzaamheid
van 't klooster der *Gehoorzaamheid.*

Oh! 't slacht den vromen edelsteen,
die schittert eerst voor God alleen,
maar die gekend eens, 't allenkant
bewonderd wordt als diamant.

o Moeder die wij vieren thans,
bewaar uw deugd en uwen glans
voor God, voor 't kind, voor ons, voor al
wie later u nog loven zal.

En mochten wij, na vreugde en leed,
met 't blauwe golvend kloosterkleed
in 't licht van Gods genadestraal
u volgen in zijn Hemelzaal.

A.M.

(1) 't Weezenhuis van Veurne, gesticht den 1 October 1893.
(2) Het getal schoolkindors te Veurne beloopt heden tot 425.
De kloostergemeente telt 27 geprofeste zusters, waaronder 7 hun diploma van onderwijzeres bezitten.

De geschiedenis van 's menschen schoeisel

WIJ denken nu een gedacht te hebben gegeven van het schoeisel bij de Joden en de oude Hebreeuwen. Een ander volk dat in de veroude tijden de wet aan de wereld gaf en daarom hier niet en mag vergeten worden, zijn de Roomelingen. Overal, in het Oosten gelijk in het Westen, deden zij hunne machtige hand gevoelen; de volkeren bogen hun hoofd onder hun juk, spraken hunne taal en volgden hen na, in levens- en kleedingswijze. De Grieken, wel is waar, hadden hun in alles voorgegaan, maar met van deze laatste in het bijzonder te handelen, kunnen wij toch niet nieuws zeggen.

De Roomsche schoen sloten overal evenwel, en kwamen ten halfst 't been; van op den wrijf tot boven toe, bevatten zij het been en wierden alvooren toegeregen met rijgkoorden of met linten. Iemand die wel wilde geschoeid zijn, moest schoen dragen die goed spanden.

De oudste Roomelingen droegen schoen van rouw leder, maar met der tijd veranderde dat ook, en het leder wierd gelooid of door de huidevetters gereed gemaakt. Welhaast kwam het geverwd leder op, ja het gebronsd, 't verguld en 't verzilverd, en het ging zoo verre dat de overheden er hun moesten mede moeien om de pracht in te toomen. Deze was zoo verre gekomen dat men, in het verveerdigen van schoen, dunne blaadjes goud dierf bezigen, ja zolen miek van louter goud. De schoemakers hadden de goudsmeden verdrongen, om hen in hunne plaats te stellen. Ook die ambachtslieden en waren de eenigste niet, die te klagen hadden, maar de diamantzetters, tot hunnen grooten spijt, zagen hunne glinsterende kostbare gesteenten tusschen de pekzwarte vingeren van den schoemaker, dia het overleder, ja geheel den schoe ermede versierde. Verkwisting van den eenen, maar ook misbruik van den anderen kant.

De verwijfdheid der zeden bracht meer nieuwigheden in de schoedracht. De *mode* bracht een slag van grieksche schoen in, die *sicyoniae* genaamd wierden. Deze waren lichter en fijner als al de voorige. ‘Indien gij mij,’ zegt

Cicero in zijnen eersten boek des Redenaars, ‘sicyonische schoen gaaft, ik zou mij wel schamen ze te dragen, want zij en zijn maar goed voor het vrouwvolk.’

Binnen in huis droegen de vrouwen het *mulleum*, een slag van kamerschoe. Perseus, in zijne hekeldichten, doet twee lieden, uit een van Menander's tooneelstukken, te voorschijn komen en toont hoe Davus tot een beleefd vaarwel, een slag krijgt van het *mulleum* der schoone Chryses. Niet alleen de vrouwen, maar ook hooggeplaatste lieden, droegen het *mulleum.* Dit was gemaakt van leder, dat eerst door den aluin was getrokken en daarna roodgeverwd. Te dien tijde ook versierden de Roomelingen hunne schoen met halve manen.

‘Waarom,’ vraagt Plutarchus, ‘die wassende manen op de schoen van onze raadsheeren? Zoude men ons daardoor niet willen leeren dat de geesten, eenen keer dat ze onze lichamen verlaten hebben, gaan wonen in streken die hooger als de maan liggen? Aan deze die verblind zijn door de grootheden der wereld, is het geene gedurige vermaning van de vergankelijkheid der aardsche zaken? Die mane immers en is nooit dezelfste, nu vermeerdert ze, dan wederom vermindert ze.’

Een ander slag van schoen waren de *cothurni.* De hertenjagers van Creta hadden eerst die schoen gedregen, toen Aeschylus die hooge lederen schoen, die ten halfsten 't been met riemen vastgesnoerd wierden, aan de uitvoerders van zijne treurtooneelen gaf.

De Grieken, moet gij weten, speelden hunne tooneelstukken in de opene lucht en voor hunne goden. De tooneelplaats besloeg eene groote ruimte en alles moest van verre kunnen gezien worden. Daarom was het noodzakelijk alles te vergrooten. Het aangezicht wierd met eene groote mom bedekt, waarvan de trekken sterk uitgewrocht waren, zoodanig dat de verst afgelegene aanschouwer de uitdrukking er van kon verstaan. Een vergroot hoofd om niet wanstaltig te schijnen, vroeg dat de overige deelen van het lichaam, ook vermeerderd wierden. Daarom trok men aan armen en handen lange handschoen met armstukken, en wierden de kleederen

op allerlei wijze opgevuld en verdikt. Daarom ook hadden de schoen der spelers vierdubbele korken zolen, die elk vier vingers dikte hadden. In het begin waren die zolen langwerpig vierkante, maar welhaast kregen zij de gedaante van het platte van den voet. Dit slag van stelteschoen wierd *cothurni* genaamd, en het treurspel voorbehouden. In de kluchte schoeiden Grieken en Roomelingen den *embatetes* of den *soccus.*

De '*soccus*' was iedereens drag, mannen en vrouwen gingen ermede geschoeid; ook koningen, edelen en rijken droegen de '*cothurni*.' Soms trokken ook wel vrouwkens van kleine gestalte, om wat grooter te schijnen, deze laatste gereedelijk aan. De koningen van Alba droegen purperen *cothurni*; Melpomene, de zanggodinne van het treurspel wordt altijd verbeeld met rijke *cothurni*; en de koningin Cleopatra wordt er mede versierd op een standbeeld dat tot nu toe bewaard is.

Van vele soorten van schoen hebben wij reeds gesproken, maar er waren in dien tijd te Roomen nog wel andere. Alzoo droeg men daar ook schoen met tatsen of nagelen, *calceamenta clavata*, niet gelijk nu met platte koppen, maar met scherpe punten; ook soldateschoen, '*crepidae*' genaamd, slag van stampers, die den opkomenden man van verre lieten hooren. De wijsheeren hadden insgelijks de hunne, te weten de '*baxeae*,' en de postmeesters droegen reeds leerzen of '*ocreae.*' Zoo eenen man zag Horatius slapen in de sneeuw, en hij sprak hem aan:

Ocreatus in nive dormis.

Boerenschoen zag men ook in de Roomsche gouwen en zij droegen den naam van *perones.*

Eindelijk, zullen wij nu daar nog de *soleae* bijvoegen, of de sletsen, die de Roomeling binnen in huis droeg, en die eene enkele zool waren, waarop het onderste van den voet rustte.

Ik geloof dat wij, van al de schoen nu gesproken hebben die de Roomsche schoemaker moest verveerdigen, en waarvan wij den naam nu nog terugvinden bij de oude schrijvers.

In een naaste schrijven, zullen wij Germanen en Gallen bezoeken, om ook hunne schoen te leeren kennen.

AUG. VAN SPEYBROUCK

Nog een oud Passieboekske

B*IEKORF* schreef, in Bloeimaand laatstleden, van de *Passiebloemen*, een handschrift dat van het einde der 15e eeuw schijnt te wezen: 't en is, zegt hij, geene volledige verhandelinge van het lijden Christi. Welnu in het Passieboekske dat ik alhier wil bekend maken ‘hebdi die heele passie Cristi na die vier evangelisten, ende het boecxken is gedeilt in drie deelen ende in sijn capittelen. Ende van tgeheele liden Jesu is elc capittel gedeilt in sijn articulen, ende bi elc artikel een oefninge ende een gebet roerende dat artikel.’

Hier is het heele titelblad:

Fasciculus myrre.

Dit is een sonderlinge devote materie van die passie ons Heren Jesu Christi, geheeten dat busselkijn oft dat bondelken van myrre, vergadert van eenen geesteliken ende seer verlichten broeder van die Minrebroeders oorden, van die familie der Observanten, in die Provincie van Colen, waerin dat hi (na veel sermonen ende geestelike oeffeningen) seer diepelijc ende claerlijc uutleyt die verborgentheden ende die schone leeringen die in dat liden ons Heren besloten zijn, boven alle duytsche boecken die men tot deser tijt toe geprent oft gescreven vint, oft van node ende profitelijck sijn om eenen gheesteliken voortganck in duechden te vercrighen. Ende is in die prente gecomen bi toedoen van eenen geleerden broeder genaemt broeder Mathijs van Dordrecht, Guardiaen Thantwerpen.

Fasciculus myrre dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Cantico 1.

Gheprent Thantwerpen bij Peeter van Keerberghe, woonende op onser Liever Vrouwen Kerckhof, in de gulde sonne. Anno M.D.LXV.

En op het einde van het boek staat nog het volgende: ‘Ghevisiteert ende geapprobeert bi heer Jan Goessens van Oorschot, prochiaen sint Jacobs binnen Antwerpen.’

Het boeksken wierd dus eenige jaren later geschreven als de *Passiebloemen* voornoemd, maar kwam meer dan 300 jaren vroeger *in die prente.* De taal is schoon, zeer genoegelijk om te lezen, alhoewel de trant min gemoedelijk is dan deze der middeleeuwsche schriften: wij zijn in het tijdperk van overgang tot nieuwere geestengesteltenisse, tot nieuwere taalvormen. De schrijver gaat gedurig de heilige Schriftuur te rade, alsook de heilige Vaders en ‘die heilige doctoren, als die engelsce doctoor S. Bonaventura, die subtile doctoor Scotus, S. Thomas' zomme’. 't Is het werk van een godvruchtig en tevens ook geleerd man, alhoewel er, in het verhaal van 't bitter Lijden, een en ander voorkomt dat geen Evangelie en is, en eenige beschouwingen die wat ver gezocht zijn: twee gebreken immers van den tijd. Hier is alles nog van middeleeuwschen geest doordrongen; de schrijver is een die met het oude tevreden is en met het steeds machtiger wordende Protestantendom niet mede en gaat.

De taal van het boek wierd zooeven schoon genoemd, en dat is zij inderdaad: eenige uittreksels zullen het bewijzen. Bastaardwoorden zijn zeldzaam: soms zal de schrijver een schoon Vlaamsch woord in de plaats zetten: *blasphemie*, zegt hij, of hoonsprake, in gehoochnisse ende *memorie*; tusschen haakskes, *parenthesis*, dat heet hij *tusscen twee halve manen.* De taal, over het algemeen eenvoudig, is soms streng wetenschappelijk, in overeenkomst met den hoogeren gang der behandelde vraagstukken, bij voorbeeld waar de schrijver over het H. Sacrament des Autaars de leering der *Schola* uiteenzet en spreekt van ‘dat sacrament ende dat dinck datter onderhouden is.’

Het verhaal van het Lijden Christi is zeer aangenaam om lezen. Het Evangelie wordt schoon weêrgegeven en uitgeleid. ‘Pilatus heeft Jesum gevraecht: Sidi die Coninc der Joden. Oft hi seggen wilde: Ist waer dat si u opseggen dat gi tegen des keysers wil segt, dat gi een koninc sijt. Pilatus en vraechde niet oft hy metter

daet een coninc was, want hi sach wel dat hi niet en ginc als een coninc, mer hi vraechde oft hi van rechtswegen een coninc was. Jesus antwoorde hem: segdi dat uut u selven, oft hebbent u ander lieden van mi geseit. Oft hi seggen wilde: ghi en hebt in mi niet gemerct, noch van mi gehoort, dat ic mi daerna gestelt heb om geeert oft ontsien te sijn, als een koninc. Ende hebdijt gehoort van den genen de mi voor u besculdigen, so moechdi bekennen die wortel, waar uut si dat seggen. Pilatus antwoorde hem: Ic en ben geen Jode, noch in haer wet niet gheleert, dat ic weten mach wie haer coninc is, die si verwachten, mer u volck ende u priesters, die u van mi beschermen souden, hebben u mi overgelevert als een misdadich mensch; daerom segt mi, wat hebdi gedaen.' En zoo gaat die schoone uiteenzettinge van het Evangelisch verhaal voort, tot dat Pilatus 'sprack totten Joden: Ik en vinde in hem geen sake waerom hi den doot sculdich is.'

Wanneer nu de schrijver iets meer vertelt dan de Evangelisten doen, dan steunt hij meest op de heilige Vaders en de Doctoren, en op 'die openbaringe Brigitte.' Dat hij op zijn Middeleeuwsch van den *bisscop* Caïphas spreekt, en van den *ridder* Longinus, die een spere nam, dat en zal wel niemand verwonderlijk vinden; maar recht aangenaam is het om te lezen, of soms lustig om na te gaan, hoe schoon hij uitlegt wat het Evangelie niet en zegt, of met welke gemoedelijke overtuiging hij een en ander vertelt dat niet al te zeker is!

'Joannes was bekent metten bisschop ende sijn knechten, want sijn vader was een visscher, ende hi in sijn joecht, eer hi Jhesum volchde, plach tot des bisschops huys vysch te brenghen.' En nog: 'Die valsce Joden hebben Jesum geleyt doort middel van dat dal van Josaphat, ende als si quamen bi die brugge die gemaecht was over dat beecxen van Cedron, so ghingen si over die brugge, ende togen Jesum door dat water, opdat de profecie van David vervult soude worden: van dat beecxken sal hi in den wege drincken.' Catharina Emmerich vertelt dit laatste ook zoo, en zij voegt er nog al vermetel bij: bericht aan de geleerden dat zij niet

meer moeten zoeken achter anderen uitleg dier woorden van den Psalm!

Over het getal der wonden die Jesus ontvangen heeft, leest men als volgt:

‘Die H. Doctoren seggen dat in Jesus waren vijf M.CCCC ende LXXV doorgaende wonden, daer bloet uut geloopen is, ende ander quetsingen die niet dore en gingen, daer tbloet bleef staen tusschen vel ende vleesch, waren MC ende XCI. De kinnebacslagen dye Jesus voor ende na ontfinck, waren C ende II, de halsslagen waren C ende XX, die bespuwingen waeren LXXX, ende doen hi gevangen wert, wert hy II werf op sijn gebenedide mont geslagen, ende eer si binnen Jerusalem quamen, wert hy seven werf ter aerden geworpen, so dat si hem bi sinen hayre ende baert weder op ructen. Doen hi uut Jerusalem ginc, geladen metten cruce, viel hi vijfmael neder met dat sware hout des cruis, so dattet cruys op sijn gewonde hooft ende lichaem viel ende druct hem tegen de aerde. Och wat pine is dit Jesu geweest, ende ooc opten berge van Calvarien, doen si hem sijn cleederen uut ructen, die in de wonden gebacken waren, so dat alle die wonden sijns lichaems weder vernijeut sijn, ende doen si hem ongenadelic opt cruys worpen, ende veel ander quetsingen ende seericheden de si hem aendeden, die int derde deel des boeckx, elc in sijn capittel, bet gheroert sal worden.’

Om te eindigen nog eene vertellinge, die zeker ievers uit de *openbaringe Brigitte* komt.

‘Doen Joannes gesien hadde hoe si Jesum in Annas huis gheslagen hadden, ende dat si hem gebonden leyden na Cayphas huys, is haestelijck ghelopen in Bethania, ten huyse van Martha ende Magdalena, daer Maria (Onze lieve Vrouw) bleef als Jesus van haer ghinck om sijn avontmael met sijn discipulen te eeten, ende heeft voor dye dore gheclopt, daer Maria sonder twifel in haer gebet sadt, ende badt den hemelscen Vader voor die salicheit des menscelicken geslachts, ende beval hem sijn ende haer kint. Joannes wert in ghelaten, ende heeft Mariam met screyende oogen

gebootscapt, hoe haer lief kint, sijn beminde meester, van den boosen Joden gevangen is, ende ghebonden als een misdadich mensche, met voeten overloopen, geslagen, ghestooten, van al sijn discipulen verlaten, van Petro versaect, tot Annas huis geleyt van Annas huys weder gebonden tot Cayphas, bij avonture morgen veroordelt sal worden ter doot. Och hoe cout is Marien hert geworden, och hoe heeft dat sweert des rouwen haer joncfraulicke herte beginnen te doorsniden. Ende si is terstont op ghestaen, ende is met Magdalena, Joannes, ende ander vrienden in dier nacht ghegaen na Jerusalem. Och wat claghelike woorden heeft Maria gesproken seggende: och mijn lieve kint, hoe heb ic u verloren, o Jesu, mijn lief kint, waerom en ginc ic niet met u, oft waerom en bleefdi niet bi mi, o licht mijnre oogen, o hope mijns levens, waer sal ic mi keeren, oft tot wien sal ic gaen. Ende ten lesten, doen si bi die stadt quam, vraechde si, by avonture, wie haer te ghemoete quam, tgene dat in Canticis gescreven staet: hebdi niet gesien, dat ic uut al mijn siele lief heb. Ic sal die starcten van Jerusalem omgaen ende sal soeken dengenen dien ic uut al mijn siel lief heb. Die wachters van Jerusalem hebben bi avonturen gheseit: Vrouken, waerom screyt ghi: is dat u sone die als een misdadich mensche geleit is tot Annas, ende van Annas tot Cayphas, de bi avonturen morgen veroordeelt sal worden ter doot. Och hoe bange is Marien herte gheworden. Looept ghi ooc met Joannes, ende brenct Mariam, uut een recht medeliden, die tidinge van die ellendicheit Jesu, mer haest u geringe weder bi Jesum, opdat ghi niet buten gesloten en wort, maer blijft bi uwen here ende bruygom in al sijn liden.'

(*Slot volgt*).

K. VAN HOUTTE

Mingelmare

LOFREDE op het *eeuwenfeest van den boerenkrijg*, te Mechelen, den 23sten October 1898 uitgesproken, met eenige nota's nopens de 41 slachtoffers van den 23n October 1798, door kanunnik J. MUYLDERMANS, schoolopziener, briefwisselend lid der koninklijke vlaamsche akademie. Dat werksken van 36 bladzijden is

gedrukt te Mechelen hij H. Dierickx-Beke zonen, en is aldaar te bekomen tegen fr. 0,30 het afdruksel.

Al wie den gloedvollen en degelijken boek van Zeer Eerweerden Heer kanunnik Muyldermans, *Sansculot* en *Brigand* of beul en slachtoffer gelezen heeft, zal geprikkeld zijn om dit nieuw werksken van den moedigen vlaamschen kamper te doorbladeren.

In eene keurige taal toont de schrijver ons, hoe onze jongens van 1798, niet uit reden van de bloedwet, noch door het opstoken van hunne priesters, maar uit liefde voor vrijheid, godsdienst en vaderland te wapen liepen, om hun have, hun lijf, hunnen heerd en hunne autaars te verdedigen tegen vreemden dwang en onmenschelijke verdrukking!

Wilt gij een staalken van zijne overtuigde en overtuigende aanspraak? Luistert:

... ‘Die hulde aan de voorouders bewezen wij met recht en reden, zeg ik, eendeels omdat wij hunne kinderen zijn... O ja, God dank! de onverschilligheid van vroegere dagen is heen, en den schimpnaam van *brigands*, van baanstroopers en schelmen, welken de overmoedige republikein onzen heldhaftigen boeren toesmeet, hebben wij hunne kleinzonen, als eenen eeretitel opgeraapt, en waar men vóór eenige jaren bijna niet dorst herkennen een afstammeling dier geschandvlekte *brigands* te zijn, rechten wij ons nu met fierheid op, - en God dank! dat ik zelf dit geluk heb! - herhalende in het aanschijn van den lande: ‘En ik ook ik ben een zoon dier boerenkrijgers, fier over zulke *brigands*!

En staat niet verwonderd MM., over dien ommekeer onder ons volk. De geschiedenis, die wraakgodes van onrecht en dwingelandij, kan niet altijd gemuileband blijven: in hare getuigenis ligt eene macht die alles overheerscht en alles bedwingt... En daarbij eigen bloed kan niet liegen. Onder het mes en het lood der Fransche beulen, in het bloedbad der *sansculotten*, hebben wij stemmen hooren snikken, die onze herten deden trillen, stemmen van grijsaards en stemmen van kinderen, stemmen van vrouwen en stemmen van maagden, stemmen van krijgslieden en stemmen van priesters, en eigen bloed kan niet liegen zeg ik, wij hebben in die rampzalige slachtoffers ons eigen voorgeslacht herkend, gebrandmerkte brigands die konden sterven gelijk hunne leuze klonk: *voor God en Vaderland*! Niet langer meer bloosden wij dan om den wille van vreemde snoeshanen, die onze geschiedenis vervalschen; wij herkenden in ons zelven de zonen van helden en martelaars, en wij bewijzen hun thans de gerechte hulde onzer kinderlijke gevoelens, hulde van eerbied en liefde; - en wie durft er betwisten dat wij ongelijk hebben?’

Het lezen van deze aanspraak zal aan allen vaderlander eene genoegelijke stonde doen beleven.

C.D.L.

[Nummer 22]

In de wijde Wereld
(*Vervolg van bladz.* 321.)

‘**E**N nu, menschen, nu begint het reuzenwerk!’ Hij sloofde zijn armriemen vast, trok zijnen baai recht en rolde en gooide de ijzeren gewichten dat 't daverde. Hij hief en wrocht en sleurde de groote canonballen dat de vleezige spieren aan zijn lijf lutterden. Frau Lotte draaide onophoudend haar voos deuntjen af en de menschen verzuchtten eiken keer Pruus dat groot gewicht boven zijn hoofd hief en het neêr liet bonzen op de straatsteenen. Eindelijk bleef hij afgebeuld staan snakken achter zijn asem en joeg zijn breede borst op en neêr; hij schoof zijn allaam weg en deed zijn mantel aan.

Meister kwam die de tapijten effen trok, de witte tafel en stoelen haalde en Pruus hiet het volk wijder open gaan. Het orgelken zweeg en Guustje kwam vooruit.

Ziet, menschen, nu beginnen de lijfkunsten, iets gelijk ge van uw leven gezien en hebt: een mensch zonder beenen in zijn lijf; als hij kleene was hebben we zijn ruggegrate

geplooid en nu draait en wringt hij lijk een slange. En hij wees op Meister die donker voorwaard uitstaarde.

Maar om te kunnen werken moeten we eten en eer we nu voortdoen, zij het ons toegelaten een kleen rondeke.... Veel menschen vertrokken. - Toe, werpt maar hier op 't tapijt één cent, een halven cent, alles is goed. Zoo gauw er een dobbele frank ligt vervolgen we de werkzaamheden.

Daar viel één cent, nog één en dan drie en nog. Pruus raapte ze op en telde. Moeder draaide heuren orgel en Grietje en Guustje deden de ronde met een blikken pintje.

- Twintig centen reeds, toe, menschen, wat goeden wil: 't ander zal wel volgen en 't geen gij te zien krijgt is tiendobbel weerd. Om u niet te laten wachten zullen we u ne keer toogen wat onze jonge kunstenmaker kan, en hij haalde Guustje bij de hand, dat been wippend kwam achtergehuppeld. Hij klauterde op tafel, op den stoel en, daar hoog, spande het kind zijn beentjes, plooide zijn mager lijveke achterover dat de ribbekes door zijn vischschubde vestje teekenden, het raakte met zijnen mond tegen zijne hielen en 't en geleek geenen mensch meer. De wijven en de jongens hielden den asem op... maar 't en viel geen geld. Guustje wrong zijn lijf door de rebben van den stoel, gleed onder en op tafel zoo rap en gezwind als een eekhoorn, tot dat Meister eindelijk een krachtig ‘halt’ riep, dat Guustje deed opwippen, groeten, en in den hoek achter den wagen kruipen.

Pruus rinkelde met het geld. - Zes en twintig centen, er ontbreekt de helft nog! Dan bleef alles stil. Elkendeen bezag zijnen gebuur en verlangde om bescheed. De wind ronkte en de spetterende regendruppels groeiden. Veel menschen gingen naar huis en de dansende fakkellichten smeten zwarte openingen en wolken stinkenden rook in de ronde. Op 't einde en bleef er niemand meer 't en zij eenige jongens die gekten met het natgezopen aapke, dat te bibberen zat op de orgelkasse.

Meister sloeg den mantel over zijn natte schouders en Moeder, Pruus en de jongens trokken elk met een stuk

allaam en een fakkel, naar den wagen. 't Was als een lijkvaart bij nachte.

De deure viel toe en elkendeen kroop bij het vier. Pruus trok zijn kraag over zijnen hals en ging met het ingezamelde geld om levensmiddels. Hij kocht brood en kaas en deed zijne veldflesche vullen. Zulke avonden deden den vent hertzeer: dan kwam heel de vroegere glans van zijn jongen tijd weer boven, hij weende om den armen Meister en schold de boerenkneukels en al wat hij hoorde of zag voor '*tolles zeug*!'

Het eten wierd gemeenzamelijk gedeeld en na korten tijd lag iedereen ingekrompen, warm te slapen. Buiten raasde de wind en de regen striemde over 't planken beschot.

't Was nacht nog en overal donker als Miska weeral in de tramen stond.

'Langs waar?' vroeg Pruus. Meister hief even zijn hoofd op en antwoordde een korten: 'Voorwaarts!' De krakende wagen rolde de strate neêr, door 't doode dorp, de breede heide in, waar de vrije wind in wreede sprongen opwoei en altijd nieuwen regen voortzweepte. De donkerte woog zwaar lijk lood. 't Was alsof de wagen in een ongeschapen wereld kwam en seffens ging ingeslokt worden door al dat zwart geweld. Miska trok met een gezapigen stap en heel 't gedoen volgde gedwee, op 't goed geluk, met een gelaten zekerheid, van ievers uit te komen.

Pruus wankelbeende in zijn zware waterleerzen nevens zijn peerd en hij liet zijn hoofd en zijne gedachten neêrsubbelen van den overdanigen vaak en van de vermoeienis.

Dat liep zoo lange aan als de eindelooze, onzichtbare weg en de eendlijke duisternis.

Op 't einde voer de strate heel en al weg en 't was nu voor Pruus, een gaan goed kome 't uit, door moze en groote plasschen water, een stooten op rapekaaide steenen en boomtakken en, als Miska verstelde, legde de zware vent zijn schouder tegen den achterhoek van den wagen en zoo pijnden zij voort.

Achter enthoelange alzoo hotseklotsen schoot de wagen opeens met 't één wiel in de diepte en bleef daar scheef-

geheld lijk vastgebonden staan. Miska en Pruus verdompelden tot aan hunnen buik in 't wazewater.

Meister schoot wakker door den schok en kwam buiten lichten met eene toorts. Pruus kroop rechte, ze beulden zamen om Miska te heffenen maar 't en ging niet. Dan sneden zij de riemen los, lichtten de tramen en sleepten en trokken tot dat 't peerdje op 't drooge gerocht. Meister keek rond en hij zag dat er aan den wagen geen helpen was en hij trok binnen. Pruus betastte het ingezonken wiel en verzuchtte; dan lei hij zijn grooten mantel over Miska, die lag te klagen, en hij ging ook binnen.

De jongens waren ontwekt door 't geruchte en ze loechen om 't aardige van hun scheefgezonken huis; als zij Pruus zagen moest hij bijkomen en vertellen. De groote vent vaagde zijn wezen droog en stak zijn ruwen stoppelkin bij de twee lieve krullekopkes.

Meister zat te rooken op zijn orgelkasse en droomde. Moeder Lotte lag, met heur schoon hoofd achterover, op een oud tapijt en sliep. Pruus vertelde van 't groot kunstekot; de jongens luisterden en hunne koolzwarte oogen blonken van blijde nieuwsgierigheid. De groeve stem van den ouden Pruus mummelde stille voort, terwijl de wind en 't water tegen 't vensterke raasden.

't En liep niet lang aan of al 't gene rond de hangmat schemerde was weg en vergeten: Pruus en Guustje en Grietje leefden weer in het boomhooge en drevelang casteel en ze schaterden 't uit van genot. ‘Hap’ deed zijn apensprongen op de touterkoorde; ‘Korro’ en ‘Csoba’ en ‘Balapi’ reden rond op hun vlugge peerden, dat 't ronkte en ‘Jungfrau Myckenzie’ danste in de lucht lijk een vogel. De bonte kleeren speierden in het blakend licht en 't goud en de zilveren schubben pinkelden op hun slangenlijven die rondkronkelden. Als de vertooning uit was, na dat Pruus met zijn canonballen goochelde en de laatste lamp uitblies, vroeg Guustje waarom al die schoone dingen nu weg en waar ze naartoe waren. Dan trok Pruus zijn ernstig gezicht, hij beet zijn zwaren knevel, hij spoorde zijn hielen onder den driepikkel, schoof zijn lijf achteruit en dan vertelde

hij van die allerlaatste vertooning... toen de koning en de koningin in groote zetels op de eerste reke zaten, van 't gouden kruis dat Meister kreeg en 't handgeklak van de koningin om frau Lawa's koordedans. En dan die vervaarlijke schreeuw en al dat vier en die rook - al hemel en vlamme, een halven nacht lang en die droeve nuchten als 't allemaal platgelaaid lag en verkoold. Peerden en knechten en kunstenaars waren allemaal weg, uitgenomen Miska en Pruus.... De groote vent weende en de jongens ook. Dan troostte hij vezelend: nu, jongens, rijden we rond de wereld en we sparen al ons geld, en als ge-gij groot zijt, Guust, en schoone kunsten maakt en gij Grietje, wel op de koorde danst, dan gaan wij weêr in een groot kunstenkot. De jongens zuchtten, hun moede kopkes zonken neêr en ze sliepen. Pruus zijn borst en zijn hoofd zakten over zijn beenen en hij snorkte.

Buiten was de eendlijke lucht vol wind en water en donkerte, en de arme wagen stond daar eenig en verlaten in den eindloozen nacht.

FRANK LATEUR

Een Rederijker der XVIe eeuw
(*Vervolg van bladz.* 305.)

OF Nicolaes Janssens nog andere werken heeft uitgegeven als zijn geestelijck Liedt Boeck, en weet ik niet.

Men is nochtans verwonderd bij het lezen zijner liederen, hier en daar, te midden van geestelijke gezangen, een dichtstuk aan te treffen van een geheel anderen aard. Zoo bezingt hij, in den luimigen trant ‘den edelen koelen wijn’; zoo dicht hij ‘een clachtelijken Liedeken van Roosendael’ en een lied ‘den Ackerman ter eeren’, waarin hij den landman tot verduldigheid aanmoedigt:

> Oorlof, ghy princen van den ploogh,
> Ghedenkt tot allen tijden,
> Hoe den verduldighen Job hem droogh
> In allen sijn druk en lijden.

Daaruit zoude men mogen hesluiten dat de dichtveerdigheid van Janssens zoo eenzijdig niet en was, dat zij geene andere werken zoude kunnen voortgebracht hebben. Toch ben ik er niet in gelukt een enkel te achterhalen. Het Liedt Boeck zij ons echter genoeg en voldoende, om dien man, hoe men zijne verdiensten ook moge schatten, uit de vergetelheid te weren, en zijne goede en gezonde gedachten heden te openbaren.

Die Janssens leest, het valt hem aangenaam dien goeden geest onzer voorouders een stonde te genieten. Het oud huizelijk leven, doorwasemd van christelijke eenvoudigheid en van gulhertige blijdschap; waar men in deugd en eere werkt, bemint en zingt; het oud vlaamsch huisgezin staat voor hem open.

Daarbij, de hoofdingen der oudere liedtjes, als wijze van zang opgegeven, en, men is volop in de middeleeuwen.

Sommige dezer lofzangen zijn zoo aangenaam, zoo eigenaardig, dat menige liefhebber zal genegen zijn er eenige verzen op voort te dichten.

Laat er mij de schoonste uitlezen:

Den tijdt is hier, dat men sal vrolyck wesen.
Adam was den verloren man.
Het voer een schipken over den Rijn.
Een vrolijck liet heb ick ghedicht,
met een soo droeven sinne.
Van liefde komt groot lijden.
Het was een ridder, een coninckx kindt.
Sij bloeijt ghelijck den Roosemaryne,
's winters, 's somers even groen.
Mey, den Mey, koel in den Mey,
hij komt ons aenghedronghen.
Gheeft mij te drincken naer mijn dorst.
Mijn oogskens weenen, mijn hert moet suchten.
Bedroevigh herteken, wat moet ghij lyden.
Hoe luide riep die ziele tot Godt.
Den winter is nu gheleder.

Het waeren twee ghespeeltjens goet.
Ghepeys, ghepeys, ghij doet mij versuchten.
Ter eeren willen wij singhen
der heilighe Triniteyt.
Het waren neghen soldaeten,
sij waeren vroegh opgestaen.
Jeught en deught, mijn hert verheught.
Hansken is soo fraeyen ghesel,
Hij sal 't oock wel verdienen.
Den nachtergael soncker met soeter stemmen,
in een doornen bosschelken.
In bitterheit der zielen,
claghe ick dit jammer groot.
Het was een ridder, een jonckman fijn.
Wat souden wij meer begheren,
dan kinderen Godts te sijn.

J.V.

't Liedeken van 't verken

1.

VAN het geslagte van alle de dieren
Wilt koning zijn den vreeden leeuw,
Den luijpaerd om zijn grauwelijk tieren,
Den ezel om zijn groot geschreeuw,
Den tijger om zijn plecken,
Den vos om zijne trecken,
Den os, den wolf, het peerd,
Maer geen is 't weerd,
Want koning zijn van zulken geslagte
Moet zijn een beestje dat men agte:
Geen ezels geschreeuw,
Te vreed is den leeuw,
Te dom is den os,
Te slim is den vos,
Te haerdig[1] den aep
Te dom is het schaep,
Den os, den wolf, het peerd,
Het verken is het weerd.

2.

Van lijf, van steert zeer wel besneden,
Hierom verdient het konings eer.
Men merkt gemackelijk aan zijn leden,
't Is eene zoeg, 't is eenen beir.
Zagtmoedig als de schaepen,
Zoo slim als vos en haepen[(2)],
Zijn stem op ezels toon
Zeer beestig schoon,
Zijn huijt[(3)] als tiger, met veel plecken,
Vercierd met gueur van boere drecken.
Als beer is hij zogt,
Als hert in de togt,
Als leeuw in bedwang,
Als peerd in den gang,
En boven al dat,
Gekrold aan zijn gat,
De zoeg, den beer, het zwijn.
Het verken moet koning zijn.

3.

Kan men voor koning beter wenschen
Als eene beest die met zijn bloed,
Die met zijn vleesch spijst veele menschen,
En meijnigen boer profijt aendoet.
En komt hij zig t' onthouden,
't Koeslijf[(4)] voor de jouffrouwen,
D'espen voor den pastoor,
Den koster d'oor,
Den heer krijgt zijne pensen presenten,
Het hoofd gaet na de presidenten,
Den boer houd het speck,
De steert voor den geck,
Oom, Motje en Leijn,
En Pierken cosijn,
De meijd en de knegt
Die hebben het regt
Tot uijtveerd van 't zwijn:
Het verken moet koning zijn!

(Uit een handschrift van 't begin dezer eeuwe).

Eindnoten:

(1) Aardig.

(2) Apen.
(3) Huid, vel, zwaard.
(4) Corslijf, keurslijf, *corset*, *cuirasse*, de rebben, de rebbestukken, *les côtelettes.*
Het woord *pastoor*, voor *pastor*, en *Leijn* (Kathelijn), slaande op cosijn (*coseijn*), wijzen naar Oost-Vlanderen of Brabant.
Wie weet er meer van dat verkensliedeken?

Beeksala

't **K**OMT ons een gedicht van Guido Gezelle te binnen uit den *Tijdkrans*:

Hier is de man
uit Vlanderlan'
met, om u dienst te doene,
beeksala,
met beeksala, kersoene:
't is 't beste groen, gelooft mij, dat,
van al dat groene is: koopt mij wat
beeksala, beeksala!...

Die beeksala is de welbekende waterkerse.

Franck, in zijnen Dietschen uitlegboek, geeft na Kluge al de Germaansche gedaanten van dit woord, vermoedt dat het met het Oudhoogduitsch *chresan*, kruipen, verwant is om de kruipende en vernestelde stengels van dit watergewas af te schilderen en dat ook de Romaansche naamgedaanten van onzen Germaanschen stam *krasjôn* mogen afgeleid worden.

De Franschen en bekennen dat niet geerne en Brachet zegt dat *cresson* van een ingebeeld woord *crescio-crescionem* komt, van 't werkwoord *crescere*, groeien.

Geen wonder en is 't dat sommige vloednamen van die beeksala voortkomen.

Bij onze Frankische stambroeders in Hessenland vinden wij, niet ver van Salmünster, *Kressenbach* en in de omstreken van Grebenstein, *Kressenbrunnen.*

Förstemann en weet er geenen weg meê, maar is er iets eenvoudiger als met Arnold - *Ansiedelungen und Wanderungen Deutscher Stämme* - die beek- en oordnamen met den name der waterkersse uit te leggen?

***

Wij vinden onze meeste voldoening in *Biekorf*, als hij vragen opent.

Hoe tintelend van belang en is dat oud Middeldietsch woord *Kerslistoch* niet!

Onze groote geschiedschrijver, Kervyn de Lettenhove bouwde er ten deele zijne zeise van de kerels op, die door M. Hubrecht Van Houtte met het oordeelkundig doorzicht en de strengheid dezer laatste tijden afgebroken wierd.

Die 't nog niet en wisten, vernemen 't nu uit de merkweerdige bijdrage van M.H. Hosdey.

M.H. Van Houtte verdoolde ook in den uitleg van dit woord en eindelijk bracht M.H. Hosdey de zake toch veel verder, omdat hij nauwkeurig de grondsteenen verzamelde waarop een redelijke uitleg kan gebouwd worden.

Wij wagen het thans ook na hem onzen vinger op te steken.

Kruis en kan taalwetenschappelijk tot *kers* niet verspringen; ook niet licht door misverstand, omdat kruis een woord is dat het volk begrijpt en daarom niet misnoemen en zal.

Kers kan wel kruis worden, en al wat gij wilt, als het volk die benaming niet meer en verstaat; maar oude benamingen moogt ge doorgaans opnemen zooals ze zijn en indien *toch* tocht is en waterloop bediedt, zoo verstaan wij doodeenvoudig *kerslistoch* als een lisgracht die van waterkersse doorgroeid staat.

Waardoor wij onze gissing staven?

Indien de Franken in Hessenland en de Sassen in Westfalenland kerswaterloopen kennen, waarom en zouden zij er ook aldus in Vlanderen niet genoemd hebben?

J. CLAERHOUT

Kuipersgerief (*uit Becelaere).*

Avergeer of *avegeer:* groote boor. Zie Debo.

Barge: kleine happe om te splijten.

Basklinke: slag van schave. Zij is gemaakt van een plat stuk hout en een gebogen mes, dat rijst en daalt met twee vijzen boven het berd. Dient om de binnenboorden der tonnen effen te maken.

Bomme. Beteekent: 1° de openinge van boven in de tonnen, - 2° bloksken hout waarmêe men die openinge sluit.

Cinter of *krane*: slag van boor om op eenen *keer* te steken. (Zie *keer* bij De Bo). Zulk een boor en heeft geen snede, maar alleenlijk twee scherpe pinnen van onder, waarvan de eene op een punt moet blijven draaien, en de andere eenen cirkel beschrijft en 't gat boort.

Destel: breed omgebogen en snijdend ijzer met eenen kop al boven en eene korte handhave. Het mes dient om de duigen te kappen, en de kop om met het drijfhout de banden aan de tonnen of kuipen te slaan. Zie De Bo.

Drijfhout: stuk hout met een ijzeren band al boven en al onder. Men plaatst het onderste op den boord van de banden, om ze met den destelkop of eenen hamer vaste te slaan.

Drilmachien: getuig om gaten in de ijzeren banden te booren.

Doorslager: ijzeren stave met breeden of ronden top om banden te breken, of om gaatjes te maken voor de revetten.

Haweel: distel zonder kop.

Haweelschave: het schaafijzer in den vorm van eene halve mane, zit tusschen een berd en een stuk hout, alle twee van den zelfden vorm; aan het berd is er eene handhave. Dient om de boorden der groeven met de krooize gemaakt effen te schaven.

Hoepeltange: gemaakt van een lang stuk hout en eene ijzeren stave met eenen haak aan 't uiteinde. De ijzeren stave is in 't midden van 't stuk hout vastgemaakt en kan weg en weêre gaan. Dient om de banden op de kuipen te trekken. De Bo noemt ze ook bandhaak en vertaalt in 't fr. *davier.*

Houwmes: gebogen mes met aan ieder uiteinde eenen appel voor handhave. Dient om de duigen der kuipen te ronden al binnen.

Kambeitel, koudbeitel en andere timmermansbeitels.

Kliefmes: platte kloeke lemmer om hout te splijten. De handhave staat loodrechte op het mes.

Kerfzage: groote lange zage met eene handhave aan ieder einde. Dient om boomen te zagen. Zie De Bo. - Andere timmermanszagen zijn bij de kuipers ook te vinden.

Klopstok: gekromde stok om de gaten der tonnen uit te slaan. Men steekt hem door 't bommegat en slaat alzoo de gaten uit.

Komfoor. 't Wordt gemaakt met banden. Men maakt er vier in om de kuipen toe te halen.

Krane. Zie cinter.

Krooize: stuk hout in vorm van eene halve mane en met een lang stuk hout er door waarin vier of vijf ijzeren pinnen zitten. Dient om groeven te maken in de tonnen of kuipen.

Kruishout: drie houten stokskes die loodrecht op malkander kruissen. Zelfde dienst als de zwee.

Molschave: schave waarvan mes en hout rond zijn. Dient om de tonnen of kuipen van buiten te schaven.

Rechtstukschave: lange schave met plat mes en rond hout. Dient om de boorden der kuipen te effenen.

Revetten: korte nagels met platten kop om de twee einden van eenen ijzeren band aaneen te vesten.

Rondeschave: cirkelvormig mes met aan ieder uiteinde eene handhave. Om de binnenboorden der kuipen te effenen.

Rospe: slag van vijle. Dient om de gaten in de ooren der kuipen uitgezaagd af te ronden.

Schaafbank.

Schouper: slag van boor wiens omtrek vermeerdert al boven. Zie De Bo.

Schorsebeitel: lange gekrulde ijzeren stave, een weinig geslepen aan den top. Dient om de schorse van de boomen te doen.

Schreper: cirkelvormig stuk ijzer dat vaste zit in een berrelken. Dient om 't binnenste der kuipen effen te schrepen.

Sluitbank: bank waarop men de kuipen zet om de voorloopige banden aan te doen en te werken met de krooize.

Snijblok: blok hout die schuinsch is al boven, met eenen kerf om planken erin te steken.

Snijmes: lang recht mes met aan de twee uiteinden eenen appel voor handhaven.

Spijkelboor: kleine boor dien men op eenen keer steekt. Zie De Bo.

Tekel: ijzeren stave om den inhoud der tonnen te meten.

Voegbank: lange bank die al den eenen kant op een houten staantje rust. Van tweerschen zit er een schaafijzer met de snede omhooge. Dient om de kanten der duigen te effenen en op malkander te passen.

Voegspaan: stuk hout dat men haakt aan de duigen die men schaaft op den voegbank, om meer grepe te hebben.

Werkblok. Zie snijblok.

Winde: rechthoekig raam gedweerscht door eene ijzeren bare met vijzedraad. Op den. vijzedraad schuift er een stuk hout waaraan eene koorde vastgemaakt is met de twee uiteinden. De koorde dweerscht de onderste bare van het raam; tusschen de koorde en de onderste bare zitten de duigen die men wil samentrekken.

Zwee en ander timmermansgerief.

G.V.D.P.

Nog vlaamsche woorden en spreuken

Achter uw haar draagt ge een' paruike, en achter een' paruike ne gesfak: ge zit (of ligt) ton *onder een groene sargie.*

Daar en is *geen koorn zonder kaf:* geen menschen zonder gebreken.

't En gaat niet *blaren*, 't en zal niet verbrand zijn, 't en zullen geen blaren op komen.

Leeg vel rekt wel, en dikke stokken slaan wel.
Hij zat daar lijk een zintje: hij en had geen eentje te tellen.

Hout dat heel in blomkes gegroeid is: 't Is *geweefeld en geronst.*

Hij kan dat zeggen *dat het nog een aanzichte gelijkt*, dat het nog entwat beteekent: hij kan er nog een aanzichte aan geven.

't Is een *schijvermutse* van een meiske, ne *wildentop*, een *lichte dante.*

Hij en onthoudt maar van ten twaalven tot den noene; hij heeft een memorie lijk een konijnesteertje.

Als 't avond is of noene,
de leêgaards hebben 't al te doene.

Kunt gij uw vleesch niet dragen,
geeft het den hond te knagen.

Hij is geheel buiten zijn *smitte* of *smette.*

'*t Komt* op het einde nog al *te rechten.*

Geld schept moed.

Hij weet dat op zijn duimken.

Als er iemand geld laat vallen: g' en moet uw geld niet zaaien, 't en zal niet uitkomen. - Als het geld maar op den vloer en valt: 't en valt in geenen steenput ('t en valt niet verloren).

Met tonge en mond,
geraakt gij de wereld rond.

Zulk een ei, zulk een jong;
zulk een scheutje, zulk nen tronk.

Alle dage een draadtje gesponnen,
is tenden 't jaar een hemdemouwe gewonnen.

Die geen kleentje en begeert,
en is geen groot weerd.

Goed begonnen, is half gewonnen.

Die koe is *schaapschoerde:* hare schoeren steken stijf uit.
't En ziet dat niemand. - '*t Is wel gij! ge zijt er wel mee!*
Hij heeft de knepe: hij heeft er een handtje toe.
Ge moet eten *dat de gouste in den pot blijft.*
't Is een slecht peerd, *dat zijn' havere in den bak laat.*

G.V.D.P.

Mingelmaren

DAAR is een nieuw werk van Johan Winkler in 't licht gekomen; het heet: *Friesche naamlijst* (*Onomasticon Frisicum*) en wierd te Leeuwarden bij Meijer en Schaafsma uitgegeven.

Het beslaat XVI-460 bladzijden in fijnen, keurigen druk en ieder bladzijde is in twee sponden verdeeld zooals Johan Winkler zegt en dit ons woord in Noord-Nederland boekvast maakt voor 't schuimwoord *kolom.*

Hoe die boek opgesteld is? Een voorbeeld zal 't aanschouwbaar maken:

M. *Hare*, HARO, *Hari.* In verkl. *Haerke*, *Haercke*, *Haarke*, *Hareke*, *Harek*, *Harik.* Zie Haring. Verg. Harre, Heare.

V. *Harike.*

G. HARINGA, HARENGA, *Haringha*, HAREMA, *Harama*, HAARSMA HAERSMA, VAN HAERSMA, HAREN, HAARS, *Haerckema.* - Harena, Haren, Haarken, Oost-Friesland. Haerynck, Vlaanderen.

P. Haersmastate te Oudega in Small. Idem te Jelsum, te Oostermeer, te Buitenpost, te Drachten. - Great en Lyts Haringa-sate te Eagum. - Harum, geh. bij Steinfurt, Westfalen. Haringhe, dorp in West-Vlaanderen. Haringen, in 1297 *Haringa*, dorp bij Gandersheim in Brunswijk. Hareigny (Haringe), in Picardië, Frankrijk.

Ge hebt eerst den voorname onder M. en V.; de oude Germanen droegen een bonten schat van namen, met al de schakeringen en de uitingen van hunnen levenslust en hunnen levenswandel doortinteld en de Friesen hebben al die namen in overvloed bewaard en met de eigene tinten hunner krachtige duizendverwige tale gekleurd.

Daarbij slachten die namen bronnen; een vloed van geslachtsnamen en oordnamen komen als schitterende waterstralen uit die vruchtbare namen wellen gesproten.

Bij G. vindt ge de maagschapsnamen en bij P. de oordnamen, volgens friesche geplogentheid of algemeen germaansch gebruik uit de voornamen afgeleid.

Met blijdheid begroeten wij de voltooiing van dien frieschen naamboek, die den geleerden Standfries jaren arbeid gekost heeft en die de navorschers eene ware goudmijn verschaft op het belangwekkend gebied van namenkunde en beschavingsgeschiedenis.

J.CL.

Over een jaar of twee heeft er eenen A B C in Biekorf gestaan, ik peize dat hij verschilt met den dezen:

te Hulste zei een oud ventje:

A } Man
B } Man
C Cnapzak
D Doovel
E Edelman
F Franschman
G Guichelaere
H Hoete
I } I Jaja
J } I Jaja
K Krieke
L Lepelmaker
M Mandemaker
N Notekraker
O Osse
P Peperbosse
Q Quiksteert
R Reyzer
S Swijzer
T Trommelstok
U Ulchegaert
V } Vraag wie is daar
W } Vraag wie is daar
X } Pietje met zijn lang haar.
Y } Pietje met zijn lang haar.
Z } Pietje met zijn lang haar.

***

Als men spreekt van Wackene:

Wie gaat er mêe naar Wackene
om str.... te bakkene (of plakkene)
ik mêe mijn handen
en gij mêe uw tanden
gij mêe uw lippe
en ik mêe en schippe.

***

Al Bavichove:
Als de jongens eene kraaie geware worden zingen ze:

wel kraaie
waar ga-je?
naar Ingeland
om e pootje zeezand.

* * *

Te Kortrijk zingen de jongens achter strate:

Mij vaadre ga na stêe
en ik ga mêe.

* * *

Als zij hooren spreken van nen haze zeggen ze:

Mijnheer Dhaze
schoot nen haze,
Vanderomme
liep er omme
en Jan Pret
Hoe 't 'n g'hed.

***

Om met de Yperlingen te spotten:

Yperling,
Uw steertje stinkt,
Uw neuze is krom
Van ouderdom.

***

Bijgeloovigheid:

Al Westcappelle, als de jongens nen hond tegenkomen, of een slordig vrouwmensch die op eene hekse gelijkt: zoo maken ze eene groote ronde met een kruise ervoren: dan immers zeggen ze, en kan die hond of die tooverhekse ons geen kwaad doen.

***

Als zij eene slekke vinden die nog in haar huize zit, gaan zij er rond staan al roepen:

Slekke, slekke steek jen ooren uit
En gij zult een beetje beuter hên.

***

Als het regent of verdreigt:

God regent
God zegent,
Dat t' overgaat
Naar Knocke gaat.

***

Al Harelbeke:

Als de jongens nen tand uitgetrokken hebben, dan smijten zij hem van vooren naar achter al over het hoofd, omdat er, zeggen zij: een andere in de plekke zou komen.

***

Van eenen ouden boer die zei:

En, als de zunne zal schoone schingen,
Wij zullen die peemkes wel boven bringen,
Met twee voren, gelijk het behoort,
Bin' veertien dagen de pemen zijn dood.

[Nummer 23]

De Stroom

(*Naar den onlangs bekeerden schald en boeksteller François Coppée, lid van Frankrijks Taalvroedschap*).

ALS ge, tusschen de berk- en beukeboomen heen, den woudheuvel afdaalt, dan voelt ge, halfwege komende, den grond meer en meer opgeven; het dik legkleed van dorre bladeren, dat de laatste herfst daar openspreidde, wordt leniger onder den voet. Ge nadert 's wouds endelzoom. Links en rechts hebt ge nu verschgroen kreupelhout met hoogstammig gras, met dikdonzig mos daarin, met hier en daar een vergiftige paddestoel. Welk een vogelgezang in de vlogen, welk een vlerkgefladder! 't Moet hier water omtrent zijn, ongetwijfeld.

Stil! Een wolk schuift voor de zon. Vink en grasmusch zwijgen. Hoort ge dat helderbobbelend gerucht niet? Duwt de twijgen weg, en dringt binnen in 't houtgewas. Voorzichtig! of uw voet glijdt uit; want de bodem is wak. Slaat uwe oogen recht voor u. Ziet ge, over dien hoop groenachtige steenbrokken daar, dat dun en

blinkend zilverlint krinkeldewinkel wegvluchten lijk een schuchtere slang?

Ge zijt er..... 't Is de bron.

Hoe goed en zoet is mij dat water, daar het die lange landreis begint die hem zooverre voeren, maar, ongelukkiglijk, ook bederven zal! Een sprekend zinnebeeld is 't van ongerepte reinheid. Die er van drinkt, gevoelt vol wellust dat hij schuldeloosheid aan 't drinken is!

Aldra, in zijn kruipend voortkrullen onder 't gras, heeft het beekje andere beekjes tegengekomen en mêegevoerd. Nu loopt het slingerdeslang in 't diepe dal. Maar, hoe onwijd nog! Met een smallen brugstok kunt ge er over en 't gebeurt zelfs, bij lange zomerdroogte, dat ge op sommige plekken nog enkel wat modder en wat keien in zijne bedding bespeurt. Intusschentijd zijpelen al de onderaardsche wateren naar 't beekje toe. Het dwerst nu malsche beemden. De knotwilgen staan tweereekte op beide zijne oevers. Uit de aanliggende weiden komt somwijlen een koe, zwaar en onbehendig het water ingeschreden; en als ze gedaan heeft met drinken, dan heft ze haren lekenden snuit op en schouwt, met heur groote oogen, in 't verschiet.

Eerst eenige stonden verder, toen drie dellingen haar hunnen vochtvoorraad aanbrengen, wordt de kleine beek een vliet. De boeken, wel is waar, noemen ze voortaan bij haren stroomnaam, bij dien heerlijken naam dien ze later van rechtswege dragen zal, wanneer ze de groote zeeschepen voert en weêrstand biedt aan 't geweld van den machtigen springvloed. Doch een jonge stroom is het tot nu toe, en de oude steenen bruggen overschrijden hem met een enkelen boog. Langzaam kronkelt hij onder de ineengevlochten ijp- en espentwijgen voort; op zijn stil en diepdoorschaduwd watervlak doet de wegvliegende ijsvogel zijn blauwen weêrschijn slieren. Als 't lente wordt, dan is het een zanggekwetter zonder einde in de struiken langs beide boorden; en de hemelsblauwe dauwdruppels, die hoopsgewijze aan de riethalmen blinken, zijn als de zangteekens van het deunstuk dat de gevlerkte zangkunstenaars gezamentlijk aan 't kwedelen zijn.

Welhaast is de jeugdige stroom merkelijk in krachten toegenomen; zijn immer aanzwellend water begint nutzaam meestal eenvoudig en veldelijk werk te verrichten. Voorbij een dorp varende, hoort hij het gelach der praatzieke waschvrouwen die blootsarms zijn boezem vol gespikkelde zeepbobbels strooien. Wat verder, doet hij, dienstveerdig, het zware maalwiel draaien; en nauwelijks is zijn water, dat schuimend van 't scheprad nedertuimelde, wederom glad en helder geworden, of hij vindt er een waar genoegen in, dat hij de bevallige eendendrift mag op zijn golven wiegen.

Ginder, bij het inkeeren achter dien heuvelrug, ontvangt hij zijn eersten bijvloed. Nu wordt hij nog eens zoo breed en nog eens zoo diep; nu verdient hij den naam van stroom. Hij vloeit, ernstig en werkzaam; voortaan immers heeft hij vaartuigen te dragen. Op den oever, langs de ritselende espenboomen, trekken de trakelhorsen, met spannende strengen, de ijdele vrachtschepen stroomopwaarts; in de glimmende kanen, die stroomafwaarts komen, zitten de varensgezellen aan 't zingen. Verder en verder geraakt de stroom. Hier is hij ingesloten tusschen klimmende koornakkers; daar slentert hij, op zijn eeuwig gemak, door het effene hooiland. Langs weêrszijden liggen neerstige dorpen, en de oude kerktorens, lijk roerlooze schildwachten, zien hem aan hunne voeten voorbijvloeien.

Hij trekt roemruchtige steden door. Met zijnen rug vol lichters en allerhande vaartuigen, zoo klotst hij onstuimig tusschen geschiedenisvaste steenklippen vooruit, rukt al bulderende door de ruischende bogen der grootsche stadsbruggen, terwijl, over den drukken en woeligen oeverdam heen, de steenen naalden der oude godsgebouwen in zijne golven hun bevenden weêrschijn werpen.

Daarna schiet hij opnieuw vooruit door 't vrije veld en fonkelt in den laaienden zomergloed. De dageraad bestrooit hem met rozen, de ondergaande zon met stang- en blaakgesteente. Bij heldere nachten, vervolgt hij als 't ware een bekorend droomgezicht in 't weemoed wekkend maangeschemer.

Nu is de stroom in al zijn macht, in al zijn schoonheid. Maar, wat is er ondertusschen van zijn water geworden, dat zoo helder was en zoo rein toen het versch de bron ontsproot?

Telkens als de stroom met menschen in aanraking kwam, telkens werd hij bezoedeld. Hoeveel drekgoten hebben hunne vuilnis in zijn water ontlast! Traagzaam doch gestadig brachten de hooggeschoorsteende werkhuizen hem heele beken vergifwater toe. Eertijdsche goudstukken, oude spangen, beroeste wapens, die hij op zijnen bodem tegenkwam en omkeerde, spreken hem van sluipmoorden uit lang verleden eeuwen. 's Nachts, van op de eenzame bruggen, heeft hij rampzalige menschen weten voor altijd in zijn donkere diepten nederspringen; van op den dijk, hebben moordenaarshanden hem bebloede lichamen toegegooid. Somwijlen, alsof hij er van walgde, spuwt hij op het oevergras afzichtelijke brokken. Doch, voor immer is hij besmet, de breedvarende stroom. Lijk het geweten van den booswicht, zoo voert hij, benevens eenige verborgene en verlorene weerden, ook allerhande vuiligheid, schande, wanhoop en misdaad in zijn water meê!

Eindelijk is hij tenden zijne loopbaan. Daar strekt de mondingboezem, zoo bovenmatig breed. De vaartuigen, ginder verre aan den onduidelijken oever gezandhaakt, deze die ringsom de wereld reisden, deze die donkerblauwe zeeën onder brandend geluchte dwersten, deze die, in 't middernachtelijk duister, met hun harden voorsteven door de ijsschollen boorden, de slanke driemasters, de machtige stoomschepen, die zien er allemaal uit alsof het kleine schelpen waren, met spinneweb opgetuigd. De wijde waterplas, door eb en vloed heen en wêer gestuwd, heft zijn gramgeworstelde baren omhoog of schiet vooruit als een bergstroom. Te loefwaart brengt de wind een verward geroep mede; de grondzeeën, al hun schuimende manen schuddende, komen, landwaarts op, den mistigen gezichteinder afzetten, en de groote meeuwen zweven, met scherp getier, boven den stroom. Men zou zeggen, het zijn de onheilspellende boodschap-

draagsters van den afgrond, die den stroom komen melden dat hij zal verzwolgen worden.

Een ziel weet ik die op den stroom gelijkt. Zooals hij in de zee uitwatert, zoo zal zij welhaast in de eeuwigheid verdwijnen. Evenals de stroom, zoo voelt ze, aan den rand van den afgrond komende, haar zelven bezwaard met gansch heur verleden; en zij ook is diep en bitter, - diep lijk het geheugen, bitter lijk de ervarenis. Als ze haar leven overdenkt, dan bevindt ze, ja, dat het, alles ingezien, vreedzaam was en welbesteed. Doch, hoe menige vlekken heeft ze op haren weg ontvangen, die arme ziel, en voor altijd mêegevoerd! Het water dat heenvloeit en de mensch die voorbijgaat zijn enkel één oogenblik teenemaal onbezoedeld: te weten, aan de bron en in de kindsheid. Evenals de stroom in het slijk zijner bedding vuilnissen en lijken bergt en mêespoelt, zoo ook is de ziel, zelfs bij de beste menschen, dikwijls vol schandige geheimen.

O! rein en onbevlekt blijven op de wereld, wat moeilijk en lastig werk! Wederom rein en onbevlekt worden hiernamaals, welk schitterend oorbeeld, welk opbeurend vooruitzicht! De stroom, dien de afkomende branding met diep gerochel inzwelgt, zal in het zoutwater der wijde zee gereinigd worden. Gij ook, zuchtende ziel, die u liet bezoedelen langs den levensweg en die nu onthutst en ontsteld staat op den boord van de heimnisvolle eeuwigheid, gij ook durft hopen op bestendig onbevlekt zijn! En daarom denkt ge heden aan al die oude kerktorens die de stroom in zijn water terugstraalde, en die gij zoo menigmaal langs uwe baan tegenkwaamt zonder acht te geven op hun plechtig handgebaar. Daarom ook luistert ge nu eindelijk naar 't vermaan van die eeuwenoude steenen naalden die u, vol betrouwen, den hemel wijzen en toeroepen: ‘Bidt, o menschenkind, en gelooft!’

J. CRAEYNEST

Duc nos quò tendimus

HET buitengoed van zijne Hoogweerdigheid den Bisschop van Brugge is gelegen op *Sint-Michiels*, niet verre van de bisschoppelijke stad, en rechts tusschen *twee ijzerwegen*, te weten: een die *van Brugge naar Kortrijk* en een die *van Brugge naar Gent*, en verder tot buiten Belgenland, henenrijdt.

Men zegt dat het buitengoed van den Bisschop vroeger aan de brugsche abdije *Den Eeckhoute* toebehoorde. Een abt van die abdije was de beroemde *Hautscilt.*

Het gebouw, dat op het hooger vermeld buitengoed staat, wierd ontworpen door zaliger Jan-Baptiste *Baron Bethune*, den kunstvriend en navolger van *Welby Pugin*, den engelschen bouwkundige.

In de bidsteê van 't buitengoed verbeelden de brandramen *O.L.V. Onbevlekt*, *Sint Michiel*, *Sint Jan Baptiste*, *Sint Joseph*, *Sint Donatiaan.*

Op den dag, dien de volgende rijmreken herinneren, *hadden de hooiers eenen haze doen springen* en, in zijnen nest, zijne twee jongskens gevonden; die jongskens wierden ten huize van zijne Hoogweerdigheid binnengebracht.

Duc nos quò tendimus (geleidt ons daar wij naar toe gaan) is de kenspreuke van zijne Hoogweerdigheid den tegenwoordigen Bisschop van Brugge.

Wilt ge een hof vol beukenboomen,
  zwarte en groene, als daken dicht,
ondoorstroomd, de volle stroomen
  vangen zien van 't zonnelicht;
wilt ge een kermesse aan uwe oogen
geven, 'k ga den weg u toogen.

Wilt ge geurig gers gerieken,
  versch gezeisend; dóór de wee'n,
op en af de houten rieken,
  't hooi zien dansen, al deureen;
komt en laat, in 't park getreden,
vóór u gaan, of na, mij heden.

Uit en in de schaduwsluipen,
   te over 't hoofd in 't donker groen,
wilt ge heen- en wederkruipen,
   duikske-weg, u zoeken doen;
wilt ge vrij van zorgen leven,
komt, ik ga de keure u geven.

Wilt ge, tien en twintig malen
   daags, het dampend reuzenros
hooren zijnen asem halen,
   door end door den iepenbosch,
slaande weg naar vreemde kusten,
komt nabij dien berk wat rusten.

Henen is 't, en weêr een ander
   drakendier de bane bijt,
bachten ons: een binnenlander
   is het nu, die henenrijdt!...
Horkt hoe weêr de wielen ronken:
't davert tot in de elzentronken.

Zich! Daar springt een haze! Och arme,
   laten moet hij noo' den schat,
dien hij, diepe in 't hooi, in 't warme
   woekernest, geborgen had:
't staat hem op den hals en sterven
moet hij of zijn jongskes derven.

Groot van oogen, grauw van velle,
   lang van ooren, krom van been,
zitten nu de lieve, snelle
   jongskes op mijn hand, getween,
weteloos of, weggedreven,
vader nog en moeder leven!

Meermaals hoore ik menschen kouten,
   hoe verkeersels, wis en waar,
hoe ze goede en kwa' kabouten
   tegenkwamen, hier of daar;
zijnder geesten hier, die dwalen
's nachts, het zijn de nachtegalen.

't Doet: er komen goede geesten
hier verkeeren, af en aan;
lichaamlooze zielenleesten,
uit het graf heropgestaan,
daar ze, veel of luttel jaren
voortijds, in begraven waren.

Hautscilt en de oude Eeckhoute-abten
komen hier en doen alsof
ze elkeen met elkander klapten,
stemmeloos, in 't wandelhof,
van 't oud huiswerk, dat, voorheden,
hier end daar, zij bouwen deden.

't Is al weg nu, zoo zij zelven
weg zijn: weide en waterland,
boomen zijn 't nu, boschgewelven,
gulzig gers en zuiver zand.
Henen zij ze, en andere ontzielden
komen, daar zij dagvaart hielden.

Welby Pugin en, daarnevens,
Jan Bethune, zijn gebroêr,
die, den langen dag huns levens,
trokken een en 't zelve snoer,
hoore ik nu, al zoetjes spreken,
't beeld van een gebouw uitsteken.

‘Dààr het ziedhuis, dààr het water,
zus en zoo den trap gezet.
's Zomers, noord de slaapsteê; later,
wordt het koud, alhier het bed.
Tenden zij, om God te loven,
nog een bidsteê bijgeschoven.’

‘Michaël zal 't huis bewaken,
met zijn zweerd. Wie is als God?’
hoore ik in de samenspraken
slaan van de edele twee; ‘en 't slot
zal Maria, zonder vlekken
maagd, met heuren mantel dekken.’

‘Jan-Baptiste moet hier hebben,
nacht en dag, zijne eere, want
zuiver water doet hij ebben,
uit der aarde en over 't land.
Naast Maria moet, nadezen,
Joseph hier gediend ook wezen.’

‘Donatiaan, met zeven lichten,
ringsom, op een wiel gepint,
zal de vijandschap doen zwichten,
van die alles uitverzint,
's nachts, om in de terruwstruiken
harik en vergif te duiken.’

Weêrom zijn ze weg, verdwenen!
Al met eenen keer, zoo staan
huis en hof mij daar verschenen:
dag is 't en de hooiers gaan
overal, bij zware slagen,
't geurig gers omverrevagen.

Wee is mij! Waar zijn mijn zinnen?
Dorst ik, in zijn eigen huis,
dichten, bij den Bisschop, binnen?
Neen! ‘*Duc nos quó tendimus!*’
hadde ik liever zeggen moeten,
neêrgeknield, aan 's Leeraars voeten.

Sint-Michiels, bij Brugge, 29/6/'98.
GUIDO GEZELLE

Eenige woorden

uit de Goddelijke Beschouwingen (97-160) *van Guido Gezelle.* (*Vervolg van Biekorf* 1898, *bladz.* 223).

AANBEHOOR - Toestand (111).
AANDACHTVESTEN (het) - Het opzagvesten, *attentio* (136).
AFDRAGENDE verstand - Dadig verstand, *intellectus agens* (139).

AFGRONDELIJK - Afgrondig, grondeloos (119).
ALLEMANSGEMEEN - *Publicus* (133).
BAANBREKEN (een) - Een voorbereiden, *praeparatio* (136).
BEDIJGEN - Worden, *devenir, fieri* (143). De Bo.
BEDROGPLEGER - Bedrieger (156).
BEELDVOORSTELLINGE - *Species* (142).
BEGRIJPENISSE - Begrijp, beteekenisse (148).
BELETSELSTELLEN (het) - *Obex* (116).
BELIJD - Belijdenisse, *actus* (123).
BETAMENSWEGEN (van) - *De congruo* (118).
BEVOORRADEN - Voorzien, *providere* (147).
BEWELD - Gebiedende macht, *auctoritas*, *imperium* (139).
BOEKSTAFWEZEN - *Litterae* (112).
BOEKSTAVER - Boekschrijver (132).
BOETSEN - Bootsen, boetseeren, *modeler* (141). De Bo.
BOODSCHAPDRAGEN (het) - Verkondigen, *praeconium facere* (132).
BUURTVERGADERINGE - *Concilium provinciale* (112).
DAADSWEGEN (van) - Dadelijk, werkelijk, *de facto* (157).
DAADVEERDIGHEID - Hebbelijkheid, *habitus* (136).
DOORLEVEN - Leven tijdens... (111).
DOORLIJDEN - Doorgaan, doorleven (111).
DOOROEFEND - Teenemaal geoefend (112).
DOORSCHOUWEN - *Perspicere* (143).
DROOMAANSCHOUWINGE - Droomgezichte, *divinatio somniorum* (140).
DWERSVOETEN - Tegenstrijden, dwersboomen (103).
EERSTGANGS - Eerstelijk, voornamelijk, *primario* (152).
GEDAAN- EN BEVONDENER ZAKE - *De facto* (111).
GEDACHTENGANG - *Ordo cognitionis* (109).
GEDANER ZAKEN - *De facto* (104).
GEDOEN - Doen, *facere, efficere* (160).
GEESTONTVOERINGE - *Exstasis* (140).
GEHOORZAMEND VERMOGEN - *Potentia obedientialis* (100).
GEHOORZAMIG VERMOGEN - *Potentia obedientialis* (98).
GELOOFSVERKONDIGINGE - *Praedicatio fidei* (119).
GELOOFVEERDIGHEID - *Credulitatis affectus* (118).
GELOOFWEERDIGMAKEN (het) - De daad van geloofweerdig te maken (147).

GENADEGEWROCHT - *Opus gratiae seu redemptionis* (109).
GENADETOELAGE - *Gratia* (147).
GENOEGGEVENDHEID - Voldoeninge (108).
GESCHIEDENISMATIG - *Historicus* (116).
GEWAAGDHEID - Onvoorzichtigheid (144).
GEWERKEN - Uitwerken, *efficere* (160).
GEZAPIG - Zacht en stil, *suavis* (134). De Bo.
GIFTELIJK - *Gratuito* (100).
GIFTELINGE - *Gratuito* (106).
GODSBOEKENSTAVER - *Scriptor divinitus inspiratus* (149).
GODSPRAAKVEERDIG - *Propheticus* (140).
GODSPRAAKVEERDIGHEID - *Prophetia* (129).
GODSPRAAKVOERDER - *Propheta* (128).
GOEDDOEN - Goedmaken, bewijzen (130).
HANDHULPE - *Minister* (132).
HEBBELIJKHEID - *Habitus* (124).
HENENSTERVEN - Wegsterven (111).
HERVEREIGENSCHAPT - Hergeschikt, heringericht (142).
HEILBOODSCHAPPER - *Evangelista* (130).
HOEUITGEWROCHTHEID - *Effectionis modus* (152).
HULPVERLEENINGE - *Auxilium* (117).
INGAVE - Ingevinge, insprake, *instinctus* (143).
INLICHTEN - Instralen, *illuminare* (141).
INSTRALEN - Inlichten, *irradiare* (141).
INVOUDIGLIJK - *Implicite* (115).
KEURTIJD - *Tempus seu status probationis* (101).
KRACHTUITWERKINGE - *Effectus* (148).
LAATLIJDENDE ZORGELOOSHEID - *Socordia* (113).
LEERGEZAG - *Magisterium* (132).
LEERMACHT - Leergezag (133).
LEIDSMANNEN - Geleiden, bestieren (125).
LEUGENPLEGER - Leugenaar (156).
LEVEN- EN ZEDEMATIG - *Moraliter* (111).
LEVENSOMSTANDIGHEDEN - *Adjuncta vitae* (117).
LICHTINSTRALINGE - Inlichtinge, *irradiatio* (142).
LIJFSGEBREKEN - *Defectus corporales* (102).
MISRAAKT - Ontbrekende, *deficiens* (112).
MISWORDEN - Misraakt (112).
MONDSPRAKE - Mondrede, *sermo* (141).

NIEUWINGEDRUKT - *De novo impressus* (142).
OMBAKENEN - Omteekenen, *circumscribere, definire* (105).
OMEINDEN - Bepalen, *definire* (153).
OMEINDIGEN - Omteekenen, *circumscribere, definire* (105).
OMEINDINGE - *Definitio* (142).
OMTEEKENEN - *Terminare, finire, circumscribere* (105).
ONAFGEDRAGEN - Niet afgedragen, *concretus* (151).
ONDWAALBAAR - Onfaalbaar (132).
ONGEHAVIG - *Spoliatus, privatus* (97).
ONGEHAVIGHEID - *Spoliatio, privatio* (97).
ONGODVREEZENDHEID - *Impietas* (144).
ONOMSTOOTBAAR - Onomstootelijk (119).
ONTVANKELIJK - *Habens potentiam obedientialem* (99).
ONTVANKELIJKHEID - *Potentia obedientialis* (98).
ONVOLWORDEN - *Imperfectus* (140).
OORBEGIN - *Principium* (107).
OORDEELSTRIJKEN (het) - *Judicium* (138).
OORKONDSCHAP - Oorkondinge, getuigenisse (154).
OPZAG - Aandacht, *attentio* (154).
OPZAGVESTEN (het) - Het aandachtvesten, *attentio* (136).
OVERBOODSCHAPPEN - Boodschappende overzetten, overhandigen (158).
OVERVLERKEN - *Praecellere* (140).
REDEHANDELEN - *Ratiocinari* (121).
REDEHANDELINGE - *Disputatio* (124).
REEN - Reeninge, perk, *terminus* (105).
SCHADE KOMEN (te) - Beschadigd, verminkt zijn, *deteriorari* (109).
SCHEPPENSGELIJK - *Creationi aequivalens* (152).
SOM... SOM - *Alii... Alii* (113).
TEEKENVERBAND - Verband bestaande in een beteekenen (150).
TOEDRACHTIG - *Concretus* (153).
TOEGEDRAGEN - *Concretus* (153).
TOELICHTER - *Commentator* (160).
TOEVOER - Voorraad, toerustinge (147).
TOEWENDEN - Toepassen, *applicare* (157).
TUSSCHENDIENST - *Ministerium* (132).
TUSSCHENHANDEL - M*inisterium* (133).

TWISTREDENINGE - *Disputatio* (120).
UITGEWROCHTHEID - *Effectus* (152).
UITVOUDIGLIJK - *Explicite* (115).
UITWEREN - Afdragen, *excludere, abstrahere* (120).
UITWERKENDE - *Efficax* (121).
UITWERKMATIG - *Efficax* (147).
VADEREN - Voortbrengen, *gignere, producere* (149).
VASTSTELLINGE - *Constitutio* (113).
VERBOODSCHAPPEN - Boodschappende overhandigen, voortleeren (132).
VERMOGENSWEGEN (van) - *Ex parte principii* (124).
VEROORKONDSCHAPPEN - Bewijzen, bevestigen, *comprobare* (158).
VEROPENBAARDER - *Revelator* (135).
VERREDRAGENDHEID - Hoedanigheid van verre te dragen (110).
VERRUWGEDAANTEN - *Colorum similitudines* (141).
VERSCHIJNSEL - *Phantasma* (139).
VERSPLITSINGE - *Sectio* (127).
VERUITWENDIGEN - Uitdrukken (145), uitwerken (153).
VERWEKKELIJK - Dat kan verwekt zijn, *quod potest elici* (124).
VERWORDENSCHAPPEN - Veranderen (105).
VOLVEERDIGEN - Voltooien, *complere* (140).
VONNISVELLEN (het) - *Judicium* (138).
VONNISVELLINGE - *Judicium* (118).
WAARNEEMBAARWORDINGE - *Manifestatio* (150).
WAARSPREKEN (het) - Het verkondigen van de waarheid (127).
WAARSPREKENDHEID - *Veracitas* (129).
WATWEZENDHEID - *Substantia, quidditas* (152).
WEDERWERKENDE - Lijdende, *passivus* (129).
WEÊRDOEN (het) - Het weêrwerken, lijden, *passio* (135).
WEÊRWERKEN (het) - Het lijden, *passio* (135).
WEGWEREN - *Semovere* (153).
WERKBEGINSEL - *Principium agendi* (156).
WERS (te) - Erg, kwaad, krank (109).
WEZEN- EN REDEMATIG - *Physice et logice* (110).
WISSELZINNIG - *AEquivocus* (153).

WISSELZINNIGHEID - *AEquivocatio* (153).
WONDERNISMATIG - *Miraculosus* (152).
WONDERNISSE - *Miraculum* (130).
WOORDSPRAKE - *Locutio verbalis* (118).
WOORDVOERDER - *Praeco* (132).
ZAAKGESTELTENISSE - *Conditio* (117).
ZAAN - Haast (De Bo). ZOO ZAAN - Zoohaast (103).
ZALIGWORDEN (het) - De daad van zalig te worden (133).
ZEGGENSCHAP - Leeringe, *doctrina* (106).
ZELFBEREIDINGE - *Personalis dispositio* (118).
ZELFBLIJKENDE - *Evidens* (134).
ZELFHANDELEN - *Directe et per se agere* (127).
ZELFSPREKEN - *Directe et per se loqui* (134).
ZELFSWEGEN (van zijn) - *Ex parte sui* (134).
ZELFVEROPENBARENDE - *Directè et per se revelans* (134).
ZIEDPANNE - *Olla* (141).
ZIELINSPRAKE - *Inspiratio* (143).
ZINTREFFENDE dingen - Dingen die de zinnen treffen, zinnelijke dingen, *res sensibiles* (110).

G.V.D.P.

Begeestering

De dageraad bloeit roode roozen,
en trilt van vooglentaal,
en weent vol diepgevoelde wonne
zijn peerlen van krystaal.

Den dichter rijst in 't smachtend herte
een roozig morgenland
en ruischt vol dichtersmerte
een lied van diamant.

HORAND

Mingelmaren

OVER *Kerslistoch.* - De Bo heeft een woord *stekellisch*, dat eene waterplant van Vlaanderen bediedt. *Stekellis* is *kruislis*, even zoowel als *stekelbezie = kruisbezie.*

Zie *Loquela*, IV, 74, in v^{o} *kruis.*

Maar in *Kerslis* is het woorddeel *lis*, meene ik, anders te verstaan dan alsof het *lisch* ware, met korte *i*; *kres* of *kers* zal wel *waterkers* bedieden, zoo de heer Claerhout voorhoudt.

Ik vermoede dat de Geographi der 17^{e} eeuw, *kruislis* schreven, maar dat het volk zei *de kreslijs*, met lange of volle *i.* - De Geographia van J. Blaeu, Amsterdam, 1662, stelt niet *kruislis*, maar *'t Langhe Lis*; en dat brengt mij te binnen den naam van eene lange en smalle strepe lands, langs eene leeger liggende weide, te weten *de lange lijse*, zoo ze op de ouderlijke hofstede zeiden. Zie *De Bo*, in v^{o} *lijs, lijse*, (niet *lijs, lijzig*): men zegt meest *lijst.* Zoo ware de *kerslijs* eene *lijse*, of een *lijs*, eene *omlijsting* of *dijk*, waar beneden in den *tocht* veel water*kerse* groeit.

K.V.H.

Verstrooide Perels

OP den 28^{en} in Herfstmaaand ll. las een medewerker van *Biekorf*, de achtbare Heer A.-J.-M. Janssens, volksvertegenwoordiger van Sint-Niklaas, in de Vlaamsche Taalvroedschap van Gent, een belangwekkenden opstel over oude beeldekens of sanctjes, die hij met recht *Verstrooide Perels* noemt en die om hunne letterkundige weerde het opzanten, het verzamelen en 't bespreken weerd zijn.

De gedichtjes die onder die beeldekens te lezen staan zijn ‘een bewijs van den rijkdom onzer taal en eene schakel in de geschiedenis onzer lettren. Zij werden door onze vaderen bemind en zijn ten huidigen dage nog genietbaar. 't Is aan de vleugelen dier vliegende bladjes dat de dichtkunst hare heiligste gedachten vertrouwde; 't is in dien nederigen vorm dat zij in de gebedenboeken onzer vaderen plaats vond, en met hen naar het altaar des Heeren optoog.’

Vele dier sanctjes in pergament of in oud papier zijn in 't zwart gedrukt of ook nog geschilderd. De bovenhelft ervan is versierd

met eene kleine kopersnede en op de onderhelft staan er een twaalftal verzen te lezen.

Spreker las tien van die gemoedelijke gedichtjes die om hunne eenvoudige, ongekunstelde en echt dichterlijke taal als heel merkweerdig mogen aanzien worden.

Hij heeft er reeds vijf honderd verzameld dank aan de medewerking van talrijke vrienden waaronder wij twee West-Vlamingen aantreffen: de Z.E. Heeren De Schrevel en Gezelle.

De plaatsnijder wiens naam het meest op die sanctjes voorkomt is F. Huberti, eigentlijk, Frans Huybrechts, die van 1656 tot 1687 werkzaam geweest is. Zijn werk wierd meer als honderd jaar lang door verschillende plaatsnijders nagemaakt. De gedichten moeten meestal gemaakt zijn voor 1687, 't jaar van Huberti's dood.

De eerste gedichten die spreker ontdekte, heeft hij aan *Biekorf* medegedeeld.

Het doel der sanctjes was eene tegenwerking uit te lokken tegen het protestantismus, voornamelijk te Antwerpen, waar ze gesneden en gedicht wierden. De eenheid van geest en de breedte van opvatting verraden het werk eener kloosterorde, namelijk van het Gezelschap Jesu.

Het gebruik van sanctjes uit te geven, bestond reeds in de jaren 1600 te Meenen. De Jesuieten van Kortrijk ontvingen toelagen van de stad Meenen voor het aankoopen van *boecxkens en sentjens.*

't Is hoogstwaarschijnlijk dat Vader Adriaan Poirters, van het Gezelschap Jesu, de dichter is van de rijmkens die men op het meeste deel der sanctjes te lezen vindt.

H^{r} A. Janssens is zinnens al de gedichtjes van dien aard te verzamelen en ze in een boekwerk uit te geven.

'Ik wilde,' zoo sluit hij zijnen opstel, 'vier duizend vijf honderd verzen van de tweede helft der XVIIe eeuw, uit de vergetelheid redden, en zooveel perels aan de kroon hechten van onzen gemoedelijksten dichter uit dien tijd. Mocht mijn nederig werk de aandacht van meer geleerden, op een te veel verwaarloosd punt onzer lettergeschiedenis vestigen; mocht het de verzamelaars aanzetten om mij hunne schatten bekend te maken, opdat de heruitgave, die ik bereid, zoo volledig mogelijk weze, dan ware mijn vurigste wensch vervuld.'

[Nummer 24]

Nog een oud Passieboeksken
(Slot).

DE schrijver heeft zijn werk in drie deelen gesplitst: eerst handelt hij ‘van den diepheit des lichameliken lidens Cristi, en der bitter droefnissen siins godlijken siels.’ Daarna zet hij ‘regulen ende manieren van oefeningen, int gemeyn.’ En in 't derde deel staan oefeningen in 't bijzonder over geheel het lijden Jesu. ‘Elc capittel is ghedeylt in sijn articulen, ende bi elc artikel een oefninge ende een gebet.’

Eenige aanhalingen uit ieder deel zullen den lezer overtuigen, meene ik, van den deugdelijken inhoud des werks, en hem een gedacht geven van den aard der overwegingen, oefeningen en gebeden.

In het eerste deel dus wordt breedvoerig bewezen, volgens de HH. Vaders en de doctoren, dat Jesus meer geleden heeft dan eenig ander mensch. ‘Crisostomus seit dat al tgene dat God gemaect heeft door miraculen is veel beter ende costeliker dan dat hi gemaeckt heeft

door den loop der naturen. Alst bliict van den wijn de Cristus verwandelde uuten water: want dien was beter dan al den wijn die ye op wijnstoc ghewassen is oft wassen sal. Ende dat broot dat God vermenichfuldichde was beter dan al dat broot dat ye geweest is oft comen sal. Want Jesus so wonderlic boven naturen door so onbegripeliken mirakel gemaect ende ontfangen is, door de crachte des heiligen geests int alderreinste ende onbevlecste lichaem Marie; so is hi geweest puerder, edelder ende teerder van complexie dan alle die menscen der weerelt. Ende hoe een teerder, edelder, puerder van complexie ende levendiger van sinnen ende in voelen is, hoe hi groter pine ende scerper quellinge lijdt als hi gepiint wort.' Deze voorstelling wordt dan door voorbeelden nader toegelicht, bij zoo verre dat onze *Minrebroeder* tot het besluit komt, dat 'Jesus teerder was onder siin voeten, dan eenich mensce in siin ogen!'

Eene andere bewijsvoeringe: 'Cristus heeft alle zijn wonden, pinen ende weedeu sijnre gequetste of geslaghen leden heel ghevoelt int gemeine ende elc bisonder. In ander menscen en ist also niet. Want heeft een mensce V oft VI wonden, de wonde daer hi de meeste pine in liidt, die voelt hi meest, ende daer beclaecht hi hem meest af, soo dat hi die ander wonden niet oft lettel acht. Een mensch die tantsweer oft dat voetevel heeft, al heeft hi ander quetsinghe in ziin lichaam, hi sal dat vergeten of cleyn achten, door die grote weede die hi voelt in zijn tanden oft voeten... Want hangende int cruce, hadde Jesus lastige pine in zijn uutgerecte leden, ende bisonder in zijn doornagelde handen ende voeten; hoewel die piene onsprekelic ende onmaetelic was, nochtans voelde hi volcomelic int alderhoechste elck quetsinge van siin gebenedide hooft bisonder, ende elcke quetsinge sijnre geesselingen, ende elcken slach, die si hem gegheven hadden, bisonder.'

Het volgende is recht eigenaardig: 'de vermaledide Joden... sijn siele ende leven sochten, opt alderwreetste, in alle plaetsen oft leden, daer eens mensche siele in mach zijn. Want onder de natuerlijcke meesters, ende onder de doctoren waren versceiden opinien, waer des

menschen siele principalic in is. De sommige, als Plato ende siin navolgers, seiden dat de siele principalic is int hooft, om seker merckelike reden die si daertoe hebben. Die sommige, als Aristoteles ende sijn navolgers, seggen dat de siele principalick int herte is. Die zommige seggen, dat die siele int bloet is, ende bewisen dat metter heiliger Scrifte. Want Levi. XVII staet: Die siele van alle menscen ende dieren is int bloet. Die sommige seggen, als S. Augustijn, XVI de Trini. dat de siel int heel lichaem is gheheel, ende in elc deel des lichaems geheel. Dit is die warachtichste opinie, maer dit te bewisen en is de materie niet. De Joden ende die heydensce ridders van der Joden wegen, sochten Jesus siel op dese voorscreven steden, opt alderwreetste, omdat si ymmer seker souden zijn van Christus doot, ende dat de siele ymmer uut zijn lichaem soude zijn. Och hoe wreedelic sochten si sijn siele in sijn gebenedide hooft, dat den voorleden nacht ende dach so menige swaren slach ontfinc, ende bisonder doen si de scerpe doornen crone daerin dructen, ende dat gewonde hooft so ongenadelic sloegen. Hoe wreedelic sochten si zijn siele in al sijn lichaem, so dat vanden hol sijnre voeten, tot dat opperste sijns hoofts, geen gezontheit in hem en was, ende bisonder, doen si hem so vervaerlic uut recten op dat hout des cruys, so dat al sijn leden gingen uut haer juncturen, ende al sijn senuen ende aderen daerin verscricten. Och hoe wreedelic sochten si Jesus siel in sijn bloet, als in sijn geesselinge ende croninge, ende bizonder als si sijn heilige handen ende voeten met plompen nagelen doorsloegen, daer die aderen, die dat bloet tot al den leden draghen, meest te samen comen. Ende ten lesten, omdat si ymmer seker souden zijn, dat zijn siele uut sijn lichaem was, doe hi doot aent cruice hinc, so lieten si sijn herte openen met een spere, oft die siele daerin ghescuylt mocht hebben. O verwoede rasende nidicheit der dulle hongherighe wolven, tegen dat onnosel lam Jesum, wie can bekennen die menichfuldicheit ende tgetal van al sijn seericheden, pinen ende quellingen die si hem uut haer rasende nijdige wreetheit aengedaen hebben.’

In het tweede deel komen de regels der oefeningen op het bitter Lijden. Want ‘in alle consten sijn regulen, daer de meester sijn werc na regulen ende schicken moet; een constenaer de gaet buten de regulen sijnre consten, sijn werck en dooch niet. Hoeveel te meer moeten daer regulen sijn in die aldermeeste conste, als in die oefeninge des lidens Christi.’ Alzoo moet de godvruchtige ziel eerst hare zonden beweenen, ootmoedig zijn, niet wantrouwig, alle zinnelijke liefde van kante stellen, enz.

Het derde deel, bevattende, benevens de geschiedenis des geheelen Lijdens, de eigentlijke overwegingen of meditatiën, begint met aan te wijzen hoe elkeen, volgens zijnen staat, de bijzondere oefeningen kan verrichten. Die den godvruchtigen man zou aanhooren en zijnen raad volgen, kan maar moeielijk tijd overhouden om eenige andere geestelijke oefeninge te doen dan deze op het bitter Lijden Christi. Hedendaags maken de goede zielen deel uit van alle mogelijke broederschappen, en velen en vonden geen gelegenheid om O.H. Lijden te overwegen, toen gelukkiglijk de wekelijksche kruisweg verspreid wierd! Onze godvruchtige schrijver zou willen dat men het geheele Lijden alle dage rijpelijk overwege; maer iedereen heeft daar den tijd niet toe, en daerom verdeelt hij de oefeningen in 7 dagen, zeggende wanneer elk artikel overwogen moet worden, b.v. ‘des sondachs na die maeltijt, als men die spijse wat verduwet heeft.’ En: ‘smorgens, als hi uut sinen slape ontspringet oft opstaen wil, dan sal hi met een diep suchten sijns herten, ende met tranen, indien hi se crigen can, seggen oft dencken: Och waer heb ic ghister avont mijn alderliefste, uutvercorenste, ellendige brudegom gelaten!’ Die 's nachts twee of drie uren met Jesus waken wil ‘die moet tsavonts bi tide slapen gaen.’ Nochtans weet de schrijver dat ‘men veel menscen vint, die luttel tijts hebben, als dienstmaechden, knapen, arm vroukens die veel kinderen hebben, arbeytsluden, ende ander.’ En daarom ‘mach een ygelic sinen staet mercken.’

Hier volgen nu eenige overdenkingen en oefeningen.

‘Judas heeft Jesum vercoft, ende die Joden hebben Jesum gecoft, ende geen van beyden hebben Jesum ghevonden; maer ghi, kersten, hebt Jesum gecregen: Jesus hoort u toe, ende niet den Joden. Ende bedroeft u tot een medeliden, dat u heer, u God, die dat opperste ghoet is, in wien alle scatten der godliker mogentheit, wijsheit ende goetheydt besloten is, ende alle rijcdom der werelt hem toe behoort, om dijnen wil dus wilde geacht worden..... Ende merct dat Jesus noch te cope is, daerom, soe hem Judas boselick vercoft heeft ende die Joden nidelic hem gecoft hebben, arbeit ghi hem uut liefden te copen, ende offert hem u herte ende al de crachten uwer sielen, want, boven al dat is, en begeert hy niet liever dan u herte so hi selve door den wijsen man seit: kind, geeft mi u herte.’

Na verteld te hebben ‘van dat si Jesus aensicht decten, ende hem so deerlick sloegen,’ zegt de schrijver aldus voort: ‘Och wat soudt ghi doen, oft ghy dit saghet; soudt gi u niet setten voor uwen bruygom, seggende: och en wilt doch minen heer ende Godt niet meer quaets doen. Siet, slaet mi ende doet mi dat ghi hem doen wilt ende en doet doch die alderbeminste mijns siels dusdanigen grooten onrecht niet.’

‘Doen haer voorvaers in Egipten waren, onder bedwanc van Pharao, so ginc opten paesnacht die engel Gods, ende sloech, al Egipten dore, die eerste geboren, ende bewaerde die kinderen van Israhel. In die gehogenisse plegen die Joden, bi dat hoochtijt van Paesscen, sommige die ghevangen, ende de doot verdient hadden, te dooden, ende een die de doot verdient had, quijt te laten.’ Zoo wordt uitgelegd waarom de Joden *tweeledig* vragen, de dood van Jesus als beeld der Egyptenaren, en het leven van Barabbas tot gedenkenis van de verlossing der Joden. ‘Wat was dat anders geseit, dan: doot den genen die de doden verwect, ende laet den moordenaer leven, opdat hi meer levende menscen dooden mach.’

Sprekende van de *zeven woorden* die Jesus sprak, toen hij aan 't kruis hong, doet de schrijver de volgende

vergelijking: ‘Als coninc Saul, die metten bosen geest beseten was, van den selven gequelt wert, so speelde David op sijn herpe, ende dan had die coninc Saul so veel te lichter. Bi desen coninck Saul soo verstaet men dat menscelike gheslachte dat van den duvel beseten was, ja den duvel eygen was..... Mer doen die stercke David, die een strijtbaar man was, sterck van macht, wijs, ende scoone van lichaem, daer die heer mede was, daer Jesus bi verstaen wort, genomen hadde die herpe des h. cruys, ende sijn leden daerop uutgerect sijn als die snaren in een herpe, ende heeft daer also soetelick op gespeelt, ende die snaren so soeten geluit gegeven hebben in die VII woorden die Jesus aent cruys gesproken heeft, dat haer geluyt is gegaen boven alle hemelen... ende beneden tot int diepste der hellen, so dat het menschelic geslachte te lichter heeft gehadt... O soete, stercke ende scoone David, Jesu Criste!’

‘Siet nu die schickinge des lichaems van dinen beminden bruigom, ende ghi sult noch meer onsteken worden tot liefde. Hi heeft sijn hooft geneicht om u te cussen, sijn armen uutgerect om u te omhelsen, sijn handen doorslagen om u mildelic te geven wat ghi van hem begeert, sijn herte gheopent om u lief te hebben ende om u daerin te verhoeden voor al dye gene die u vervolgen, sijn voeten gevesticht aent cruce, om bi u ende in u eewelic te bliven, ende heel sijn lichaem uutgerect ende doorwont om hem selven al geheel u te geven. Och Jesus mocht wel segghen: mijn liefde is sterck als dye doot.’

‘Gaet tot hem met diepe ootmoedicheit, ende laet u duncken dat ghi daer tegenwoordich sijt, ende met gebogen knien, ende met een doorwont herte, stort overvloedige tranen, omhelst uwen lieven bruygom, wascht dijns ghesontmakers soete aensicht met u tranen, dat si met haer stinckende snot ende quijl hadden ontreynicht!’

Meermalen valt de godvruchtige man hevig uit tegen de venijnige Joden, die hij wolven, honden noemt: 't Waren vermaledijde boeven, zegt hij ook, want: ‘die

devote vrouwen hadden Cristo gecoft van den alderbesten wijn, opdat sijn herte daer mede gelaeft soude worden. Maer die vermaledide boeven droncken den wijn uut, ende mengden wat wijns met edick, galle ende myrre, ende gaven hem dat, seggende: Jesu ghi sijt moede, laeft u herte eens!'

Vele schoone gebeden komen aan 't einde van de artikelen: hier één ter gelegenheid van het woord *sitio*, ik heb dorst. 'O gebenedide Jesu, de, hangende in den cruyce, uut overvloedige uutstortinge dijns dierbaren bloets, ende uut swaren last uwer ellendiger pinen, naetuerlicken dorst gehadt hebt, ende uut vieriger liefden meest dorste om dat werc onser verlossingen te volbrengen, ic bid u, verleent my, dat ic altijt mach dorsten na u, de sijt een fonteine des levendige waters, so dat ic u met ganser herten lief mach hebben ende metten monde moet beliden, dancken ende loven, ende die liefde des herten van buiten metten wercken bewisen. Ende verleent mi dat ic u duechdelic ende verdienstelic mach offeren wijn der ewiger devocien, gemengt met mirre des warachtigen stervens ende uitgaens mijn selfs, ende met galle der wercken van penitentien. O soete Jesu, ic bid u dat ic den kelc dijns bitteren lidens met compassie ende navolginge mach vlijtelijc aentasten, ende met begeerten drincken, opdat mijn siele altijt na u dorsten, ende al dat der werelt ende den lichaem genoechlijc is, bitter mach sijn, ende dat der werelt ende den vleesce bitter is, genoechlijc mach sijn, ende dat ic hierna mach getelt worden int getal der saliger sielen, de met u bloet verlost sijn. Amen.'

Na dit schoon gebedeken godvruchtig opgezegd te hebben, zal de lezer te beter gesteld zijn, is 't te peizen, om overtuigd te wezen dat 'de seer verlichte broeder der provincie van Colen', wiens naam ons niet bewaard en wierd, een schoon Passieboeksken gemaakt heeft.

K. VAN HOUTTE

Slaaplied

WAAIT mij nu zoetjes,
o zuchtende wind;
wiegt mij en douwt mij
dat zuilende kind;
speelt om zijn wichtelijk
aanzichtje en laat
Jesuken rusten: het
slapen nu gaat.

Palmen, die roerende en
wagende zijt,
stilt om mijn kindeke uw
takken nen tijd;
engelkes, zoetjes, ach,
Jesuken wilt
slapen: uw' tonge en
uw' harpe nu stilt.

Vogelkes zwijgt, die daar
huppelt en springt;
dauwdruppels, zoetjes, en
belt noch en klinkt;
zonne, uwe machtige
stralen verfrischt:
't kindeken Jesus... in
slape.... nu is 't!

Kerstdag 1898.
GUIDO GEZELLE.

Het dagboeksken van den boerenknecht Pieter-Jacob Verkindere 1699-1772.

‘**O**P den 3 agüstiüs 1699 sijn mijn voorouders ghetroüwt, tot Ghelüwe, en beyde gheboorteijght van Ghelüwe ende met naeme peiter (*Pieter*) Verkinder ende sijn huijsvrouwe was joanne Maertens.

Op den 18 aügüstiüs 1701 is mijn vaeder gheboren, oock tot Ghelüwe, met naeme Pieter, den oussten sone en twee daeghen daer naer ghedoopt is; en hij heeft voor peter ghehaedt Jacobüs Van den Steene ende sijne meter was Joanna.

Op den 12 februarij 1704 is mij(*n*) oom geboren, met name Joannes.

Op den 11 februarijüs 1706 is ghebooren mijn tweeden oom, met naeme Philippüs.

Op den 18 jünij 1709 is ghebooren mijn eerste moije, met naeme Marij Joseph.

Op den 29 september 1701, is mijn grootmoeder overleden, tot Ghelüwe, oudt jaer.

Op den 26 november 1714 is mijn eerste moije overleden, tot Ghelüwe, oudt 5 jaer.

In het jaer 1718 is mijne vaeder gaan woonen met Joannes de Clerck, tot Dadijseele.

Op den jünij 1718 is mijne grootvaeder voor tweedemael ghetrouwt, met Wellemijne Van Acker, gheboortijght van Ghelüwe.

In (*het*) jaer 1719 is mijne vaeder in sijn hüijs gaan woonen.

Op den 17 meij 1719 is gheboren sijnen eersten halfden broeder, te weten Jacobüs Franciscüs.

In (*het*) jaer 1719, in november, is mijne vaeder gaen woonen met Pieter Berten, tot Ghelüwe.

In het jaer 1720, mijne vaeder heeft peter gheweest van den sone van Joseph Van der Steene, met naeme Jacobüs Dijonijsijüs.

In het jaer 1721 is mijne vaeder wederom gaen (*wonen*?) met den selven Joannes De Clerck, tot Dadijseele.

Den junij 1721 is gheboren mijn vaeder tweede halfde suster, met naem Marij.

In het jaer 1722 mijn vaeder is gaen woonen met Güllaeme Maeslien (*Marcellin*) tot Daedijseele.

In het jaer 1724, mijn vaeder is gaen woonen met Aendreijs (*Andries*) Boijckaert (*Bouckaert*?) oock tot Daedeseele.

In het jaar 1724, mijn vaeder is laeten in schrijven jn

de gulde van den heijlljghe Rochüs, binnen Daedijseele, ende beloeft voor doodschüldt ses pont parasijse.

Op den 20 janüarijüs 1725, mijn vaeder heeft sien inhaele de relijquïen van den heijlijghe Sebasteaen, tot Ghelüwe.

In het jaer 1726, mijn vaeder is wederom gaen woonen met Peiter Borij, oock tot Daedijseele.

In het jaer 1726, mijn vaeder heeft laeten jnschrijven jn de guide van S. Catharijna, tot Ledeghem.

In het jaer 1727, mijn vaeder is wederom gaen woonen (*met*) Aendreijs Boyckaert.

In het jaer 1728, mijn vaeder is gaen woonen met Güllaeme van Raes, tot Becelaer.

Op den 29 september 1730, mijn vaeder heeft ghecosen gheweest, tot Daedeseele, prince in de gülde van den heijlijgbe Rochus.

In de maent november 1730, mijn vaeder heeft peter gheweest van het kint van Güllaeme Boijckaert, met naeme Pieter Francijscus, tot Daedeseele.

In de maent aprul 1730 is mijnen vaeder broeder Pilijppüs overleden tot Ghelüwe.

In 1731 is mijnen vaeder gaen woonen met Maertijnüs Verkinder, tot Ghelüwe.

Op den 9 october 1733 is mijnen vaeder ghetrouwdt met Marij Tresija Opsomber, f.s. Hûijbredt (*Hubrecht*?), tot Ghelüwe.

Op den 30 van december 1734 ben jck gheboren, tot Ghelüwe, met naeme Pieter Jacobus. Mijn peter was Pieter Verkinder en mijn meter was Tresija De Blaen. (*De blanc, Leblanc?*)

Op den 17 oest 1736 is gheboren mijn eerste süster, met naeme Marij Jacoba.

Op den 8 februarijüs 1739 is gheboren Joannes Baptijsta, mijn eerste broeder.

In jaer 1740 heeft soo straft ghevroosen, dat de vruchten van der aerde hebben vervroosen, beginne(*nde*) op drij coninck daegh; aangehouden van Vrijesen tot halft maerte, sonder te doordoijen. En van dienen tijdt aeft tot S. Jansdagh altijdt soo coüdt, dat op de aerde bijnaer

niet en groijde. Waervan datter was aermoede onder beesten en menschen, datse bijnaer qüaem(*en*) te sterven, wandt het coren gelde, in de maendt van meij, 8 en 9 pondt den avoedt, Meenen maete. Al de menschen die hün vervro(*osen*) coren quaemen üijt te labueren en lenten[1] daer in saeijen deden seer wel, waendt de lenten profeteren groodtelijcks.

Den 9 october 1740 solmelijck (*solemneellijk*) inghehaelt de relijqüyen van den heijlijghe Deonijsijüs, tot Ghelüwe.

Op den 16 october 1740 is mijn broeder Joannes Baptijsta overleden.

Op den 22 jülijus 1742, is mijnen broeder ghebooren, met naeme Jacobüs Francijscüs.

In de maand aprijl 1743, mijn vaeder heeft peter gheweest van het kindt Laürentiüs De Leije, met naeme Marij Jacoba, tot Ghelüwe.

In de maent meij 1744 is den coninck van Vranrijck[2] met sijn leger en groote maecht arrijveijrt tot Rijssel ende van daer ghecomen naer Waeste, Comen, Wervijck en Vlaenderen, al daer meester ghemaeckt ende beleghert de stadt van Meenen, beginnen(*de*) van de st(*r*)aete loopende van Wervijck naer Meenen, ghenaemt Hooghen Weght, al het pachtgoedt ghenaemt de Hoog Poorte, bewoondt bij Pieter van den Berghe; van daer naer pachtgoedt bewoondt bij Pieter Ghekiere; van daer al van westen de plaetse van Ghelüwe en al soo roont al achter het huijseken van Joannes Broijck; en van daer naer pachtgoedt van Meichijel Vüijlsteke; van daer al voor het pachtgoedt bewoondt bij Hüijbercht Opsombre; van daer naer het pachtgoedt van Meichiel De Medts; van daer al Miechiel Bünne en van daer naer de Heesstraete (*heerstrate*) en al voors, rondtom de prochie van Wevelghem, naer de cosije van Meenen naar Cortrijck.

(1) Men zie dat woord bij De Bo, in zijn *Idioticon* of in zijn *Kruidwoordenboek*.
(2) Louis XV.

Op den 9 jünij is de staedt van Meenen met accoerdt aen den coninck van Vranckrijeck overgegaen.

Van daer den coninck met sijn legher vertrock naer de stadt van Iper en oock beleijdt en op den 15 jünij overgegaen; op den 29 dito, en fort de Knocke van gelijcke overgegaen. Daernaer het fransche legher gegaen naer Vüeren. Op den 9 junij bij accoort overgegaen.

Binnen al desen belegeringe was den coninck van Vranckrijck..... en binnen het beleght van Meenen was hij ghelogiert tot Wervijck, in het nonnen clooster van het gaetshüys (*gasthuis*).

Naer al desen bele(*ge*)ringe sijn alle de fraenschen troüpen vergaeder bij de staedt van Cortrijckt.

Binnen desen tijdt dat al daer hebben ghelegen in veelen landen, romdom het legher heeft groote schaede gheweest onder de landtlieden, als van vraghen van ghelt, leverijnghe van haever, hoüij en stroüij, hoüjt en aendersijens en oock schaedelijcke Foregieringe en plüijnteringhe ghedaen.

Den 31 jülij is het groot legher bij Oennaerde van de con(*in*)ginne van Hongarije[1] de Schelde ghepaesseert ende ghegaen op de casserije (*casselrije*) van Rijssel en Doüaije, al waer datse in contrijbüsije doen geven.

Den tweest (*twist*) van den coninck van Vranckrijck en de coninginne van Hongarije was ghekomen naer de doodt van den keijser[2], wandt den keijser en den coninck den vrede ghemaeckt hadden, ten jaere 1713, medts desen Nederlanden geen keijserrijck en was.

In het jaer 1744 is een sterfte ghecomen onder de coijen beesten. Deze plaege beginnen(*de*) ontren de oüst mandt, deürende twee oft drij jaeren, sijnder deijse (*die ze*, *die zijn beesten*?) verloren heeft tot twee oft drijmael toe.

Op den 29 aprijel 1745 is gheboren mijne tweede suster, met naeme Marij Catarijna.

(1) Maria-Therisia.
(2) Karel den zesde, van Oostenrijk.

Op den 17 aprijel 1746, mijnen vaeder is overleden, tot Ghelüwe.

In de maent van janüarijüs 1747 is mijne moeder ertrouwt met Pieter Gadeijne, gheborte van Ghelüwe.

In het jaer 1750 is een sieckte ghekomen, in dese quartier(*en*), ghenaemt den roodeloop, waarvan mijn eeste süster ghestoürven is, tot Ghelüwe, op den 16 october 1750.

In het jaer 1753 hebbe jck gaen woonen met Ignatijüs Van de Casteele, tot Ghelüwe.

In het jaer 1754 hebbe ick gaen woonen met Gelaüde (*Claude*) Fremaudt, tot Ghelüwe.

In het jaer 1756 ben ick gaen woonen met Joseph Nollet, tot Ghelüwe.

In het jaer 1757 ben ick gaen woonen met Joannes Roux, tot Ghelüwe.

In het jaer op den 9 aügüstius 1758, heeft soo ghevallen halleghesteent (*hagelgesteente*) dat de vruchten der aerde heeft al verpletter(*d*) gheweest.

In het jaer 1759, te meije, ben jck gaen woonnen met Challe Loweij (*Charles-Louis*) Seyx (*Six*), tot Hoüthem.

In het jaer 1761, te meije, ben jck gaen woonnen met Peirre (*Pierre*) Van den Laenoete, tot Comen.

In het jaer 1762, te meije, ben jck wederom gaen woonnen met Chaelle Loweij Seyx, tot Hoüthem.

In het jaer 1763, te meije, ben jck gaen woonnen met Güllaeme Dhem (*Duhem*?), tot Hoüthem.

In het jaer 1763, op den 14 jünijüs, Peiter Gaedeijne, mijn stijefvaeder, die overleden is tot Gheluwe.

In het jaer 1764, te meije, ben jck gaen woonnen met Jaens Baptijste Le Comte, tot Comen.

In het jaer 1766 ben jck gaen woonnen met Peirre Antone le Saeffre, tot Comen.

In het jaer 1767, te meije, ben jck gaen woonnen met Jaens Baptijste Breijl, tot Comen.

In het jaer 1768, te meije, ben jck gaen woonnen met Alijxseijex (*Alexis*) Delbecce, tot Comen.

In het jaer 1768, te meije, ben jck gaen woonnen met Adrijhaen le Sarffre, tot Comen.

In het jaer 1772, te meije, ben jck gaen woonnen met Chaelle Loweij Le Sarfre, tot Werveyck.

Pieter-Jacob Verkindere, geboren te Gheluwe, op den 30sten December 1734, was, op den 1sten meie 1772, vijf-en-dertig jaar en vijf maanden oud. Wat is er met hem gebeurd, als hij te Werveke woonde, bij *Charles-Louis de Saffre?*

Heeft hij zijn dagboekske verloren?

Is hij getrouwd?

Is hij gestorven?

Na den eersten meidag van 't jaar 1772 en staat er aleventwel niets meer van hem vermeld op zijn zeer zeldzaam dagboekske.

In 1811, op den 19sten maarte, alsook in 1829, behoorde dat boekske *Petrus Verkindere*, nu behoort het *Jules Verkindere*, beide van Gheluwe.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

MISDRUK. In het voorgaande t^{k} 23 staat er op bladz. 353: ‘met..... een vergiftige paddestoel’, en op bladz. 356: ‘met spinneweb opgetuigd’.

De lezer gelieve het w. *vergiftige* te veranderen in *vergiftigen*, en het w. *spinneweb* in *spinrag.*

OP bladzijde 311 van dit jaar, schreven wij *Edewaerthoek*; 't wierd bij misslag *Edwaerthoek* gedrukt, en zoo verloor die eigennaam zijne beteekenis; die Poperinghsche Edewaerthoek is eene leegte en was wellicht vroeger eene zompe; de naam bestaat uit *ede*, water, *waer*, nogmaals water; woorden van dezelfde bediedenis gaan dikwijls samen gekoppeld; de *t* komt voort van 't wel bekend taalverschijnsel der achtervoeging.

J. CL.

IN een opstel over het oorijzer in den *Ouden Tijd* van 1871 verschenen, schreef Johan Winkler:

‘Of het oorijzer ook gedragen wordt in Oost- en West-Vlaanderen, langs de noord-nederlandsche grenzen, of in laatstgenoemde provincie in de zeedorpen Heist, Wenduine en Blankenberge is mij niet bekend; maar 't is niet onwaarschijnlijk omdat de bewoners van de vlaamsche zeekust in hun voorkomen duidelijk de kenteekenen vertoonen van hunne friesche of gemengd-friesche afkomst.’

Is dat niet merkweerdig in volkswetenschappelijk opzicht?

Johan Winkler zegt: indien mijne navorschingen mij niet bedriegen, *moet* het oorijzer in 't noorden van West-Vlaanderen nog gedregen worden.

Zijn vermoeden was gegrond. Ook verscheen er te Brugge, in 1887, bij M. De Haene-Wante, een boeksken van zijne hand: *Eenige bijzonderheden over de hoofdbeugels of oorijzers der oudvlaamsche vrouwen.*

Daarin schreef hij met blijdschap:

‘Toen ik dit schreef - het boven aangestipte - beleefden wij het jaar 1870. En ik was toen nog nooit in Vlaanderen geweest, al had ik, op de Noordzee voor de vlaamsche kuste, wel vlaamsche visschers gezien en gesproken. Maar wat ik toen, volgens bovengenoemde zinsnede, reeds vermoedde, is mij naderhand gebleken waarheid te zijn. Eerst sedert den jare 1883 heb ik een en ander maal het bijzondere genoegen mogen smaken om het schoone en zoo hoogst merkweerdige en belangrijke Vlaanderland te zien en door te reizen. Sedert dat jaar ook heb ik de eere met menigen degeliken en eerliken Vlaming bevriend en bekend te zijn. En zoo heb ik dan ook, gedurende mijn kort verblijf in Vlaanderen, met eigen oogen gezien, dat in der daad het oorijzer of de hoofdbeugel nog hier en daar in de vlaamsche gauen door de vrouwen in de dorpen gedragen wordt, als eene onwraakbare getuigenis van hare friesche afstamming, van het friesche bloed dat dezen vlaamschen volke door de aderen vloeit. En wat ik zelve niet heb kunnen zien en waarnemen, dat hebben de goede inlichtingen van sommigen mijner vrienden voor mij gedaan, en de nauwkeurige onderzoekingen die zij wel ten mijnen behoeve, in het werk hebben willen stellen. Het zijn vooral de Eerweerde Heeren Guido Gezelle en Jul. Claerhout, aan wie ik in deze zake veel dank verschuldigd ben.’

VOOR een toekomend, half opgedaan schrijven in *Biekorf*, begeert de ondergeteekende te vernemen wat het volk al *doet* of *zegt* om van de *cau mare*, *de mare* of de *maren* niet bereen te zijn.

GUIDO GEZELLE, 24, O.L.V. str. Kortrijk.

Vier Gebedekens

getrokken uit een XV^{d}-eeuwsch handschrift van Heer Goethals' boekenkamer ten stadhuize van Kortrijk.

S. Katherina.

Gegroet sijstu, heilighe maghet Katherina, scone bloeijende rose van Jherico, witter dan die lelije, groender dan enijch ghers, roeder dan die rose, hoegher dan die cederboem, edelre dan die cypresseboem, breeder dan die palmeboem, ic biddu, edele suver maghet Katherine, vercrijght mij een reijn, suver herte met onbevlecten lichame altoes te behouden. Bewaert mij, o helighe maghet, dat in mij nemmermeer en comme dat den oghen Gods meshaghen mochte, maer in mij moet sijn reinicheit, ootmoedicheit, mijnne, verduldicheit, redenen met ijnnicheit, ghepeijsen met hemelscher begheerten, werken met stichticheit, swighen met scamelheit ende spreken met voersienicheit. Amen.

S. Nijcholaus.

Ic groete u, helighe vader S. Nijcholaus, een uutvercoren vriend Gods ende een hoeghe bloeme der priesteren, alre schoenst voer Gode ende wonderlic in den mirakelen, wij bidden di, weest ons hier in desen ellendighen dale, een beschermer ende een leedsman tot Gode, daer wij mettij Gode altoes moeten aensien ende loven in vruechden. O weerde vader, bidt voer ons, want wij gheloven overmits dijn ghebedt gheholpen te worden. Amen.

Nativitas Jesu.

Ic benedie ende dancke dij, Here Jesu Christe, een God schepper ende verlosser der menschen, die overmits dijnre ewigher wijsheit, daer du in gheweerdicht hevest gheboren te werden van der reijnre joncfrauwen Marien, op dattu ons met dijnre lijdelicheit soudes ghesont maken. Ick bidde dij, gheweerdighe dij met dijnre menscheliker crancheit ons te stercken in alle duechden ende met dijnre sterflicheit ons te bringhen totter ewigher onsterflicheit, opdat wij anderwerf met dij gheboren moeten werden, ende dijn heleghe aermoede moeten naervolghen in rechter aermoeden van geeste. Amen.

H. Johannes Evangelist.

O spiegel der maechdeliker scamelheit, o alre vulste der godliker mijnnen, helighe Johannes die Xpm boven die apostelen bekendes ende puerliker mijndes, ende boven hem allen verdiendes van hem ghemijnt te werden, vercrijghe ons, met uwen heligben ghebeden, dat wij oec Xpm moeten openbaerlic bekennen ende vierichlic mijnnen, ende oec van hem ghemijnt met hem te ijnnichliker vereenicht moeten werden. Des helpe ons die Vader, die Sone ende die helighe Gheest. Amen.

Bladwijzer van woorden en zaken

Antwoorden

	Bladz.
Mooi-meisje	79

Boeken

NIEUWE	
Friesche naamlijst	350
Godevaert en Godelieve	205
Herfstrozen, door M.E. Belpaire	289
Het Westland in den franschen tijd	176
L'oeuvre de Jean Brito par L. Gilliodts-van Severen	1
Lofrede op den Boerenkrijg	335
Reinaert-de-Vos	82
OUDE	
Doctrinal	4
Nog een oud Passieboekske	331

Eigennamen

Aelbeke	26
Amo	67
Appelghem	215
Boheni	7
Carpentier	277
Charlier	274
Coolscamp	80
Crombeke	26
Cruybeke	26
Emelghem	65
Edwaerthoek	382

Godelingahem	214
Gulleghem	214
Hare	350
Haringa	350
Hermanville	229
Hoorebeken	26
Horpecke	26
Jabbeke	233
Kressenbach	345
Lebbeke	26

	Bladz.
Leembeke	27
Lynde	215
Marbeke	27
Oedelem	68
Pervyse	88
Sassenheim	154
Sasserotte	154
Temmerman	277
Theulegoed	190
Varsenaere	232
Wagenaer	274
Zonnebeke	32

Fransch-Vlaanderen

A l'Ezelstap	198, 214
Appelghem	215
Au schaksveld	201
't Hekelkasteel	217
Lynde	215
Orseweg	201
Sercus	198
Waelschcapp'l	201

Gedichten

Aksternesten	135
Alleluia	307
Avondvrede	296
Begeestering	366
't Blendeliêngasthuis	247
Duc nos quò tendimus	358
Duiven	69

Een 25ste verjaren	278
Een zoele zomernacht	296
In de sneeuw	311
Lijktraenen	144
Mane nobiscum	291
Musschen	87
Nevelduisternis	149
Nog een	230
Op den dach van heden	308
Rankgetopte Sperrenaalden	10
Slaaplied	376
Vreugdelied	325
Zielgedichtje	31

Geplogentheden

Van Confetti	102
De sleutel op de doodkist leggen	29
Haar en baard	30

	Bladz.
Halm geven	28
Kruis op 't brood	240
Oorijzers	382
Strievelinge smijten	288
IJzervee	28

Geschiedenis

Baldrazaan en Raganahilde	6
Beeldstorm der Sansculotten te Brugge in 1797	136, 188
Bouworde der Germanen	282
Bouwschikking der Germanen	297
Broeder Cornelis	241, 257
Brugsche Athanasius	245
Daniel Carré	249
De Brunehildesteen te Hollain	119
De Kerlistoch en de Kerels van Vlaanderen	313
De proost van Brugge	314
De Sassen in Frankenland	161
Een Germaansch dorp	300
Gilde der drukkers	34
Grau-broeders te Brugge	259
Jan Brito van Brugge en het uitvinden van het boekdrukken	1, 17, 33, 49
Kelten en Germanen	16
Keltische hofsteden	297
Kruislis	315, 367
Litus saxonicum	229
Oorsprong van t' volk van West-Vlanderen	95
Roomsche volkszettingen	298
Sassen	228
Sassensche dorpen	229

Slavische dorpen	299
Tusschen Caen en Bayeux	228
Van de wijze en van de vroede maegden	225
Waar woonden de oude Belgen	288
Wulpen	5

Gods lieve Heiligen

Hoe onze ouders spraken	131
Oude beeldekens	160, 191
Van den zaligen Garembrecht	5, 56
Walinbertus	5

Kinderwereld

Al Harelbeke	352
Al Westcapelle	342
God regent	352
Mei, Mei	256
Over de slekke	352

	Bladz.
Over de Yperlingen	352
Van nen haze	352

Kunst en Wetenschap

Bakboord	159
Bouworde der Germanen	282
Bouwschikking der Germanen	297
Académie impériale et royale des sciences et belles lettres	2
De Brunehildesteen te Hollain	119
De geschiedenis van 's menschen schoeisel	316, 328
De kouterploeg	270
De stroom	353
Doctrinal	4
Een rederijker der XVIe eeuw	305, 341
Eigen- en Ambachtsnamen	273
Gereedschap van de kloefkappers	15
Goddelijke beschouwingen	177, 361
Hebreeuwsche schoen	317
Jaak van der Ghoten	268
Jan Brito van Brugge en het uitvinden van het boekdrukken	1, 17, 33, 49
Jan Kolpaert	240
Karcher	240
Karel van Mander	240
Kuipersgerief	346
Nicolaes Janssens, rederijker	341
Noorsche Liederen	97
Rost	240
Rusten is roesten	262
Spinnewiel	31
Stierboord	159

Toebakdozen	267
Verstrooide Perels	367
Vlaamsch en Fransch leeren	11
Vlaamsche schilderij te Hanover	48
Vlaamsche tapijtwevers	240
Van confetti	101
Van eene merkweerdige geldvonste te Kortrijk	164

Oorkondschap

Beeldstorm der sansculotten te Brugge in 1792	136, 188
't Blendeliëngasthuis	247
Brabo	152, 182, 193
Dagboeksken van Pieter-Jacob Verkindere 1699-1772	386
De Kerlistoch en de Kerels van Vlanderen	313
De vossenmote te Langemarck	309
Een rederijker der XVIe eeuw	305, 341
Grafzerk van Joannes Spierinck te Thielt	32
Hoe onze ouders spraken	129

	Bladz.
Kruislis	367
Nog een oud passieboeksken	369
Oude beeldekens	160, 191, 255, 287
Oud gebed	167, 256
Oud sanctje	128
Van de wijze en van de vroede maagden	225

Taalkunde

Aelbeke	26
Al	25
Antwerpsch-Brabantsch taaleigen	76
Beeknamen	22
Beeksala	345
Confetti	102
De Kerlistoch en de Kerels van Vlaanderen	313, 345
De Kouterploeg	270
Een rederijker in de XVIe eeuw	305
Emelghem	65
Iseghemsch Taaleigen	223
Jemenis	255
Latijnsche en Grieksche samenstellingen	12
Mijn doringe	239
Nog vlaamsche woorden en spreuken	233, 249, 284
Oedelem	68
Pervyse	88
Varsenaere	232
Veelzinnigheid der woorden	12
Verdommen	239
Vermenigvuldiging van woorden zonder verband	13
Vlaamsch en Fransch leeren	11
Waterkerse	345

Verdietschingen

Absolute = Uit ende uit, uit ende los van alles	222
Abstractio = Afdracht	203
Abstrahere = Verwijderen, afdragen	220, 222, 403
Accidens = Toeval, toevalligheid	221
Accidens = Aangedaanheid	202
Actus = Belijd	362
Actus reflexus intellectus = Heen en weeraanschouwinge	219
Adjuncta vitae = Levensomstandigheden	363
Adaequatum = Wedergelijkend	222
Aquivocus = Wisselzinnig	365
Aquivocatio = Wisselzinnigheid	366
Affectio = Aangedaanheid	202
Affectus = Toevaldragend, aangedaan	321
Alii... alii = Som... som	364
Analogia = Gelijkzaamheid	205
Analogicum = Gelijkenismatig	205

	Bladz.
Anhelare = Haaien en haken	219
Applicare = Toewenden, toekeeren	221, 364
Apprehensio = Zelf ondervinden (het)	223
Arbor individua = Boomeenling	204
Archetypus = Oordenkbeeld	221
Assimilatio = Ingelijfdheid	219
Attentio = Opzag, het aandachtvesten	361, 364
Attingere = Treffen	218
Attributum = Toebehoorzaamheid	221
Auctoritas = Beweld	362
Auxilium = Hulpverleeninge	363
Categoriae = Betijgbaarheden	203
Canonisch = Goedgeldig, kerkwettig	218
Cessatio = Verlaat	222
Circumscribere = Ombakenen	364
Colorum similitudines = Verruwgedaanten	365
Commentator = Toelichter	364
Complere = Volveerdigen	365
Conceptus = Begrijp, begrijsel	203
Conceptus fundamentales = Gronddenkbeelden	219
Concilium provinciale = Buurtvergadering	362
Concretus = Onafgedragen	364
Concursus = Meewerkzaamheid	220
Conditio = Zaakgesteltenisse	366
Conjectando = Radenderwijze	221
Conscientia = Gewetenisse, geweten	218
Constitutio = Vaststellinge	365
Contemplatio Dei = Godaanschouwinge	218
Contingens = Voorvallig	222
Contingentia = Gebeurbaarheid, geschiedbaarheid	205
Creabile = Schepbaar	221
Creationi aequivalens = Scheppensgelijk	364

Credulitatis affectus = Geloofveerdigheid 362

De congruo = Van betamenswegen 362

De facto = Gedaner zaken, gedaan en bevondener zake, van daadswegen, dadelijk 362

Defectus corporales = Lijfsgebreken 363

Deficiens = Misraakt 363

Definitio = Omeindinge 364

Definire = Omeinden 364

De novo impressus. = Nieuwingedrukt 364

Deo dignum = Godweerdig 218

De stroom 353

Deteriorari = Te schade komen 364

Determinare ad actum = Daadzamen, dadig maken 204

Determinatio = Bestaaktheid, bestemdheid 203

Directe = Rechtuit, rechtaan, rechtsnoers 221

Directe et per se agere =Zelfhandelen 366

Directe et per se loqui = Zelfspreken 366

	Bladz.
Disputatio = Twistredeninge, redehandelinge	364, 365
Divinatio somniorum = Droomaanschouwinge	362
Doctrina = Leeraarschap, onderwijs, zeggenschap	219, 366
Effectionis modus = Hoe uitgewrochtheid	363
Effectus = Uitgewrochtheid, krachtuitwerkinge	363, 365
Efficax = Uitwerkende, Uitwerkmatig	365
Efficere = Gewerken, gedoen	362, 363
Erectio = Ontvoerdheid	120
Essentia divina = Godswezendheid	218
Evangelie = Godspel	218
Evangelista = Heilboodschapper	363
Evidens = Zelfblijkende	366
Excellentissimum = Overuitnemendst	221
Excludere = Uitweren	365
Ex parte principii = Van vermogenswegen	365
Explicite = Uitvoudiglijk	365
Extasis = Geestontvoeringe	362
Facere = Gedoen	362
Fieri = Bedijgen	362
Finitum esse = Geeindheid	205
Formaliter = In hunne hoewezendheid	219
Genus = Kunne, slag, tier	219, 221
Gignere = Vaderen	365
Gratia = Genadetoelage	363
Gratuito = Giftelijk, giftelinge	363
Habens potentiam obedientialem = Ontvankelijk	354
Habitus = Hebbendheid, havigheid, daadveerdigheid	219, 362
Historice = Geschiedkundiglijk	205
Historicus = Geschiedenismatig	363

Hypostases divinae = Godzelfstandelingen, goddelijke zelfstandelingen 219

Hypostatice = Zelfstandelijk 223

H. Schrift = Godsboeken 218

Idea = Zienisse 223

Ignorare = Ontweten 220

Illuminare = Inlichten, instralen 363

Imperfectus = Onvolworden 364

Imperium = Gebiedende macht, beweld 362

Impietas = Ongodvreezendheid 364

Implicite = Invoudiglijk 363

Individuans = Eenlingmakend 204

Individuus = Eenling, enkeling 206

Inferiora entis = Onderhoorigheden des wezens 220

Ininvestigabile = Onnaspeurbaar 220

In ordine logico = Oordeelkundiglijk 221

Inspiratio = Zielinsprake 366

Inscrutabile = Ondoorzoekbaar 220

Instinctus = Ingave 363

Institutio = Inrichtinge 217

	Bladz.
Integer = Ongeminkt, gehavig	205, 220
Intellecus agens = dadig, afdragende verstand	204, 361
Intellectus possibilis = begrijpveerdig, doenkundig verstand	203
Interspicere = onderschouwen	228
Irradiare = Instralen	363
Irradiatio = Lichtinstralinge	363
Judicium = Het oordeelstrijken, het vonnis vellen	364, 365
Limes = Reeninge	221
Litterae = Boekstafwezen	362
Locus = Stedebeslaandheid	221
Locutio verbalis = Woordsprake	366
Loquela = Taalveerdigheid	221
Majesteit = Grootmogendheid, overheerlijkheid	219, 221
Majesteit, *opperste* = Hoogmogendheid	219
Magisterium = Leergezag	363
Manifestatio = Verneembaarwordinge	365
Minister = Handhulpe	363
Ministerium = Tusschendienst. tusschenhandel	364
Miraculosus = Wondernismatig	366
Miraculum = Wondernisse	366
Modeler = Boeken, bootsen	362
Modus agendi = Hoewerkendheid	219
Modus cognoscendi = Hoekennendheid	219
Modus essendi = Hoewezendheid	219
Moralis impossibilitas. = Zedematig, onmogelijkheid	223
Moraliter = Leven- en zedematig	363
Natura = Gewordenschap	218
Naturale = Gewordenschappelijk	218
Natura pura = Loutere gewordenschap	120

Non determinatum ad actum = Ongedaadzaamd 220

Nota = bijbegrijp, mêebegrijp 204

Nota = Meebegrijp, bijbegrijp 220

Notiones transcendentales = Alles overschrijdende begrijpen 203

Obedientiales = Gehoorzamelijk 205

Obex = Het beletsellen 362

Objectivus = Zaakverbeeldend, betrefbaar 203, 223

Objectum = Eindzake 204

Oceanus = Alzee 204

Olla = Ziedpanne 363

Onpasse = Ten ondoene, ten onschepe 220

Opus gratiae = Genadegevrocht 363

Ordentlijk = Beschikkelijk 293

Ordo = Ingerichtheid 219

Ordo cognitionis = Gedachtengang 362

Paradys = Wonnegaarde 223

Passio = Het weêrdoen 365

Passio = Lijdendheid 219

Passivus = Wederwerkende 365

Perfectio simpliciter simplex = Louter ongemengde volmaaktheid 220

	Bladz.
Persona = Iemandschap	219
Personalis dispositio = Zelfbereiding	366
Perspicere = Doorschouwen	362
Phantasma = Verschijnsel	365
Philosophia = Wereldwijsheid, waarheidkunde	222
Physice et logice = Wezen en redematig	365
Planaria = Vlakworm	222
Potentia obedientialis = Gehoorzaamheid, gehoorzamig vermogen	362
Praecellere = Overvlerken	364
Praeco = Woordvoerder	366
Praeconium facere = Boodschapdragen	262
Praedicamenta = Zeggenschappen, gezeidheden	218
Praedicamentum = Zeggenschap	223
Praedicatio fidei = Geloofsverkondiginge	362
Praeparatio = Baanbreken, Voorbereiden	362
Praeternaturale = Buitengewordenschap	204
Primario = Eerstgangs, Voornamelijk	362
Principium = Oorzaken, oorbegin	221, 364
Principium primum = Oorbegin	221
Principium agendi = Werkbeginsel	365
Privatio = Beroofdheid	203
Prophetia = Godspraakveerdigheid	363
Propheticus = Godspraakveerdig	363
Providere = Bevoorraden	362
Publicus = Allemansgemeen	362
Quidditas = Watwezendheid	365
Quod potest elici = Verwekkelijk	365
Ratiocinari = Redehandelen	364
Reflexio = Om- en terugschouwinge	220
Res sensibiles = Zintreffende dingen	366
Revelator = Veropenbaarder	365

Sacrament = Heilwerkteeken, genadeteeken 219
Scholastici = Middeleeuwsche geleerden 220
Scriptor divinitus inspiratus = Godsboekenstaver 363
Sectio = Versplitsinge 365
Semovere = Wegweren 365
Sensatio = Gevoel, indruk, aandoening 218
Sermo = Mondsprake 363
Simplex = Deelloos 204
Simplicitas - Deelloosheid 204
Situs - Gestaan- en gelegenheid 218
Socordia - Laatlijdende zorgeloosheid 363
Species - Beeldvoorstellinge 362
Species intelligibilis - Denkspeur 204
Speciosus - Oogelijk 220
Speculum - Schouwglas, kijkglas 221
Spoliatio - Ongehavigheid 364
Spoliatus - Ongehavig 364

	Bladz.
Status primitivus - Oortoestand	221
Suavis - Gezapig	363
Substantia - Watwezendheid	365
Summa beatitudo - Overgelukzaligheid	221
Superior - Overtreffer	221
Supernaturale - Overgewordenschappelijk	221
Suprasensibile - Overzinnelijk	221
Suprema perfectio - Overvolmaaktheid	221
Tempus - Tijdverwijlendheid	221
Tempus seu status probationis - Keurtijd	363
Tendere ad - Henendurven, naartoedurven	219
Terminare - Omteekenen	364
Terminus - Doelwezen, eindwezen, eindstip, reen	204, 304, 364
Unctio - Zalvenisse	223
Universale - Overalgemeenheid	221
Unio - Eenschap, Vereeniginge	204
Vegetalis - Gewasselijk	218
Veracitas - Waarsprekendheid	365
Verbum mentis - Zielsprake	223

Verhalen

Brabo	156, 171, 182, 193, 209
De Ridder van Maria	38
De Witte Zandweg	146, 161
Gekke Goris	72, 90, 108, 123, 138
In de wijde Wereld	321, 337

Vlamingen

OUDE

Aarnout van Brussel	64
Geeraard van Lisa	64
Jan Colpaert	240
Jan Knipper	240
Jan van der Ghoten	240
Joost de Corte	143
Karel van Mander	240
Mattheus Flander	64
Niklaas de Stoop	64
Pieter de Keyzere	64
Rost	240
Willem van Mechelen	64

ZENDELINGEN

Eugeen Van Hoestenberghe	70
Hendrik Beck	61
Lodewijk Lootens	62

Volkszeg

	Bladz.
A. B. C.	351
Al Bavichove	351
Ik rokele mijn vier	272
Kruis op 't brood	240
't Liedeken van 't verken	343
Om den snik te verjagen	284
Te Kortrijk	361
Toebakdozen	267
Van Wachene	351

Vragen

't Lied op den sporenslag - Waar is het te vinden?	
Taypayen, hoe wordt - uitgesproken?	30

Vreemde landen

Maren uit Oost-Indenland	42

Wangeloove.

Iets over het verwenschen	238

Wetensweerdigheden

Boek over Onafhankelijk Congoland	302
De kunst voor God en Dietschland	269
Dietsche namen der maanden	30
Eddaliederen	127

Frisk en Flaemsh	48
Geene weefgetouwen meer	142
Gekroonde schouwen	96
Het postwezen te Brugge in 1764	319
Het vlaamsch dagboeksken	304
Lazaret gesticht op Emelghem door die van Iseghem	320
Roomsche oudheden	80
Vasten-avond-dagsche medecine	94

Woorden en Wendingen

Aanbehoor	361
Aan den hinsel hangen	234
Aanhechtig	202
Aanschouwbaarheid	202
Achtje	224
Afgod	203
Afgrondelijk	332
Aldoorschouwende	203
Alleentoebehoorende	203

	Bladz.
Allerhoogstheid	203
Alomvattend	203
Asschenmanden	235
Averechtsomgaande	203
Avergeer	346
Baatloos	203
Barge	346
Basklinke	346
Batelijkheid	203
Bedrogpleger	362
Begrijpenisse	362
Begrijpsel	203
Begaden	203
Begadinge	203
Belevenen	203
Bereend	203
Berekken	203
Bestaanverbeeldend	203
Besteedbaar	203
Beurtvolgende	203
Bevoorraad	203
Bewijsvoeringe	204
Bijvoegelijke woorden	113, 174
Bijverwerven	204
Blaren	349
Blinde steken	16
Bodemloos	204
Boekstaver	362
Boomheid	204
Daadveerdigheid	204
Dankschuldigheid	204
Denkgedaden	204
Destel	347
De wijzers rond	235

Djillen	286
Donk	66
Doogen	204
Doorleven	362
Doorlijden	362
Dooroefend	362
Drijfhout	358
Duisterling	204
Dwersvoeten	362
Eenzaamheid	204
Eindhebbende	204
Ervarenisse	201
Fierelen	252
Geborenschap	204
Gedaad	204

	Bladz.
Gedachtenwereld	205
Gehandig	205
Gehavig	205
Geloofweerdigmaken	362
Gekennen	205
Gevolgzaam	218
Geweefeld en geronst	349
Geworden zijn, ontstaan	218
Gimmenis minschen	142
Gissenderwijze	218
Godkennen, 't kennen daar wij God bij kennen	218
Godleeraar	218
Godwetendheid	219
Goeddoen	263
Goedwezen	218
Goedwezen, volmaaktheid	218
Goezelen	250
Halzen	219
Handgedaden	217
Hanske Smans	250
Haweel	347
Leiere	253
Hemelwaardreizend	219
Hervereigenschapt	363
Het gaat in Vlaanderen regenen als	78
Heuge tegen meuge	249
Heulbank	15
Hielmes	15
Hoegrootheid, grootte	219
Hoekvullinge	234
Hoesterkheid, hoekrachtigheid	219
Ikheid, eigenbestaan	219
Inbeeld	219
Inbeeld, inwendig beeld, verbeeldinge	219

Inbestaan, inwendig (denkbeeldelijk) bestaan	219
In 't fransch vloeken	251
Jazeggen	219
Kake deur bek	252
Kennendheid	219
Kleene uurkes	249
Kliefmes	15
Klopstok	347
Klossen	15
Korsten die steken	236
Krachtdoen	219
Krane	347
Krooize	347
Kuipersgerief	346
Kwebel	284

	Bladz.
Laathem	285
Lagoup	252
Leermacht	363
Lichtaanschouwinge	219
Lighem	237
Lijfschheid, lichamelijkheid	219
Leugenpleger	363
Maalhoot	256
Mansboor	15
Men kan den Fries gelooven	29
Met iemand op een witten voet staan	29
Mijn doringe	238
Moetzake, moetewerk	220
Muilen	224
Munte	285
Naamwoorden	115, 174
Namaakselen	220
Namen gegeven aan sommige stedelingen	77
Nis	220
Noch kruis noch munte	235
Nutzaam	220
Ondeerbaarheid	220
Ondenkbaar	220
Onderkenbaar	220
Oningeboren	220
Onmogelijken	220
Ontgeven	220
Onvererfbaar	220
Onverzaambaar	220
Onzelfstandigheid	220
Oorbaarheid	220
Opmoeten	221
Overboodschappen	364
Overtweejaarsche	234

Predicaren	214
Revetten	348
Schaapschoerde	350
Schiermoniken	214
Schijfhoek	237
Schuttten	235
Smalle pinsen	251
Smitte	349
Spuig	234
Stand- en stedevast	221
Stierheer	252
Stijgbane	221
Slypers	143
Teekenverband	364
Teenmessen	15

	Bladz.
Tekel	348
Toevonnissen	221
Tusschenheid	221
Tweedertieren	221
Uitbeeld	222
Uitbestaan	223
Uitbooten	249
Uitbouwen	222
Uiteenleggen	222
Uit gourzen	224
Uitschroomen	15
Uitstand	222
Uitvinden	234
Uitwendigen	222
Van vergelijkingen	113
Verasemen	222
Verleyen	224
Verboodschappen	365
Verdistelen	224
Vereer	234
Verheugzaam	222
Verkonkelen	253
Verlijden	222
Verneembaar	222
Versten	222
Verwerkbaar	222
Verwordenschappen	365
Voegspaan	448
Volkennend	222
Volleesten	222
Voltroffen	222
Volvonnissen	222
Volwetend	222
Volworden	222

Voormenschen 222
Vorelooper 251
Vrange 143
Vrouwboor 15
Waarentig 142
Waarneembaarheid 222
Wedertreffen 222
Weerstandsreden 222
Weerzee 222
Weetbaarheid 222
Weetgedaden 222
Wegdenken 221
Werkdadigheid 222
Werkendheid 223
Werkvoorraad 223

	Bladz.
Werkwoorden	116
Werkwoorden	175
Wonnegaarde	223
Wonzaamheid	223
Wortelzaad	235
Zamenen	223
Zameninge	223
Zedematig	223
Zeedbaar	223
Zelfdadig	223
Zelfdadiglijk	223
Zelfstaande	223
Zelfzake	223
Zes-en-dertig	258
Zinnenbeeld	223
Zinwetenschap	223
Zielwerkzaamheid	323
Zoo zaan	366
Zoolmessen	15
Zullemaarte	253
Zwarte sneeuw	335